

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HALFDAN HENDRIKSEN

En dansk Købmand og Politiker

ASCHEHOUG DANSK FORLAG

SKÆNKET AF

Carlsbergs Mindelegat

for

Brygger J. C. Jacobsen

DER OPRETTEDE CARLSBERG BRYGGERIERNE

I 1847

HALFDAN HENDRIKSEN

HALFDAN HENDRIKSEN

EN DANSK KØBMAND
OG POLITIKER

I kommission hos

ASCHEHOUG DANSK FORLAG

KØBENHAVN 1956

UDGIVET AF
En kreds af venner

REDIGERET AF
Hans Bølling - H. Mikkelsen - E. Haunstrup Clemmensen

KLICHEER
A/S H. Matzen

PAPIR
De Forenede Papirfabrikker

TRYK
J. Jørgensen & Co., Bogtrykkeri

KØBENHAVN

FORORD

I konservative Kredse opstod den Tanke, at der paa fhv. Handelsminister, Direktør Halfdan Hendriksens 75 Aars Fødselsdag den 12. November 1956 burde udgives en Bog om hans Liv og Virke, der har været saa stort og rigt, at vide Kredse i vort Land kan have Interesse af nærmere at kende den Mand, der som Handelsminister under Besættelsen stod som en Klippe, som hele det danske Folk saa op til med Tillid og Forventning, som hans Samtidige husker, og som kommende Slægter kan drage Lære af.

Vi undertegnede paatog os derfor Opgaven — en Opgave, der blev baade interessant, men ogsaa vanskelig, fordi saa mange gerne vilde skrive om Halfdan Hendriksen, og vi blandt disse maatte udvælge, hvem der bedst kunde belyse netop de Sider af hans Personlighed, som de kendte.

Arbejdet lettedes betydeligt ved, at Redaktør Hans Bølling omend med Betænkelighed paatog sig at skrive Halfdan Hendriksens Biografi.

Den nære Iagttagelse af politiske Personligheder er nu engang den politiske Journalists Privilegium, og gennem mere end fyrretyve Aars Arbejde i Pressens og den politiske Journalistik's Tjeneste har en Række Politikeres Personlighed og Egenart tegnet sig i en opmærksom Iagttagers Erindring — og Halfdan Hendriksen har sin helt egen og stærkt betydende Stilling i den nyere Konservatismes Historie. Ikke en Stilling, som der stod frontalt Gny om i det daglige, men som gennem et stort og aldrig trættet Arbejde — netop støt Arbejde paa den saglige og nationale Front — fik dyb og varig Virkning paa en Række Felter for Konservatismen, og som i nogle haarde Prøvelsens Stunder for Landet satte sine faste Spor i Befolkningens Liv og i vor Historie.

Betænelighederne ved Opgaven stammede fra, at meget af Stoffet hidrører fra en Periode i vort politiske Liv, som endnu ikke er blevet

nøgtern og objektiv Historie gennem Afstandens Kølighed og Klarhed eller Kendsgerningernes endelige Kortlægning — men tværtimod er fra en Periode, som endnu behandles i ofte lidenskabelig Debat, og hvis Kilder endnu er vanskeligt tilgængelige. Hans Bølling betingede sig derfor til Arbejdets Gennemførelse at maatte benytte Halfdan Hendriksens personlige Erindringer, som er meget fyldige, ikke mindst for en Række politiske Episoders Vedkommende, hvor de former sig som nøjagtige Referater, nedskrevet under Begivenhedernes Forløb eller umiddelbart efter og ofte bekræftet gennem anden Deltagers samtidige Referat. Disse Erindringer er ikke skrevet for Offentligheden, men vil indgaa i Rigsarkivet som Materiale for fremtidige Historikere — værdifuldt Materiale ved deres direkte Gengivelse af baade karakteristiske Repliker og Skildringer af bevægede Handlingers Forløb. Vi er derfor Direktør Halfdan Hendriksen taknemmelig for, at Erindringerne er blevet stillet til Disposition med Tilladelse til stedvis umiddelbar Gengivelse som Citater, og for at Hans Bølling har kunnet supplere Stoffet med personlige Udtalelser af Halfdan Hendriksen — samtidig med at Bølling forbeholdt sig at lade sin personlige Opfattelse af Mennesker og Begivenheder præge den samlede Skildring.

Muligvis er Skildringen af et Levnedsløb og en Indsats gennem denne Fremgangsmaade blevet mere journalistisk i sin Form — mere springende, kunde man maaske sige — end vanlig historisk Biografi med kronologisk fortløbende Data. Men det er vort Haab, at det alligevel ad denne Vej maa være lykkedes at tegne et Billede af Mennesket og Politikeren Halfdan Hendriksen paa Baggrund af en Tid, som er karakteriseret af bratte Brydninger, — saa bratte og vidtvirkende baade i Helheden, i Begivenhederne og i de enkelte Personligheder, at den endelige Vurdering maa være forbeholdt en fjernere Fremtid.

Vi bringer en Tak til Bidragyderne og til de mange for den Beredvillighed, hvormed de har stillet Billedmateriale til Raadighed.

København i Oktober 1956.

Hans Bølling. H. Mikkelsen. E. Haunstrup Clemmensen.

FORRETNINGSMANDEN

Halfdan Hendriksen er fortrinsvis kendt af den danske Offentlighed som *konservativ Politiker* og som den myndige og kyndige og populære Handelsminister under det meste af Tiden under Den anden Verdenskrig og Besættelsen.

Alligevel finder jeg det rigtigt at indlede en Levnedsskildring af Halfdan Hendriksen med først i nogle korte Linier at skrive om *Forretningsmanden* Halfdan Hendriksen. Ikke blot fordi han atter og atter har understreget, at han er *Købmand* og er stolt over at være det — at hvad der end føjes til det Ord: Direktør, Grosserer, Disponent eller andet, saa er selve det gamle Ord *Købmand* en stolt Titel, som han bærer med Glæde. »Købmand har jeg været fra jeg var færdig med Skolen og til i Dag.« Men især fordi Opdragelse og Deltagelse i Forretningslivet under mange Former i saa væsentlig Grad har præget *Politikeren* Halfdan Hendriksen og givet ham en særlig Indsigt og Haandelag i den lange Række af betydende Spørgsmaal, han kom til at beskæftige sig med i sin mangeaarige politiske Gerning: danske erhvervsmæssige Problemer, Danmarks Forhold til Island, Færøerne og Grønland, administrative Spørgsmaal, Forholdet mellem Principal og Hjælper, Forsikringsspørgsmaal, men fremfor alt Ledelsen af Handelsministeriet i den mest kritiske og haardest krævende Periode, som det nogensinde har været ude for.

Betydningen af, at Mænd fra Erhvervslivet deltager i Politik, kan ikke vurderes højt nok. Teoretisk Uddannelse, f. Eks. via et akademisk Studium — Jura, Statsvidenskab eller humanistiske Discipliner — har givet Danmark mange Politikere af baade Kvalitet og Ry, Mænd som satte dybe Spor i Danmarks Historie. Men den umiddelbare Erfaring og Viden, som Deltagelse i Erhvervslivet i By og paa Land giver, kan intet Parlament undvære at have repræsenteret mellem sine Medlemmer uden at lide Skade derved — i Politik om noget

Steds gælder Ordene om, at Teorien er graa, men selve Livet eviggrønt og fuldt af »uteoretiske« Overraskelser.

Yderligere giver Deltagelse i Forretningslivet *Menneskekundskab*. Evnen til at kunne vurdere Mennesker som Modparter, som Medhjælpere, som Medarbejdere eller Forbindelser, og Evnen til at omgaa Mennesker er simpelthen en Livsnerve i al heldig Forretningsvirksomhed. At drive Forretning med Fremgang og Stabilitet kræver endeligt personligt *Mod* og snarraadig Evne til hurtigt men sikkert at manøvrere mellem vanskelige Skær. Allermest gælder det i Tider, hvor Konjunkturerne svinger hurtigt og voldsomt, ja fra Dag til Dag stiller Forretningsmanden overfor nye Situationer — saaledes som Tilfældet har været næsten lige siden Aarhundredskiftet. Det er ikke for meget sagt, at i alt Fald siden 1914 har Forretningslivets Barometer ustandseligt svinget mellem »Foranderligt« og »Storm«!

Deltagelse i en saa haard og krævende Skole er derfor den bedst tænkelige Skoling til politisk Virke — noget som forøvrigt England og i endnu højere Grad USA har forstaaet og haft Gavn af. De Egenskaber, der kræves af en fremtrædende Forretningsmand, er jo i vid Udstrækning de samme, som kræves af en dygtig Politiker, baade hvad angaar Karakteregenskaber og Viden. Ikke mindst for Halfdan Hendriksen var Forretningslivet en politisk Skole, en Vej til Indsigt og Forudsætningen for personlig Type. Jeg finder det derfor naturligt, ogsaa rent biografisk, først at skildre Købmanden, Rederen, Administratoren, kort sagt: Forretningsmanden Halfdan Hendriksen.

Halfdan Hendriksen er Københavner med N, født den 12. November 1881 i Griffenfeldtsgade paa Nørrebro som Søn af Kommunalærer *Andreas Thorvald Valdemar Hendriksen* og Hustru *Valborg Eleonora*, født *Colding*. Men paa fædrene Side er Halfdan Hendriksens Slægt *jydsk* — Farfaderen var fra et fattigt Husmandshjem paa Karup-Egnen og havde som Soldat deltaget i Treaarskrigen 1848—1850, en Tid som Oppasser for General Olaf Rye.

Moderens Familie var indvandret *fra Fyn* til København, hvor hendes Far drev et lønsomt Garveri og en Handskefabrik, der lod ham skabe sig en efter Tidens Forhold ikke helt ubetydelig Formue. Halfdan Hendriksens Barndom er altsaa ikke en Kopi af den yndede moderne Legende om den fattige og forhutlede Avisdreng fra Kæl-

deren i Slumkvarteret. Hans Barndom forløb i et solidt og kultiveret dansk Hjem, ikke rigt, men holdent, et Hjem, hvor Ødselhed ikke kendtes, men som var præget af Respekt for Orden og af Slægtens Traditioner.

Allerede som femaarig kom Halfdan Hendriksen i Skole i Charlotte-gades Kommuneskole, hvor Faderen var Lærer. Senere, da Faderen forflyttedes, til Raadmandsgades Skole. Da han var begyndt saa tidligt og uden Vanskelighed klarede alle Klasserne fra Aar til Aar, var han færdig med Afgangsklassen allerede som tolvaarig. Han benyttede derfor de næste to Aar til at læse til Præliminæreksamen paa Undervisningsanstalten »Kjøbenhavn« og som fjortenaarig tog han denne Eksamen med fint Vidnesbyrd. Det var haardt Tempo fra Starten, store Krav til et Barn og en stor Dreng. Men det var et Ønske i Tiden, at de Unge, saa hurtigt som det var muligt, skulde gaa fra Skolen ud i Livet og begyndte at tjene til deres Eksistens. — Man taler saa meget om, at der stilles for store Krav til Nutidens Børn og Unge. Kravene er sikkert ogsaa mere spredte over en Række Felter. De skal lære lidt af meget, og ikke meget af faa Fag. Men Kravene til de Unge og til Børnene i Firserne og Halvfemserne var i deres Helhed ikke mindre end i Dag. Tværtimod. Tugten var strengere, Disciplinen i baade Hjem og Skole en fastere Fordring.

Til Gengæld var der i Halvfemserne gode Startmuligheder i Livet for en Dreng med tilfredsstillende Vidnesbyrd, med gode Evner og fra et velanset og respekteret Hjem. Den bitre Kamp om Lærepladserne var endnu ikke begyndt. Lærer Hendriksen kunde forhandle med flere Firmaer om Sønnens Ansættelse som Volontør og vælge mellem de fremkomne Tilbud. Efter omhyggelige Overvejelser blev det i Dampskibsselskabet »Thingvalla«, den 14aarige Halfdan Hendriksen ansattes med en maanedlig Gage paa 25 Kroner.

En Start og en Løn, som mange Kammerater misundte ham.

25 Kr. om Maaneden lyder ikke af meget i vore Dage — vilde heller ikke være det med Kronens Letvægt af i Dag. Men efter den Tids Forhold var det en høj Begyndelsesløn for en Volontør. Hos Papirfirmaet S. Friedlænder, som Faderen i Forvejen havde forhandlet med for sin Søn, var Begyndelseslønnen for Volontører 150 Kr. aarligt første Aar, stigende med 50 Kr. aarligt for de følgende tre Aar. Mange andre Firmaer betalte endda mindre. Den gamle Tanke, at

Lærlingen først og fremmest modtog Værdier ved at lære noget i Haandværk eller i Handel, altsaa i de første Aar fik mere end han ydede, var endnu fremherskende, — som den endnu den Dag i Dag er det i en Række store britiske Firmaer, hvor Lærlingen stundom maa være glad, hvis han slipper for at betale for at maatte være der de første Aar.

Forøvrigt var de 25 Kr. maanedligt jo ærlige og vægtige Guld-kroner med Forslag og Rækkevidde. For 50 Kr. maanedligt kunde en ung Mand, naar det skulde være, klare baade Kost, Logi og Beklædning. Det kunde han ikke for 25 Kr. Men man fandt det dengang naturligt, at ligesom Hjemmene bekostede Udgifterne til deres studerende Børn, ydede de Bidrag til dem af Børnene, der gik til Handelen. Samfundet var jo, paa en Maade som vi slet ikke kender det i Dag, et virkeligt liberalistisk Samfund — paradoksalt nok mere liberalistisk i sin indre Struktur under det gamle Højre og Estrup, end det blev efter Systemskiftet i det liberale Venstres, Radikalismens og Socialdemokratiets Perioder med den voksende Socialisering. Hjemmene og den enkelte levede paa eget økonomisk Ansvar — derfor de store Krav til Hjemmene. Den enkeltes og Hjemmets Pligter og Opgaver var endnu ikke overskygget af Tanken om Samfundets Pligter og Opgaver.

»Thingvalla«, hvor Halfdan Hendriksen skulde have sin Uddannelse indenfor Rederivirksomhed, var et Dampskibsselskab af gammelt Ry, men ude i store økonomiske Vanskeligheder, som Inderkredsen i dansk Rederivirksomhed var velvidende om. Halfdan Hendriksen var blevet ansat i Firmaet 1. Marts 1897. Men 1. Januar 1898 blev dets Ledelse overtaget af Rederiet C. K. Hansen, som allerede i Oktober samme Aar med Skibe og Amerikafart lod det overgaa til Det Forenede Dampskibs Selskab, DFDS. Halfdan Hendriksen var mellem de faa, som fra Thingvalla gik over til C. K. Hansen, og den ene af de kun to, som fra dette Firma engageredes af DFDS, i hvilket Selskab han kom til at virke indtil 1909.

Uddannelsen i det store DFDS med dets mange Ruter og Afdelinger blev for den unge Halfdan Hendriksen en alsidig Rederiuddannelse, idet de forskellige Direktører — Jacob *Brandt*, Admiral *Riche-*

lieu og Kaptajn, fhv. Guvernør *Cold*, lod først Volontøren og derefter Funktionæren faa Anledning til at lære mest muligt gennem Ansættelse i de forskellige Afdelinger: Korrespondanceafdelingen, udenlandsk Godsekspektion, udenlandsk Spedition og indenrigsk Fart, indtil Halfdan Hendriksen i 1905 blev ansat i *Islandsafdelingen* — en Ansættelse, der fik livsvarig Betydning for ham.

Et Eksempel paa Tilliden til den unge Funktionær og Datidens ganske storlinede Fremgangsmaade er, at Halfdan Hendriksen umiddelbart efter sin Ansættelse i DFDS Islands-Afdeling blev sendt til Island, ikke for at deltage i Firmaets lokale daglige Arbejde, men blot med den Instruks, at han skulde se »hvorledes Landet saa ud og gøre sig bekendt med Forholdene.«

Man kunde maaske mene, at det kunde andre fortælle ham om. Men dansk Kendskab til Island var i Virkeligheden forbavsende ringe for 50 Aar siden. Der var endnu ikke telegrafisk Forbindelse mellem Island og Omverdenen, og Besejlingen af Island var noget af et Problem, da Fyrvæsenet var yderst mangelfuldt paa de udstrakte Kyster og mange af Kystfarvandene knapt opmaalt endnu. Reykjavik havde endnu ingen Havn — Skibe med Varer til Islands Hovedstad maatte ligge paa den ret usikre Red og losse til eller laste fra Pramme og Robaade, som fra Skibene løb ind til Købmændenes Anløbsbroer. Det kunde kun lade sig gøre i godt Vejr, og Systemet var baade langsomt og dyrt. Ellers var der kun Havne og Anløbspladser, hvor der var nogenlunde naturlige Chancer for at lade en Fjord eller Vig agere Havn. Hvad angaar Nordisland var Forholdene saa daarlige, at det praktisk talt slet ikke blev besejlet i hele Vinterhalvaaret men henlaa under Vinterens Storme og Kulde uden søværts Forbindelse med Omverdenen. Og Rejser gennem det indre af Landet var — naar det gjaldt længere Strækninger — noget i Slægt med vanskelige Ekspeditioner.

Halfdan Hendriksens første Ophold paa Island varede tre Maanedre. Han besøgte ikke blot alle de ca. 60 Anløbssteder Kysten rundt, men studerede efter Evne de enkelte Pladsers Anløbsmuligheder, økonomiske Betingelser og deres Beboeres Kaar — hvilket atter og atter vilde sige: deres økonomiske Vanskeligheder. Hvor der var Tid til det, stiftede han ogsaa personlige Bekendtskaber. Halfdan Hendriksens senere saa store og indgaaende Viden om Island, som gen-

nem et Livs Virke blev til Kærlighed til og Respekt for ikke blot Islands Natur og ældgamle Kultur men også det islandske Folk, fik sit første Grundlag paa Rejsen i 1905 — der skulde blive efterfulgt af saa mange Rejser senere i Halfdan Hendriksens Liv. Hans Forhold til Island er imidlertid i den Grad et Kapitel for sig selv i hans Liv, at jeg gerne vil give det en Omtale i et senere Kapitel og i første Omgang kun strejfe det, hvor Omtalen af andre Forhold gør det naturligt.

Efter Hjemkomsten fra Island medførte den Omstændighed, at Lederen af DFDS' islandske Afdeling, Kaptajn Christiansen efter længere Tids Svagelighed døde, at Halfdan Hendriksen kun godt 24 Aar gammel udnævntes til Kontorchef i DFDS, til Chef for Selskabets Island—Færø Afdeling og til Chef for Islands Plads i København, som var købt og omdannet af DFDS.

De følgende Aar blev, efter hvad Halfdan Hendriksen meddeler, stærkt udviklende for ham som Forretningsmand, idet han efterhaanden kom til delvis at overtage DFDS Børsrepræsentation og daglig i Børstiden færdedes i den gamle, ærværdige Børsbygning.

Børsen var paa det Tidspunkt det daglige Samlingssted for næsten alle større Forretningsmænd i København, ikke blot for Veksellererne og deres Repræsentanter. Paa Børsen drøftedes og afsluttedes Forretninger af mangfoldig Art. Arbejdet paa Børsen førte derfor til, at Halfdan Hendriksen ikke blot lærte samtlige i København boende »islandske Købmænd« at kende personligt, men ogsaa en Række betydende Mænd indenfor Bankernes, Handelens og Industriens Verden — Mænd, som han senere kom i baade erhvervmæssig og administrativ Forbindelse med.

»Jeg opnaaede derved,« siger Halfdan Hendriksen, »noget, der er af stor Betydning for enhver ung Forretningsmand — Kontakt med ældre, erfarne Folk af Faget. Man bygger nemlig ikke kun paa sin egen, men paa mange kyndige Menneskers og paa Generationers Erfaring, hvis man da vil naa Resultater indenfor Forretningslivet.« Forøvrigt blev Halfdan Hendriksen i 1906 paany sendt til Island og lærte ved den Lejlighed en Række islandske Politikere at kende, idet Opgaven i den Omgang var at forhandle med Altinget om Subvention til Kystfarten, som var tabsgivende for Rederiet. De forskellige Spørgsmaal blev ordnet paa tilfredsstillende Maade, og næste Aar

bad DFDS Halfdan Hendriksen om for Rederiet at se paa Forholdene paa Færøerne. Ogsaa denne Rejse førte til Kontakt med en Række fremtrædende Færinger indenfor Handelen og Fiskeriet.

Estimeret indenfor Ledelsen af DFDS og velindarbejdet i de Grene af Selskabets Virksomhed, der var ham betroet, syntes en smuk og støt Karriere indenfor det store Dampskibsselskab at være Halfdan Hendriksen sikret. Men trods de gode Udsigter »indenfor Karrieren« havde Halfdan Hendriksen ofte følt en stærk Lyst til at blive Forretningsmand eller Reder for egen Regning og Risiko, at blive sin egen Mand, selvstændig Købmand. Og en Chance for selvstændigt Virke kom, da Grosserer *Dines Petersen*, der drev islandsk Kommissionsforretning i København, og som Halfdan Hendriksen ofte havde truffet paa Børsen, i 1909 ønskede at trække sig tilbage fra sin Forretning. Halfdan Hendriksen fik Forespørgsel, om han kunde tænke sig sammen med Grosserer *Søren Nicolai Holm* at overtage Dines Petersens Forretning. Efter nogle Overvejelser sagde Halfdan Hendriksen Ja, og der blev oprettet Kompagniskabskontrakt mellem ham og S. N. Holm, der indskød de nødvendige 40.000 Kr. Iøvrigt var Aftalerne mønsterværdigt enkle. Den indskudte Kapital skulde forrentes med 5 pCt., det øvrige Overskud skulde deles ligeligt. Den af Kompagnonerne, der sagde Nej til et Forslag, havde altid Ret. Og den, der ikke ønskede at fortsætte Kompagniskabet, skulde udtræde mod at faa sit eventuelle Indestaaende i Firmaet udbetalt.

Halfdan Hendriksens og S. N. Holms Firma, der fik Navnet »*Dines Petersen & Co.*« begyndte under meget beskedne Forhold i to et halvt Kontorrum paa Sct. Annæ Plads. I 1909 havde Nettofortjenesten af Kommissionsforretningen kun været 8.000 Kr. Men allerede i 1910 naaede Firmaets Nettofortjeneste op paa 18.000 Kr., hvorefter Omsætningen steg støt og stærkt fra Aar til Aar, indtil det under Første Verdenskrig naaede op paa Millionomsætninger og under denne Krig formidlede Handelen med islandske Produkter til Danmark og Sverige, som den islandske Stats økonomiske Tillidsmand i de to nævnte Lande. Ogsaa paa Portugal, Spanien og Italien og en Række andre Lande fik Firmaet store Forretninger, ligesom Halfdan Hendriksen via sin Handel paany kom ind paa Rederivirksomhed og fik egne Skibe. »*Dines Petersen & Co.*« blev ikke blot et stort solidt Firma, men det største indenfor sin Branche: Handelen paa og fra

de nordatlantiske Lande, især Island. Det skyldtes ikke mindst, at Halfdan Hendriksen i Aarene 1910 og 1911 paany besøgte Island og sikrede sit Firma adskillige af Islands største Købmænd som Kunder, altsaa Købmænd, der boede paa Island, og ikke islandske Købmænd i København eller danske Kommissionærer. Paa en Maade som slet ikke tidligere blev Firmaet en Forretning paa og i Island med stadig voksende Chancer for baade Import og Eksport ogsaa via Tredieland. Betydende for Udviklingen var ikke mindst Firmaets indre økonomiske Politik, der længe gik ud paa ikke at benytte Bankkredit, men klare sig med den indskudte Kapital tillagt Differencen mellem Ejernes Udbytte af Firmaet og deres Forbrug. I sine Erindringer skriver Halfdan Hendriksen herom:

»Mit Forbrug laa i disse Aar umiddelbart før den første Verdenskrig paa ca. 5.000 Kr. aarligt, og da Krigen kom, havde jeg oparbejdet en Formue paa henimod 100.000 Kr.« Jeg bringer dette Citat, fordi det fortæller noget for Halfdan Hendriksen karakteristisk. Indtægtens eller Formuens Størrelse har aldrig for ham spillet nogen Rolle for den Respekt, han viste et Menneske — han har haft Venner af enhver økonomisk Placering. Men intet har været ham vederstyggeligt som Uorden i Pengeforhold, letsindigt Sløseri med Midler, Formue, Arv eller Indtægt. Hans jydsk Oprindelse fra en nøjsom, haardfør og arbejdsom Slægt har aldrig fornægtet sig i det Kapitel. Ikke saadan at forstaa, at den runde Haand eller Livsglæde er fjerne Begreber for ham — tværtimod. Men han kræver af baade sig selv og andre, at *der skal være Bund og Orden i Tingene!* Pengene er ikke noget, man kan bruge efter Forgodtbefindende. Pengene skal man se paa som Arbejdsmuligheder, som Eksistensgrundlag, som nødvendig Reserve i vanskelige Tider. Der er i denne Halfdan Hendriksens Opfattelse af en ikke uvæsentlig Side af Tilværelsen noget solidt gammeldags, noget i idémæssig Henseende bundkonservativt. Halfdan Hendriksen har — det ved jeg ikke fra ham selv, men fra andre — hjulpet adskillige Forretningsfolk, som paa Grund af modgaaende Konjunkturer stod overfor den Mulighed, at en hidtil sund og vel-drevet Forretning var i Fare for at kænre og gaa til Bunds. Men hvor Talen var om egen Skyld, allermest den Skyld, der bunder i Uorden, i Sløsethed eller i en Ødselhed, der ikke svarede til Formue og Indtægt, krævede Halfdan Hendriksen haandfast personel Udrens-

ning i de efterhaanden ikke faa Sager, som det blev betroet ham at ordne indenfor Forretningslivet.

Det sker jo stundom, at der inden for Forretningsverdenen er den ene eller den anden Sag at ordne, eller et Foretagende maa rettes op, uden at Offentligheden faar Føling med Sagen. Offentlighed — hvor offentlige Interesser ikke er direkte berørt — ville forøvrigt oftest volde Skade fremfor at gøre Gavn, da Uro endsige Panik er den farligste Fjende, naar et Foretagende baade kan og skal bringes paa ret Køl. Og en Kendsgerning er det, at ved forskellige Lejligheder fik Halfdan Hendriksen, fordi man vidste, hvordan han drev sin egen Forretning, og fordi man kendte hans økonomiske Indsigt og Principer, Anmodning om at gribe reviderende og ordnende ind i fremmede Foretagenders kritiske Situationer.

I 1912 fik Halfdan Hendriksen saaledes fra Førstedirektør i København's Handelsbank, Geheimeetatsraad P. N. Damm Henvendelse om at overtage Ledelsen af et Dansk-Islandsk Rederi, hvis Aktiekapital var tabt, ligesom det Banklaan Rederiet, som især sejlede paa Island, havde opnaaet paa sine seks Skibe, maatte anses for tabt. Halfdan Henriksen gik ind paa at drive Rederiet i Forbindelse med »Dines Petersen & Co.«, som i den Anledning maatte udvide sit Personale og søge nye og større Lokaler.

Halfdan Hendriksen maa have vundet øget Tillid hos den mægtige Geheimeetatsraad, for allerede næste Aar, i 1913, fik han en ny Henvendelse fra ham, — denne Gang i Anledning af, at et stort dansk-islandsk Firma, A/S P. J. Thorsteinsson & Co. skønnedes at være kommet i Vanskeligheder, fordi det ved Køb af islandske Handelspladser og store Engagementer i Opkøb og Eksport af islandsk Klipfisk og andre islandske Produkter havde slaaet større Brød op, end det kunde bage, og formodedes at maatte imødesee større Tab, end det kunde taale. Halfdan Hendriksen paatog sig overfor P. N. Damm at undersøge Selskabets Forhold, og af formelle Grunde udnævntes han til Selskabets Direktør. Men han tog kun mod denne Direktørudnævnelse paa den udtrykkelige Betingelse, at hvis det efter hans Undersøgelser blev nødvendigt for Bankerne at standse Kreditten, lade Selskabet træde i Likvidation eller erklære det Konkurs, maatte det først ske, efter at han var fratraadt som Direktør.

I fire Maaneder opholdt Halfdan Hendriksen sig i Island for at undersøge det vaklende Firmas Forhold sammen med en Revisor. Han konstaterede hurtigt, at der af Firmaet var disponeret uheldigt, og at det under de forhaandenværende Omstændigheder var umuligt at skaffe ny Kapital. Resultatet blev, at det besluttedes at lade A/S P. J. Thorsteinsson & Co. træde i Likvidation. Likvidatorer blev Overretssagfører, Kommitteret Jon *Krabbe* for Islands Bank, Højesteretssagfører Johs. *Fenger*, der særligt repræsenterede Københavns Handelsbank, Højesteretssagfører *Harboe*, Grosserer Carl *Zøylner* samt Halfdan Hendriksen, som skulle lede Likvidationen, især dens forretningsmæssige Side. Faktisk var hele Aktiekapitalen tabt i dette Aktieselskab, som paa Island var blevet kaldt »Million-Selskabet«, fordi det havde saa store, og som det viste sig altfor store Planer, og mere end Halvdelen af de danske og islandske Kreditorers Tilgodehavender var i Farezonen. De smaa Kreditorer blev imidlertid straks udløst, hvad der hos mange Islændinge skabte Følelser af Taknemmelighed mod Halfdan Hendriksen. De store blev udløst i Løbet af de kommende Aar og med et langt gunstigere Resultat, end man havde kunnet vente ved Likvidationens Begyndelse. Gunstige Konjunkturer hjalp med til at skabe Resultatet — men ogsaa en Række Dispositioner paa Island, formidlet af Halfdan Hendriksen, vejede tungt til — han havde her fremfor Flertallet af de andre Likvidatorer den Fordel, at han kendte de islandske Handelssteder og Havneforhold og kunde træffe Aftaler bl. a. med Marinen om Benyttelse af Brændselslagre og lignende.

Sagen med A/S P. J. Thorsteinsson & Co. blev da heller ikke den sidste, hvor Banker henvendte sig til Halfdan Hendriksen om at tage en Sag af anseeligt Omfang under ordnende Haand. Et herværende Konsortium havde saaledes opnaaet meget betydelige Kreditter i Nationalbanken, Landmandsbanken, Privatbanken, Hambroes Bank i London og Bankierfirmaet Hutt i England til Opkøb af Klipfisk fra Island og Færøerne bl. a. stadig flydende Ladninger og store Partier, som endnu laa paa Lager i Island. Forretningen havde været tænkt som en Spekulation i den helt store Stil, og Konsortiet havde opkøbt Klipfisk til et Beløb mellem 8—10 Millioner Kroner. Det hele var lagt stort an, og da Markedet pludselig viste nedadgaende Tendens, og der opstod Afsætningsvanskeligheder, som Konsortiet ikke kunde

*Haljdan Hendriksen med Datter, Fru Ebba Heyman, og Børnebørn
i Haven til Boligen paa Carlsberg, September 1956.*

*Statsminister Th. Stauning og den
nyudnævnte Handelsminister Halvdan Henriksen
efter Audiensen hos Kongen.
Oktober 1940.*

overvinde, blev Bankerne, der havde ydet Kreditten betænelige og bød Halfdan Hendriksen om, dels at undersøge de i Konsortiet deltagende hjemlige Firmaers Forhold, dels om at afhænde de store Partier Klipfisk.

Halfdan Hendriksen paatog sig Opgaven uden at kræve Kommission af Salget, men mod et dagligt Honorar plus Rejseudgifter. Rejsen varede i 30 dage, og det lykkedes Halfdan Hendriksen at sælge samtlige Partier Klipfisk til Priser, der laa væsentligt over, hvad man under Forhandlingerne i København havde regnet med at kunne opnaa. Bankerne udtalte da ogsaa deres fulde Tilfredshed med Resultatet.

Halfdan Hendriksen udtalte efter sin Hjemkomst, at en netop udsendt pavelig Skrivelse, der indskærpede Katolikkerne nøje at overholde Abstinensen (Afholdelse fra Kødspiser paa bestemte Dage) sikkert havde bidraget til, at der i *Italien* blev større Interesse for Klipfisk. Derimod nævnede han intet om den pavelige Skrivelses Virkninger i *Spanien*. Hvilket er helt korrekt. Spanierne er nemlig — hvad mange herhjemme er ukendt med — ikke underkastet Abstinenspligten, da et Privilegium fra Korstogstiden fritager dem for den. De bruger langt mere Klipfisk end Italienerne, men det skyldes, at de kan lide Klipfisk og Solfisk, og at Klipfisk i sin Tid var relativ billig Mad i Spanien. Priserne kunde derfor influere paa deres Købelyst, Abstinensformaning ikke. Jo en Købmand skal kende Markedet helt ind til de smaa og store Vinkler, som pludselig kan faa vide Virkninger — som Abstinensformaning fik det i Italien. Halfdan Hendriksen kendte sit Marked og kunde derfor arbejde med Held ikke blot for sin egen store Forretning, men ogsaa, naar det krævedes, til Gavn for den islandske Stat og for de Banker, der anmodede ham om hans sagkyndige Bistand i vanskelige Situationer.

En saadan Kunnen og Holdning skaber Tillid, hvilket Halfdan Hendriksen erfarede, da han i 1925 vendte hjem fra en Amerikarejse og til sin pinlige Overraskelse konstaterede, at hans Prokurist, paa Trods af hans udtrykkelige Ordre havde solgt for et Millionbeløb islandsk Fisk til et Firma paa Kredit, skønt Halfdan Hendriksen havde forlangt, at det paagældende Firma kun maatte faa Kredit for Ladninger, naar det bevisligt havde solgt dem videre til solide Købere i Spanien og Italien, og naar Betalingen var sikret af engelsk

Bank. Det købende Firma havde imidlertid ikke kunnet sælge Partiet videre, kunde selvfølgelig heller ikke betale for Varerne. Medens Halfdan Hendriksen overfor de islandske Sælgere hæftede for, hvad der var købt gennem hans Firma.

Situationen betød, at Halfdan Hendriksen i Løbet af nogle Dage skulde skaffe et Millionbeløb uden Sikkerhed for at kunne faa Fisken solgt til blot nogenlunde regningsvarende Pris.

»Men« — hedder det i Erindringerne — »Pengene blev straks stillet til min Disposition af min Bank, og jeg maa maaske i den Forbindelse fremhæve, at Dines Petersen & Co., der i Begyndelsen klarede sig med egne Midler, straks efter Krigsudbrudet i 1914 opnaede en Kredit i Københavns Handelsbank. I Begyndelsen af August 1914 blev jeg klar over, at der var Mulighed for at gøre betydelige Forretninger med islandske Varer, hvis Firmaet raadede over fornøden Kapital. Jeg henvendte mig da til Geheimeetatsraad Damm og forklarede ham Stillingen. Indtil da havde vi aldrig trukket paa Banken, men klaret Dagen og Vejen for egne Midler. Geheimeetatsraaden, der var meget velvilligt indstillet, overrakte mig et Checkhæfte og sagde, at paa det kunde jeg trække, hvad jeg havde Brug for. Paa mit Spørgsmaal om, hvor meget jeg kunde trække, gentog han ganske kort, at jeg kunde trække, hvad jeg havde Brug for, uden nogen Limit. Handelsbanken har altid ogsaa senere under Direktør *Hedegaards* Ledelse vist mig baade Tillid og Forstaaelse, og jeg har meget at takke min Bank for.«

Uden et betydeligt Tab kom Halfdan Hendriksens Firma ikke i 1925 ud af Sagen i den Omgang. Men den ordnedes. Og skønt det var et Firma, han tidligere havde hjulpet paa Fode, der havde paaført ham Tabet ved at handle paa Trods af Instrukser, som dets Indhavere kendte, bevarede han personlig og venskabelig Kontakt med dets Ledelse og gjorde ogsaa sidenhen enkelte Forretninger med det. »Men kun mod kontant Betaling!« Hvilket vel maa siges at være en lempelig Retorsion for Paaførsel af et Tab, der løb op i Hundretusinder.

Iøvrigt skete der ogsaa en »politisk« Henvendelse til Halfdan Hendriksen om med sin Sagkundskab at træde til for at faa noget ud af et fastkørt Foretagende og for at faa Arbejde sat i Gang, nemlig da Statsminister *Stauning* og Handelsminister *Hauge* i 1930 henvendte

sig til ham med Forespørgsel, om han ikke kunde starte en Virksomhed for dansk *Fiskehermetik* paa Skagen.

Under den første Verdenskrig var der med Statens Støtte oprettet et Fryseri paa Skagen efter de saakaldte »Ottesenske Frysningmetoder«. Fryseriet svarede imidlertid ikke Regning. Det solgtes derfor i Slutningen af Tyverne til et Aktieselskab »Skagen Sardin- og Tonno Kompagni«, der lededes af en Nordmand, der skulde være Ekspert. Men trods forskellig Statsstøtte kørte Firmaet haabløst fast og maatte ophøre.

Halfdan Hendriksen gik efter nøje Overvejelse og Vurdering ind paa de to Ministres Tanke, og et Aktieselskab blev startet med Støtte af bl. a. Etatsraad H. N. *Andersen*, ØK, Skibsreder A. P. *Møller* og Direktør Chr. H. *Olesen* og andre fremtrædende Mænd. I Begyndelsen var Vanskelighederne store, og til Tider var Dines Petersen & Co. engageret med meget betydelige Beløb. Brand hærgede Fabriken, og Præferenceaktier maatte tegnes. Halfdan Hendriksen havde imidlertid fast Tillid til, at der kunde skabes en dansk Fiskehermetik-industri i Skagen, en Industri, som kunde komme fuldt paa Højde med Udlandets. Og da Stauning spurgte, hvorfor Danskerne ikke kunde lave førsteklasses Hermetik til regningssvarende Priser, naar Nordmændene kunde det, svarede Halfdan Hendriksen: »Fordi Nordmændene har hundrede Aars Erfaring, hvor vi endnu ikke har hundrede Ugers! — men det skal nok komme!« Og det kom virkelig for Virksomheden paa Skagen! Modgangstider havde bevirket, at Halfdan Hendriksen efterhaanden havde overtaget Størsteparten af Aktierne i Skagen Fiskehermetik, og det var et Slid at finde de rette Folk til de forskellige Poster i en paa mange Felter helt ny Industri, at føre Forhandlinger til mange Sider og at oparbejde Markeder baade hjemme og ude. Men Arbejdet og Udholdenheden kronedes med Held. »Skagen Fiskehermetik« blev et solidt Foretagende, ogsaa til Gavn for Fiskeriet og for Skagen By. Danmark har i Dag en stor Fiskekonserves- og Fiskehermetik-Industri, adskillige store og velledede Fabriker, der arbejder efter højmoderne Metoder, staar fuldt paa Højde med det bedste, der præsteres i Udlandet og har en betydelig Del i dansk Eksport og Valutaindtjening. Men »Skagen Fiskehermetik« var Pioneren paa en Række Omraader herhjemme. Det er derfor naturligt, at Halfdan Hendriksen altid har følt en særligt Stolt-

hed over det Foretagende, han her var med til at skabe fra Grunden af, og som i saa høj Grad blev hans eget.

Halfdan Hendriksen var ogsaa med til at sætte ny Virksomhed i Gang paa eller rettere ved Grønland og paa Færøerne, men herom senere under et Afsnit om hans Forhold til de nordatlantiske Landsdele.

Endelig er Halfdan Hendriksens Navn knyttet til Ørholm Værk A/S, der oprindelig tilhørte De Forenede Papirfabriker, derefter, da Halfdan Hendriksen overtog Bygningerne, omdannedes til Garveri, men blev senere fortrinsvis Udlejningsselskab. Virksomheden har imidlertid spillet en betydelig Rolle for Udviklingen paa den Egn, hvor den oprindelige Fabrik laa. Ogsaa i Klaringen af dette Firmas gennem Aarene bevægede Forhold lagde Halfdan Hendriksen et stort forretningsmæssigt og administrativt Arbejde, der overvandt Vanskelighederne og gav gode Resultater.

Man kunde tro, at en saa omfattende og mangeartet Forretningsvirksomhed maatte lægge Beslag paa selv en stærk og dygtig Mands fulde Arbejdskraft. Dines Petersen & Co. var jo i sig selv blevet en stor Forretning med Handel ikke blot paa Island, Sverige, herhjemme, de latinske Lande, England og USA. Det blev ogsaa en Forretning, i hvilken andre Firmaer midlertidigt eller varigt fik deres Salg formidlet eller deres Forhold ordnet. Handelsforholdet paa Island kom ganske vist med Tiden ud for store Ændringer, især da Islændingene selv overtog mere og mere af deres Eksport, Skibsfart osv. Men saa længe Halfdan Hendriksen selv drev Forretningen, hvor han var blevet Enechef, var det ikke blot et meget stort Firma, men det største paa sit Felt, og Millionomsætninger gik gennem det, samtidig med at det i længere Tid drev egen Rederivirksomhed med Skibe, der sejlede med Kul og Salt til Island og med Klipfisk til de latinske Lande. Halfdan Hendriksen var derfor ikke blot Købmand. Han var ogsaa i lange Tider selvstændig Skibsreder, og havde indenfor Rederivirksomheden nogle af sine mærkeligste Oplevelser. Som da han før første Verdenskrig købte et gammelt Dampskib i Randers for 60.000 Kr. og under Krigen — forgæves — blev budt 1.200.000 Kr. for samme Skib.

Skønt han havde sit Firma at lede — og Ledelsen af det medførte lange og hyppige Rejser — havde Halfdan Hendriksen Lyst, Haandelag og Medgang til at starte nye Virksomheder. Han elskede at faa noget nyt til at gro — det har Livet igennem været en Liden-skab hos ham. »At være Købmand er ikke kun at handle, det er ogsaa at udvide Handelen, at skabe noget nyt, at faa ny Produktion i Gang«, sagde han ved sin 70 Aars Fødselsdag.

Og han fik sat meget nyt i Gang — samtidig med, at det, som omtalt, ikke een men flere Gange blev ham betroet, at bringe Orden og Redelighed i Tingene, naar andre havde filtret Traadene til Haab-løshed.

Selv om Halfdan Hendriksen holdt af baade meget og vanskeligt Arbejde, var der imidlertid eet Felt, hvor han var paa Vagt, nemlig hvor der var Tale om at træde ind som lønnet Medlem af Bestyrelser i Foretagender af rent forretningsmæssig Natur. Han frygtede, at saadanne Hverv kunde mindske hans Uafhængighed eller — i givet Fald — sløre det uhildede Syn paa Mennesker og Forhold.

Forskellige Tillidshverv indenfor Forretningsverdenen kunde han dog ikke undgaa. Fra 1918 til 1940 var Halfdan Hendriksen saaledes Medlem af Bestyrelsen for Islands Handelsforening, og i flere Aar, medens han drev Rederivirksomhed, var han Medlem af Bestyrelsen for Dansk Dampskibs Rederiforening. Endvidere har han været Formand for Bestyrelsen for Dansk Principalforening.

Endelig blev Halfdan Hendriksen i Efteraaret 1920 valgt til Medlem af *Sø- og Handelsretten* i København og beklædte denne Post i tredive Aar, indtil han i 1950 frabad sig Genvalg. Selv udtaler han om Arbejdet i *Sø- og Handelsretten*: »Det var en overordentlig interessant Virksomhed, og det var meget belærende for en Købmand at være Medlem af denne Ret, hvis Anseelse er saa stor — saavel i Danmark som udenfor Landets Grænser. Medlemsskabet af *Sø- og Handelsretten* har betydet meget for min købmandsmæssige Udvikling. Man lærer bl. a. der, hvordan man skal forholde sig, naar vanskelige juridiske Problemer opstaar«.

Naar en Købmand med en Kunnen og en erhvervmæssig Viden som Halfdan Hendriksens sluttede sig til det konservative Parti, siger det sig selv, at Partiet ønskede at drage Nytte af ikke blot hans Viden om erhvervmæssige Spørgsmaal men ogsaa af hans udpræ-

gede administrative Evner. Forretningslivet havde givet ham baade den Viden, det Udsyn og den Menneskekundskab, der gav ham store Kvaliteter som Politiker. Det havde givet ham den Skoling og personlig Styrke overfor haandfaste Problemer, der gjorde ham til selvskrevet Emne som Handelsminister under Krigen.

Hans personlige Ro og Myndighed, hans nationale Indstilling men ikke mindre den Skole, han havde gennemgaaet i det, han kalder *Købmandsskab*, gjorde ham ikke blot til sit Partis men — det blev anerkendt fra alle Sider — til den danske Rigsdags mest egnede mand til at overtage Ledelsen af Handelsministeriet, da det i Besættelsens onde og tunge Aar skulde gøre et Arbejde, af hvis Resultater det danske Folks Ve og materielle Vel i allerhøjeste Grad kom til at afhænge.

POLITIKEREN HALFDAN HENDRIKSEN

Talen om en udbredt dansk Tendens til at tage politisk Standpunkt i Arv er ikke helt hen i Vejret. De store Partiers relative Konstans vidner om, at der er noget om Snakken. I en Politik, hvor de økonomiske Forhold vejer tungere end de ideologiske, spiller det sikkert ogsaa en Rolle, at Børnene ofte kommer til at tilhøre samme Erhvervsgruppe som Forældrene. Og lettere er det unægteligt at tage sin Bedstefars og Fars politiske Indstilling i Arv, fremfor personligt at tænke sig frem til Valg af politisk Bekendelse.

For Halfdan Hendriksen gjaldt den udbredte Sædvane med politisk Standpunkt via Arv dog ikke. Tværtimod. Hans Far var stærkt politisk interesseret, adskillige af Tidens kendte Politikere kom i Hjemmet, og der lød ofte politiske Diskussioner. Men Hjemmet var i mange Aar udpræget venstreorienteret. Mellem Gæsterne var ofte den sagnomspundne Folketingsmand J. K. *Lauritsen* og den indflydelsesrige socialdemokratiske Folketingsmand, Kommunelærer K. M. *Klausen*, der var Faderens gode Ven og som Lærer Hendriksen var Stiller for ved flere Valg. Først efter Systemskiftet blev Faderen mere konservativt indstillet og stemte tilsidst konservativt. Men det skete saa sent, at der ikke fra Hjemmets Side var Tale om konservativ Indflydelse paa Halfdan Hendriksen. Han blev ikke konservativ i Kraft af sit Hjem og sin Barndomsopdragelse men paa Trods af Hjemmet.

Hvorfor han da sluttede sig til Konservatismen som ung Mand? »Det er svært for mig i Dag at gøre Rede for mine første Bevæggrunde. Ungdommelig Oppositionslyst kan have spillet en Rolle, Interessen for netop dem og det, der blev angrebet — men hurtigt erkendte jeg, efter at have mødt Konservatismen, at jeg i min politiske Grundindstilling var konservativ, og at jeg fandt Venstrepartiernes og Socialdemokraternes Anklager mod Konservatismen overdrevne og

uretfærdige«. Resultatet blev, at Halfdan Hendriksen sidst i Halvfemserne meldte sig ind i »Højres Arbejder- og Vælgerforening« og omtrent samtidig i »Den konservative Klub«.

Ved et af de første Møder, han deltog i i Vælgerforeningen, hvor 3—400 konservative Tilhørere var samlet, kom Formanden, Kammerherre *Münter* pludselig hen til ham og opfordrede ham til paa Ungdommens Vegne at holde en Tale paa ti Minutter. Halfdan Hendriksen havde aldrig før talt ved et Møde, havde ikke forberedt sig og havde følgelig intet Manuskript. Alligevel sprang han ud »paa de halvfjerds Favne«. Hvad han sagde, erindrers han ikke i Dag, kun den absolut bombastiske Tirade, Slutningssætningen: »*Jeg har talt!*« »Mærkeligt nok« — siger Halfdan Hendriksen — »blev jeg ikke, eller tror jeg i hvert Fald ikke, at jeg blev til Grin, hvad jeg og andre Talere utvivlsomt vilde blive i Dag, hvis vi sluttede med en saadan Tirade«.

Man kunde imidlertid, hvad angaar retoriske Blomster, Løvefødder og Gesvejsninger tage mere dengang end nu, og i Højres Arbejder- og Vælgerforening har man utvivlsomt været glad over, at netop en ung Mand med Begejstring talte den haardt trængte Konservatismes Sag. Forøvrigt var Datidens Taler ofte af gedigen Form og høj Flugt, baade hos Højres og Oppositionens Talere — Kravet til retorisk Evne havde endnu Vægt, det lyriske Element i Taler fik endnu ikke Flertallet af Tilhørere til at føle sig generte. Ove Rode kunde endnu under første Verdenskrig, uanset sin Saglighed, hæve sig til høj og fin lyrisk Flugt, Spil paa Hjertestrengene. H. P. Hansen Nørremølle var ogsaa Taler i den helt store Stil. Senere var Bindslev, den konservative Politiker, en Retor af høj Rang og kunstnerisk Lødighed — men i Dag er der Forkærlighed for politisk Tale af anden Art. Det saglige Element har erobret næsten hele Talens Scene — Taleren er blevet et Arbejdsredskab. Der stilles store Krav til dens Indhold og Hensigtsmæssighed — Formen er blevet noget underordnet, Retoriken i Fortids Forstand den mest forsømte af alle Discipliner.

Som Taler fandt Halfdan Hendriksen hurtigt sin Form og blev i Ordets bedste danske Forstand en god Taler. Han lagde Vægt paa at overbevise sine Tilhørere sagligt, at faa dem til at forstaa, hvad det i enhver Situation og Sag virkelig drejede sig om. Men han for-

staar, at selv om det saglige Element altid i en politisk Tale har en Førsteprioritet, lytter Tilhørerne — udenfor Rigsdagen — ogsaa med Hjertet. Formen er ikke noget uvæsentligt for et dansk Publikum, heller ikke en Appel til Hjertet. Men især har danske Tilhørere et fint Øre for Humør og for det, Englænderne kalder »common sense«, sund Fornuft. Halfdan Hendriksen forstod tidligt, at noget af det vigtigste for en Taler er at vide, hvilke Tilhørere, han taler til, hvilke Forudsætninger, de kommer med. I en homogen Forsamling af Jurister, af Forretningsmænd eller af trænede Politikere i et Partimøde kræves en anden Form af Taleren end paa et folkeligt Møde — forskellig Klangbund kræver forskellig Form. Halfdan Hendriksen forstod det, indstillede sig efter det. Han blev derfor en Taler, hvis Ord vandt Respekt og Lydhørhed, hvadenten han talte som Fagmand til Fagmænd, eller i Radioen til hele det danske Folk. Derfor var der ogsaa, hver Gang der var Valgkampagner, Bud efter ham som Taler fra alle Egne af Landet. Man følte, at gik han ind i Kampagnen, betød det en Styrkelse for Konservatismen dér, hvor han tog Ordet. Hvor mange politiske Taler Halfdan Hendriksen har holdt i sit Liv, ved jeg ikke. Men da han begyndte tidligt og har deltaget trofast i sit Partis Agitation helt op imod 75 Aarsdagen — turde han være nær ved Rekorden mellem Nutidens Politikere, baade hvad angaar Talernes Tal og Tilhørernes Mængde gennem Aarene.

I Aarene omkring Aarhundred- og Systemskiftet deltog Halfdan Hendriksen ivrigt i det politiske Liv i Hovedstaden, ikke mindst i det organisatoriske Arbejde. Det er utvivlsomt i netop de Aar, han fik sin udprægede Forstaaelse af, hvad Organisation betyder for et politisk Partis Fasthed — at et Partis Styrke og Formaaen i høj Grad hviler paa dets Organisationers Konstans, paa en fast og overbevist Kærne af Mennesker, der ikke lader sig paavirke af pludselige Stemninger og politiske Storme, men tværtimod forstaar, at det er mellem Valgslagene, i den politiske Hverdag, Fremgangen ved næste Valg skal vindes eller for stor Tilbagegang afværges. Det er derfor ikke en Tilfældighed, at det blev det konservative Organisationsarbejde, især i Hovedstaden, der senere i Livet kom til at lægge saa stort Beslag paa Halfdan Hendriksens Kræfter og Offervilje.

Efter at være blevet Kontorchef i DFDS, hvad der medførte Rejser ikke blot til Island og Færøerne, men ogsaa til England og Skotland

— og endnu mere efter at have faaet eget Firma og eget Hjem — maatte Halfdan Hendriksen imidlertid gøre en længere Pause i aktivt politisk Arbejde. Han mistede ikke Interessen for Politik, fulgte tværtimod ivrigt med i Pressens Referater og gik ikke til faa politiske Møder. Men det daglige kommercielle Liv tvang ham til i en Aarrække at være Vælger mellem andre Vælgere og ikke aktiv Politiker — hvis man da har Lov til at drage denne Skillelinje, som er mere letfattelig end egentlig retfærdig. Det er i alt Fald Halfdan Hendriksens Anskuelse, at enhver, der har en politisk Overbevisning, ikke blot har Pligt til at afgive sin Stemme ved Valg, men skal være konstant aktiv ved at staa i en Organisation, bidrage til sit Partis Økonomi og tage til Orde for sin Overbevisning baade i sit Hjem, mellem Venner og overalt, hvor Politik drøftes. At aktivisere flest mulige Vælgere er netop Organisationernes, Vælgerforeningernes Opgave.

I Sommeren 1920 modtog Halfdan Hendriksen imidlertid gennem Landstingsmand Julius *Schovelin* og Grosserer Victor *Lemvigh-Müller*, som han havde lært at kende 20 Aar tidligere i Den Konservative Klub, Opfordring til at stille sig til Disposition som Kandidat for Det konservative Folkeparti ved det tredie af det Aars Folketingsvalg. Det var Formanden for Aarhus Konservative Vælgerforening, Grosserer og Fabrikant I. C. *Møller*, der havde bedt de to Herrer om at anmode Halfdan Hendriksen om at lade sig opstille i Aarhuskredsene sammen med Grev *Bent Holstein*, der allerede repræsenterede den aarhusianske Konservatisme i Folketinget. Halfdan Hendriksen svarede, at han ikke paa det Tidspunkt havde Tid til at passe en Folketingsmands Gerning. Men da Aarhus efter al Sandsynlighedsberegning ikke kunde vælge mere end een konservativ Folketingsmand dengang, og da Grev Holstein yderligere skulde opstilles i de tre bedste konservative Kredse, medens Halfdan Hendriksen skulde opstilles i de to mindste og svageste, vilde Halfdan Hendriksen, da Aarhus meget gerne saa netop en Erhvervsmand opstillet ved Siden af Greven, ikke sige Nej. »Da jeg hørte, at jeg ikke kunde vælges, slog jeg til, ogsaa fordi jeg syntes, det kunde være fornøjeligt at faa en fjorten Dages Valgkampagne i Aarhus. Jeg vilde betragte disse fjorten Dage som Ferie, og ellers holdt jeg aldrig Ferie i de Aar.« Forøvrigt var Halfdan Hendriksen lige ved at blive narret, idet der

ved det paagældende Valg blev afgivet saa mange konservative Stemmer i Aarhus By og Amt, at Aarhus var tæt ved at faa to konservative Kandidater valgt, hvilket vilde have betydet, at Folketingsmand, Ingeniør *Korsgaard* havde mistet sit Mandat i Skanderborg Amt. Baade fordi han ikke havde Tid til at være Folketingsmand, og af personlige Grunde overfor Ingeniør *Korsgaard* vilde Halfdan Hendriksen nødig være valgt. Men det var med Tilfredshed, han saa den konservative Stemmefremgang i Aarhus.

Forøvrigt kom Halfdan Hendriksen i den allerbedste Samklang med *Aarhus-Konservatismen*, som paa mange Maader havde sit eget Præg og bevarede det Aar fremover. Den aarhusianske Konservatisme var paa den ene Side dybt nationalt betonet og følte sig stærkt engageret i Grænsespørgsmaalet, hvilket i væsentlig Grad havde bidraget til, at netop Grev Holstein var blevet den aarhusianske Konservatismes Spidskandidat — han der havde staaet paa de aller sydligste Krav og virket for deres Gennemførelse. Men i sociale, i økonomiske og forskellige kulturelle Spørgsmaal var Aarhus-Konservatismen, ikke mindst under Indflydelse af »Aarhus Stiftstidende«, mere liberalt og uortodoks indstillet end Konservatismen taget som dansk Helhed. Den stod for Flertallet af sine Vælgeres Vedkommende absolut paa Konservatismens venstre Fløj — hvad ogsaa Grev Holstein dengang gjorde. Det var jo inden han endnu, i den indre danske Politik, var begyndt at gaa sine egne Veje, der senere blev vilde Veje. Han var socialt forstaaende og ingenlunde upopulær i aarhusianske Arbejderkredse. Han talte dog hellere om nationale Spørgsmaal og om Forsvar end om erhvervsmæssige Problemer, der hurtigt trættede ham — forøvrigt interesserede sociale Spørgsmaal ham mere end økonomiske. Halfdan Hendriksen bemærkede dog, hvordan Bent Holstein allerede i 1920 trods sin personlige Elskværdighed kunde være »lidt sær paa visse Punkter«. Som naar han umiddelbart før et stort socialdemokratisk Møde, som de to konservative Kandidater var indbudt til, mistede Lysten til at være med, erklærede sig indisponeret, tog hjem til sit Hotel og overlod Valpladsen til Halfdan Hendriksen alene. Han kunde ogsaa præstere at komme en halv, ja en hel Time for sent til politiske Møder — fordi det nu passede ham, eller fordi han havde talt for længe ved et andet Møde. Hans Lunefuldhed og Tilbøjelighed til kun at gøre, hvad der passede ham, var noget, som ogsaa

andre mærkede hos Greven. Man holdt dog længe fast ved ham i Aarhus, ogsaa efter at han var kommet i Konflikt med Det konservative Folkeparti og ekskluderet af Rigsdagsgruppen, hvorfor han maatte opstilles »i Tilslutning til Partiet«, endda med en ortodoks-konservativ Modkandidat. Men en Mand af Grev Holsteins Støbning vilde før eller senere komme i Konflikt med ethvert Parti og som Ener komme i Konflikt med sig selv. Han var højtbevaget, men splittet og samtidig et af de mest jegbetonede Mennesker, der har haft Gæsteroller i dansk Politik, hvilket vil sige en Del. Disciplin, Selvdisciplin og Partidisciplin var ukendte Begreber for ham, vederstyggelige Begreber. Det var da ogsaa en ejendommelig Oplevelse at se, høre og tale med Halfdan Hendriksen og Grev Bent Holstein som samtidige konservative Kandidater i Aarhus. To mere forskellige Kandidater har næppe nogensinde været opstillet samtidigt paa samme Sted. Det var mærkbart, hvordan Halfdan Hendriksen følte sig som Repræsentanten for en *Sag* og et *Parti*, Grev Holstein som Repræsentant for en *Person*: sig selv!

Mange Aarhusianere kom da ogsaa hurtigt til den Erkendelse, at det havde været bedst, om det var Kandidat Nummer to fra det sidste Valg i 1920, der havde sejret. Især indenfor Erhvervskredse var man utilfreds med Greven og bad flere Gange i de efterfølgende Aar Halfdan Hendriksen om at tale i Aarhus om erhvervspolitiske Spørgsmaal, som trættede Greven. Han efterkom de aarhusianske Opfordringer om at tale, men tog ellers, bortset fra Deltagelse i Landsraadmøder, ikke Del i aktiv Politik i de nærmeste Aar efter Valget. Han betragtede Deltagelsen i Valget i Aarhus som en Episode, noget forbigaagent, noget overstaaet.

Da der skulde være Valg i April 1924 fik Halfdan Hendriksen imidlertid en ny Opfordring til at stille sig som Folketingskandidat og denne Gang fra Københavns 7. Kreds, der ansaas for en sikker konservativ Kreds. Halfdan Hendriksen overvejede derfor i flere Uger sit Svar. Siden 1923 havde han været Eneindehaver af Firmaet Dines Petersen & Co. og selv om han ogsaa forud havde været næsten alene om at lede Forretningens Virksomhed, stillede Firmaet store Krav til hans Kræfter ligesom nye Forhold i Forbindelse med Island krævede betydelig Agtpaagivenhed og Mulighed for hurtige Dispositioner.

Trods sine Betæneligheder akcepterede Halfdan Henriksen tilsidst Tilbudet. Dels fordi han følte sig i Besiddelse af stor Arbejds-kraft paa det Tidspunkt og havde trænede Folk i sit Firma, dels fordi en Folketingsmands Arbejde dengang var af væsentlig mindre Omfang end i Dag. Han mente at kunne regne med to-tre Timers dagligt politisk Arbejde i den Tid, Folketinget var inde — de ekstraordinære Indkaldelser med næsten rytmeagtig Regelmæssighed var endnu forbeholdt en urolig Fremtid. Ved Valget blev Halfdan Henriksen valgt som Numer to paa den konservative Liste i Søndre Storkreds. Den anden konservative Kandidat, der valgtes, var Fru Mathilde *Malling Hauschultz*. Hun fik som Kvinde mange personlige Kvindestemmer fra Halfdan Hendriksens Kreds. Til Gengæld fik han lige saa mange fra hendes Kreds, Raadhuskredsen, hvor der boede mange konservative Købmænd og andre Erhvervsdrivende. For Halfdan Henriksen blev dette Valg Indledningen til foreløbig 32 Aars uafbrudt Sæde i Rigsdagen! Virke i Folketinget var ganske vist i betydelige Perioder af denne Tid afløst af Medlemsskab i Landstinget. Men efter Aprilvalget var han fast knyttet til Lovgivningsarbejdet paa Christiansborg og gled hurtigt frem i dets Forgrund.

Det politiske Arbejde viste sig dog hurtigt mere tidskrævende, end han havde ventet, samtidig med at øget Arbejde i Forretningslivet stillede Krav til Kræfterne. Men Halfdan Henriksen kom hurtigt til at holde af Arbejdet paa Rigsdagen og Atmosfæren paa Christiansborg, — Politiker som han var ikke af Tilfældighed men af Natur og Lyst. Partiet lærte ogsaa hurtigt at skønne paa hans Dygtighed i det politiske Arbejde. Efter at have haft nogle mindre væsentlige Ordførerskaber blev han hurtigt sit Partis Ordfører i alle islandske, grønlandske og færøske Spørgsmaal og i en Række Sager af erhvervsøkonomisk Natur, bl. a. ved Behandlingen af Næringsloven.

I Sommeren 1925 deltog Halfdan Henriksen sammen med andre danske Parlamentarikere i en seks Ugers Rejse til USA og Canada for at deltage i en interparlamentarisk Konference i Washington hvor 6—700 Parlamentarikere fra mange Lande var USA's Gæster. Den gamle danske Politiker, Dr. *Fraenkel*, om hvem Halfdan Henriksen bemærker, at »han tog denne Konference mere alvorligt, end den

Slags sædvanligvis tages«, kom i Washington til at lide en bitter Skuffelse. Hjemmefra havde han omhyggeligt forberedt sig paa at holde en halvanden Time lang Tale paa Capitol om økonomiske Emner, og den gamle Økonom regnede med, at denne Tale vilde blive et af Kongressens Tyngdepunkter. Imidlertid viste det nærmere Program sig at indeholde den Bestemmelse, at ingen af Talerne, bortset fra et Par Indledere, maatte tale længere end ti Minutter — de ti Minutter var ubetinget Maksimum, medens det var velset, at der taltes kortere. Dr. Fraenkel protesterede forbitret, og da han vilde fortsætte efter under Protester at have talt i tyve Minutter, blev han lempeligt fjernet fra Talerstolen. Han vilde saa rette en officiel Protest til Konferencens Ledelse og ønskede, at den øvrige Delegation skulde staa bag ham i Protesten. Konflikten blev dog udglattet ved Dr. *Munchs* Mægling, idet han naaede frem til det Kompromis, at hele Dr. Fraenkels Tale blev aftrykt i Konferencens Beretning, som om den var blevet holdt i sin Helhed. Om den saa sidenhen blev læst af Deltagerne er og forbliver et uløst Spørgsmaal. Stor Interesse viste Deltagerne i alt Fald ikke for Forhandlingerne — bortset fra Aabningsmødet var der næppe paa noget Tidspunkt mere end 80—100 Parlamentarikere til Stede under Forhandlingerne. Man kan dog ikke deraf slutte, at Deltagelsen var værdiløs for Deltagerne. De lærte store Dele af USA og Canada at kende, knyttede personlige Forbindelser og fik megen og ny Viden. »Mest betyder,« siger Halfdan Hendriksen, »ved saadanne Møder af officiel Karakter det personlige Møde med fremmede Landes Politikere udenfor Conference-salen, naar der tales aabenhjertigt Mand og Mand imellem. De officielle Taler er det derimod saa som saa med. Programmet kræver dem — men for mange er de kun en kedelig Formalitet, som skal overstaas saa lempeligt som muligt. 700 Mennesker fra mange forskellige Lande er ogsaa, mener Halfdan Hendriksen, en altfor uensartet Flok, til at der kan komme noget ud af de samlede Møder. Ikke mindst Sproget volder Vanskeligheder, hvor saa mange samles — selv om man nu har faaet tekniske Hjælpepidler mod Vanskelighederne.«

Halfdan Hendriksens politiske Arbejde vedrørende Island, Grønland og Færøerne blev i disse Aar omfattende, men det vil paa Grund af sin særlige Placering i dansk Politik blive omtalt i et Kapitel for

sig. Indenfor Konservatismen var Problemerne, der knyttede sig til de Landsdele, som i en svunden Tid kaldtes »de danske Bilande«, altid blevet omfattet med baade varm Følelse og stor Interesse, f. Eks. havde *Victor Pürschel* en levende Interesse for »de nordatlantiske Problemer«. Han kandiderede derfor, da den konservative Rigsdagsgruppe skulde vælge en Repræsentant til det Dansk-Islandske Nævn, da dets Medlemstal udvidedes i 1927. Gruppen valgte imidlertid Halfdan Hendriksen med 27 stemmer mod 5 for Pürschel. Pürschel havde ganske vist større Anciennitet paa Rigsdagen og var Gruppens Formand. Men Gruppens Flertal mente, at drejede det sig om Sagkundskab vedrørende de Emner, Nævnet skulde beskæftige sig med, altsaa de dansk-islandske, var Halfdan Hendriksen Gruppens selvsikrede Repræsentant udfra sit Kendskab til og sine Forbindelser med Island. Han vilde ikke blot med Sagkundskab kunne repræsentere Konservatismen i Nævnet, men ogsaa, fordi han kendte Island og dets Relationer til Danmark ud og ind, give den danske Gruppe i Nævnet øget saglig Vægt.

Det Brud, som i 1929 fandt Sted mellem Det konservative Folkeparti og Venstre, og som mange bebrejdede *Christmas Møller* næsten som var det Selvtægt eller Vaadeskud fra hans Side, billigedes af Halfdan Hendriksen! Han mener ganske vist, at der havde været en i alt Fald hypotetisk Mulighed for, at det var blevet undgaaet, hvis de besindigste og hinanden nærmest staaende Kredse indenfor de to Partier havde ført Forhandlinger med hinanden. *Larsen-Badse*, som tilhørte den konservative Agrarfløj, mente endog, at der kunde være skabt Mulighed for en Fællesregering af Venstre og Konservative. *Madsen Mygdal* var imidlertid ikke af Type Forhandler. Han krævede konservativ Støtte uden Betingelser fra Konservatismens Side. Som var Støtte en Selvfølge! Var Indrømmelser nødvendige — som i Tjenestemandsspørgsmaalet, indrømmede han de Konservative saa smaa Lempelser, som overhovedet muligt. Overfor denne Stejlhed var Viljen til Uafhængighed derfor hurtigt voksende indenfor Konservatismen. Flere og flere følte, at et Brud var ikke blot uundgaaeligt, men for Det konservative Folkepartis Vedkommende ogsaa ønskeligt. Halfdan Hendriksen skriver derom:

»Naar man har sagt, at det var »Piccoloen — Christmas Møller

— der tabte Terrinen« er Paastanden ikke helt i Overenstemmelse med Virkeligheden. Sagen var den, at en meget stor Del af mit Partis Rigsdagsgruppe — navnlig den yngre Fløj — var lede og kede af at agere Basis for en Regering, paa hvis Holdning vi havde ringe eller ingen Indflydelse. Det var i Virkeligheden, til Trods for at det paa-gældende Valg i 1929 medførte en Tilbagegang for os paa 6 Mandater i Folketinget, befriende at kunne konstatere, at vi ikke længere var afhængige af Venstrepartiet, men kunde gaa i Opposition som et frit og helt igennem selvstændigt Parti.«

Det er Halfdan Hendriksens Indtryk, at meget kunne være naaet gennem Forhandling. Men dels var det rette Tidspunkt for Forhandling forpasset, dels var Skikkelserne *Madsen Mygdal* og *Christmas Møller* ikke en tænkelig Kombination. Madsen Mygdal, dygtig men stejl, var sidst og mindst af alle Kompromissets Mand. Som Tingene havde udviklet sig, følte Halfdan Hendriksen derfor Brudet med Venstre i 1929 som noget aktuelt og principielt rigtigt og befriende — noget som maatte ønskes, for at Det konservative Folkeparti i højere Grad kunde manifestere sig selv gennem en selvstændig Politik — den, der langt senere førte til et Samarbejde mellem de to Partier paa lige Vilkaar, i en Politik ledet af smidigere Mænd end dem, der førte an i 1929.

Den 8. April 1930 valgtes Halfdan Hendriksen til Formand for Den konservative Vælgerforening for København og Frederiksberg, en Post som han uafbrudt beklædte indtil Sommeren 1945, da han trods haardt Pres nægtede at modtage Genvalg. Vælgerforeningen svarede med at udnævne ham til Æresmedlem. En fortjent Ære! Halfdan Hendriksen saa nemlig ingensinde paa Formandsposten som en blot dekorativ Stilling. Han forstod helt og fuldt, hvad energisk og godt Organisationsarbejde betyder for et Parti. Sin Stilling som Formand betragtede han derfor som en virkelig Pligt til baade selv at gøre et Arbejde og til at sætte Arbejde i Gang. Han var inspirerende paa Formandsposten, rig paa Ideer og lydhør overfor andres Ideer. Vælgerforeningens Arbejde fik fornyet Styrke og Kulør — den blev, hvad en konservativ Vælgerforening skal være: sit Partis Højborg. Halfdan Hendriksen var trofast mod sin Gerning i Vælgerforeningen. Til Gengæld stod Vælgerforeningens Medlemmer fast sammen om

Handelsministerskiftet Oktober 1940.

Handelsminister Halldan Hendriksen og den afgaaede Minister Christmas Møller.

Christmas Møller, Halldan Hendriksen og Ole Bjørn Kraft.

*Halvdan Henriksen taler i
Den Konservative Valgerforening 1931.*

*Halvdan Henriksen med
den nye Standard-Beklædning 1941.*

Halvdan Henriksen under Besættelsen.

*Borgmester Vill. Fischer og
Postmester H. Mikkelsen
overbringer en Adresse fra
Den Konservative Valgerforenings Tilslutningsforskrives*

ham i alle Situationer. For dem var der, efter Formandsvalget i 1930, ingen Tvivl om, hvem der fortsat, Aar efter Aar, skulde genvælges som Formand, saa længe han selv vilde tage mod Valg: Halfdan Hendriksen. Det gensidige Forhold mellem Formand og Forening var ideelt. Ikke mindst fik man det at se i 1945, da Frihedsraadet — derom senere — havde hindret, at Halfdan Hendriksen blev Medlem af Befrielsesregeringen. Fra Vælgerforeningens jævne Medlemmer strømmede en Flod af Breve, præget af den stærkeste Sympati for ham, og af Vrede over, hvad der var sket.

I 1931 fejrede Den konservative Vælgerforening for København og Frederiksberg sit 50 Aars Jubilæum, som paa flere Maader blev en Mærkedag i den københavnske Konservatismes Historie. I Aartier siden Provisorietiden havde man — i alt Fald udenfor Konservatismen — betragtet det som utænkeligt, ja næsten upassende, at den københavnske Konservatisme viste sig »paa Gaden«. Den havde vær'sgo at holde sig inden Døre og overlade Friluftsmøder endsige Demonstrationer til andre.

Ved Vælgerforeningens Jubilæum hyldede konservativ Ungdom imidlertid Foreningen med et Fakkeltog om Aftenen. Det gav Anledning til nogle Gadeoptøjer, dog af mindre Omfang, og det gennemførtes fra Startpladsen til »Borgernes Hus«, hvor Foreningen fejrede Jubilæet i egen Bygning.

Det var beklageligt, at der fandt nogle Optøjer Sted foranlediget af andre. Men den Mening, at Konservatismen havde Pligt til at holde sig inden Døre, og at visse Kvarterer i Byen skulde være absolut »forbudt Omraade« for konservativ Manifestation, var brudt een Gang for alle. Fakkeltøget i 1931 havde altsaa sin Mission. I Dag er offentlige, konservativt arrangerede Møder og Friluftssammenkomster lige saa selvfølgelige som andre Partiers.

I 1930 anmodede Statsminister *Stauning* Halfdan Hendriksen om at indtræde som Regeringens Repræsentant i det af Regeringen oprettede *Fiskeriraad* — hvor han havde Sæde, indtil han i 1940 blev Handelsminister. Opfordringen fra Stauning til den konservative Politiker var selvsagt ikke politisk betonet. Havde Stauning ønsket en politisk Repræsentant, havde han selvfølgelig henvendt sig til en af sit eget Partis Rigsdagsmedlemmer. Men Stauning tiltroede Halfdan

Hendriksen baade den Sagkundskab og den Loyalitet, der vilde gøre ham til velegnet Repræsentant for Regeringens Interesser i Fiskeriraadet.

Der arbejdedes, siger Halfdan Hendriksen, godt og udpræget sagligt i dette Raad af de forskellige Repræsentanter for de forskellige Brancher indenfor det omfattende Fiskerierhverv. I sine Erindringer komplimenterer Halfdan Hendriksen ikke mindst Raadets første Formand, Fiskeridirektør *F. Mortensen* for hans Ledelse af Forhandlingerne. Han havde netop den Smidighed, de formidlende Egenskaber og den Evne til at se Helhedens Tarv og det fælles Maal, den Evne til paa een Gang at være myndig og selvdæpende, der karakteriserer en god Formand og Forhandlingsleder. Fiskeriraadet nød godt af disse Formandsevner hos *F. Mortensen*, indtil han faldt for Aldersgrænsen.

I 1932 deltog Halfdan Hendriksen som sit Partis Repræsentant i en økonomisk Konference i London, alternerende med *Christmas Møller*. Efter Halfdan Hendriksens Udsagn udmærkede denne Konference sig — som den interparlamentariske i Washington — mere ved de Festligheder og Sammenkomster, den gav Anledning til, end hvad der drøftedes paa selve Konferencen. »Den største Betydning disse mange Konferencer har — og i vore dage har jo næsten hver Uge i Sommertiden sin Konference eller Kongres — er og bliver ikke Forhandlingerne, men de Forbindelser der kan etableres mellem Mennesker, der møder hinanden, Bekendtskaber der stiftes henover Grænserne.«

I London mødte de danske Politikere, og havde Lejlighed til at tale med bl. a. *MacDonald*, *Chamberlain*, Lord *Hailsham*, Sir *John Simon*, *Cunliff Lister* og selveste *Winston Churchill*.

Forøvrigt havde Halfdan Hendriksen i Foraaret 1932 opgivet sit Mandat i Folketinget til Fordel for et Sæde i *Landstinget*. Halfdan Hendriksen kom til at afløse Landstingsmand *Schovelin*. Naar Halfdan Hendriksen valgte Landstinget fremfor Folketinget, skyldtes det, at det voksende Arbejde som Formand for Vælgerforeningen plus hans stadig mere omfattende Arbejde i Forretningslivet ikke levnedes ham Tid nok til Arbejdet i Folketinget, hvor Tempo og Krav voksede fra Aar til Aar. I Landstinget, som ikke uden Føje kaldtes det

»overvejende og sagligt diskuterende Ting«, var Rytme og Tempo anderledes end i Folketinget. Uanset sin personlige Stilling i Grundlovssagen, baade sidst i Trediverne og som Medlem af Forfatningskommissionen i 1952, har Halfdan Hendriksen da ogsaa ved mange Lejligheder talt og skrevet om sin Glæde over de to Perioder, hvor han var Landstingsmand. Det høje Landstings udprægede Saglighed, dette at man drøftede Tingene lidenskabsløst, uden Gebærder eller barske Ord, stemte overens med noget, der sad Halfdan Hendriksen dybt i Blodet som baade Menneske og Forretningsmand. Han forstod og forstaaer stadig, at det er nødvendigt, at Partiernes Standpunkter stundom trækkes fast og klart op i Folketinget. Men han er ikke ene om at ønske, at Roens og Saglighedens Aand fra det nu forsvundne Landsting ofte maa gæste det travle Folketing. At Besindigheden maa være konstant Gæst.

I Trediverne var der Bevægelse i alle danske Partier, og ikke mindst indenfor Det konservative Folkeparti Bevægelse og Overvejelse, paa Grund af de nye, ofte vilde og haarde Strømninger i europæisk Politik. Baade indenfor Konservatisme og Socialdemokrati drøftede man, i alt Fald teoretisk, om Korporationstanken kunde forenes med sandt Demokrati, maaske endda tilføre Demokratiet Fornyelse og Styrke. Nogle mente Ja, andre Nej. Men begge Partier var Modstandere af baade Fascisme og allermost af Nazismen, som overhævedes af stadig flere sorte og brune Uvejrsskyer, hvis Trusel om kommende Katastrofer man ikke var blind for.

Modstandere af Konservatismen har villet paadutte Det konservative Folkeparti diktatoriske Sympatier i Trediverne — og henvist til KU's Uniformering, Sange og Taler. Alene Navnet *Christmas Møller* og hans Stilling i Partiet i de Aar vilde være tilstrækkeligt Dementi. Men yderligere er det faktiske Forhold, at den danske Konservatisme, og det gælder ikke mindst en Række af de yngre aktive Politikere — i Trediverne var ude for en meget stærk *britisk* Paa-virkning. I Diskussioner efter Møderne i Tinget, i lange Aftenstunder og i Vennelag var det atter og atter den store Englænder og Demokrat *Chestertons* Navn og Tanker, der drøftedes og begejstrede, — hvilket betød det samme som Begejstring for en demokratisk Politik, der var dybt konservativ, stundom næsten reaktionær, i natio-

nale og kulturelle Spørgsmaal, men forstaaende, fremadskuende og søgende Kontakt med Haandens Arbejdere i sociale og økonomiske Emner. Adskillige af de Tanker, der drøftedes i konservative Kredse den Gang, kom senere til at sætte sig Spor i Det konservative Folkepartis Program af 1945. Man har undertiden talt om »Tory-Konservatisme« i Forbindelse med den britiske Paavirkning, der for den, der saa Partiet indefra, var saa stærk i Trediverne. I Virkeligheden laa de nye Strømninger i en Række Spørgsmaal længere tilvenstre end den britiske Tory-Konservatisme. At uddybe Spørgsmaalet tjener ikke til noget paa denne Plads. Det maa være nok her at fastslaa, at ingensinde har teoretisk-ideologiske Spørgsmaal og Diskussioner præget Konservatismen saa stærkt som i Trediverne.

Halfdan Hendriksen skelnede imidlertid altid skarpt mellem, hvad der var Teori og Hypoteser, og hvad der var haandfast og mulig Politik. De ideologiske Diskussioner kaldte derfor ikke stærkt paa den med saa mange praktiske Spørgsmaal beskæftigede Politiker Halfdan Hendriksen. Hans Stilling som frisindet konservativ Politiker har i en usædvanlig Grad fulgt en konstant og ren dansk Linie fra hans første Fremtræden som konservativ Kandidat ved Valget i Aarhus i 1920, hen gennem Trediverne, gennem Krigen og indtil i Dag. Den Politiker, som længe stod ham nærmest i Tanker og Synspunkter og i det politiske Arbejde var *Christmas Møller*. De var ikke blot gennem Aars Samarbejde i Partiet og paa Rigsdagen politiske Fæller. De blev ogsaa nært personligt knyttede til hinanden i et Venskab, der holdt, indtil Christmas Møller paa det konservative Landsraads-møde i Aarhus i November 1937 holdt den Forfatningstale, der kom til at rejse saa stærke Bølger indenfor Det konservative Folkeparti og i dansk Politik i det hele taget. »Vi anlagde paa en Række Omraader de samme frisindede Synspunkter, selv om han nok i den Henseende var noget længere fremme end jeg,« udtaler Halfdan Hendriksen. »Vi kom hyppigt sammen privat, spiste sædvanligvis tre à fire Gange om Maaneden Middag i hinandens Hjem. Min Kone og jeg betragtede Christmas Møller og Fru *Gertrud Christmas Møller* som gode Venner, og jeg tror dette Synspunkt var gensidigt«. Samarbejde var forøvrigt i særlig Grad paakrævet, da Christmas Møller var Partiets Formand, medens Halfdan Hendriksen, efter først at have været Medlem af Bestyrelsen for den konservative Landstings-

gruppe og Repræsentant i Landstingets Præsidium, blev Medlem af Det konservative Folkepartis Hovedbestyrelse.

Halfdan Hendriksen regnede derfor med at blive orienteret, hver Gang noget vigtigt skulde ske indenfor Partiet. Ogsaa ud fra det Synspunkt, at hvad der kom til at fremtræde som Ytringer fra og Udtryk for Partiet, burde fremgaa af Drøftelser indenfor Ledelsen, eventuelt efter Afstemning. Christmas Møllers opsigtsvækkende Tale i Aarhus kom derfor til at berøre ham yderst pinligt. For da han paa Turen til Aarhus gik sammen med Christmas Møller paa Dækket og spurgte ham, om Talen i Aarhus vilde indeholde noget udover, hvad der almindeligvis ventedes ved dette Landsraadmøde, svarede Christmas Møller *Nej*.

Christmas Møller havde imidlertid ikke holdt sin Tale paa Landsraadmødet, før der laa et Hus. Hvad han sagde om de Forfatningsændringer, Partiet efter hans Mening burde virke for, kom for Landsraadet som en fuldstændig Overrumpling og forekom mange at være i diametral Modsætning til hævdvundne konservative Synspunkter. Navnlig Tanken om at afskaffe det gamle Landsting vakte forbitret Modstand. For Halfdan Hendriksen, der godt kunde indse og selv adskillige Gange havde sagt, at Landstinget, som det var, gradvist forvandlede fra en konservativ-moderat Garanti til en Garanti for Socialdemokratiet, var det dog ikke i første Omgang selve Tankerne i Forslaget, der chokerede ham, som det var Christmas Møllers Fremgangsmaade. Han kunde kun føle den som et Brud paa en personlig Tillid og skriver: »Efter Talen i Aarhus blev mit og Christmas Møllers Forhold aldrig mere det samme gode og kammeratlige, det havde været forinden . . . Der var kommet noget mellem os, der ikke lod sig fjerne, selvom vi formelt genoptog vort venskabelige Samvær«. Christmas Møller, der var en suveræn og impulsiv Natur, havde vel netop regnet med Overraskelsesmomentet overfor Landsraadmødet. Ogsaa overfor Venner og nære Medarbejdere. En Fremgangsmaade af den Art maatte imidlertid være uakceptabel for en Mand med Halfdan Hendriksens Syn paa en Partileders Forpligtelser, derunder Pligten til at tolke, forklare og forsvare, hvad der indenfor Partiledelsen var opnaaet Enighed om. En Leder maa have sine Meninger. Men han er udfra sin Stilling ikke en uafhængig Ener, men netop Repræsentant for et Fællesskab.

At komme ind paa Forfatningsforslagets videre Skæbne i Parti, i Rigsdag og ved Folkeafstemningen vil her føre for vidt. Det maa være nok at nævne, at Halfdan Hendriksen ikke lod sine personlige Følelser indvirke det mindste paa sin politiske Stilling, men under de vanskeligste Forhold i Partiet søgte at virke som Formidler og Mægler indefter og forøvrigt ogsaa i Forholdet til andre Partier, indtil Forfatningsforslaget havde faaet en Form, som der ganske vist ikke kunne skabes konservativ Enighed om, men som i alt Fald kunde samle et Flertal af Partiets Repræsentanter paa Rigsdagen bag sig. I Landstinget var der dog til det sidste et konservativt Flertal mod Grundlovsforslaget, ledet af Landstingsmand, Købmand *Axel B. Lange*. Men skønt Lange under den afsluttende Debat førte Ordet for Flertallet og Hendriksen for Mindretallet, slog Uenigheden ikke noget Skaar i deres personlige Venskab, der forblev ubrudt lige til Axel B. Langes Død. Begge gik som en Selvfølge ud fra, at Modparten udelukkende talte udfra sin Opfattelse af, hvad der var til mest Gavn for dansk Politik. Andre — nomina sunt odiosa — havde, i begge Lejre, svært ved at tage Sagen paa samme noble Maade.

Christmas Møller sendte da ogsaa den sidste Dag i 1938 Halfdan Hendriksen en Tak for Samarbejdet i Forfatningssagen, der laa ham saa stærkt paa Sinde, ligesom han udtrykte Glæde over, at det gamle, venskabelige Forhold mellem dem var genoprettet.

Halfdan Hendriksen var forøvrigt ikke gaaet paa Akkord med sin politiske Overbevisning i Forfatningsspørgsmaalet. Han var overbevist om, at Grundlovsforslaget tilsidst havde faaet en god Form. Og selv om han var Medlem af den sidste Forfatningskommission, der udformede Grundloven af 1953, og gav den sin Støtte og Stemme, har jeg paa Fornemmelsen, at han endnu i Dag mener, at Forslaget fra sidst i Trediverne paa adskillige Punkter var bedre end det senere gennemførte.

Folkeafstemningen den 23. Maj 1939 afgjorde imidlertid Sagen. Forfatningsforslaget faldt, opnaede ikke det fornødne Flertal, selv om det naaede tæt op mod det.

Nederlaget, der af Christmas Møller betragtedes som et personligt Nederlag, medførte, at Christmas Møller, umiddelbart efter at Resultatet forelaa, trak sig tilbage som Formand for Rigsdags- og Folketingsgruppen samt som Formand for Det konservative Folkeparti.

Nogle Uger senere valgtes, paa Forslag af Christmas Møller, nuværende Højesterets sagfører *Henning Hasle* til Formand for Folketings- og Rigsdagsgruppen. Samme Dag valgtes Halfdan Hendriksen til Formand for Landstingsgruppen, en Post han beklædte, til han i Oktober 1940 blev Handelsminister, og som førte til, at han kom til at føre en Række vigtige Forhandlinger, naar han sammen med Henning Hasle repræsenterede Partiet i Samtaler med Regeringen og andre Partier i Tiden før Besættelsen. Til Formand for Det konservative Folkeparti valgtes Folketingsmand, Proprietær *Fibiger*, der kom til at beklæde denne Post i en Række bevægede Aar.

Et stormfuldt Afsnit i Konservatismens Historie var dermed forbi. Mellem Fibiger, Hasle og Halfdan Hendriksen indledtes hurtigt et godt Samarbejde. »Vi drøftede alle Spørgsmaal med hinanden, før de blev forelagt Grupperne«.

Man haabede indenfor Konservatismen paa en rolig Periode med Vækst og øget Samling efter de bevægede Aar. Men den 1. September kom det tyske Overfald paa Polen. Den anden Verdenskrig var begyndt! Og dermed et helt nyt Afsnit i dansk Historie, — et Afsnit, der skulde stille Stat, Folk, Rigsdag, Regering og Konge paa den haardeste Prøve.

Inden den politiske Del af denne Biografi fortsættes, vil det være naturligt at indføje et Afsnit om *Halfdan Hendriksens aktive Delta-gelse i Pressens Liv* — ogsaa fordi han opfattede Bestridelsen af den Opgave som et fortrinsvis politisk betonet Hverv.

I 1936 anmodede Ejerne af »Nationaltidende« — nu »Dagens Nyheder« — i hvilket Blad hele den Ferslewske Presse var gaaet op — »Aftenposten«, »Dagbladet«, »Dagens Nyheder«, »Nationaltidende« og »Aften-Nationaltidende« — Halfdan Hendriksen om at indtræde i Bladets Bestyrelse og overtage Hvervet som Formand — en Stilling han kom til at beklæde, indtil han i Oktober 1940 blev Handelsminister.

Det var et betydeligt og krævende Arbejde, Halfdan Hendriksen dermed sagde Ja til. Aarene under og efter Første Verdenskrig havde været onde mod det engang saa store og blomstrende Bladforetagende, som fra en førende Stilling indenfor dansk Presse var blevet reduceret meget haardt paa Grund af de sidste private Ejeres for-

fejlede Dispositioner. Selv den bedste journalistiske Indsats — og mange dygtige Skribenter havde virket ved Bladet — havde ikke kunnet bøde paa, hvad der var syndet økonomisk. Der maatte derfor stilles store Krav over hele Linien, hvis Nedgangen skulde vendes og blive en Kurve opefter. Krav maatte stilles ikke blot til Bladets nye Ejere, men ogsaa store Krav til den relativt lille Redaktion og til dem, der var beskæftigede i den forretningsmæssige Del af Bladet. Ikke mindst hvilede en stor Arbejdsbyrde paa Chefredaktør *Aage Schoch* og paa Direktør *Cohn*, som havde henholdsvis den redaktionelle og økonomiske Ledelse, medens Halfdan Hendriksen var Formand.

Udviklingen blev virkelig vendt gennem manges forenede Indsats. Nedgang fulgtes af Opgang, takket være baade det daglige Arbejde i Bladhuset, »Nationaltidende«s politiske Position og ikke mindre den Velvilje, Bladet mødte i stadig videre Kredse under Besættelsen.

Som gammel Journalist er det mig en Glæde at skrive — og jeg véd, at jeg dermed giver Udtryk for, hvad mange Medarbejdere, der dengang mødte Halfdan Hendriksen paa »Nationaltidende« mener —, at Samarbejdet med Halfdan Hendriksen blev vurderet højt af de redaktionelle Medarbejdere i det gamle Bladhus. Formanden færdedes praktisk talt dagligt paa Bladet. Men aldrig for at øve Tryk mod nogen, aldrig for at diktere noget. I sjælden Grad forstod Halfdan Hendriksen, Politiker og Forretningsmand, de uskrevne Love, der er Presselivets Hemmelighed og Livsnerve: den ansvarshavende Chefredaktørs og i det hele taget Chefredaktionens Krav paa Suveræniteten i det, den har det juridiske og moralske Ansvar for og lægger Navn til, samt Journalisternes Rettigheder med Hensyn til deres Stof og Gerning, hvor ikke blot Dygtighed, men ogsaa Samvittighed og Æresfølelse spiller ind. Kort sagt, alt det i Pressens indre Liv, der kan synes at være saa flydende, at det kun forstaas via Intuition, men som alligevel har sine Love og faste Grænser, der ikke kan krænkes, uden at der sker ubodelig Skade. Dette mærkeligt lovbundne Pressearbejde næsten uden Love! I alt Fald ikke Love, der kan læses, da de ikke er skrevne; men som ligger i Luften paa enhver god Redaktion.

Ikke mindst forstod Halfdan Hendriksen, at den bedste Medarbejder ved ethvert Bladforetagende hedder: *det gode Humør!* De hyp-

pige Samtaler med Chefredaktør og Medarbejdere var hans Vej til Kontakt med Bladet og Medarbejderstaben. Netop *Samtaler*, Informationer af Værdi og kloge Raad, samt Evnen til at lytte til, hvad Modparten mente om enhver Sag — Chefredaktøren, Lederskribenten eller yngste Medarbejder.

Da Halfdan Hendriksen forlod Stillingen som Formand for »Nationaltidende«, kendte han hver Medarbejder personligt og hver enkelt Kaar. Formandens Gerning var blevet en virkelig personlig Kontakt mellem Formand og Medarbejdere. Denne Kontakt blev forøvrigt ikke brudt, da Stillingen som Minister tvang ham til at opgive Blad-Hvervet, som han var kommet til at holde af. Med adskillige af Bladets Folk bevarede han Forbindelsen fremefter. Og det er smukke Ord, han i sine Erindringer skriver om en stor Journalist som *Franz von Jessen*, om Redaktør *P. Staunstrup*, om *Susanne Palsbo*, *Viggo Barfoed* og andre, som han mødte i deres journalistiske Gerning paa »Nationaltidende«.

Inden Halfdan Hendriksen forlod sin Gerning ved Bladet havde han forøvrigt Lejlighed til et Par Gange i Sommeren 1940 at gøre Front overfor den tyske Besættelsesmagts Krav til Bladet og dets Chefredaktør. Med Tilslutning af Bladets Ejere og Chefredaktøren — og med Hjerternes Tilslutning fra dem, der var beskæftigede i Bladhuset — lod han via Udenrigsministeriet Tyskerne vide, at stilledes der Krav, der ikke kunde akcepteres og ikke var forenelige med Bladets Ret og Ære, foretrak man at lukke »Nationaltidende«. »Tyskerne havde ikke ventet, at vi fra Bladets Side vilde se saadan paa Tingene. Resultatet blev, at Chefredaktør Schoch ved begge disse Lejligheder blev reddet, uden at hverken han eller Bladet »tabte Ansigt«. At Chefredaktør Aage Schoch — senere Medlem af Frihedsraadet — alligevel blev tvunget bort i 1941 er en anden Historie, som ikke har Tilknytning til mig«.

Efter at have forladt Formandsposten ved daværende »Nationaltidende« betragtede Halfdan Hendriksen sit Møde med Pressen som en afsluttet Episode, og ønskede ikke at vende tilbage til denne Post, da Besættelsen var ophørt. Men sin dybe personlige Interesse for Pressen, dens Gerning og dens Mennesker bevarede han fremefter. Hans Personalkendskab er, hvad angaar danske Journalister og Bladfolk i det hele taget, af usædvanligt Omfang. Adskillige Gange

har jeg hørt Halfdan Hendriksen sige, at den eller den unge Journalist viser en usædvanlig Dygtighed. Ofte er det unge Navne fra Hovedstadspressen eller fra Blade ude i Landet, Navne, som journalistiske Kolleger knapt nok har lagt Mærke til eller kender endnu. Og det er ikke blot Navne fra den politiske eller økonomiske Journalistik. Det kan lige saa godt være Navne knyttet til Sporten, til Teatret eller til alle mulige andre Felter indenfor Journalistikens brogede Verden.

En Episode! sagde Halfdan Hendrinksen, da han havde mødt Pressens Verden og maatte forlade den igen. Men Mødet havde efterladt et Ar i hans Hjerte. Der er næppe nogen paa Rigsdagen eller i dansk Forretningsliv, der kender dansk Presse bedre end han. Eller vurderer dens Kvalitet og Vilje højere.

FRA KRIGENS BEGYNDELSE

Den Tid, der ligger mellem Krigsudbruddet i Sommeren 1939 og det tyske Overfald paa Danmark den 9. April 1940, hører til de mærkeligste Raadvildhedens Maaneder i dansk Historie og er slet ikke gyldigt kortlagt endnu. Den bliver det næppe heller, før meget Materiale, som endnu hviler i Arkiverne eller hos Politikere og Embedsmænd som private Optegnelser, er kommet til Historikernes Kundskab. Og saa maa megen politisk Historie endda søges mellem Linierne; mellem det, der *ikke* blev sagt!

Den danske Raadvildhed og Famlen er forøvrigt letforstaaelig. Bag dansk Udenrigspolitik og Forsvarspolitik laa der jo siden 1918 en Kæde af Drømmeslotte, der sank sammen. Drømmen om varig Fred efter Første Verdenskrigs Rystelser og Gru var knapt født, før den døde — man kan næsten tale om Fosterdrab i den Forbindelse. Forventningen om Sikkerhed gennem *Folkeforbundet* bristede ogsaa som en Sæbeboble. Hvorledes skulde vi forresten kunde vente virkelig Støtte fra andre, naar vi selv tog Forbehold overfor Pligt til at hjælpe dem?

Efterhaanden som Diktaturerne voksede i Vælde og Brutalitet, var Situationen blevet stadig mere truende, men dansk Udenrigspolitik var og forblev en bevidst *Neutralitetspolitik*, bygget paa et stædigt Haab om, at Danmarks Stilling som neutral Magt, altsaa dets Stilling under Første Verdenskrig, kunde gentages, hvis en ny Storkrig udbrød. Jeg formoder, at en Mand som Dr. *Munch* baade troede og haabede, at selv om Danmark blev krænket og pressedes af en af de krigsførende Magter, kunde det alligevel fastholde sin principielle Neutralitet, nægte at tage Parti i Krigen.

Dansk Forsvarspolitik blev i Mellemkrigsaarene — med et Flertal paa Rigsdagen og af Vælgerne bag sig — formet ud fra den Betragtning, at Danmark under en ny Storkrig kunde blive nødt til at skride

ind mod Neutralitetskrænkelser langs Grænser og i de danske Farvande, og at det overfor slige Krænkelser med Vaaben skulde hævde sine Rettigheder og manifestere sin Vilje til Neutralitet. *Neutralitetsforsvar*, saadan som det udformedes efter dansk Tankegang, er imidlertid ikke det samme som *et Eksistensforsvar*, væbnede Styrker, som i givet Fald kan føre en Forsvarskrig paa en saadan Maade, at den eventuelle Modstander betænker sig to Gange paa at angribe. Relativt var det danske Forsvarsapparat langt svagere i 1940, end det Forsvar, vi havde under Første Verdenskrig, og som baade udfra sin Ide, sin Struktur og sit Omfang var tænkt som et Eksistensforsvar — et Forsvar indtil yderste Ydeevne, om Landet blev angrebet og ikke blot blev Genstand for en mere eller mindre omfangsrig Neutralitetskrænkelse.

Der er ingen Tvivl om, at der i Befolkningen skete en Sindelagsændring i forsvarspositiv Retning, efterhaanden som man saa Nazismens stadig større Brutalitet og Hensynsløshed, og især efter at Hitler havde begyndt den anden Verdenskrig med sit Overfald paa Polen. Selv tidligere Militærnægtere blev Tilhængere af Forsvar. Men ændrede *Regeringen* sin Opfattelse og Indstilling? Spørgsmaalet maa utvivlsomt besvares med et *Nej*. Uanset *Rigsdagserklæringen af 19. Januar 1940* — om vor Vilje til i fornødent Fald at forsvare os med alle til Raadighed staaende Midler — var det Regeringens Haab at kunne lægge Danmark fortsat i Læ ved at gaa saa stille som muligt med Forsvarets Døre, ja helst slet ikke gaa med dem.

Var der forøvrigt Tid og Mulighed for at opbygge et virkeligt stærkt Forsvar fra September 1939 til April 1940? Naar man ser, hvor meget der nu maa sættes ind paa Opgaven — endda med Hjælp fra stærke allierede Magter — har man sin Tvivl om, hvor meget der i forsvarsmæssig Henseende kunde indhentes i Løbet af et godt halvt Aar. Det er derfor forstaaeligt, at Tiden fra September 1939 til April 1940 er præget af Usikkerhed og Famlen — at mangt og meget endnu ligger under Taagesløj.

Det konservative Folkeparti var imidlertid ikke i Tvivl om *sin* Stilling eller sine Ønsker. Der var for konservativ Opfattelse ingen Tvivl om, at selv om vort Forsvar var svagt, altfor svagt, skulde Mandskabs- og Materielstyrken udnyttes og udbygges efter yderste Evne indenfor de givne Rammer, da Krigen var brudt ud, og om for-

nødent indsættes i et Eksistensforsvar. Vi kan i Dag se, at de Styrker, som knuste Polen paa nogle Uger, og — i første Omgang — ogsaa de hollandske, de belgiske, de franske og de britiske Hære paa Vestfronten — uafværgeligt vilde have knust det danske Forsvar i Løbet af meget kort Tid. Meget af det, vi véd i Dag, vidste vi imidlertid ikke i Efteraaret 1939. Forøvrigt havde denne Viden heller ikke ændret det konservative Grundsyn, som paa Forsvarets Omraade ikke var køligt rationelt men idealistisk, nationalt, traditionsbundet i dansk Fortid om man vil. Uanset hvad Resultatet vilde blive, stod der som Symbol over konservativ Tankegang »Dybbøl« og ikke kort Neutralitetsforsvar og saa Kapitulation! Et Ønske om, at Danmark i givet Fald skulde handle, som Norge senere gjorde det! Og det blev i væsentlig Grad Folketingsmand *Henning Hasle* og Landstingsmand *Halfdan Hendriksen*, som i Tiden fra Sommeren 1939 til Foraaret 1940, udfra deres Stillinger som Gruppeformænd i henholdsvis Folketing og Landsting, kom til at fremføre de konservative Synspunkter overfor Regeringen. Det var nemlig ikke et splittet men et i disse Spørgsmaal enigt Partis Synspunkter, de fremsatte.

Halfdan Hendriksen og Henning Hasle søgte og fik saaledes en Samtale med Statsminister *Stauning* den 25. August 1939, da Udsigten til europæisk Krig var blevet overvældende stor. I et forudgaaende Brev havde de meddelt Statsministeren, at deres Parti havde paalagt dem, at »bede Statsministeren foranledige,

1) at alle Foranstaltninger, som med kort Varsel kan iværksættes til Beskyttelse af vore Grænser og vore Kyster, bliver iværksat . . . idet vi gaar ud fra, at det er Regeringens absolutte Vilje, at enhver Neutralitetskrænkelse skal vises tilbage med fornøden Styrke.

2) at de Forhandlinger, som forlængst burde være iværksat paa Grundlag af Lovene om civilt Luftværn, nu aldeles omgaaende iværksættes.

Der er snart gaet et Aar siden Septemberkrisen i 1938, hvor Befolkningen var særdeles opskræmt over, saa slet forberedt Landet var. Hvilke Forberedelser er siden gennemført?

Vi opfordrer Statsministeren til selv at undersøge det Forhold og til selv at overbevise sig om, at der stadig mangler System og

Orden Staten og Kommunerne imellem, og vi henstiller, at Statsministeren aldeles omgaaende træffer de fornødne Foranstaltninger og Afgørelser disse Spørgsmaal vedrørende, saaledes at Lovene om civilt Luftværn, nu kan blive gennemført efter deres Aand og Bogstav.«

Statsministeren udtalte, at det var hans Indtryk, at de Foranstaltninger, der i Følge Loven om civilt Luftværn skulde iværksættes ogsaa var blevet det. Men da baade Hasle og Hendriksen bestred det, lovede Statsministeren at undersøge Sagen.

Det hedder derefter i Halfdan Hendriksens Referat fra Mødet:

»*Halfdan Hendriksen* udtalte, at han gik ud fra, at Statsministeren var enig med Det konservative Folkeparti i, at Danmark under en Krigssituation, saafremt dets Neutralitet skulde blive krænket, *skulde forsvare sig til det yderste med alle til Raadighed staaende Midler.*

Statsministeren svarede hertil: *Ja, selvfølgelig!*

Halfdan Hendriksen sagde, at han af denne Udtalelse forstod, at Statsministeren var fuldt enig med Det konservative Folkeparti i dets Standpunkt denne Sag vedrørende.

Statsministeren bekræftede atter dette.«

Den 30. August 1939 Kl. 14 havde Statsministeren indkaldt Partiernes Gruppeformænd til et Møde i Statsministeriet paa Grund af den truende Situation. Halfdan Hendriksen og Henning Hasle repræsenterede paany Det konservative Folkepartis Rigsdagsgrupper.

Statsministeren meddelte, at Regeringen havde foretaget adskillige *Forberedelser* med Krigssituationen for Øje, derunder ogsaa Indkaldelse af en Del af Sikringsstyrken. Han vilde imidlertid ikke erkende, at 21 Mands Udvalget, som de Konservative havde krævet indkaldt, havde nogen Beføjelse til at modtage Oplysninger om disse Forberedelser — Udvalget havde heller ikke det udenrigspolitiske Nævns fortlørlige Karakter. Skulde der gives Meddelelser maatte det hellere være til det udenrigspolitiske Nævn suppleret med Gruppeformændene.

Et Organ, der kunde give Regeringen Raad i Nationens Interesse vilde derimod, efter Statsministerens Mening, være af Betydning.

hvorfor han paa Regeringens Vegne henstillede til Venstre og Det konservative Folkeparti at lade sig repræsentere i Regeringen. Han kunde tænke sig f. Eks. en Kontrolminister for hvert Parti men uden Portefeuille, eller ogsaa at de paagældende Ministre fik Lejlighed til at følge Arbejdet indenfor de enkelte Ministerier. Det var, mente Stauning, heller ikke udelukket, at drøfte Muligheden af to Ministre fra hver Side.

Forhandlingerne om Kontrolministre løb dog ud i Sandet i den Omgang. Det konservative Folkeparti vilde ikke afvise at finde Former for Samarbejde med Regeringen, men saa maatte der tages rimeligt Hensyn til Oppositionens Krav. Bl. a. maatte man fra konservativ Side stille den Betingelse, *at der blev foretaget visse Foranstaltninger af forsvarsmæssig Karakter.* »Flaaden maatte sættes i Stand, saa den kunde bruges med kort Varsel, hvad den ikke kunde i Øjeblikket, Mandskab til Hæren maatte omgaaende indkaldes, og et ordinært Beredskab var nødvendigt.« Skulde Regeringen udvides, vilde de Konservative forøvrigt foretrække en virkelig Samlingsregering.

Statsministeren beklagede, at Oppositionen afslog Tilbudet om Ministre uden Portefeuille: »En Samlingsregering, saaledes at de nye Ministre forsynes med Portefeuille, er en fuldkommen Umulighed. Det er utænkeligt at have f. eks. en konservativ Justitsminister og en socialdemokratisk Forsvarsminister.« — Flaaden var — hævdede Statsministeren — fuldt udrustet med Undtagelse af enkelte gamle Skibe.

I et Møde mellem Repræsentanter for Regeringen og for Partierne, som fandt Sted den 1. September 1939, altsaa efter Krigens Udbrud, indledede Statsministeren med at sige, at der var truffet Foranstaltninger i Anledning af Situationen, at der næste Dag vilde blive indkaldt to Aargange til Hæren og næste Dag igen yderligere tre Aargange, saaledes at Hæren i alt med Rekrutterne kom op paa 40.000 Mand. Det var Hensigten at iklæde Sikringsstyrken, give den en kort Uddannelse og saa sende ca. Halvdelen hjem, men iklædt, saaledes at den kunde møde igen med kort Varsel. For Flaadens Vedkommende, hævdede Statsministeren »var alle fornødne Foranstaltninger truffet,« og til Kystforterne var indkaldt 900 Mand. Saavel Statsministeren som Forsvarsministeren oplyste, at *hele Hæren mobiliseret vilde andrage*

ca. 115.000 Mand! Paa Halfdan Hendriksens Spørgsmaal, om der var Vaaben og Mundering til hele denne Styrke, svarede Forsvarsministeren bekræftende, og tilføjede »at der var betydelige Lagre af Ammunition.« Ogsaa om Flaadens Beredskab udtalte Forsvarsministeren sig optimistisk.

Slutresultatet af Forhandlinger om Ministeriets Udvidelse eller Omdannelse blev, at Regeringen Stauning fortsatte uforandret. Derimod nedsattes det saakaldte *Formandsudvalg* bestaaende af to Repræsentanter for hvert af Partierne, et *Samarbejdsudvalg* til at føre Forhandlinger med Regeringen. Erklæringen af 19. Januar 1940 var f. Eks. et Resultat af dette Samarbejde. Praktiske Følger fik Erklæringen dog ikke — hvorimod den principielt har vejet tungt i den efterfølgende Tids Debatter, naar Ansvar for Forløbet af 9. April drøftedes.

Videre Referater af Forhandlingerne dengang har forøvrigt ikke speciel Interesse i denne Skildring, undtagen Referatet af det sidste Møde, der afholdtes den 8. April 1940 Kl. 20 Aften. Jeg gengiver væsentlige Citat-Uddrag af det Referat, som *Halfdan Hendriksen* nedskrev under Mødet. Ogsaa *Henning Hasle* nedskrev et Referat, og de to Politikere saa og godkendte efter Mødet hinandens Referater. Til Stede i Mødet var Statsminister *Stauning*, Udenrigsminister *Munch*, Forsvarsminister *Alsing Andersen*, Finansminister *Buhl*, fra Venstre *O. Krag*, fra det radikale Venstre *A. M. Hansen*, fra Socialdemokratiet *Hartvig Frisch* og *Charles Petersen* fra det konservative Folkeparti *Henning Hasle* og *Halfdan Hendriksen*. Jeg citerer fra *Halfdan Hendriksens* Referat:

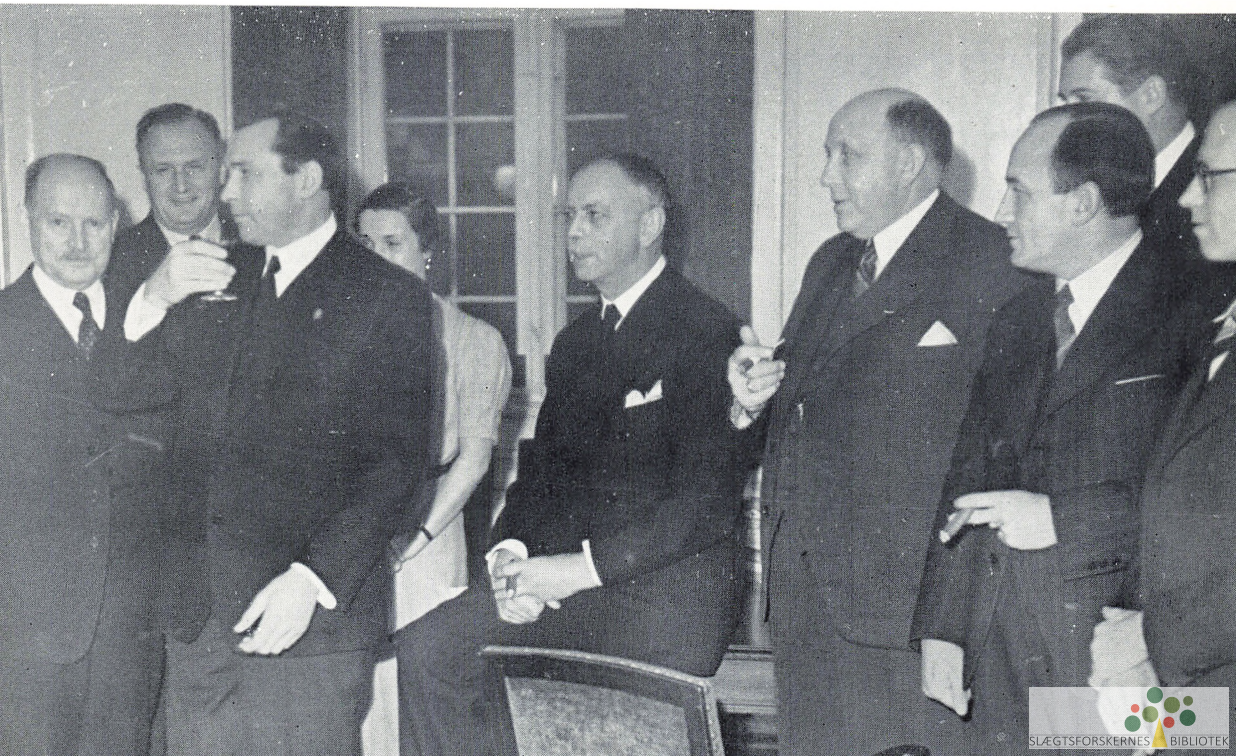
»*Statsministeren* meddelte, at han havde tænkt at indkalde Formændene paa et tidligere Tidspunkt, *men havde modtaget beroligende Meddelelser*, saaledes at han havde opgivet Tanken. Alligevel havde han fundet det rigtigt at indkalde Formændene i Dag i Stedet for i Morgen, idet hele Situationen laa saaledes, at det var ønskeligt at tage Mødet i Dag. *Dog var der intet særligt nyt at meddele udover Avismeddelelserne.*

Forsvarsministeren meddelte, at der ved Læsø i Morges laa ca. 70 armerede tyske Skibe, væsentlig Smaaskibe, de saakaldte

Handelsministeriets Embedsmænd lykønsker Halldan Henriksen og Fru på 60 Aarsdagen 1941.

Reception i Fælgerforeningen: Borgmester Vilh. Fischer, Folketingsmand Carsten Raft, Borgmester L. Estrup, Fru Else Estrup, Halldan Henriksen, Raadmand O. Bouet, Postmester H. Mikkelsen, Politiassistent Kr. Garberg og Kontorchej A. Wassard Jørgensen. 1941.

Halvdan Hendriksen ved Morgenkaffen paa 60 Aarsdagen.

*Statsminister Stauning og Minister Vilh. Buhl
overrækker Regeringens Gave til Fru Halvdan Hendriksen paa 60 Aars Dagen.
I Baggrunden Axel B. Lange.*

»Schnellboote« samt seks større Krigsskibe, hvorimellem »Gneisenau«, »Deutschland« og »Emden«. De var staaet nordpaa og havde passeret Hirtsholmene ved 17-Tiden. En Del armerede Trawlere var observeret forskellige Steder, bl. a. Nord for Sprogø. Alle Skibene stod nordpaa. Der var roligt i Sundet, hvor der kun laa de sædvanlige ca. en halv Snes armerede Trawlere ved Minespærringerne.

Til Lands har der lige til i Dag været roligt og intet særligt at rapportere, men i Dag har vi faaet oplyst, at 2.000 Motorvogne er gaaet nordpaa fra Holsten paa Vej til Flensborg, hvortil ogsaa Jernbanetog med Tropper ventes i Aften eller i Nat. Man regner med, at der i alt er sendt ca. 20.000 Mand — en Division — nordpaa. Grænserne er ikke spærret for Gennemrejse af Rejsende hverken syd- eller nordpaa. *Absolut foruroligende er det, der er sket, ikke!* Situationen har været drøftet i Ministeriet, og man er enig om ikke at foretage sig noget udover forhøjet Alarmberedskab i alle Garnisoner, og saadant Alarmberedskab er nu effektueret. Besætningen, der sædvanligvis ligger i Garnisonen i Tønder, er paa Øvelse nordpaa i Sønderjylland. Der er i alt 16.000 Mand under Vaaben, hvoraf Halvdelen Vest og Halvdelen Øst for Storebælt. Fra Vejle og sydpaa til Grænsen er der under Vaaben 2.500—2.600 Mand. I Vendsyssel ligger i alt 2—300 Mand. Marinen er i fuldt Beredskab og klar i enhver Henseende, med Undtagelse af »Niels Juel«, hvis Mandskab er hjemsendt for en halv Snes Dage siden, men nu atter er indkaldt telefonisk eller telegrafisk.

Udenrigsministeren udtalte, at vi i Slutningen af forrige Uge havde hørt, med den hollandske Marineattaché i Berlin som Hjemmelsmand, at der var samlet en større Styrke i Stettin og mange Transportskibe. Marineattachéen havde udtalt, at han mente, det drejede sig om en Ekspedition til Danmark, Norge og Holland. Transportflaaden skulde have forladt Stettin den 4. April, og — efter hvad Meddelelsen gik ud paa — være ved sit Bestemmelsessted den 11. April. *Dette lød ganske usandsynligt!* Man snakkede i denne Forbindelse om at oprette Luftbaser i Danmark, *men dette ansaa Udenrigsministeren for helt urimeligt.* Han havde flere Gange i Dagens Løb talt med den ty-

ske Gesandt, der hver Gang udtalte, at han ikke havde nogen Meddelelse at fremsætte fra sin Regering. *Gesandten var meget bevæget og præciserede, at man ikke maatte foretage Foranstaltninger, der kunde faa Udseende af at være rettet mod Tyskland* Udenrigsministeren sluttede med at sige, at *Situationen opfordrer os til at være meget forsigtige.*

Statsministeren udtalte, at Kongen var enig i, hvad der var foretaget af Dispositioner.

Halfdan Hendriksen spurgte, om det ikke var nødvendigt nu at indkalde de fem Aargange, der var hjemme med Uniform. Tidspunktet til det maatte være inde. Og vilde det ikke være betimeligt nu at forsyne Rømmø med Luftskyts? Han spurgte slutte- lig, *hvad Udenrigsministeren mente med, »at vi maatte være meget forsigtige?«*

Udenrigsministeren svarede med at henvise til den tyske Gesandts Udtalelser om, at det vilde være farligt at foretage Foranstaltninger, der kunde faa Udseende af at være rettet mod Tyskland.

Forsvarsministeren udtalte, at det *ikke* vilde være rimeligt at indkalde de fem Aargange eller nogle af dem. Det vilde være urigtigt i Øjeblikket at foretage sig noget saadant.

Hasle udtalte, at det efter hans Opfattelse var foruroligende, at den tyske Gesandt intet vidste og intet havde at meddele den danske Regering

Hendriksen spurgte, om den kommanderende General og Vice-admiralen havde sanktioneret, at der intet skete udover Alarmberedskabet?

Statsministeren og *Udenrigsministeren*: Ja!

Forsvarsministeren (noget senere): Dog har Generalkommandoen i Aften ønsket at foretage visse Forskydninger, *men af politiske Grunde er det ikke sket, fordi det er for farligt.*

Senere i Mødet:

Hasle: Har man ikke været i Forbindelse med Gesandtskabet i Berlin i Dag? Vil man sætte sig til Modværge, hvis Tyskerne angriber i Nat?

Udenrigsministeren: Det er det, den tyske Gesandt advarer imod.

Hendriksen: Altsaa venter den tyske Gesandt et Angreb fra tysk Side?

Udenrigsministeren: Nej, men hvis det alligevel meget mod Forventning skulde ske.

Hasle: Har man da givet Ordre til ikke at gøre Modstand?

Forsvarsministeren: Nej, ingenlunde! Tropperne skal sætte sig til Modværge, hvis Neutraliteten krænkes. Direktivet gaar ud paa, at vi skal forsvare os, men, hvis Neutralitetskrænkelse foreligger, samtidig med at Forsvaret sætter ind, uopholdeligt underrette Forsvarsministeren og Forsvarsmagtens Øverste, for at der derefter kan træffes Standpunkt. Tropperne har Ordre til at opholde sig en Kilometer fra Grænsen for at undgaa Grænseepisoder. Ogsaa Flaaden har Ordre til at forsvare sig.

Udenrigsministeren: Den tyske Gesandt vilde anse det for højst uheldigt, hvis man gjorde Modstand.

Hasle: Ja, det tror jeg!

Hendriksen: Det er da nødvendigt!

Hartvig Frisch: Vor Optræden overfor Tyskland vil være afgørende med Hensyn til den øvrige Verdens Syn paa os. Vi kan let komme til at staa som faktiske Deltagere paa tysk Side.

Hendriksen: Komme i Krig paa tysk Side maa dog være ganske udelukket.

Udenrigsministeren: Ja, men det er ogsaa udelukket at komme i Krig paa den anden Side.«

Det bevægede Møde varede halvanden Time, saaledes at ovenstaaende kun er kortfattede, men karakteristiske Citat-Uddrag. Forøvrigt sluttede Mødet med en Diskussion om, hvad der skulde staa i en Meddelelse til »Ritzaus Bureau« om det. Statsministeren ønskede, at der i Meddelelsen bl. a. skulde staa: »*Der er intet foruroligende.*« Det protesterede man mod fra flere Sider, og Resultatet blev efter Forslag af *Halfdan Hendriksen* en Meddelelse om, at Mødet havde været afholdt, og at nyt Møde var planlagt til næste Dag.

Men næste Dag, den 9. April 1940 var Danmark besat, overrumplet i Løbet af Natten og Morgen.

Dermed var ogsaa den politiske Kamp, som *Henning Hasle* og

Halfdan Hendriksen som Ordførere for deres Parti havde ført overfor Regeringen for at faa indkaldt en betydelig Sikringsstyrke og for at faa Regeringen til at akceptere og udbygge Betingelserne for en virkelig Forsvarskamp endt.

Paa Mødet den 1. September 1939 havde Statsministeren meddelt, at den indeværende Styrke og de indkaldte Sikringsstyrker i Løbet af faa Dage vilde tælle ca. 40.000 Mand, og at Hæren, om den mobiliseredes, vilde tælle ca. 115.000 Mand, som man havde baade Uniformer, Vaaben, Ammunition og Forsyninger til.

Men den 8. April stod der kun 16.000 danske Soldater under Vaaben, deraf kun godt 2.500 mellem Vejle og Grænsen — næppe flere danske Soldater i dette Afsnit, end Tyskerne havde Biler og Kampvogne lige syd for Grænsen Natten til 9. April!

Den konservative Indsats havde altsaa ikke blot været forgæves. Resultatet var blevet det stik modsatte af, hvad den tilsigtede. Men i denne Periodes konservative Politik, hvor Partiet var enigt i alle væsentlige Spørgsmaal og især om at kræve stærkere Forsvar og bedre Beredskab mod et Angreb, stod *Halfdan Hendriksen* — Side om Side med *Henning Hasle*, stærkt støttet af sit Partis Formand *Fibiger*, af *Kraft*, *Christmas Møller* og andre konservative Politikere og den konservative Presse — paa en fremtrædende Post i forreste Linie. Han varetog denne Gerning uden nogen Tvivl om, hvad Maalet burde være: det stærkest mulige Beredskab, som i givet Fald kunde og skulde sættes ind, uanset hvad det vilde koste.

Bitterheden og Vreden den 9. April deltes imidlertid af saa godt som hele Folket. Men Oppositionens Politikere havde yderligere en Følelse af, at Regeringen ikke havde ført aaben Tale den 8. April, ikke havde vist den fornødne Tillid til sine Forhandlingspartnere, og dermed havde svigtet dem.

Da *Halfdan Hendriksen* den 9. April om Morgenen ankom til Christiansborg, mødte han *Christmas Møller*, der var ankommet endnu tidligere. *Christmas Møller* bad *Halfdan Hendriksen* om at ledsage sig over i Ministerialbygningen, hvor de mødte Statsminister *Stauning* og Udenrigsminister *Munch*.

Overfor de to Ministre fremsatte *Christmas Møller* en Fordømmelse over, og en skarp Protest mod, hvad der fra dansk Side var sket

og ikke sket om Morgen. Tilsidst spurgte han indtrængende: »*Kan det ikke gøres om?*«

Til det Spørgsmaal sagde begge Ministrene: »Nej!«

Danmark stod i en helt ny Situation med helt nye Krav til Befolkningen og til sin politiske Repræsentation. Alle forstod Situationens Alvor og Nødvendigheden af i det mindste nu at handle i Fællesskab. Allerede om Aftenen den 9. April var der opnaaet Enighed og Aftaler om politisk Borgfred og om, at Regeringen skulde suppleres med tre Kontrolministre fra hvert af de to Oppositionspartier. Det blev *Christmas Møller*, *Fibiger* og *Hasle* fra Det konservative Folkeparti, og *Krag*, *Brorsen* og *Hauch* fra Venstre.

Allerede den 8. Juli 1940 blev denne Ordning — væsentlig paa konservativ Foranledning — afløst af et virkeligt Samlingsministerium, idet Venstremændene *Knud Kristensen* og *Brorsen* blev henholdsvis Indenrigsminister og Forsvarsminister, medens *Christmas Møller* overtog Handelsministeriet og *Fibiger* Kirkeministeriet. Endvidere oprettedes den 2. Juli 1940 det saakaldte *Samarbejdsudvalg*, i hvilket de store Partier havde hver to Repræsentanter, Retsforbundet een. De konservative Repræsentanter i dette vigtige Udvalg blev *Ole Bjørn Kraft* og *Halfdan Hendriksen*. Den 12. April var Halfdan Hendriksen forøvrigt foruden at være Formand for Landstingsgruppen blevet valgt til Formand for Rigsdagsgruppen, medens *Ole Bjørn Kraft*, der var Formand for Folketingsgruppen, blev Næstformand for den konservative Rigsdagsgruppe.

Halfdan Hendriksen havde fra første Færd advaret mod Ordningen med Kontrolministre. Vælgerne var heller ikke tilfredse med den. Særlig fra Konservatismen i Hovedstaden lød der stærk Kritik. Stauning var dog længe Modstander af en Samlingsregering med virkelige Fagministre fra forskellige Partier. Han havde jo i sin Tid sagt, at en Regering med f. Eks. en konservativ Justitsminister og en socialdemokratisk Forsvarsminister var ham utænkelig. Muligvis følte han ogsaa en Regering med Fagministre fra andre Partier som en Desavuering af ham selv og hans gamle Ministre, der sad med Ansvar den 9. April — en slet ikke ubegrundet Følelse, hvad angaar Stemningen indenfor Konservatismen og Venstre.

Ikke mindst krævede en vid folkelig og politisk Stemning, at man vilde have en ny Udenrigsminister i Stedet for *Peter Munch* og en anden Forsvarsminister end *Alsing Andersen*.

Halfdan Hendriksen og Ole Bjørn Kraft vendte sig særligt skarpt mod Dr. Munch og krævede, at han skulde gaa, men *Christmas Møller* advarede mod at udskifte ham. Han ansaa det nemlig for givet, at hvis Munch blev tvunget til at gaa, vilde *Erik Scavenius* uafvendelig blive hans Efterfølger.

Længe mente Modstanderne af Munch, at der da maatte kunne findes en tredie Kandidat til Posten. Men i et Partimøde den 5. Juli fremstillede Christmas Møller sin Opfattelse med en saadan Styrke, at man tilsidst bemyndigede Christmas Møller til paa Partiets Vegne at *akceptere Munch som fortsat Udenrigsminister*. De andre Partier indtog samme Holdning.

Naar det alligevel blev *Scavenius* — trods ogsaa Staunings personlige Ønske — skyldtes det Forhold, som hverken Christmas Møller, Kraft, Halfdan Hendriksen, Stauning eller nogen af Rigsdagens Politikere havde Indflydelse paa. Rigsdagen maatte ligeledes acceptere to ikke-politiske Ministre i Regeringen, *Gunnar Larsen* som Trafikminister og Dommer *Harald Petersen* som Justitsminister.

Der er ingen Tvivl om, at Dr. Munch for Kong Christian X stod midt i Billedet af det, der var sket den 9. April og af den Forsvars- og Udenrigspolitik, som var gaaet forud derfor. Scavenius kendte han derimod som en kølig men haandfast Diplomat, som en Praktiker, der absolut ikke var Ideolog. Hvad der skulde komme til at knytte sig til hans Navn i den efterfølgende Tid, hvor han først var Udenrigsminister og tilsidst Statsminister, vidste ingen i Sommeren 1940 — omend en Mand med Christmas Møllers Intuition fornemmede det og derfor skarpt advarede mod at skifte fra Dr. Munch til Scavenius.

Hvad angaar *Samarbejdsudvalget* har Halfdan Hendriksen stærkt understreget den Betydning, som det fik under hele Besættelsen. Der opnaaedes her et helt andet Tillidsforhold mellem Partierne og et helt andet Samarbejde end de løse Drøftelser, man havde ført i Tiden inden Besættelsen. Formandsvalget skulde gaa paa Omgang mellem Partierne, og den 1. Oktober 1940 blev Halfdan Hendriksen valgt til Formand for Oktober Kvartal, samtidig med at han genvalgtes til

Formand for sit Partis Rigsdagsgruppe og Landstingsgruppe, ligesom han valgtes til Formand for *Grønlandsudvalget*. Han kom dog ikke til at fungere paa denne Post. For samme Dags Eftermiddag meddelte Christmas Møller ham, at han nu vilde indgive sin Demissionsbegæring som Handelsminister, og at *Stauning derefter vilde tilbyde ham, Halfdan Hendriksen, Handelsministerportefeullen*. Det var Tyskerne, der havde rejst saa stærke Krav om, at Christmas Møller skulde gaa, at Statsminister Stauning fandt det rigtigst at bøje sig for Kravene. Et Standpunkt som Christmas Møller, sikkert uden personlig Sorg, havde givet ham Ret i.

Halfdan Hendriksen mente i Modsætning til Stauning, at Regeringen af mange Grunde skulde give Udtryk for, *at den forlangte at beholde Christmas Møller som Handelsminister*. Han fremsatte denne Anskuelse overfor Stauning og fremførte bagefter i en Samtale med Christmas Møller saa mange Betæneligheder mod at modtage Handelsministerposten, at han konkluderede sine Udtalelser i *et Nej*.

Den følgende Dag henvendte Christmas Møller sig paany til Halfdan Hendriksen om at overtage Handelsministeriet, og om Formiddagen fremsatte Statsminister Stauning Tilbudet. Endnu en Gang sagde Halfdan Hendriksen *Nej*, hvorefter Christmas Møller foretog en fornyet Henvendelse til ham og til *Fru Halfdan Hendriksen* for at faa hende til at overtale ham til at opgive Modstanden. Resultatet blev, at Halfdan Hendriksen tilsidst ændrede sit Standpunkt og erklærede sig villig til at modtage Ministerposten. Han gjorde det imidlertid med store Betæneligheder, absolut uden Lyst men af Pligtfølelse — bl. a. havde Christmas Møller, der havde haft rigtige Forudannelser med Hensyn til Valget af Udenrigsminister, stærkt overfor Halfdan Hendriksen understreget, at sagde han *Nej* til Posten, vilde det uafværgeligt betyde, at Trafikminister *Gunnar Larsen* udnævntes til Handelsminister — hvad han udfra sit Kendskab til Gunnar Larsens Synspunkter vilde anses for ulykkeligt for Landet og til Skade for Erhvervslivet.

Da Halfdan Hendriksen derefter sagde Ja til Statsministeren, meddelte denne, at nu var der opstaaet nye Vanskeligheder, idet man pludselig fra tysk Side mente, at Halfdan Hendriksen var »lige saa slem som Christmas Møller, ja maaske værre.« Tyskerne kendte jo Halfdan Hendriksens Stilling i Maanederne før Krigen, og bærede i

det hele taget *alle* konservative Politikere med en dyb Uvilje. Halfdan Hendriksen meddelte Statsministeren, at saa trak han naturligvis sit Tilbud tilbage. Statsministeren svarede hertil, at et Tilbud var et Tilbud, og at han fastholdt det. Der paafulgte saa en Forhandling i Ministeriet, og udpaa Eftermiddagen meddelte Statsministeren Halfdan Hendriksen, at han vilde blive udnævnt til Handelsminister. En Time senere var Udnævnelsen stadfæstet af Kongen.

Et nyt Afsnit i Halfdan Hendriksens Gerning — et Afsnit, som paa flere Maader skulde sætte sig dybe Spor i dansk Politik og i hans eget Liv — tog sin Begyndelse.

HANDELSMINISTER UNDER KRIGEN

Danmarks Kapitulation den 9. April 1940 overfor det overmægtige og brutale Nazivældes Overfald var — uanset den Vrede og Smerte, den vakte i det danske Folk, og uanset den Bitterhed og Skamfølelse, som Overfaldets Karakter fik af Overrumpling — objektivt set en kold og logisk Konsekvens af en Række Faktoreres Sammenstød.

At Danmark var blevet et besat Land, var imidlertid den barske Kendsgerning, som Folk, Rigsdag, Regering og Kongemagt aktuelt maatte akceptere *som Tilstand* og indrette sit Liv, sin Handlen, sin Holdning og — *sin Modstand efter!*

»*Kan det ikke gøres om?*« spurgte Christmas Møller, da han den 9. April om Morgenen sammen med *Halfdan Hendriksen* opsøgte *Stauning* og *Dr. Munch* i Ministerialbygningen.

De to Ministre sagde Nej. Men der er ingen Tvivl om, at fra det Øjeblik var Christmas Møllers politiske Maal »*at gøre det om*« — og det overvældende Flertal af danske Politikere af alle Partier samt det absolutte Flertal i Folket indstillede sig uvilkaarligt, bevidst eller ubevidst paa samme Maade. Det gjaldt nu om at opbygge en Politik og finde en Livsform, som værnede og bevarede Danmarks aandelige og materielle Værdier bedst muligt overfor et tysk Tryk og et tysk Begær, som enhver maatte vide vilde vokse i Bredde, Tyngde og Brutalitet.

Det var, hvad enhver ved, sidst af alt et Ønske om at tjene en Udvidelse af dansk-tyske Forbindelser, der fik Christmas Møller til at akceptere Stillingen som Handelsminister i den første Samlingsregering efter Besættelsen. Det var tværtimod hans Overbevisning om, at havde Danmark ikke efter yderste Evne ført en Forsvarskamp langs Grænser og Kyster med Mænd og Vaaben — som Norge gjorde det — maatte det danske Folk nu for Livets og Ærens Skyld begynde en

stille men ubøjjelig Kamp mod Besættelsesmagten paa *de indre Linier*, i Danmarks Hverdag.

Det var denne Indstilling, der fik ham til paa Handelsministerposten at gøre hurtig Front mod de tyske Krav, og som fik ham til at opfordre danske Firmaer til at udføre Arbejder, som Tyskerne ønskede udført, selv om Firmaerne bad sig fritaget, og selv om baade Christmas Møller og de paagældende vidste, at der faldt et odijst Skær over at sige Ja. Men Christmas Møller vilde undgaa, at danske Arbejdere førtes sydpaa for at blive erstattet i Danmark af opsendt tysk Arbejdskraft. *Den danske Styrke skulde holdes samlet*, maatte ikke splittes — selv naar det kostede dyrt. Ligesom Hensigten var klar, naar Christmas Møller indirekte men mærkbart — maaske i taktisk Henseende for *mærkbart* — opfordrede Befolkningen til at forsyne sig bedst muligt med halve Grise, for at der skulde blive mindre til Tyskerne. Et Forsvar skulde opbygges. Den 9. April skulde gøres om!

Der er heller ikke Tvivl om, at det var Christmas Møllers Ønske om at styrke det danske Forsvar paa de indre Linier, der fik ham til saa indtrængende at anmode den erhvervskyndige Politiker *Halfdan Hendriksen* om at overtage Posten som Handelsminister, da han selv blev tvunget bort. Han kendte ikke blot Halfdan Hendriksens Kunnen, og, gennem mange Aars personligt Venskab og endnu flere Aars politiske Samarbejde, Halfdan Hendriksens nationale Sind og klare danske Indstilling. Men den korte Tid, i hvilken Christmas Møller var Handelsminister, havde belært ham om, hvor vanskelig denne Post var og fremefter vilde blive — hvilke Krav Posten vilde stille til sin Indehaver baade i Retning af dansk Vilje, erhvervsmæssig Indsigt, administrativ Erfaring og ikke mindst: til Sindsligevægt og gode Nerver!

Christmas Møller opfattede ikke sig selv som »den rigtige Handelsminister«. Dette Arbejdes Egenart med dets myldrende Detailler og lange trættende Hverdage, laa slet ikke for hans Natur.

Dertil kom, at Christmas Møller fra første Færd saa, at der ved Siden af den nationale Kamp i Hverdagen, »*Fronten paa de indre Linier*«, maatte opbygges endnu en Front, *en Modstandsbevægelse* som aktivt og under Livets Risiko ikke blot kunde gøre Danmark til en faktisk krigsførende Magt — i alt Fald et krigsførende Folk — der gradvist men sikkert, selv om Landet var besat, vilde føre det over i

de kæmpende allierede Staters Rækker. Selv følte han, at den direkte Aktion, det aktive Oprør i Ord og Handling, det, der fik ham til at tage til London, var hans personlige Pligt og Opgave — den Form for Kamp, der var i Harmoni med hans Personlighed og bedste Evner. Men han underkendte hverken under eller efter Krigen Nødvendigheden og Værdien af den Kamp paa den indre danske Front, Hverdagens Front, som i Regeringen, i Administrationen, i Forretningslivet, i Landmandens Arbejde, i Skole og i Presse blev gjort for at bevare det danske Folk ikke blot dansk af Sind, Bevidsthed og Vilje, men ogsaa fysisk sundt, levedygtigt og arbejdsdueligt indtil den Dag, da Danmark fik sin Frihed igen.

Han kendte udfra egen Erfaring som Handelsminister i nogle Maaneder, hvad Kampen paa den indre Front kunde kræve af Resignation, af Vilje til at holde ud, samt af smidig Styrke, naar Fristelsen blev næsten overvældende stor til at kaste det hele fra sig, tage sit Tøj og gaa. Smide Masken! om man vil. Netop fordi han kendte Kaarene paa denne Front, som uafværgeligt vilde blive lagt under Lup og siet gennem Myggesigte, naar Krigen var forbi, anbefalede han Halfdan Hendriksen som sin Efterfølger i Handelsministeriet. Han, som hele den konservative Rigsdagsgruppe, stolede paa, at Halfdan Hendriksen ikke vilde svigte paa Handelsministerposten, hverken sagligt eller nationalt. Og da Christmas Møller efter Befrielsen vendte hjem fra London, takkede han baade mundtligt og skriftligt sin Efterfølger i Handelsministeriet for god dansk Indsats. Halfdan Hendriksen har ikke givet mig Adgang til at erfare Christmas Møllers Hilsen til ham ved den Lejlighed. Men da jeg kender den fra anden Side, refererer jeg den alligevel: »*Hvad skulde vi have gjort uden Dem!*« Smukkere Kompliment kunde ikke tænkes fra den, der saa straalende og modigt havde kæmpet paa markant Plads i Modstandsbevægelsen, altsaa paa den kampaktive Front, til en Mand, der udholdende virkede i »den anden Front«, hvis ubetingede Nødvendighed for Land og Folk, Christmas Møller saa saa klart som nogen og aldrig personligt undervurderede.

Der er skrevet mange Bøger om Krigen og Besættelsen — flest, hvad der er forstaaeligt — om selve den krigsførende Modstandsbevægelses heroiske Kamp. »*Bogen om Danmark under Krigen*« vil derimod først kunne skrives om mange Aar som historisk fuldgyldigt

Værk, naar Lidenskaber er vejet og alle de, der som Voksne oplevede Krigen, er borte. Men naar den engang skrives, vil den danske Kamp paa Hverdagens Front, paa »den anden Front«, faa en bred og tungtvejende Plads. Allerede i Dag er der mange udenlandske Politikere og Historikere, der retter Forespørgsler om den. Det, vi kalder den *aktive Modstandskamp*: Sabotagen, Spionagen og Kampen, Lidelserne og ofte Døden, beundrer de i dens danske Form, beundrer baade dens Mod og Dygtighed. Et Mysterium er den dog ikke for dem — allermindst for Nordmænd, Polakker, Hollændere, Franskmænd og andre, som selv oplevede Besættelse og en voldelig kæmpende Modstandsbevægelses Indsats og Ofre. Men, spørger de, hvorledes gik det til, at et lille Land, der var besat af den nazistiske Voldsmagt, kom gennem Krigen ikke blot med sin nationale Sjæl og Vilje i Behold og med et sundt Legeme, men bedre ernæret og bedre forvaltet end noget andet besat Folk i det mishandlede Europa?

Paa de følgende Sider skildres en dansk Politiker, som paa en høj Post af afgørende Vigtighed bidrog væsentligt til det Resultat, som Verden omkring os har undret sig over, at vi kunde naa.

I den Tid, Halfdan Hendriksen var Handelsminister, nemlig fra 3. Oktober 1940 til 29. August 1943 (formelt var det ganske vist til Maj 45, da Regeringen ikke demissionerede før, selv om den ikke fungerede efter 29. August) var han Medlem af tre Ministerier: *Stauning*, *Buhl* og *Scavenius*. Handelsministeriets Arbejdsforhold og de Former, hvorunder Arbejdet foregik, var imidlertid upaavirket af de forskellige Ministerskifter — men efterhaanden som Krigen gik var Arbejdet stærkt voksende.

Handelsministeriet var oprindelig ikke et af »de store Ministerier«, selv om de fleste Forhold vedrørende Byerhvervene, herunder Handel, Søfart, Industri, Banker, Sparekasser, Fondsbørsen og Forsikringselskaberne var lagt under det samt de tekniske Skoler, Handelsskoleundervisningen, Maskinistundervisningen, Navigationsskolerne, Statsprøveanstalten, Justérvæsenet, Patent- og Varemærkevæsenet, Aktieselskabsregisteret og adskilligt andet. Til disse klassiske Felter var imidlertid under Første Verdenskrig og i Mellemkrigsaaarene kommet adskillige nye, saaledes var *Direktoratet for Vareforsyning* med dets vidtforgrænsede Virksomhed og Priskontrolraadet lagt under Handels-

ministeriet, ligesom *Krigstidens Rationeringsordninger* i væsentlig Grad kom til at sortere under det og gjorde det til et stort og centralt Ministerium. Ikke mindst kom *den endelige Behandling af tyske Varekrav til Danmark og danske Modkrav til Tyskland* i høj Grad til at hvile i Handelsministeriet. — Man begyndte da ogsaa i stadig videre Udstrækning under Krigen at kalde det »Forsyningsministeriet« og Handelsministeren for »*Forsyningsministeren*«. Men hvad angaar den Benævnelse, maa den, siger Halfdan Hendriksen, deles med Landbrugsminister *Bording*, hvis faglige Indsats efter Hendriksens Mening ikke kan vurderes højt nok, og som atter og atter evnede at sætte saglige Hensyn over partipolitiske — en støt og rolig dansk Mand i det daglige Samarbejde.

Forøvrigt anlagde Halfdan Hendriksen, fra det Øjeblik, han overtog Handelsministeriet, det Synspunkt, at han havde Pligt til at arbejde *som Fagminister i et Fagministerium*, og hvad angik Ideer og Interesser samt det nationale udfra *almendanske Linier* og ikke i snævrere Forstand som konservativ Politiker. Han var ganske vist ogsaa sit Partis Repræsentant i Samlingsregeringen, først den ene af to, idet den konservative *Fibiger* var Kirkeminister, senere alene, og en Rigsdagsgruppe har Krav paa at blive orienteret om, hvad der rører sig indenfor Regeringen. Men saa længe *Fibiger* var Kirkeminister, paatog han sig Orienteringen af Rigsdagsgruppen, og senere søgte Partigruppens Formand, *Ole Bjørn Kraft* paa enhver Maade at lette Handelsministeren den Side af Arbejdet, der vendte mod Partiet. »Man littede mig Arbejdet, hvor det var muligt, viste mig stor Tillid og svigtede mig aldrig paa noget Punkt.« Ogsaa i de Taler, Halfdan Hendriksen holdt paa offentlige Møder, medens han var Minister, samt i *Talerne i Radioen*, lod han det saglige Element være ubetinget dominerende, selv om den nationale Undertone var klart mærkbar. Det partipolitiske lod han derimod ligge — det maatte vente til andre Tider! Denne bevidste Vilje til Saglighed og denne Upartiskhed i Tale og Gerning var utvivlsomt en væsentlig Aarsag til den overordentlige Tillid, som Halfdan Hendriksen under Krigen vandt i Befolkningkredse af alle Partifarver — og bidrog vel sammen med andre Faktorer til det straalende Resultat, som Det konservative Folkeparti opnaaede ved Folketingsvalget i 1943. Det, at en konservativ Politiker paa en høj, betydende Post, havde set bort fra det partipolitiske og

stræbt med sin Viden og sine Evner at handle som Landsmand mellem Landsmænd, blev talt mellem Partiets mange Aktiver ved det bemærkelsesværdige Valg.

Hvad angaar den Side af Handelsministeriets Arbejde, der vendte mod den tyske Besættelsesmagt, som stadig øgede sine Krav, medens de Leverancer, som Tyskerne havde paataget sig, svandt ind, havde man forøvrigt fra dansk Side fundet *en Form, der ved sin Smidighed viste sig overordentlig nyttig og resultatrig*. De Forhandlinger, der uundgaeligt maatte føres med Tyskerne »og de var mange og trænge«, bl. a. fordi Besættelsesmagten krævede at godkende alle Rationeringer, blev ikke ført direkte mellem Handelsministeren og Tyskerne, men gik over Udenrigsministeriet. Foruden Embedsmænd fra Udenrigsministeriet deltog saa fra dansk Side Embedsmænd fra Handelsministeriet — valgt efter det Emne, der var til Forhandling; ofte var det Chefen for Handelsministeriets Krisekontor eller Embedsmænd fra Vareforsyningsdirektoratet, ligesom Embedsmænd fra Landbrugsministeriet deltog, naar det var deres Domæne, der var i Skudlinien. Mellem Handelsminister, Handelsministerium og den tyske Modpart, laa der paa den Maade »to Skyttegrave«: de forhandlende Embedsmænd og Udenrigsministeriet. Man opnaaede derved, at Embedsmændene under Forhandlingerne kunde »tage Anstand« og henwise til, at de ikke paa egen Haand kunde træffe nogen Aftale, men først maatte forhandle med de Ministre, hos hvem Afgørelsen laa, medens Tyskerne, hvis Forhandling var foregaaet direkte med Ministrene, vilde have krævet omgaaende Afgørelser. Ved Etableringen af Flere-Leds-Forhandlingsmaaden opnaaede de danske Instanser derimod Tid til nøje interne Drøftelser, Tid til Overvejelse og Tid til Samling af Modargumenter, naar man besluttede sig til at afvise eller efter Evne imødegaa Kravene.

Man kan undre sig over, at Tyskerne, der var repræsenterede i disse Forhandlinger af her fastboende Embedsmænd og stundom af Tysklands »Rejseinspektør« Dr. *Walther*, fandt sig i denne danske Cunctator-Politik og gav Danskerne langt større Indrømmelser især paa Rationeringsomraadet, end de gjorde det i andre besatte Lande. Men hvor mærkeligt det end lyder, var de forhandlende tyske Embedsmænd, der for fleres Vedkommende havde god Indsigt i erhvervmæssige Forhold, ikke uimodtagelige for Argumenter. Især følte de

sig svækkede af de kraftigt betonedede danske Henvisninger til, at Tyskland ikke opfyldte de Forpligtelser, det havde paataget sig som Kompensation for danske Leverancer. De tyske Forhandlere var faktisk ængstelige for, hvad danske Reaktionen kunde føre til paa Leverancerne Omraade, og forstod, at væsentlige Produkter ikke kunde fremkaffes fra et Land uden naturlige Energikilder, medmindre samme Land fik de fornødne Mængder af Kul, Koks, Briketter, Jern, Benzin, Olie osv. Men lange, sejge og besværlige Forhandlinger var nødvendige om hver enkelt Artikel, ofte dagelange Forhandlinger, i hvilke en Række Instanser i det indviklede og ofte uenige tyske Administrationsapparat skulde spørges. Til den tyske Stats Krav om Leverancer fra Danmark kom saa de »lokale« Krav fra Værnemagten om Levering af Naturalier, Spiritus, Sæbe, Lastbiler, Generatortræ og en Række Industriprodukter. Kravene voksede stadig, og Tyskerne slog stadig haardere i Bordet. Alligevel lykkedes det gennem den danske Forhandlings- og Forhalingsmetode atter og atter at faa de tyske Krav skaaret ned. En Statistik foreligger ikke, men Halfdan Hendriksen føler sig helt sikker paa, *at omkring Halvdelen af de tyske Krav sluttelig gennem Forhandling blev helt afvist*, og at et overvejende Antal af de resterende Krav — ligeledes gennem Forhandling — *blev nedsat til Brøkdeler af, hvad de oprindeligt gik ud paa*. Som et enkelt Eksempel — men mange kunde nævnes — anfører Halfdan Hendriksen *en Forhandling om Biler*. Fra tysk Side krævedes ved en bestemt Lejlighed, at Danmark næsten pr. omgaaende skulde levere Tyskland 3.000 Lastbiler, et Krav hvis Opfyldelse vilde have ramt dansk Transportvæsen ubodeligt, ja katastrofalt haardt, saavidt som Lastbilparken allerede var for lille og haardt medtaget. Følgelig begyndte man paa vanlig Vis at *forhandle, at forhale og at modargumentere*. Slutresultatet — og det maa i Betragtning af Starten kaldes et virkeligt Resultat — var, at Danmark gik ind paa at levere 150 à 200 Biler, endda væsentlig Biler af Typer, som der ikke var særlig Anvendelse for, og mod at Automobilgummiet blev godtgjort gennem ekstra Leverancer fra Tyskland! Forøvrigt har Halfdan Hendriksen atter og atter i Samtaler fremhævet, at disse betydende Resultater i første Række skyldtes »Ministeriets dygtige Embedsmænd, deres Forhandlingsevne og Myndighed, men først og fremmest deres urokkelige nationale Indstilling«. Forhandlingernes glidende Faser skulde selvfølge-

lig til Afgørelse i Ministeriet. Men paa Embedsmændenes Dygtighed, Kyndighed og faste Holdning under Kampen i forreste Linie kunde Fagministre og Regering stole, som en General stoler paa sit Elitekorps.

Principielt og af praktiske Grunde var det for Handelsministeren og hans Ministerium af afgørende Betydning at komme i den nøjeste Kontakt med Erhvervslivets Mænd og at skabe et tillidsfuldt Samarbejde med dem, saaledes at Stat og Erhverv ikke stod som Modparter overfor hinanden — noget Tyskerne straks vilde have benyttet sig af — men som hinandens Hjælpere i den fælles Kamp.

Halfdan Hendriksen udtaler herom:

»Ingen Beslutning af Betydning vedrørende de Omraader, der kontrolleredes af Handelsministeriet, blev truffet, uden at vi i Forvejen havde ført Forhandlinger med Repræsentanter for de paagældende Erhverv. Det var i Virkeligheden et overmaade intimt Samarbejde, der efterhaanden etableredes mellem Erhvervenes Repræsentanter og Handelsministeriet. Vi følte os under Forhandlingerne som eet, ikke saaledes at det var Modstandere, der sad paa hver Side af Bordet, men som danske Mænd, der søgte at naa gennem Vanskelighederne til den for Samfundet bedste Løsning. Tit og ofte har Erhvervene akcepteret Ordninger, der var ugunstige for dem, men som de paagældende Repræsentanter forstod, at det var nødvendigt at gennemføre af samfundsmæssige Hensyn. Der er god Grund til at takke Erhvervene — og dette gælder baade Landbruget og Byerhvervene — for denne Forstaaelse. Det skete naturligvis, at vi af samfundsmæssige Hensyn maatte gennemføre Ordninger, uden at Erhvervene mente at kunne tiltræde dem. Men selv i saa Fald unddrog Erhvervene os aldrig den saglige Støtte, der laa i, at Repræsentanter for Erhvervene var med til den tekniske Udformning af de Bekendtgørelser, der nødvendigvis maatte udstedes i den paagældende Anledning.«

Nationalt Sind og Samfundsforstaaelse hos Erhvervslivets Mænd bidrog paa afgørende Maade til, at et saa nært og godt Samarbejde

Det islandske Nævn. Fra venstre staaende: Sekretæren, Halldan Hendriksen, Jonas Jonsson, Erik Arup og Magnus Gudmundsson. Siddende: Magnus Jonsson, Jon Baldvinsson, Oluf Krag og Hans Nielsen.

Halldan Hendriksen og Frue sammen med Folketingsmand Vanggaard og Islands senere Præsident Sveinn Björnsson.

*Landsraadsmøde:
 Fhv. Arbejds- og
 Socialminister
 Poul Sørensen,
 fhv. Udenrigsminister,
 Ole Bjørn Kraft,
 Halldan Hendriksen,
 fhv. Trafikminister
 Victor Larsen,
 Hovedkasserer,
 Cøvilingeniør
 Einar P. Foss,
 Folketingsmand,
 Pastor Kr. Amby og
 fhv. Indenrigsminister
 Aksel Møller.*

*Deres Majestæter
 Kongen og Dronningen
 modtages af
 Halldan Hendriksen
 ved Carlsbergs 100 Aars
 Jubilæumsfest
 d. 10. Nov. 1947.*

*Halldan Hendriksen
 i samtale
 med
 Knudåge Rüsager
 og
 Mogens Lorentzen.*

kunde gennemføres mellem Handelsministerium og Erhvervsliv i Krigens vanskelige Tid. Men af stor Betydning var ogsaa — foruden Embedsmændenes Forstaaelse og Dygtighed — den Omstændighed, at Handelsministeren ikke var en teoretiserende ideologisk Skematiker, men en *praktisk Erhvervsmand med mangeaarigt Kendskab til Handelens, Industriens og Søfartens Kaar* og med indgaaende Kendskab til den danske Befolknings Livssyn, Forbrugsvaner og Behov. Og lige saa lidt som Halfdan Hendriksen vilde have Partipolitik ind i Handelsministeriets krævende Arbejde, saa længe han var Minister, vilde han taale Klassepolitik. Fagforbundene med deres Interesser og Indflydelse var for Handelsministeren lige saa fuldgyldige Repræsentanter for Erhvervslivet og lige saa ønskede Raadgivere som Industrimænd, Grosserer Societetet eller Arbejdsgiverforeningen. Til de andre Fagministre, ikke mindst de socialdemokratiske, bestod der da ogsaa et udmærket Forhold, som kom til at vare fremefter i lang Tid. Men medens Halfdan Hendriksen samarbejdede godt med Venstres Ministre i Regeringen baade med Knud Kristensen, Brorsen og senere Elgaard og fik mange Vidnesbyrd om Tillid fra Landbrugets Folk ikke mindst fra Hauch, Landbrugsraadets Præsident, var Venstre som politisk Parti længe af køligt Sind overfor Handelsministeren og andre konservative Politikere — noget som vist forresten ikke var uden Gensidighed i Følelsesforholdet. Forstaaelsen af, at hvad der før var stort i Politik, nu var blevet smaat i Forhold til de Problemer, der drejede sig om Landets og hele Folkets Skæbne, var dog voksende fra Maaned til Maaned under Krigen.

I den Henseende blev Krigsaarene en Skole, hvor »Eleverne« i alle Lejre fik mange Timers Undervisning i politisk Storsyn paa Bekostning af partimæssig Snæversyn.

Iøvrigt fandt man under Krigens overvældende Arbejdsbyrde frem til *en klog og hensigtsmæssig Arbejdsfordeling* indenfor Regeringerne, idet Regeringen delte sig i to »Udvalg«: »*Ministeriets Beskæftigelsesudvalg*«, i hvilket Statsministeren havde Forsædet sammen med Finans-, Landbrugs-, Indenrigs-, Arbejds-, Social-, Trafik- og Handelsministeren, samt »*Ministerudvalget*« eller »*Krisekabinettet*«, i hvilket Handelsministeren var Formand, og som holdt sine Møder i Handelsministeriet. Dette Krisekabinet bestod af Handelsministeren, Finans-

ministeren, Landbrugsministeren, Indenrigsministeren, Undervisningsministeren og Trafikministeren, og man oplevede det Særsyn, at baade *Buhl* og *Scavenius* efter at være blevet Statsministre fortsat ønskede at deltage i Krisekabinetets Møder, altsaa i et Ministerudvalgsmøde, hvor en anden Minister end Statsministeren førte Forsædet.

Ministeriets Beskæftigelsesudvalg holdt som Regel Møde en Gang om Maaneden — i Scavenius-Perioden dog sjældnere. Udvalget arbejdede med Beskæftigelsesspørgsmaalene og gennemførte en Række Spørgsmaal af stor Betydning. Krisekabinetet holdt derimod Møder flere Gange maanedligt, undertiden to Gange om Ugen, hvorefter der saa kunde komme flere Ugers Pause. Krisekabinetet arbejdede bl. a. med *alle Rationerings- og Restriktionsspørgsmaal* og blev, især efter Staunings Død, det Forum, hvor næsten alle Spørgsmaal af materiel Natur afgjordes og indgaaende drøftedes. Det skete endda efter Staunings Død ret hyppigt, at en Afgørelse truffet i Krisekabinetet ikke blev forelagt det samlede Ministerium til Forhandling og Godkendelse — Statsministeren var jo — efter Staunings Død — Medlem af dette særlige Udvalg og saaledes fra første Færd inde i dets Beslutninger. Ved denne Arbejdsdeling og Fremgangsmaade undgik man Gentagelser, Forsinkelser og unødigt Spild af Tid — noget der var haardt Brug for at undgaa, saa stor som Arbejdsbyrden var.

De egentlige politiske Spørgsmaal og Lovforslag blev derimod behandlet i *samlede Ministermøder*, som der efterhaanden — især da Spændingen i Forholdet til Tyskerne øgedes — maatte holdes mange af. Men som Helhed havde Danmark, saaledes som Forhandlingerne med Tyskerne var arrangeret i Led-Deling, saaledes som Arbejdet var fordelt i Regeringen, og saaledes som Kontakterne var udbygget over Samarbejdsudvalget til Rigsdagen, skabt sig *et efter Forholdene stærkt og dueligt politisk Apparat* med Evne baade til stort og hurtigt Arbejde og — rigtig benyttet og støttet af Enighed — *af baade Smidighed og Styrke overfor Besættelsesmagten*.

En Svaghed var det imidlertid, at Ministeriet ikke paa noget Tidspunkt indtil 29. August var homogent og helt igennem af samme Tankemaade, naar det gjaldt Forholdet til Tyskerne. *Halfdan Henriksen*, under hvem Rationeringerne sorterede, betragtede det som sin ubetingede og selvfølgelige Pligt *at holde de danske Rationer paa*

et saa højt Niveau som paa nogen Maade muligt. Maalet maatte, som han udtalte det i Krisekabinetet, være at give den danske Befolkning mest muligt og Tyskerne mindst muligt. Dette Standpunkt skulde synes at være selvfølgerligt og deltes da ogsaa af Hovedparten af Ministrene. Men ikke af alle. Navnlig Trafikminister Gunnar Larsen havde sine Tvivl med Hensyn til det opportune og paa langt Sigt mulige i at opretholde de danske Rationers Størrelse. I et Brev til Halfdan Hendriksen og i Kopi tilstillet Krisekabinetets øvrige Medlemmer den 21. Marts 1942 henviste han saaledes til, at man efter de meget store Nedsættelser af Fødevarerationerne i Tyskland maatte regne med, at der fra tysk Side vilde blive fremsat Ønske om en Nedsættelse af de danske Rationer — hvilket, mente han, kunde bringe Aftalen med Tyskerne om Danmarks Ret til at sælge til Tredieland paa Bekostning af egne Rationer i Fare. Hvis Danmark paa egen Haand nedsatte sine Rationer vilde — mente han — Aftalen med Tyskland derimod have mere Udsigt til at holde. Han henstillede derfor til Halfdan Hendriksen, om det ikke vilde være hensigtsmæssigt snarest at indkalde Krisekabinetet til Drøftelse af dette Spørgsmaal (altsaa frivillig dansk Nedsættelse af Rationerne, inden Tyskerne fremsatte Krav om det).

I sin Svarskrivelse, der afsendtes samme Dag, meddelte *Halfdan Hendriksen* Gunnar Larsen, at Krisekabinetet allerede havde godkendt Rationeringsplanen for April Kvartal, at Rationeringskortene allerede var ude hos Kommunerne og skulde uddeles næste Dag, og at en Ændring altsaa alene af praktiske Grunde var umulig. Hvor- efter det i Brevet hedder:

»Forøvrigt er jeg ikke i Stand til at tiltræde en Ordning gaaende ud paa, at vi paa eget Initiativ frivilligt skulde nedskære vore Rationer. En saadan Tankegang er mig fuldstændig fremmed. At det for store Dele af vort Lands Befolkning er overmaade vanskeligt at komme igennem med den nuværende Rationering, bærer min Post daglig Vidnesbyrd om — og hvorledes vil det saa ikke stille sig navnlig for Byernes Befolkning, hvis yderligere Nedskæring skulde finde Sted?

Jeg kan ikke se rettere, end at *det er Regeringens Pligt til det yderste at værne Befolkningen mod enhver uberettiget Ratione-*

ringsbeskæring, der kan medføre, at Befolkningens ernærings- og sundhedsmæssige Tilstand bringes i Fare.

Efter dette Brev trak Trafikministeren omgaaende i Land. De danske Rationer blev ikke nedsat — heller ikke af Hensyn til Leverancerne til Tredieland. Yderligere kan bemærkes, at der mærkelig nok ikke fra tysk Side blev fremsat det imødesete Ønske eller Krav om danske Rationers Nedsættelse i Anledning af de tyske Nedsættelser. Den nævnte Brevveksling viser imidlertid, under hvor vanskelige Kaar »den indre Front« ofte maatte kæmpe. Selv i et Spørgsmaal, der skulde synes saa ligetil som Rationeringsspørgsmaalet, kunde der under de stærkt svingende storpolitiske Konturer opstaa delte Meninger om, hvordan det var klogest at forholde sig. Det var derfor et Held, at der paa Handelsministerens krævende Post sad en Mand, der ikke havde Sans for taktiske Spekulationer og Overvejelser af den Art, men simpelthen fulgte, hvad dansk Tarv og sund Fornuft dikterede ham, og at han i de Spørgsmaal fulgtes af Regeringens store Flertal.

Selvfølgelig krævede Rationeringerne grundige Undersøgelser og Overvejelser af, hvad der var Lagre til og hvilken Udsigt til nye Forsyninger, der var. Det nyttede jo ikke at solde i det ene Kvartal, hvis Følgen vilde blive en haardhændet Nedsækering og bitter Mangel i det næste. Netop *en god Fordeling paa holdbart Sigt* maatte være Parolen, ogsaa naar det krævede aktuelle Ofre. Men Principet for Handelsministeren og det Flertal, der fulgte ham, var og blev: *mest muligt til den danske Befolkning, mindst muligt til Besættelsesmagten — samt mest muligt til Gengæld for, hvad der blev aftvunget os.*

Befolkningen følte, at det var dette sunde og danske Princip, Rationeringspolitikken fulgte. Den følte, at den til enhver Tid fik Maksimum af, hvad den overhovedet kunde faa, og akcepterede derfor Rationeringerne uden at knurre. Ligesom den forstod, at den i denne Sag havde en stærk Støtte og Hjælper i den erhvervskyndige Handelsminister, ogsaa — ja maaske allermest — efter at Scavenius var blevet Statsminister.

Forøvrigt stod de politiske Ministre loyalt sammen i en Række Spørgsmaal af stor Vigtighed — Spørgsmaal, som det her vil føre for

vidt at komme ind paa. Nævnes kan dog Enigheden, naar Scavenius som Udenrigsminister gav Udtryk for Vrede over, at praktisk talt hele den danske Presse var tyskfjendtlig, beklagede, at den københavnske Redaktørforening havde nægtet at optage det nazistiske Blad »Fædrelandet« i Foreningen, samt at de fleste af den danske Presses Medarbejdere var tydeligt tyskfjendtligt indstillede, — hvorfor Udenrigsministeren mente, at de danske Redaktører burde have et Paabud fra Regeringen om at følge de Retningslinier, som Regeringen angav. Samtlige politiske Ministre gik imod Udenrigsministerens Synspunkter overfor og Anklager mod Pressen, og *Halfdan Hendriksen* slog endnu en Gang et Slag for sit gamle Blad »*Nationaltidende*«, idet han erklærede, at han ikke vilde gaa med til at raade Bladets Bestyrelse til at afskedige Chefredaktør Aage Schoch, som Tyskerne og Udenrigsministeren var særlig vrede paa. Halfdan Hendriksen hævdede, at det udelukkende var Bestyrelsens Sag at bestemme, hvem den vilde have til Redaktør, og at selv et Raad fra Regeringen let kunde blive opfattet som et Krav, hvad han bestemt modsatte sig.

At Regeringen alligevel ikke i det lange Løb kunde hindre tyske Overgreb mod den danske Presse, er en anden Sag. Men de politiske Medlemmer af Regeringen gjorde, hvad de evnede, og udtalte, uanset hvad Scavenius og andre mente, deres Glæde, hver Gang Pressen lagde Frimodighed og Frygtløshed for Dagen.

Der kan paa dette Sted være Anledning til at omtale den Skillelinje, der i de tre Regeringer under Krigen gik mellem de *politiske* og *upolitiske* Ministre, altsaa dem, der var udpeget til Ministerposterne af deres Partier og stod i stadig Kontakt med dem, og saa Ministre som *Scavenius*, *Gunnar Larsen*, *Harald Petersen* og *Thune Jacobsen* og andre, der ikke kom fra Partierne efter disses Ønske.

Scavenius placeres ganske vist i Almindelighed i Det radikale Venstre, men det var ikke dette Parti, der havde sat ham ind i Regeringen. De Radikale havde tværtimod ønsket at beholde Dr. Munch. Scavenius selv betragtede sig som Fagdiplomat, ikke som Politiker. Mon der forøvrigt er nogen, der har opfattet Scavenius som Repræsentant for et demokratisk Parti, eller Scavenius selv som Demokrat? Anbragt i et politisk-demokratisk Millieu har han altid virket som en Anakronisme — som en Aristokrat og Embedsmand, der har over-

levet fra Enevældens Dage og til nu. At tjene Landet var for ham et Embede og en faglig Opgave ud fra hans personligt kolde og ofte kyniske Vurderinger af, hvad der var *opportunt* fra Stund til Stund. Selv hans haarde Modstander og Kritiker, Christmas Møller, tvivlede ikke paa Scavenius' redelige Vilje, hans faglige Dygtighed og Mod til at tage et Ansvar. Men den folkelige Følelserverden, den vældige nationale Lidenskab i Nutidens Befolkninger, var for hans Sjæl noget saa fjernt og fremmed som et Maanelandskab. Han lagde aldeles ikke Skjul paa, at Følelser i Politik var ham et Irritationsmoment. Det fremgaar tydeligt af Halfdan Hendriksens Papirer, at de politiske Ministre atter og atter irriterede Scavenius voldsomt, fordi de i en Række store Spørgsmaal ikke paa en Studs kunde og ikke vilde tage afgørende Beslutninger, men maatte forbeholde sig først at tale med Samarbejdsudvalget og med deres Grupper, og at de atter og atter understregede Rigsdagens Ret til at træffe den endelige Afgørelse, naar Afgørelsen udfra Sagens Natur maatte ligge hos den. Scavenius bøjede sig, naar Situationen naaede saa langt, men han kunde godt forinden lade sig henrive til stærke Udtryk, naar Modstand gik ham paa Nerverne og benytte en Vending som visse af vore Enevoldskonger vilde have nikket genkendende til, om de selv og ikke deres Ministre havde anvendt dem.

Men selv om Scavenius kunde have en Tilbøjelighed til at træffe Afgørelser paa egen Haand og stille sine Kolleger overfor pinlige Afgørelser, hvor de havde haft demokratisk Krav paa at staa overfor Forhandlingsobjekter, — var — skriver Halfdan Hendriksen — Scavenius altid loyal, naar Regeringen som Helhed havde truffet en Beslutning. Med baade Klogskab, Mod og Stædighed forsvarede og gennemførte han f. Eks. de danske Forbehold overfor Tilslutningen til Antikominternpagten, da han var i det ophidsede Berlin. Da Bruddet med den hidtidige Politik kom, stod han ogsaa sammen med de øvrige Ministre og afviste Tyskernes ultimative Krav. Han havde Tvivl om Tidspunktets Opportunitet. Kunde der ikke vindes noget ved at vente f. Eks. endnu nogle Maaneder? Men han bøjede sig disciplineret for det, der var blevet Folkevilje og uundgaaeligt. Forøvrigt mener Halfdan Hendriksen, at det var noget lettere for de politiske Ministre at forhandle med Scavenius efter at han var blevet Statsminister — en Stilling han ikke havde ønsket — end medens han kun var Uden-

rigsminister. Stillingens store Ansvar og dens særlige Forpligtelser overfor Land og Folk, satte — selv om Scavenius forblev sin Personlighed og sin Stil tro — sit Præg paa hans Optræden overfor Ministerkolleger og Rigsdag. Scavenius var ingensinde nogen let Mand at forhandle eller samarbejde med for politiske Ministre, og de var urolige ved den Tanke, at han af Hensyn, der for ham bundede i opportunistisk Opfattelse af de vekslende Situationer, kunde strække sig for vidt overfor Tyskland (og stundom og markant gjorde det). Men Halfdan Hendriksen — og det gælder ogsaa andre Ministre, der har samarbejdet med Scavenius — nærer ingen Tvivl om hans Vilje til at gøre sin Pligt og gavne sit Land, ogsaa naar han greb Fejl. Hans Sympatier? Stauning skal engang have sagt, at Scavenius har ingen Sympatier, føler aldrig, overvejer kun, beregner hvad der er hensigtsmæssigt. Man forstaaer, om Stauning har haft den Opfattelse. Men en Mand af den Type *maatte* komme i Konflikt med Mennesker og Folk, der ikke saa paa dansk Politik som paa Løsningen af en matematisk Opgave og køligt overvejede de ukendte Størrelsers større eller mindre Kvalitet, men som ved Siden af Hensynet til det politisk mulige lod Kravet om folkelig Vilje og Maalsætning være Dominant i deres Arbejde og hele Indstilling.

Med *Gunnar Larsen* havde de politiske Ministre adskillige Vanskeligheder. Han havde en ikke ringe faglig Indsigt og Dygtighed paa specielle Omraader, men manglede politisk Viden og Skoling og fik det aldrig. De politiske Ministre bebrejdede ham adskillige Gange, at han førte private Forhandlinger med Tyskerne saavel i København som i Tyskland og fremsatte egne Udtalelser, som fejltagtigt af Tyskerne opfattes som Regeringens. Selv hævdede han, at han ad den Vej skaffede baade sig og den øvrige Regering Viden om Forhold, Muligheder og Trusler, som Regeringen ellers maatte savne og dermed øgede Regeringens Forhandlingsmuligheder — en Anskuelse, som de politiske Ministre absolut ikke delte med ham.

Justitsminister *Harald Petersen* var den af de ikke-politiske Ministre, som de politiske Ministre lettest samarbejdede med. Han var i sin Ministergerning den erfarne Jurist, som mest muligt holdt sig til faglige Spørgsmaal, og om hans nationale Sind og Vilje nærrede ingen af hans Kolleger Tvivl. Støt arbejdede han under vanskelige og stadig

mere upopulære Kaar, indtil han blev tvunget bort fra Justitsministeriet efter tysk Krav.

Stedet her er forøvrigt ikke til yderligere Karakteristiker af de ikke-politiske Ministre. Det bør være nok at konstatere, at det tvungne System med indlagte ikke-politiske Ministre ikke gjorde Varetagelsen af »den anden Front«s Opgaver lettere for de politiske Ministre. Til Gengæld havde disse den store Fordel og Styrke, at de ikke var isolerede, men var i stadig Kontakt med Samarbejdsudvalget, hvis Dygtighed og Loyalitet under de vanskelige Aar, Halfdan Hendriksen understreger stærkt i sine Erindringer. Naar den ene eller den anden af Ministrene grebes af Fristelsen til at sige: *Saa gaar jeg!* — og det var ofte meget lettere at gaa end at blive — var det Gang paa Gang Samarbejdsudvalget, der opfordrede Partiernes Repræsentanter i Regeringen til at holde ud. Og fra Samarbejdsudvalget gik der levende Rødder til den øvrige Rigsdag, og fra den ud til alle Dele af den politisk bevidste Befolkning. Forbindelsen med selve Folket gav de politiske Ministre Styrke og Mod til at holde ud. Og de var ikke de Mænd, der stak deres Meninger under Stolen eller lagde Sordine paa Stemmebaandene, hvis de følte, der skulde siges fra, f. Eks. hvis Kursen truede med at blive »mere sydlig«, end det kunde akcepteres af Regeringens Flertal, Samarbejdsudvalget, Rigsdagen som Helhed og Befolkningen. Og Gang paa Gang var der det fasteste Sammenhold mellem de politiske Ministre, saa fast, at alle Partiskel syntes at være forsvundet under en fjern Horisont.

Alligevel maatte en Række i Befolkningen højst upopulære Beslutninger træffes baade under Regeringerne Stauning, Buhl og Scavenius. Men lad det i den Forbindelse være tilføjet: der kom større Fasthed over den danske Linie under Regeringen *Buhl* end under Regeringen Stauning. Det skyldes ikke blot, at Skyggen fra 9. April laa over Stauning, at han ved den Lejlighed havde faaet en dyb sjælelig Rystelse og efter den Dag maatte begive sig ind paa Felter, der var ham absolut fremmede. Udenrigspolitik havde han altid overladt til Dr. Munch eller andre. Men Alder og tiltagende Sygdom satte sit Præg paa ham, han følte sig uden sin gamle Autoritet, og hans Ledelse af flere Ministermøder var svag og vaklende. Endnu adskillig Tid før han døde, var det klart, at han snart maatte afløses. De

politiske Ministre følte derfor fastere Grund under sig, da en baade myndig, kyndig og livskraftig Mand som *Buhl* afløste Stauning — først som hans Stedfortræder, derefter som hans Afløser.

Naar man i Dag skal vurdere de bitre tyske Piller, som de veks-lende danske Regeringer — og Rigdagen med dem — maatte sluge fra 9. April 1940 til 29. August 1943: voksende Indgreb i dansk Retspleje, Oprettelsen af Frikorps Danmark, Antikominternpagten, Øst-rum-Udvalget, Aktioner og Reaktioner vedrørende Island, Grønland og den Holdning, som danske Diplomater i Udlandet indtog, tyske Krav om Indgreb i dansk Undervisning og Kulturliv, ja selv i Bio-grafprogrammerne, Fordringer til den danske Kirke og Krav til Pres-sen — saa maa man, naar man vil være retfærdig og forstaa den danske Indsats, sammenligne, hvad Tyskerne krævede, og hvad de, takket være dansk Forsvar, fik ud af det. Den tyske Politiks Maal var jo *gradvist, men hurtigt at gøre Danmark til et krigsførende Land paa tysk Side*, endda i et taabeligt Haab om via Presse, Undervisning og Kirke samt Litteratur, Teater og Film at kunne gøre den danske Befolkning tyskinstillet. Retsplejen skulde i de Sager, der vedrørte Tyskerne, lægges under tyske Domstole og tysk Lov, Straffe skulde afsones i tyske Fængsler. Man krævede det ikke paa een Gang. Men Hensigt og Maal var tydelige og Presset haardt. Det, der blev »Frikorps Danmark«, skulde efter oprindelig tysk Ønske være et re-gulært dansk Korps med den danske Stat bag sig, eller i alt Fald et Korps skabt gennem officiel dansk, statsautoriseret Hvervning. Danske Handelsskibe krævedes armeret med Skyts, med tyske Ka-noner med tysk Mandskab i Kanonbetjeningen, hvis Danmark ikke selv kunde eller ville stille Kanonmandskab til Disposition. Saa og saa mange Propagandafilm skulde vises i Biograferne, de og de Per-soner skulde fjernes fra Politik, Universitet og Undervisning osv. osv. i een Uendelighed.

Overalt opnaaede Tyskerne kun delvise Resultater. Som et Eks-empel herpaa, og som et Eksempel paa Nyttens af dansk Forhalings-politik Resultater, vil jeg her, hvor Talen er om en Biografi og ikke om Krigens Historie i bred Almindelighed, nævne Behandlingen af Spørgsmaalet om *den danske Handelsflaades Armering*. For selv om dette Spørgsmaal paa Grund af sin Betydning sorterede under den samlede Regering og behandlede i et Utal af Ministermøder — ofte

under voldsomme tyske Trusler og Meddelelser om, *at nu krævede Berlin en omgaaende Afgørelse* »ellers fik det de alvorligste Følger« — var Søfarten jo *en Del af Handelsministeriets Domæne*, hvorfor Spørgsmaalet Trænering i vid Udstrækning kom ind under Halfdan Henriksens Behandling for en Række Detaillers og Modforslags Vedkommende. — Og Øvelsen i at forhale en Sags Afgørelse havde netop Handels- og Forsyningsministeren samt hans Folk fremfor nogen.

Den danske Regerings første Reaktion paa det tyske Krav, »som omgaaende *skulde gennemføres*«, var *et enigt og klart Nej*. Kanonbevæbning af den danske Handelsflaade og danske Skibes Anvendelse af Skytset mod allierede Skibe kunde jo — selv om der var tvangsindlagte tyske Artillerister bag Kanonerne — have gjort Danmark til en faktisk krigsførende Magt paa tysk Side. Scavenius havde imidlertid en Maxime, som han gav Udtryk for i et Ministermøde, endda med skarp Understregning: »At et nøgent Nej intet har med Udenrigspolitik at gøre!« Et Nej, og kun et Nej, vedrørende Handelskibene, *kunde* forøvrigt have ført til, at Tyskerne simpelthen havde taget den Del af den danske Handelsflaade, som de kunde faa fat i, eksproprieret den, »købt« den via Kontoen i Nationalbanken, eller hvad de nu vilde have foretaget sig. Man forhandlede derfor med Folkeretsekspertes, — som sagde Nej. Og Halfdan Hendriksen — som selvfølgelig hele Tiden stod paa Nej-Linien — forhandlede med Skibsrederne og med Søfolkene, som ogsaa for begge Grupper Vedkommende sagde Nej. Efterhaanden fik man paa den Maade mobiliseret Batailloner af Modargumenter og Modforslag i stadig nedadgaaende Retning. At komme ind paa Detaillerne i dette Enkeltspørgsmaal vilde her føre for vidt. Det kan blot antydes, at en Overgang drøftede man, at den danske Handelsflaade kunde forsynes med Spærreballoner, som var en rent defensiv men ikke aktiv Beskyttelse mod Angreb; dernæst at Beskyttelsen kun skulde omfatte de danske Skibe, der sejlede i den farlige Fart paa Rotterdam, endda med den Betingelse, at saa skulde disse Skibe reserveres til nødvendige Kulaster paa Tilbageturen til Danmark; dernæst at Tyskerne kunde købe *nogle* af de Skibe, der gik paa denne Fart; tilsidst, at de skulde overtage blot tre gamle Dampskibe, der var indsat paa denne Fart. Forøvrigt kom Skibene, *efter at Sagen var træneret et helt Aar*, ikke i tysk Besiddelse. Den danske Handelsflaade blev hverken forsynet

med Skyts eller Artillerister — bortset fra den Del af Flaaden, der sejlede for de Allierede, og hvis Væbning og Beskyttelse de allierede Magter sørgede for.

Saa heldigt som i Sagen vedrørende Handelsflaaden gik det desværre ikke i alle Sager. Men Gang paa Gang blev vidtgaende tyske Krav gennem Forhandlinger og Modforslag skaaret ned til noget helt andet end det, de oprindelig gik ud paa — hvor smertelig og ydmygende saa ogsaa Opfyldelsen af de resterende Brøkdele af Kravene kunde være, som naar det drejede sig om Tolereringen af Frikorps Danmark, Tiltrædelsen af Antikominternpagten omend med de Tilføjelser, der udhulede Tiltrædelsen, og Indrømmelser paa Retsvæsnets Omraade under stædig Forhaling. Det turde næsten være overflødigt at bemærke, at Halfdan Hendriksen i Behandlingen af alle disse Spørgsmaal, udfra sit Livssyn og sin nationale Holdning, altid stod paa den størst mulige og den længst mulige Modstands Standpunkt. Ligesom at han *aldrig* gik til den sluttelige Akcept af det, der var uundgaaeligt, naar alle Modargumenter var opbrugt og alle Forhandlingsmuligheder udtømt, uden forinden at have sikret sig fuld Overensstemmelse med og Tilslutning fra sit Parti — saaledes som ogsaa de andre politiske Ministre gjorde det via Samarbejdsudvalget og direkte Føling med deres Partier. Halfdan Hendriksen har overfor mig stærkt understreget den Loyalitet og Støtte, han i disse Spørgsmaal mødte hos sine Partifæller *Ole Bjørn Kraft, Fibiger* og en Række andre konservative Politikere, bl. a. *Aksel Møller* og *Poul Sørensen*, som fuldtud forstod Situationen og dens Kaar, samtidig med at de forberedte, hvad der senere skulde komme. Forøvrigt har Halfdan Hendriksen ogsaa fremhævet forskellige Socialdemokraters og Venstrepolitikeres Holdning i Ministeriet, og — ikke mindst — den radikale *Jørgen Jørgensens* faste nationale Standpunkt og dybe demokratiske Overbevisning og Holdning i mange vanskelige Situationer. Han var Medlem af det samme Parti, som Scavenius officielt tilhørte. Men hvor var de forskellige! Scavenius koldsindig fagpolitisk Diplomat — Jørgen Jørgensen varmhjertet og med dyb Rod i danske folkelige og landkulturelle Traditioner.

Endnu er det — efter Krigens bitre Oplevelser og Frihedens skønne Rus i Maj 1945 samt de voldsomme Reaktioner — svært at vurdere Tiden fra 9. April 1940 til 29. August 1943 helt objektivt. Men givet

er det, at det danske Folk i dette Tidsrum fik de sjælelige og materielle Muligheder for at »gøre den 9. April om«, saaledes som Christmas Møller havde krævet, det skulde gøres. Det tyske Forsøg paa at føre Danmark ind i Krigen paa tysk Side blev afværget. Mange Danskes Liv og Helbred blev reddet. Den højeste materielle Levestandard i Europa blev trods store og uundgaaelige Nedskæringer bevaret for det danske Folk. Og aandelig gik Befolkningen Aar for Aar ind i en stadig stærkere national Rejsning, der gav Baggrund for den aktive Modstandskamp, der — selv om den blev snævrere Kredses heroiske Indsats — var baaret af næsten hele den danske Befolknings varmeste Sympati.

Betydningen af den »indre« eller om man vil »den politiske Fronts« Indsats maa derfor vurderes højt. Den var af afgørende Betydning for Danmark, en god og stor national Gerning trods de Ydmygelser, den maatte tage paa sig. Og i denne Front stod Handelsminister *Halfdan Hendriksen* med en Holdning, der vandt ham den varmeste Sympati og Tillid i stadig større Kredse. Den Stemningsbølge, der slog mod ham ved Valget i 1943, vidnede med stor Styrke derom. Uden at regne med at blive valgt, lod han, der var Landstingsmand, sig opstille til Folketinget i Københavns 10. Kreds, der hidtil ansaas for en praktisk talt haabløs Enkeltkreds for de Konservative. Imidlertid fik han ikke mindre end 24.000 personlige Stemmer i Københavns Østre Storkreds, endda uden at slaa andre konservative Kandidater ud, — saa voldsom som den konservative Stemmem fremgang var ved dette udpræget nationale Valg.

Forøvrigt knyttedes der allerede tidligt under Krigen skjulte Traade fra Det konservative Parti til Christmas Møller og Modstandsbevægelsen i Udlandet. I et Ministermøde, hvor vigtige Spørgsmaal var blevet behandlet, beskyldte Udenrigsminister *Scavenius* direkte *Halfdan Hendriksen* og *Fibiger* for at lade fortrolige danske Regeringsanliggender gaa videre til London. I det konkrete Tilfælde var det — hvad *Scavenius* bagefter maatte erkende — umuligt, at de kunde være Kilde til en bestemt Meddelelse i Londons Radio. Men ellers syntes Anklagerne i nogen Grad at overse, at Tillidsforholdet mellem de politiske Ministre og deres Partier samt deres nære Kontakt med Samarbejdsudvalget gjorde, at de forskellige Spørgsmaal, der

behandledes i Regeringsmøderne, ogsaa maatte behandles i Samarbejdsudvalget og ofte i Gruppemøder. Demokrati er nu engang Demokrati, og ogsaa ikke-politiske Ministre bør kende og regne med Demokratiets særlige Kaar og Pligter. I et Land, hvor 95 pCt. af Sympatien var paa de Allieredes Side, og hvor Besættelsesmagten i videste Forstand var den eneste Fjende, maatte baade Statsminister, Udenrigsminister og alle andre Instanser som noget selvfølgelig regne med, at *enhver Oplysning af Betydning for de Allierede og for Modstandsbevægelsen saa hurtigt og saa godt, som det under de givne Kaar var muligt, blev formidlet videre til disse stadig stærkere Faktorer*. Moralske Pligter overfor Tyskerne eksisterede ikke — heller ikke Tilsagn aftvunget med Vold havde moralsk Bindingskraft. Parolen: Mindst muligt til Tyskerne! maatte have Gyldighed i *alle* Forhold.

Til alt Halfdan Hendriksens saglige Arbejde i Handelsministeriet og det politiske Arbejde i den samlede Regering kom forskellige Taler ved politiske og erhvervsmæssige Sammenkomster, og saa altsaa de Taler, som Handelsministeren holdt i Radioen, altsaa til hele Landet, og som Titusinder af Lyttere endnu har i Erindring. Om dette Kapitel skriver Halfdan Hendriksen i sine Notater:

»Selv har jeg kun to Gange »forhandlet« direkte med Tyskerne. Den første Gang var i Anledning af min Tale ved Købestævnets Aabning i Fredericia den 31. Juli 1941, og den anden Gang i Anledning af en Radiotale, der blev holdt af mig den 16. November 1942 — kort efter Dr. Bests Ankomst hertil — vedrørende Rationeringsspørgsmaal.

I denne Forbindelse vil jeg fremhæve, at mine Taler *aldrig* er blevet censurerede, hverken af Tyskerne eller andre Instanser. Jeg har stadig stillet mig paa det Standpunkt, at jeg ikke vilde udtale mig offentligt, hvis jeg skulde under Censur, men naturligvis har jeg som andre — ogsaa Ministre — indstillet mine Taler efter de forhaandenværende Forhold. Jeg har desværre ikke altid, paa langt nær, kunnet sige alt, hvad jeg ønskede at sige, men paa den anden Side har jeg aldrig i nogen Tale givet Oplysninger, som var urigtige, eller fremsat Bemærkninger, der

ikke var i Overensstemmelse med de faktisk foreliggende Forhold. Snarere har jeg vel, som saa mange andre, ved adskillige Lejligheder vovet mig »lidt langt ud« — det siger i hvert Fald mine Venner — men Isen holdt, trods alt, min Tid ud.

Købestævnetalen, af hvilken et Udsnit uden Aftale med mig — hvad heller ikke krævedes, da Talen var offentlig tilgængelig — gengaves i Radioen nogle Timer efter, at den var holdt i Fredericia, blev fra officiel tysk Side erklæret for at være »altfor pessimistisk« og foranledigede Ministerialraad Ebner til, ledsaget af en anden tysk Herre, at søge mig i Ministeriet for at beklage sig over Talens Indhold. Jeg tilbageviste Klagen som ganske ubeføjet og bad D'herrer om at paavise Urigtigheder i Talen, som efter min Mening var ganske objektiv. Det sidste erkendte de, samt at de ikke var i Stand til at paavise noget urigtigt i Talen. Men Ebner sagde, at »Udlandet«, der havde hørt det Afsnit af Talen, der kom i Radioen, let vilde faa det Indtryk, at Forholdene i Danmark ikke var saa gode paa de materielle Omraader, som ønskeligt var, og som de burde være. Jeg svarede hertil, at det var de heller ikke, at jeg kunde ønske, de var langt bedre, og at de kunde være langt bedre, end Tilfældet var, hvis man ikke fra Tyskland stillede saa store Krav paa Leveringer herfra og til Gengæld ikke leverede os, hvad man havde forpligtet sig til. Yderligere tilføjede jeg, at jeg ikke vilde give den danske Befolkning, der havde vist, at den havde Tillid til mine Oplysningers Rigtighed, nogen Meddelelse, der var sat paa Skruer og ikke var fuldt og helt sandfærdig. Jeg kunde lade være med at udtale mig, hvis man forbød mig det, men jeg vilde kun sige, hvad der var ret og rigtigt. Hertil svarede D'herrer intet, men forlod mig, og jeg hørte senere ikke mere om Sagen.

Den anden Gang, hvor jeg ogsaa, omend mere indirekte, var i Føling med de tyske Embedsmænd, var som nævnt den 16. November 1942. Jeg skulde den paagældende Dag tale i Radioen Kl. 19 om »Rationeringsspørgsmaal«, hvilket vilde sige Rationeringsplanen for Januar Kvartal 1943. Planen, om hvilken vi havde forhandlet med Tyskerne paa sædvanlig Maade, var blevet godkendt i »Krisekabinetet« samme Dag Kl. 14 i Handelsministeriet. Radiotalen havde jeg flere Dage i Forvejen bestemt

mig til at holde den paagældende Aften, og Pressen havde givet Offentligheden Meddelelse om Tidspunktet for Talens Afholdelse. Kl. 16, umiddelbart efter at »Krisekabinettet« havde afsluttet sit Møde, blev jeg imidlertid ringet op af Direktør *Svenningsen* i Udenrigsministeriet, som meddelte mig, at Ministerialraad *Ebner* ønskede at blive gjort bekendt med Indholdet af Radiotalen, før den blev holdt. Jeg svarede, at dette var ganske udelukket af principielle Grunde. Og jeg tilføjede, at *Ebners* Nysgerrighed jo vilde blive tilfredsstillet om tre Timer, samt at jeg kendte mit Ansvar, og at Talen ikke vilde foraarsage Uro.

Direktør *Svenningsen* underrettede *Ebner* om mit Standpunkt. Men *Ebner* fastholdt sit Ønske, og Kl. ca. 17 modtog jeg i Ministeriet Besøg af Direktør *Svenningsen* og en anden Embedsmand fra Udenrigsministeriet. De henstillede indtrængende til mig at imødekomme det tyske Ønske; men jeg fastholdt, at jeg ikke kunde eller vilde bøje mig for Kravet. Jeg understregede, at jeg heller ikke vilde vise Udenrigsministeriets Embedsmænd Talen — hvad man overfor *Ebner* vilde prøve at komme igennem med som et Kompromis — og tilføjede, at hvis Kravet blev fastholdt, vilde jeg afstaa fra at holde Radiotalen. Jeg anmodede Direktør *Svenningsen* om af Hensyn til den fremrykkede Tid at søge en Afgørelse truffet hurtigst muligt, saaledes at jeg, hvis Tyskerne fastholdt Kravet, kunde underrette Radioens Ledelse om, at Talen ikke blev holdt.

Klokken noget over 18, altsaa knapt en Time før Talen skulde holdes, telefonerede Direktør *Svenningsen* til mig og meddelte, at man fra tysk Side havde bøjet sig og frafaldt Kravet, idet man stoledes paa, at Talen vilde blive rent objektiv. Jeg er sikker paa, at Direktør *Svenningsen*, som under Krigen gjorde Landet uvurderlige Tjenester, har gjort sit yderste for at ordne Sagen tilfredsstillende, og jeg formoder, at han overfor *Ebner* har fremhævet, at man fra tysk Side kun opnaede at skabe Uro, hvis man fastholdt et Krav, der uvægerlig vilde føre til, at Radiotalen ikke blev holdt. Hvorledes vilde Befolkningen reagere overfor, at en fra mange Sider med Spænding imødeset Radiotalen ikke blev holdt, altsaa faldt bort? Man vilde sikkert, og ikke med Urette, gaa ud fra, at det var Tyskerne, der havde hindret

dens Afholdelse. For dette og for lignende Argumenter bøjede man sig i dette Tilfælde som i saa mange andre. Mine senere Radiotaler blev holdt uden Indblanding fra tysk Side, og jeg fik ingen Henvendelser, direkte eller indirekte, hverken før eller efter Talernes Afholdelse.

Dette er de eneste to Gange, jeg *direkte* har været i Forhandling med Tyskernes herværende Repræsentanter. Som før nævnt førtes disse Forhandlinger ellers gennem Udenrigsministeriet.«

EFTER »TELEGRAMKRISEN«

Den berømte »Telegramkrise« i September 1942, som ikke skal omtales nærmere her, gav Anledning til en ubetinget Skærpelse i Forholdet mellem Tyskland og Danmark. Krisen kulminerede i de første Dage i November, da Tyskland havde stillet *ubetinget Krav om Regeringsændring i Danmark*. De store politiske Partier ønskede ganske vist i første Omgang, at *Buhl* skulde fastholdes som Statsminister, selv om det kunde føre til det helt aabne Brud, men *Buhl* selv ønskede ikke en saadan Løsning. Man søgte saa den Udvej at faa Nationalbankdirektør *Bramsnæs* — som Tyskerne var villige til at acceptere — til Statsminister, men *Bramsnæs* afviste »Tilbudet«, hvis man da kan tale om et »Tilbud« i den Forbindelse. Han henviste til vaklende Helbred, men selvfølgelig var det andre Hensyn, der spillede ind. Han *vilde* ikke være Statsminister under de givne Kaar.

Partierne samlede sig derefter om Landstingsmand *Hauch*. Han havde absolut ingen Lyst til at overtage Posten, men indvilgede tilsidst efter et stærkt Pres fra samtlige demokratiske Partier. Til Gengæld nægtede Tyskerne kategorisk at acceptere ham paa Statsministerposten. De opstillede tværtimod nu som absolut Krav, at den hidtidige Udenrigsminister *Scavenius* skulde være Statsminister. De vilde overhovedet ikke i den Omgang acceptere nogen anden Kandidat.

Forøvrigt var *Scavenius* *ikke* Kandidat til Posten i den gængse betydning af Ordet »Kandidat«. Han havde klart overfor de politiske Partier betonet, at han *ikke* ønskede at blive Statsminister, men tværtimod fandt sig uegnet til Posten af flere Grunde — ikke mindst kendte han sin Upopularitet i Befolkningen og sin Uegnethed til at komme i Kontakt med den. Yderligere havde han under et hastigt Besøg i Berlin energisk søgt at faa Tyskerne til at frafalde Kravet om, at han skulde være Statsminister, ja betonet, at det kun — set fra et tysk Synspunkt — vilde volde nye Vanskeligheder. De afgø-

rende tyske Autoriteter stod imidlertid fast paa Kravet. Der *maatte* ikke være nogen Vej udenom! Tysk Vilje *skulde* demonstreres overfor dansk Politik, før man vilde betragte »Telegramkrisen« som løst.

For de danske demokratiske Partier var det en bitter Pille at sluge. Socialdemokratiet og de Radikale mente ganske vist, at der ikke var nogen Vej udenom. Men Venstre og Konservative sagde Nej. Ogsaa *Halfdan Hendriksen* talte imod og stemte Nej. Imidlertid blev der saa — saaledes som det er velkendt — grebet ind fra anden Side. Man mente ikke, at Folk og Land endnu paa dette Tidspunkt var modent til at tage det aabne Bruds Belastning, men at en Regering Scavenius endnu kunde afværge adskilligt ondt. For den kongelige Henstilling, som skete gennem den daværende Kronprins, bøjede saavel de Konservatives som Venstres Flertal sig — de Konservative med 17 Stemmer for, 13 imod, 6 stemmer ikke og 3 fraværende.

For Halfdan Hendriksen skabte dette Resultat et dybt personligt Problem. Tyskerne havde oprindelig krævet, at han og *Fibiger* skulde fjernes fra Ministeriet, idet de overhovedet ikke længere vilde have konservative Ministre. I alt Fald ikke de to! Scavenius havde imidlertid svaret Tyskerne, at *han krævede at kunne beholde Halfdan Hendriksen som Handelsminister af saglige Grunde, da han ikke havde en mere kompetent Mand til at forestaa de omfattende Anliggender under dette Ministerium.*

Naar Halfdan Hendriksen alligevel i første Omgang sagde Nej til at træde ind i Regeringen Scavenius skyldtes det flere tungtvejende Grunde.

Det var, siger han, i og for sig ikke Tanken om Scavenius *som Person*, der var afgørende for ham, trods de mange ofte skarpe Sammenstød, de havde haft. »Men jeg kunde simpelthen ikke finde mig i, at en fremmed Magt skulde bestemme, hvem der skulde være Statsminister i Danmark. Det kunde være galt nok, forekom det mig, at Tyskerne skulde *godkende* Statsministeren. Men at de ogsaa positivt vilde *udnævne* ham, fandt jeg, var Draaben, der fik Bægeret til at flyde over.«

Yderligere følte Halfdan Hendriksen sig træt, dels efter den alvorlige Automobilulykke, der havde ramt ham og hans Hustru kort Tid forinden, dels efter den store Arbejdsbyrde, der havde hvilet paa hans Skuldre som Handelsminister — et ansvarstungt Arbejde, der

havde strakt sig lige fra de største Spørgsmaal som Rationeringer, Fremskaffelse af Forsyninger, og Handelsflaadens Forhold, til irriterende, men diskussionskrævende Petitesser, som naar Udenrigsministeren krævede særlig gunstig Importbevilling til en italiensk Vinhandler »af diplomatiske Grunde«, eller naar Generaldirektør *Knutzon* anmodede om nogle Kilo Kaffe ekstraordinært af Hensyn til Værtsforpligtelser overfor tyske Gæster. (Handelsministeren gav forøvrigt, trods Brevveksling med Scavenius, Italieneren en Minimalbevilling paa kun 15.000 Kr., medens han a propos Kaffen lod Udenrigsministeriet vide, at tyske Gæster i Danmark maatte finde sig i Befolkningens Kaar. Vilde de ikke det, maatte Udenrigsministeriet yde ekstra Kaffe af sin egen Repræsentationsbeholdning til Generaldirektøren. Af den danske Befolknings Beholdning fik han i alt Fald ingenting!) — Selv Cyklegummi til den italienske Gesandts skole-søgende Datter gled ind i det udenrigs- og handelspolitiske Arbejdes Billede. Opgavernes Tal havde kort sagt været Legio — saa Trætheden var alene af den Grund forstaaelig.

Ogsaa økonomiske Grunde tilraadede Halfdan Hendriksen at trække sig tilbage. Hans Forretninger havde lidt haardt under hans Fraværelse og under den afbrudte Forbindelse mellem Danmark og Island, Grønland og Færøerne. Mange Hverv havde han maattet frasisige sig, da han blev Handelsminister. Tungest vejede imidlertid i hans Overvejelser de førstnævnte nationale Grunde — den absolutte Uvilje mod at blive Medlem af en Regering, i hvilken Tyskerne havde udpeget Statsministeren.

I Rigsdagsgruppens Møde den 7. November bad *Halfdan Hendriksen derfor Gruppen om dens Tilladelse til, at han trak sig tilbage* og foreslog, at man i hans Sted opfordrede *Hasle* til at overtage Posten som Handelsminister.

Fibiger, der var Partiets Formand, hævdede heroverfor, at det »vilde være en Katastrofe«, hvis Halfdan Hendriksen trak sig tilbage paa dette Tidspunkt. Selv om helbredsmæssige Grunde skulde gøre Tilbagetræden nødvendig, burde det ske paa et senere Tidspunkt.

Tilslidst lod Halfdan Hendriksen sig overtale til at fortsætte, dog med det Forbehold, at han kunde gaa, hvis han skønnede, at helbredsmæssige Grunde gjorde det betimeligt. Mere end en vis Tid kunde og vilde han ikke fortsætte. Endvidere maatte han som Be-

tingelse kræve en Tillidserklæring fra Gruppen. Tillidserklæringen kom til at lyde:

»Det konservative Folkeparti anmoder eenstemmigt indtrængende Halfdan Hendriksen om at indtræde i Ministeriet Scavenius og udtaler, at Halfdan Hendriksen har Partiets fulde Tillid og ogsaa i Fremtiden kan paaregne Partiets Støtte i sit politiske Arbejde.«

Alle rejste sig, da denne Tillids- og Tilsagnserklæring var forelagt og gav den eenstemmig Tilslutning. Først da lovede Halfdan Hendriksen at indtræde i den nye Regering.

Forøvrigt gik Samarbejdet mellem de politiske Ministre og Scavenius, som allerede anført, lettere, efter at Scavenius var blevet Statsminister. En Overgang blev Tyskerne, hvad Grunden saa var, mere tilbageholdende i deres politiske Krav til Danmark. Det lykkedes endog, hvad man ikke havde turdet vente, at faa Dr. Best med til, at der afholdtes Folketingsvalg — det, der blev det store demonstrative og nationale Valg 23. Marts 1943. »Det er sandsynligt,« mener Halfdan Hendriksen, »at Dr. Best paa Grund af Fritz Clausens Udtalelser virkelig har troet paa en stor Sejr for de danske National-socialister. Valget er i saa Tilfælde blevet ham en bitter Skuffelse.« Efter det Valg var Nationalsocialismen for Alvor færdig som politisk Bevægelse i Danmark, medens dansk Demokrati havde faaet en Opmuntring og Stimulans, der virkede helt frem til Freden og Befrielsen.

Derimod mindskedes Tyskernes *materielle* Krav til Danmark ingeniende i denne Tid. Den *Afværgeskamp*, der af Handelsministeren og Ministeriets Embedsmænd støttet af Udenrigsministeriets Folk maatte føres fra Dag til Dag, var saa haard som nogensinde. Halfdan Hendriksen og hans Embedsmænds Arbejde øgedes og øgedes, men det var, som om Dygtigheden og Indsatsen voksede med de stigende materielle Vanskeligheder. Ikke blot tyndede det ud i de danske Beholdninger, men det blev stadig vanskeligere at faa de af Tyskerne lovede Modydelser. Tyskland blev jo fattigere for hver Dag, Krigen varede — særlig Brændselsstofferne kneb det med og med Metallerne.

Den danske materielle Bedrift: at opretholde Forsyninger til Befolkningen, at opretholde en Lefefod, der var højere end Tyskernes, var derfor fantastisk. Om en særlig tysk Velvilje overfor »en germansk Nation« kunde der jo slet ikke være Tale længere. Det var kloge danske Dispositioner samt et Arsenal af økonomiske Argumenter, der virkede uanset de voksende Vanskeligheder. Den saglige og nationale Indsats, Halfdan Hendriksen havde øvet som Handelsminister, bestod netop da sin haardeste Prøve.

I Løbet af Sommeren 1943 og navnlig i Slutningen af Juli og i August skærpedes den *udenrigspolitiske* og politiske Situation imidlertid voldsomt. Sabotagen tog stadig stærkere Fart, og der indløb daglig Meddelelse om Sabotagehandling Landet over. Ogsaa Arbejderuroligheder i Form af Strejker og Resolutioner, navnlig i Provinsen, og dér først og fremmest i Esbjerg, Odense og Aalborg, hørte nu til Dagens faste Program. Forbitrelsen i den danske Befolkning, Viljen til »at gøre 9. April om«, voksede nu støt og stærkt. Hvor de politiske Ministre, Samarbejdsudvalget og Rigsdagen under denne Udvikling — bortset fra ganske enkelte Undtagelser, der hverken havde Tal eller Vægt — havde deres Sympati, var der ingen Tvivl om. Men med den danske Vilje til Modstand voksede ogsaa den tyske Forbitrelse. Og den 28. August tidligt om Morgenen afleverede Dr. Best til den danske Regering det Ultimatum, hvori det krævedes, at Regeringen øjeblikkelig skulde erklære Undtagelsestilstand over hele Landet. Der nævntes ogsaa udførligt, hvilke Enkeltforanstaltninger Undtagelsestilstanden skulde omfatte. »Kravet var« — siger Halfdan Hendriksen — »af en saadan Karakter, at vor Stilling til det naturligvis maatte være givet paa Forhaand.«

Der affholdtes i Løbet af Dagen en Række Møder mellem Ministrene indbyrdes, indenfor Partierne og indenfor Samarbejdsudvalget. I Samarbejdsudvalget spurgte Halfdan Hendriksen om Formiddagen Scavenius, hvilket Standpunkt han som Landets Statsminister vilde tilraade sine Ministerkolleger og Rigsdagens Partier at indtage. Scavenius svarede ham, at »det klogeste sikkert vilde være at acceptere de tyske Krav.« Imidlertid tilføjede Scavenius, at han var fuldt ud klar over, at det sikkert var *umuligt* at acceptere under de foreliggende Forhold — han var jo klar over Stemningen i den danske Be-

folkning, vidste, at Buen nu var spændt til Bristepunktet. Endvidere mente han, at det aktuelt var umuligt at opnaa et Kompromis, eller at der kunde findes farbare Mellemsveje. Under de givne Forhold var han derfor rede til at besvare den tyske Henvendelse med *et Nej!*

Efter Forhandlingerne i Samarbejdsudvalget overlodes det til *Statsministeren* at formulere det afvisende Svar paa de tyske Krav, og paa et Møde i Samarbejdsudvalget Kl. 13,30 blev Svaret til Tyskerne godkendt.

Om Eftermiddagen holdtes saa det Statsraad, hvor den danske Beslutning fik sin endelige og officielle Godkendelse. Baade Kongen og Kronprinsen gav fuld Tilslutning til Regeringens og Rigsdagens Beslutning. Kongen, som hele Tiden klart havde imødeset et Bruds Uundgaaelighed og Nødvendighed, men gjort sig sine Overvejelser over, hvornaar det gunstigste Tidspunkt vilde være inde, var ved Lejligheden stærkt bevæget. Men det tyske Ultimatum havde gjort alle videre Overvejelser om fornøden moralsk Forberedelse i Befolkningen og om mulige og visse tyske Reaktioner overflødige. Man stod i en Stilling, hvor dansk Ære og Livsvilje *maatte* udmunde i et Nej — hvor Kapitulationen af 9. April *maatte* gøres om og slettes ud. »*Jeg forstod,*« siger Halfdan Hendriksen, »*at det var en Skæbnetime for Landet, og at det var en dybt alvorlig Beslutning, vi traf. Men ikke et Sekund var jeg i Tvivl. Tværtimod var jeg sikker paa, at den Beslutning, vi havde truffet, var den for Land og Rige bedste.*«

Den 29. August 1943 om Morgenen proklamerede Tyskerne saa den af dem krævede Undtagelsestilstand, og et tysk Militærdiktatur overtog midlertidigt Landets Ledelse. Og 30 af de 45 konservative Rigsdagsmedlemmer blev Natten mellem Lørdag og Søndag sammen med mange andre arresterede. De demokratiske Partier paa Rigsdagen saavel som Regering og Konge havde ganske vist været enige om, at nu skulde det endelige danske Nej lyde, nu skulde Bruddet tages. Men i første Række vendte Tyskernes Vrede sig mod Det konservative Folkeparti. Det var tysk Opfattelse — og Konservatismens Valgfremgang ved Folketingsvalget havde bestyrket dem i denne Anskuelse — at det først og fremmest var konservative Politikere og deres nære Meningsfæller, som havde »ophidset Stemningen i den danske Befolkning mod Tyskerne«, lagt Besættelsesmagten Hindrin-

ger i Vejen paa enhver Maade, dyrket Forbindelse med Tysklands Fjender i Udlandet, især i London, og »kort sagt: ødelagt en god Atmosfære i Forholdet mellem Danmark og det nationalsocialistiske Tyskland«. Tyskerne kunde godt have givet deres aktuelle Vrede en bredere Adresse. Forfølgelsen af Kommunisterne var ganske vist forlængst indledet, og fædrelandskærlige og modstandsivrige Socialdemokrater og Mænd indenfor Venstre og Radikalismen havde taget deres Del af Byrden, ligesom det især var i Arbejderkredse og Middelstand i de store Byer, den umiddelbare Modstand gennem Strejker og Demonstrationer først brød løs. Men Konservatismen tog den særlige tyske Vrede mod dens Repræsentanter som en Kompliment og som en Ære. Indenfor Mulighedernes Rækkevidde havde Konservatismen da ogsaa — udfra dybe Traditioner og i Bevidstheden om et Aarhundredes Kamp for et stærkt Forsvar — gjort hvad den evnede, søgt at være »fremme mellem de forreste«. Fra London lød atter og atter *Christmas Møllers* Stemme, Attentatmænds Kugler ramte *Ole Bjørn Kraft*, der Gang paa Gang havde ført myndig dansk Tale i Folketinget. *Aksel Møller* knyttede sammen med andre stærke Traade mellem Politik og Modstandsbevægelse, og *Poul Sørensen*, en af de tapreste og mest frygtløse af samtlige Frihedskæmpere, sad i Fængsel og blev alvorligt saaret ved Shellhusets Bombardement. Og hvad *Halfdan Hendriksen* udførte paa den Post, som *Christmas Møller* og Det konservative Folkeparti indstændigt havde bedt netop ham om at overtage, fordi man kendte hans faglige Evner og nationale Indstilling, er omtalt paa disse Blade. Mange, mange andre Navne kunde nævnes, Navne paa Gamle og Unge fra Konservatismens Lejr, som tog deres Del af Kampen og Byrden paa den ene eller den anden af de to for Danmarks Kamp nødvendige Fronter. Saa selv om Tyskerne kunde have vendt deres Vrede — og de af den saa hurtigt efter 28. August følgende Arrestationer og Interneringer — mod flere Adresser, *var den konservative Adresse i alt Fald ikke forkert valgt.*

Det havde udfra den Gerning, *Halfdan Hendriksen* havde gjort som Handelsminister og udfra hans Position indenfor Konservatismen, været naturligt, om Tyskerne havde indlemmet ogsaa ham i de Arresteredes Tal — de havde jo ved tidligere Lejlighed krævet baade ham og *Fibiger* fjernet fra Handelsministeriet. Tyskerne søgte imid-

lertid, i Haab om at kunne finde en administrativ Ordning for Samkvemmet med Danmark, at opretholde den løgnagtige Fiktion, at Regeringen gerne havde villet, men var »blevet forhindret i at gennemføre de tyske Krav«. At arrestere en eller flere af Ministrene vilde derfor have været i Strid med tysk Taktik og med den simpleste Logik. At den tyske Paastand var pure Løgn behøver ikke Dokumentation. Der var i Regering, Samarbejdsudvalg og Rigsdag Enighed om at sige Nej til Tyskerne. Og den Følelse, hvormed dette Nej sagdes, var ikke Ængstelse, selv om Situationens Alvor stod klar for alle. Den var Lettelse! Halfdan Hendriksen skriver herom i sine Erindringer: »*Det følte af mig — og jeg tror jeg tør sige — af mine politiske Ministerkolleger som en uhyre Lettelse og Befrielse, at vi nu kunde vise Tyskerne vort sande Ansigt. Jeg mente ikke, at Bruddet var kommet Spor for tidligt.*«

Forøvrigt var der ved Beslutningen om Regeringens Nej til Tyskerne skabt en i politisk og især i forfatningsmæssig Henseende indre Uklarhed trods Klarheden i Danmarks Holdning til Besættelsesmagten. I et Møde i Udenrigsministeriet den 29. August om Eftermiddagen — Statsministeriet var besat af tyske Soldater — udformede Statsminister *Scavenius* med alle Ministres Tilslutning Regeringens Demissionsbegæring med den Tilføjelse, at Ministeriet var ophørt at fungere — en Meddelelse, der offentliggjordes den 30. August. Samtidig med Beslutningen om Demission besluttede Regeringen at opfordre Departementscheferne til at fungere videre som Ledere af Administrationen. Departementscheferne erkendte, at dette var nødvendigt, hvis ikke alt skulde ende i Kaos. Men de ønskede *Kongens Opfordring* til at fortsætte. Statsretligt var det imidlertid et Spørgsmaal, om Kongen kunde fremsætte en saadan Opfordring med forfatningsmæssig Gyldighed, naar Regeringen havde demissioneret og meddelt, at den var ophørt med at fungere. Imidlertid skar man gennem Formaliteterne paa den Maade, at Kongen paa Ministeriets Opfordring til Departementscheferne skrev: »*Bifaldet*«.

Forøvrigt modtog Kongen *ikke* Ministeriets Demissionsbegæring, og Ministrene vedblev altsaa at være Ministre, men *uden* at beklæde deres Embeder. Grunden hertil var — skønt Ministrene ikke ønskede at fungere — at Kongen i Følge Forfatningen »ikke kunde staa alene«, men maatte og skulde have et Ministerium. Og de Statsrets-

kyndige, som blev spurgt, mente, at en Regering, »en sovende Regering«, som ikke fungerede, trods alt var bedre og noget mere forfatningsmæssigt end slet intet Ministerium. Vurderingen heraf være overladt til Sagkundskaben. Faktisk er det i alt Fald, at den sælsomme Ordning med en Konge uden fungerende Regering, men med styrende Departementschefer, som trods alle Vanskeligheder var i stadig Kontakt med Konge og de politiske Faktorer, der var udgaaet af Folkeviljen, holdt Krigstiden ud og paa adskillige Omraader naaede bemærkelsesværdige Resultater.

Tirsdag den 31. August 1943 tog Halfdan Hendriksen i Handelsministeriet Afsked med Ministeriets Embedsmænd og øvrige Personale. Han — der var stærkt bevæget ved denne Lejlighed — omtalte Landets alvorlige Situation, men udtrykte ogsaa sin Overbevisning om, at han med Tryghed kunde lægge Ministeriets Ledelse i Departementschefens prøvede Hænder.

Om de danske Embedsmænds Indsats under Krigen skriver Halfdan Hendriksen følgende smukke Ord:

»I de Aar, i hvilke jeg fungerede som Handelsminister, havde jeg rig Lejlighed til at lære at forstaa og beundre den danske Embedsmand. Det havde været helt umuligt at komme gennem disse besværlige og vanskelige Aar, hvis vi ikke havde haft en Stab af Embedsmænd, der uegennyttigt, til Trods for daarlige Lønninger, flittigt og dygtigt, loyalt og gennemhæderligt havde udført det store og betydningsfulde Arbejde, der paahvilede Ministeriernes Embedsmænd.

I mit Ministerium mødte jeg, i den Tid jeg fungerede, kun Venlighed og Forstaaelse fra alle Sider. Aldrig en sur Mine eller et bittert Ord, selv om Arbejdsdagen blev længere og længere og Kravene større og større. Det er først og fremmest Embedsmændene, der er Skyld i, at Danmark, ikke mindst paa de materielle Omraader, er kommet saa godt igennem, som Tilfældet har været. Og ikke alene paa de materielle Omraader, men paa snart sagt alle Omraader har de gjort deres betydningsfulde Indsats, tit i det skjulte. Naar man fra forskellig Side bl. a. har fremhævet, at Handelsministeriet har gjort et godt og paaskønnelses-

værdigt Arbejde i Krigens Aar, skal jeg ingenlunde benægte det. Men jeg vil gerne fremhæve, at dette skyldes ikke Ministeren, men i første Række Embedsmændene, uden hvis Indsats der ikke havde været nogen Mulighed for at klare Dagen og Vejen. Derfor staar hele Nationen i Taknemmelighedsgæld til Embedsmændene. Og jeg adresserer med fuld Føje *min* Tak til Handelsministeriets Embedsmænd.«

Man forstaar Halfdan Hendriksens Trang til at udtale Tak og Anerkendelse overfor den danske Embedsmand i Almindelighed og Handelsministeriets Folk i Særdeleshed. Men Anerkendelsen var ubetinget gensidig. Halfdan Hendriksen stillede sig loyalt bag sine Embedsmænd i de talløse Forhandlinger, som disse i forreste Linie maatte føre med Tyskerne, og hvad angaar Arbejdstid og Arbejds mængde skaanede han aldrig sig selv. Og Handelsministeriets Folk følte Dag for Dag Værdien af, at det ikke var en Teoretiker eller Skematiker, men en i Erhvervslivet kyndig og trænet Mand, der beklædte Ministerposten, en Mand, der havde Mulighederne for at komme i et tillidsfuldt Samarbejdsforhold ogsaa med Erhvervslivets ledende Mænd, og paa hvis nationale Sindelag og Holdning, de ingensinde behøvede at tvivle.

Det var derfor et ualmindeligt godt Forhold mellem Minister og Handelsministerium i videste Forstand, der havde eksisteret i Halfdan Hendriksens Ministeraar, et Samarbejde og Tillidsforhold samt en fælles Sum af Kunnen, som var til allerstørste Gavn for den danske Befolkning og Erhvervene i de tunge Prøvelsens Aar. Om Handelsministerens Upartiskhed og Indsigt i Erhvervslivets Spørgsmaal rejste ingen Tvivl. De saa jo atter og atter Resultaterne af hans kloge og smidige Dispositioner indenfor det behændig opbyggede danske Forsvarssystem uden Vaaben.

Selv om Halfdan Hendriksen den 31. August tog Afsked med Handelsministeriet, ophørte han ikke at have personlig *Føling* med det, idet han med visse Mellemlum indfandt sig i Ministeriet og modtog Informationer. Men han opfattede Beslutningen om »ikke at fungere« mere realistisk og faktisk end enkelte andre Ministre, som i hyppigere Konferencer uofficielt var næsten »halvfungerende«, omend uden ethvert parlamentarisk Ansvar, da Stillingen umuliggjorde dette. Half-

dan Hendriksens Opfattelse var nu som før, at en *Minister kun bør fungere, naar hans parlamentariske Kontakt til Rigsdag og Parti fungerer*, saaledes at han aldrig, da han jo er *politisk* Minister, kun optræder som Person, men altid under klart fastlagt Ansvar overfor den folkevalgte Forsamling. Forøvrigt fandt der den 8. Marts 1944 et Ministermøde Sted i den »ikke fungerende« Regering Scavenius, idet Statsministeren havde indkaldt sine Ministerkolleger til Mødet. For det første vilde han — da de upolitiske Ministre følte sig noget »frit svævende« — gerne vide, om der var nogen af Ministrene, som stadig fungerede og da i hvilket Omfang. Endvidere vilde han, da han havde erfaret, at *Samarbejdsudvalget havde suppleret sig med fire af Ministrene*, gerne vide, hvorvidt disse fire Ministre repræsenterede Regeringen eller bandt den under en eller anden Form. Endelig ønskede han Underretning om, hvorledes det forholdt sig med Forhandlinger om Dannelselse af en ny Regering, naar Danmark havde genvundet sin Frihed. Fhv. Statsminister *Buhl* havde nemlig, da han spurgte ham derom, meddelt, at saadanne Forhandlinger var i Gang, men at det hele endnu befandt sig paa Forberedelsernes Stadium. Statsminister Scavenius var iøvrigt af den Mening, at det nye Ministerium burde dannes saa snart som muligt, og at Sagen rettelig burde løses paa den Maade, at Kongen nu modtog Regeringen Scavenius' Demissionsbegæring og udnævnte det nye Ministerium. »For selv om det heller ikke kunde fungere, skulde det nok være muligt at finde saadanne Former for et Arrangement, at Planen kunde gennemføres.«

Indenrigsminister *Jørgen Jørgensen* meddelte, at de fire Ministre, som sad i Samarbejdsudvalget, sad der som Repræsentanter for deres Partier, altsaa som Rigsdagsmænd og *ikke som Ministre*. Følgelig bandt de heller ikke Regeringen til noget. Dette Synspunkt fik Tilslutning af *Bording, Elgaard* og *Halfdan Hendriksen*, som var den ene af de fire. Tanken om at medvirke til, at der allerede nu dannedes en ny Regering, fraraadede og afviste Halfdan Hendriksen derimod meget bestemt. Det nuværende Ministerium maatte, uden at fungere, *eksistere*, til Tiderne og Forholdene var ændret. Man kunde ikke afskedige et »sovende« Ministerium og danne et nyt »sovende« Ministerium, hvis Udnævnelse ikke engang kunde meddeles Offentligheden. Efter Halfdan Hendriksens Formodning kunde Kongens Til-

slutning heller ikke opnaas til en saadan Ordning. — Tanken bag dette hans Standpunkt var, at *Kongen og de andre afgørende Faktorer maatte staa frit*, naar Tidspunktet til at handle var inde og Forholdene anderledes afklarede, end de var det i Marts 1944.

Om Ministrenes Deltagelse i Samarbejdsudvalgets Arbejde var der delte Meninger paa Mødet, ligeledes om Ministrenes uofficielle Deltagelse i deres Ministeriers Arbejde. Der var udpræget glidende Opfattelser af Begreberne at »fungere« og »ikke-fungere«. Spørgsmaalet overlodes, som Mødets Resultat, til de enkelte Ministres Konduite, og Halfdan Hendriksen fastholdt sin principielt klare Stilling af Begrebet »ikke-fungere«. Statsministeren udtalte slutteligt, at det maatte være Partiernes egen Sag at afgøre, om det var klogt at lade Ministrene deltage i Samarbejdsudvalgets Møder — uanset at han mente Nej. Men han tilraadede, før dette sidste »Ministermøde« sluttede, Politikerne i god Tid at blive klar over, hvordan det nye Ministerium skulde sammensættes.

Selv om der ikke derefter indkaldtes til noget nyt uofficielt Ministermøde, mistede de politiske Ministre ikke Kontakten med hinanden, men samledes baade før og efter 8. Marts 1944 næsten hver Onsdag i Rigsdagens Restaurant ved Frokosttid for at tale om Tingene. Møderne var ganske uformelle, men de var efter Halfdan Hendriksens Mening ikke uden Betydning for det fremtidige Samarbejde mellem de politiske Partier.

Forøvrigt var Tyskerne og ikke mindst Dr. Best ærgerlige over, at der ikke efter 29. August kunde dannes en ny dansk Regering, og vred over, at Partierne saa bestemt satte sig imod det. Men Partiernes Stilling var selvfølgelig. Som Halfdan Hendriksen havde sagt i et af Ministermøderne omkring den 29. August: »Der fandtes ikke *danske* Mænd, der vilde paatage sig Ministergerningen efter Kravet af 28. August!« »Og var der andre, der vilde det, saa vilde Kongen bestemt og uden Tøven have afvist et Forsøg fra ikke-politisk Side.«

Dr. Best har forøvrigt ingensinde udtrykkelig — skriver Halfdan Hendriksen — sagt, at Tilstedeværelsen af en dansk Regering vilde have kunnet hindre Aktionen mod de danske Jøder. Men han har indirekte antydnet, at den Omstændighed, at der ikke var en dansk Regering, i høj Grad havde gjort Omstændighederne lettere for de Kræfter, der fra tysk Side ønskede en Aktion mod Jøderne gennem-

ført — ligesom han har antydnet, at havde Regeringen Scavenius stadig siddet, kunde han overfor de tyske Krav have henvist til, at den danske Regering vilde gaa, hvis en Aktion mod Jøderne blev sat i Gang. Tyskerne havde jo imidlertid den 28. August stillet Krav, som ingen dansk Regering med Ære i Livet kunde akceptere, og de maatte have kunnet forudse den Udvikling, der kom efter deres Ultimatum. Forøvrigt er det et stort Spørgsmaal, hvor megen Vægt, man kan tillægge Dr. Bests Antydninger og Ord i det Kapitel. Utvivlsomt følte han det som et personligt Nederlag, at det var ham umuligt efter 29. August at faa Danskerne til at danne en Regering, som han kunde synes om, og som han haabede vilde være lydhör overfor tyske Krav. Det forblev endda ikke ved tyske Ønsker. Baade i September og i Oktober 1943 gjordes der af tyske og tysksindede Kredse Forsøg paa at faa dannet en ny dansk Regering, men alle Forsøg prellede af paa dansk Modstand fra Konge og Rigsdag.

Under Departementschef-Styret blev Samarbejdsudvalget udvidet fra 9 til 13 Mand, idet en Minister for hvert af de fire store samarbejdende Partier traadte ind i det. Dette 13 Mands Udvalg, *af hvilket Halfdan Hendriksen som førnævnt blev Medlem*, traadte sammen med større eller mindre Mellemrum, og Udvalget gjordes bekendt med de Vanskeligheder, der mødte Departementscheferne i deres krævende og ofte yderst byrdefulde Gerning. Udvalget, hvis Møder altid ledes af fhv. Statsminister *Buhl*, der betragtedes som selvskreven Chef for den kommende Regering, naar Frihed og Selvstændighed var genvundet, var især etableret for at opretholde Kontakten mellem Partierne og forberede Fremtiden. Men ofte ønskede Departementscheferne at høre, hvad Politikerne mente om Spørgsmaal af større Betydning. Udvalget ønskede imidlertid ikke at have anden Stilling end raadgivende. Men naar Departementscheferne spurgte om Raad, fik de selvfølgelig Svar. Forbindelsen mellem Departementschef-Styret og dansk Parlamentarisme blev derved bevaret som en faktisk og virkningsfuld Forbindelse, selv om den af mange Grunde ikke kunde have nogen officiel Placering.

I de første Dage efter at Tyskerne indledte Arrestationerne af konservative Politikere og Mænd udenfor Partiet, gik Halfdan Hendriksen som en Selvfølge ind i Deltagelse i Arbejdet i Partisekretariatet. Arbejdet havde jo faaet et alvorligt Afbræk gennem Arrestationen af

Partiets Generalsekretær *Poul Sørensen*, og som erfaren Organisationsmand kunde *Halfdan Hendriksen* i den forvirrede Tid yde Partiet Støtte med baade Raad og Daad, indtil der igen kom Fasthed i denne vigtige Side af Partiarbejdet. *Halfdan Hendriksen* og *Hustru* søgte ogsaa at støtte og opmuntre flere af de arresteredes *Hustruer*.

I Efteraaret 1943 maatte *Halfdan Hendriksen* bære endnu en personlig Byrde og Ængstelse, da *de tyske Aktioner mod de danske Jøder* satte ind. Spørgsmaalet vedrørende *Jøderne* havde hængt som en Trusel over Danmark, lige siden Besættelsen havde fundet Sted. Man kendte jo den nazistiske Indstilling til *Jøderne* og Nazismens Had og Forfølgelser mod dem i andre Lande. Og fra nazistisk Side havde der flere Gange lydt truende Toner mod de danske *Jøder*, ligesom de danske Nazisters Blad »Kamptegnet« førte en snavset Hetzkampagne.

Problemet vedrørende *Jøderne* var derfor gentagne Gange blevet drøftet baade under Regeringerne, *Stauning*, *Buhl* og *Scavenius*. Men alle tre Regeringer havde tydeligt ladet *Tyskerne* forstaa, at *ingen dansk Regering vilde gaa med til en særlig Jødelovgivning* — et Standpunkt som *Scavenius* delte baade som Udenrigsminister og som Statsminister. *Tyskerne* »nøjedes« da ogsaa længe med at henstille, at man fra dansk Side var forsigtig med at ansætte *Jøder* i ledende Stillinger, ligesom man henstillede, at *Jøder* ikke kom til at tale i Radioen. En modsat Politik kunde, hævdede man, føre til Reaktioner fra Berlin. Fra dansk-jødisk Side var man forøvrigt indforstaaet med, at der vistes Tilbageholdenhed og Forsigtighed fra jødisk Side, og førend *Jøder* raadede til, at man fulgte Henstillingerne. *Halfdan Hendriksen* selv blev aldrig, fortæller han, udsat for direkte Pres fra *tysk Side* vedrørende de Mænd af hel eller delvis jødisk Slægt, der var knyttet til Handelsministeriet. Men han kom ud for Pres fra betydende ministeriel men ikke-politisk dansk Side for at fjerne Direktør *Seligman* fra Stillingen som Direktør for Prisdirektoratet og Departementschef *Cohn* fra Stillingen som Næstformand for Priskontrolraadets Forretningsudvalg. »Jeg nægtede at fjerne de paagældende og hævdede med fuld Føje, at de var dygtige og ansete Embedsmænd, hvis ganske uberettigede og uforstaaelige Afskedigelse vilde vække almindelig Forbavselse og Uro i Befolkningen.«

Men i Slutningen af September 1943 og i Begyndelsen af Oktober satte den uhyggelige Jødeforfølgelse ind i Danmark — mødt af en dansk Modbølge af Vilje til at trodse den tyske Brutalitet og Fanatisme og af Hjælpsomhed overfor danske Statsborgere af jødisk Slægt og Tro. Jødeforfølgelsen medførte for Halfdan Hendriksens Familie, at hans Datter, der er gift med statsautoriseret Revisor *P. M. Heyman*, som er af jødisk Slægt, sammen med sin Mand maatte flygte til Sverige, hvor de i Stockholm fik et foreløbigt Hjem hos Halfdan Hendriksens gode personlige Ven, Formanden for Det svenske Højre, Ecclesiastikminister *Gösta Bagge*. Meddelelsen om, at Datter og Svigersøn var vel ankommet til Stockholm og modtaget af *Gösta Bagge* fik Halfdan Hendriksen gennem det svenske Gesandtskab i København. Udenrigsministeriet i Stockholm havde telegraferet til den svenske Gesandt, Kammerherre *v. Dardell*, hvis Hustru omgaaende aflagde Halfdan Hendriksens Hustru et Besøg for at meddele det til Sverige flygtede Ægtepars Skæbne. Flugten var forøvrigt ikke uden dramatiske Omstændigheder og Genvordigheder, bl. a. var Ægteparret ved en Fejltagelse anholdt et Stykke Tid af det danske Politi, der ellers i de Dage viste al den Hjælpsomhed, som det formaaede overfor Flygtningene.

Meddelelsen om, at Datteren og Svigersønnen vilde flygte fik Halfdan Hendriksen, medens han opholdt sig paa »Nørager«, hvortil ogsaa Datter og Svigersøn ventedes. Halfdan Hendriksen søgte telefonisk at komme i Forbindelse med Datteren, men da det mislykkedes, tog han pr. Bil til København, men fik der Meddelelse om, at Datteren og hendes Mand et Kvarter i Forvejen havde forladt Lejligheden, »hvorhen vidste man ikke.« Da Halfdan Hendriksen kom til sit Hjem i Stavangergade, stod daværende Formand for Arbejdsgiverforeningen Civilingeniør *T. K. Thomsen* i Dagligstuen, hvor han havde ventet længe. Det var en Onsdag, og *T. K. Thomsen* var kommet, fordi han to Dage i Forvejen havde sagt til Halfdan Hendriksen, at han mente, det vilde vare nogen Tid før den ventede Aktion mod Jøderne begyndte, medens han nu med Sikkerhed havde erfaret, at Jødeforfølgelserne var forestaaende og vilde begynde allerede Torsdag eller Fredag, hvorfor han vilde tilbyde sin Assistance, hvis Ægteparret *Heyman* ikke allerede var i Sikkerhed. En smuk Tanke, men de Unge havde jo allerede forladt Hjemmet.

Man havde jo i danske Kredse haft en bestemt Forudfølelse af, at der forestod noget fra tysk Side, men endnu den 29. September udtalte Dr. Best paa Henvendelse fra Direktør Svenningsen og Departementschef *Eyvind Larsen*, »at han ikke var i Stand til at dementere noget, da et Dementi vilde være ensbetydende med politisk Stillingtagen, men at han maatte rette en Forespørgsel til sin Regering om, hvorvidt et Dementi var muligt.« Endnu den 29. og 30. September havde man ikke Indtryk af, at Spørgsmaalet var definitivt afgjort, men Fredag den 1. Oktober fik de to førnævnte Embedsmænd Foretræde for Dr. Best, der nu bekræftede, at der forelaa Ordre fra Berlin om, at der skulde indledes en Aktion, der omfattede »Heljøder, der ikke levede i Ægteskab med arisk Ægtefælle.« Efter at Dr. Best saaledes havde bekræftet, at en Aktion forestod, foreslog de danske Embedsmænd, for at redde Jøderne for at blive ført til Tyskland, at de nævnte Jøder interneredes her i Landet ved danske Myndigheder. Dr. Best lovede straks at videresende dette Forslag til Berlin, men hvis det blev afsendt, blev det i hvert Fald ikke akcepteret.

Skillelinjen mellem Jøderne — mellem Heljøder og Jøder gift »med arisk Ægtefælle«, blev forøvrigt ikke respekteret af Tyskerne. Men lykkeligvis var saa meget i de forudgaaende Dage sivet ud om den forestaaende tyske Aktion, at man havde haft Tid til at forberede omfattende Hjælp, saaledes at mange Jøder kunde begynde Flugten, endnu inden den store Storm for Alvor brød løs.

I Foraaret 1944, hvor Halfdan Hendriksen og hans Hustru opholdt sig paa »Nørager«, traf de en Mand, der kaldte sig »Sekretær Niels Jensen«, men som senere, da han havde lært Halfdan og Fru Frida Hendriksen nærmere at kende, og Bekendtskabet havde udviklet sig til et personligt Venskab mellem dem og »Niels Jensen« og hans Forlovede, fortalte, at han var Redaktør *Kai Holbech*, som i flere Aar havde redigeret »De frie Danske«. I sine Erindringer skildrer Halfdan Hendriksen Kai Holbech som en frygtløs og stærkt nationaltsindet Frihedskæmper, der gjorde sin Gerning udelukkende for Sagens Skyld og af Fædrelandskærlighed. »Selv var han partiløs og fuldkommen uegennyttig i al sin Færd.«

Senere paa Aaret, helt hen i Efteraaret var Holbech og hans Forlovede paany sammen med Ægteparret Hendriksen paa »Nørager«, og

den 12. Oktober var de Halfdan Hendriksen og Hustrus Gæster. »De var gladere og lykkeligere, end vi nogensinde havde set dem, for de havde købt en lille Gaard i Hovedstadens Nærhed, og i Løbet af fjorten Dage skulde de giftes. Vi tilbragte nogle herlige Timer sammen, ingen af os tænkte paa, at det var sidste Gang, vi fire skulde ses. Men knapt 48 Timer senere, Lørdag Eftermiddag den 14. Oktober, blev »Niels Jensen« dræbt ved Skydning under den Razzia, paa Gl. Kongevej, under hvilken bl. a. Professor *Mogens Fog* og Redaktør *Børge Outze* blev taget til Fange af Gestapo.

Med Vemod tænker jeg paa »Niels Jensen«, og altid vil jeg mindes ham som Typen paa Besættelsesaarenes gode, danske, frygtløse Frihedskæmper. Han gav Livet for sit Land. Æret være hans Minde!«

I det sidste halvandet Aar under Krigen gik Halfdan Hendriksen som saa mange Politikere halvvejs »under Jorden« — boede andre Steder end i sin egen Lejlighed — snart paa »Nørager«, snart i en beskeden Lejlighed paa fjerde Sal i den indre Hovedstad, stundom paa Rejse eller i Hotelpension.

Det var opportunt og hensigtsmæssigt! Halfdan Hendriksen var jo alt andet end velset i tyske eller nazistiske Kredse. Han havde som Handelsminister med Held bekæmpet mange tyske Krav. Han havde ved offentlige politiske Møder talt klart og tydeligt for danske og dermed antityske Standpunkter, og han havde baade offentligt og i vide interne Kredse stærkt forsvaret Bruddet med Tyskerne den 29. August, og ogsaa naar dette Brud i den efterfølgende Tid var blevet kritiseret af Mennesker, der mente, at man kunde have udsat Bruddet i alt Fald endnu et halvt Aar. For mange stod han som en Generalnævner for den af Tyskerne forhadte Konservatisme. Hans personlige Stilling var derfor usikker og enerverende. Tyskerne havde ganske vist af Grunde, som tidligere er nævnt, ikke arresteret Halfdan Hendriksen i Dagene efter den 29. August, og han var stadig ikke-fungerende Minister. Men Tyskerne var et lunefuldt Element paa dansk Grund. Deres Opfattelse af, hvad der var opportunt, kunde ændres fra Dag til Dag. De *kunde* have fundet paa, at samtlige danske Rigsdagsmænd skulde arresteres, ligesom deres fanatiske danske Hjælpere var et uberegneligt og ubetinget farligt Element.

At fremtrædende Politikere tog i alt Fald et Mindstemaal af For-

sigtighedsforanstaltninger var derfor den naturligste Sag af Verden. For selv om den tyske Krig paa dansk Jord i første Række var en voldelig og skaanselsløs Krig mod den aktive og voksende danske Modstandsbevægelse, voksede deres Had mod alt dansk for hvert Aar, de var i Danmark. Tyskerne forstod saa godt som nogen, hvad »den anden Front« havde betydet for dansk Sammenhold og dansk Styrke. De forstod, hvad den danske Rigsdag og nationaltsindede Ministre havde betydet for det folkelige Sammenhold mod dem, og for at det danske Folk havde bedre Levevilkaar end Befolkningen i Tyskland.

Og den, der ved, at Torden kan komme og Lynet slaa ned, forsyner sit Hus med Lynafleder. Selv om han føler Glæde, naar Lynet *ikke* slaar ned.

BEFRIELESREGERINGEN

Det Kapitel i Halfdan Hendriksens Levnedbeskrivelse, der handler om Dannelse af Befrielsesregeringen, har det pinlige ved sig, at en Skygge af klar Uretfærdighed i den Sag ramte ham og flere andre af de politiske Ministre fra Regeringen Scavenius.

Rigsdagen havde ikke ønsket, at det skulde være saadan — den modsatte sig i første Omgang — og længe derefter — principielt Frihedsraadets Krav om, at intet Medlem af Regeringen Scavenius maatte blive Medlem af Befrielsesregeringen. Men Frihedsraadet stod stejlt paa sit Krav, og en farlig politisk Situation var ved at opstaa. Noget *forfatningsmæssigt Krav* havde Frihedsraadet og Modstandsbevægelsen ikke paa at blive repræsenteret i den nye Regering. Tværtimod forudsætter dansk Demokrati og Parlamentarisme en Regering, der er fremgaaet af politiske Partier, der har faaet deres Form og Styrke gennem et Valg. Situation og Folkestemning gav imidlertid Frihedsraadet en faktisk Magt og Indflydelse i en i dansk Demokratis Historie aldrig før oplevet Situation. Stod baade Rigsdag og Frihedsraad fast paa hver sit Standpunkt vilde — eller kunde — det betyde aabent Brud mellem en konstant og en midlertidig meget stærk Faktor i Danmark.

Frihedsraadet lod sig ikke rokke fra sit Krav. Rigsdagens oprindelige Front gik derimod i Stykker — først den samlede parlamentariske Front, der havde været stærk under Krigen, idet Venstre erklærede sig ikke-interesseret i Spørgsmaalet om Ministre fra den hidtidige Regering, derefter de andre Partiers individuelle Front. Det enkelte Parti som saadant turde ikke tage Ansvar for et Brud med Frihedsraadet.

Ogsaa Det konservative Folkepartis Repræsentation paa Rigsdagen veg for Kravet. Den veg med Beklagelse og med Indrømmelse af, at

Halfdan Henriksen blev uretfærdigt behandlet. Den mente imidlertid at *maatte* vige af Hensyn til Situationens Tvang.

At Vælgere og Parti bagefter gav Halfdan Henriksen fuld Oprejsning er en anden Sag. Skyggen fra 1945 var længe kold!

Allerede i Begyndelsen af November 1943 indledtes mellem ledende Mænd inden for Rigsdagens store politiske Partier, som samarbejdede efter Mulighed og Evne, Forhandlinger med Dannelsen af en ny dansk Regering som Maal; en Regering som kunde træde frem og paatage sig Regeringspligterne den Dag Krigen var Slut. At indlede saadanne Forhandlinger og at forberede en Situation var ikke Udslag af politisk Selvtægt, men uafviselig Pligt. Danmark, en demokratisk Stat, der hviler paa det konstitutionelle Kongedømme, og som havde gjort Parlamentarismen til fast Forfatningsskik, selv om den endnu ikke dengang var grundlovsfæstnet, kunde ikke i en afgørende og livsvigtig Stund staa uden Regering, men at en Regering med Scavenius som Chef var en Umulighed, vidste alle. Det var derfor de ansvarlige Politikeres *Pligt* at forberede den kommende Situation. Denne Pligt understregedes yderligere af, at man dengang almindeligvis regnede med, at Krigen vilde være forbi et Stykke ind i 1944 — altsaa et Aar tidligere end Tilfældet blev. At Krigen *maatte* slutte i 1944 var ikke blot dansk Opfattelse, men ogsaa en udbredt Anskuelse hos de Allierede. Man havde faaet saa mange Beviser for Tysklands forestaaende Nederlag, at en hurtig Sejr, i alt Fald en relativ hurtig Sejr over Tyskland, betragtedes som det sandsynligste. Man regnede ikke med den nazistiske Desperation og Vildskab, som skulde faa Krigen til at vare endnu over et helt Aar og forvandle Tysklands Byer til Ruinhobe. Man gjorde sig skyldig i den Fejltagelse at tro, at der endnu var saa megen Fornuft i det tyske Folk og i dets Stridskræfter, at Folk og Hær vilde fremtvinge en Kapitulation uanset Hitlers og hans nærmeste Fællers Vanvid og Desperation.

Halfdan Henriksen var ikke med i de oprindelige Forhandlinger om en ny dansk Regering. De blev for Det konservative Folkepartis Vedkommende ført af Folketingsmændene *Kraft* og *Fibiger*. Men alle fire Partier var enige om, at fhv. Statsminister *Buhl* *maatte* være den kommende Statsminister, Manden som Rigsdagen vilde og kunde samles om i en Tid, hvor Samarbejde mellem Partierne vilde være

en ubetinget Nødvendighed, indtil et nyt Folketing var fremgaaet af et nyt Valg med den Mulighed, at man kunde vende tilbage til en parlamentarisk Flertalsregering. Og ligesom der var Enighed om, at Buhl skulde være Statsminister, *var der Enighed om, at Halfdan Hendriksen skulde fortsætte som Minister for Handel, Industri og Søfart.* Fibiger og Kraft rettede derfor Henstilling til ham om at give Tilsagn om, at han var rede til at overtage Posten.

Halfdan Hendriksen svarede paa den konservative Anmodning om at være beredt til paany at blive Handelsminister, *at det var han ikke!* Han mente, anførte han, at han havde gjort sin Pligt over for Land og Folk gennem de tre krævende Aar som Handelsminister, og han henviste yderligere til de private Grunde som — foruden andre — havde gjort ham betænkelig ved at fortsætte som Handelsminister i Regeringen Scavenius — Grunde, der er omtalt i Afsnittet om Dannelsen af Regeringen Scavenius. Halfdan Hendriksen ønskede at trække sig tilbage for at vie sin Forretning sit Arbejde. Men da de to konservative Forhandlere udtalte, at det efter deres Mening var *»uomgængelig nødvendig»* at faa Halfdan Hendriksen med i den nye Regering, lovede han paany at overveje Spørgsmaalet og at tale med Vilhelm Buhl om Sagen.

Samtalen med Buhl fandt Sted den 25. November, og *Buhl opfordrede indstændigt Halfdan Hendriksen til at gaa ind i den Regering, han var udset til at danne.* Han brugte en Vending som, »at det var paa det danske Folks Vegne,« han fremsatte sin Anmodning, ligesom han sagde: »De er simpelthen uundværlig,« samt hævdede, at det for ham var *»praktisk talt umuligt at danne en Regering uden Halfdan Hendriksens Deltagelse.»* Den ikke-fungerende Handelsminister fastholdt imidlertid sin Vægning og Ulyst, og han havde stadig sine Betæneligheder, da *Kraft, Fibiger* og Landstingsmand *Stein* i meget stærke Vendinger i et Møde den 27. November anmodede ham om at sige Ja. Et Par Dage efter Kl. 9^{1/2} om Morgenen den 29. November aflagde Fibiger yderligere Besøg i Halfdan Hendriksens Hjem og talte indtrængende med baade Halfdan Hendriksen og hans Hustru, som indstændigt havde advaret ham mod at sige Ja. Fibiger sagde ved den Lejlighed, at han fremsatte Anmodningen til Halfdan Hendriksen *»paa alles Vegne.»* Slutresultatet blev saa, at Halfdan Hendriksen under det stærke Pres fra Partiet gav efter og lovede at sige Ja, hvis

Buhl fornyede Opfordringen, hvilket *Buhl* gjorde efter et Møde i Samarbejdsudvalget den 7. December. Hans Opfordring var særdeles indtrængende, og Halfdan Hendriksen lovede derefter, i Overensstemmelse med sit Løfte til Fibiger, »at han kunde regne med mig under Forudsætning af, at mit Partis Ledere — Fibiger og Kraft — tiltraadte de politiske Vilkaar, der blev budt os, og godkendte Sammensætningen af det nye Ministerium.«

Paa det nævnte Tidspunkt, i December 1943, var der i Det konservative Folkeparti eller i dets Rigsdagsgruppe *overhovedet ingen Tvivl om, at Halfdan Hendriksen var selvskreven til at blive Handelsminister i den første Regering efter Krigen, og at Rigsdagsgruppen enigt vilde staa bag ham.* Havde der været blot Skygge af Tvivl, havde Halfdan Hendriksen fastholdt sit første Nej. Og paa det Tidspunkt stod Frihedsraadet endnu paa det Standpunkt, og havde over for Politikerne givet Udtryk for, at det ikke nærede politiske Ambitioner af nogen Art. Naar Kampen var Slut og Danmark atter frit, vilde man — som Soldater efter en Krig — trække sig tilbage og overlade den politiske Gerning og Ledelse til det Folketing, der var udgaet af Valget den 23. Marts 1943.

Imidlertid ændrede Frihedsraadet efterhaanden Stilling til Regeringsspørgsmaalet. Fra et beskedent Ønske om at se *Christmas Møller* som Medlem af den kommende Regering, samt endnu een Repræsentant for Frihedsraadet, ændredes Ønsket under Forhandlinger mellem Politikere og Frihedsraad via Ønsket om en noget større Repræsentation i Frihedsregeringen til at være *et Krav, tilsidst om ligelig Repræsentation for Rigsdag og Modstandsbevægelse.* Det vilde betyde en mindre Repræsentation for Partierne end oprindeligt planlagt, og de Konservative erkendte, at de, naar Frihedsraadets Krav fastholdtes, ikke kunde faa tre, men højst to Repræsentanter i Regeringen. Halfdan Hendriksen deltog ikke i disse Forhandlinger mellem Modstandsbevægelsens Repræsentation og Rigsdagens Partier. Men endnu den 20. December 1944 meddelte Ole Bjørn Kraft og Fibiger Halfdan Hendriksen, at selv om det nu saa ud til, at Det konservative Folkeparti vilde faa ikke tre, men kun to Repræsentanter i den nye Regering, var de begge af den Anskuelse, *at det maatte være en Selvfølge, at Halfdan Hendriksen fik Handelsministerposten.*

Imidlertid meddelte fhv. Statsminister *Buhl* den 9. Januar 1945

ved en Middag i Halfdan Hendriksens Hjem, i hvilken ogsaa den svenske Minister *v. Dardell* og Frue samt Fibiger og Kraft med Fruer deltog, at stærke Kræfter inden for Frihedsraadet havde rejst Krav om, at *intet Medlem af Regeringen Scavenius maatte faa Sæde i den ny Regering*. Buhl undrede sig over, at Halfdan Hendriksen ikke havde faaet Underretning om dette Krav. Selv fandt han Kravet »fuldstændig urimeligt« og mente, at han gennem Forhandling kunde naa frem til »en mere rimelig og forstandig Ordning med Frihedsraadet.«

Imidlertid viste det sig, at Kravet fra Frihedsraadet om, at *intet Medlem af Regeringen Scavenius maatte faa Sæde i Befrielsesregeringen*, var ufravigeligt, ligesom Raadet havde stillet sig paa Standpunktet: otte Ministre fra Rigsdagen og otte fra Modstandsbevægelsen, samt Statsminister *Buhl*.

Sagen blev drøftet paa et Møde i den konservative Rigsdagsgruppe den 6. April 1945, efter at *Ole Bjørn Kraft* umiddelbart før Mødet havde sagt til Halfdan Hendriksen, at Sagen laa meget haardt. Flere af Mødets Medlemmer udtalte som deres Mening, at det var en urimelig stor Repræsentation, Frihedsraadet rejste Krav om, samt at det var urimeligt at godkende et Krav, som vilde udelukke Halfdan Hendriksen fra Deltagelse. Paa Partimødet var der ogsaa Enighed om, at der skulde forhandles videre med Frihedsraadet om at faa Bestemmelsen, der var rettet mod Ministre fra Scavenius Regering, ændret.

Dagen efter, den 7. April afholdtes et Møde med Repræsentanter for de fire Partier, som var repræsenteret i Ministeriet. Det radikale Venstre vendte sig med stor Skarphed mod Frihedsraadets Krav, Socialdemokraterne var ogsaa imod det, ligesom de Konservative var det. Derimod erklærede Repræsentanter for Venstre, at deres Parti ikke vilde være med til en Aktion mod Frihedsraadet. Venstre var uinteresseret i, om Medlemmer af Regeringen Scavenius kunde eller ikke kunde blive Medlemmer af den nye Regering. Buhl sluttede Forhandlingen i Mødet med at sige, at han agtede at meddele Frihedsraadet, at Forhandlingerne vilde blive sprængt, hvis Raadet fastholdt sine Krav. Heroverfor hævdede Kraft, at saa vidt kunde og burde man ikke gaa. Han var enig med Buhl i, at man skulde gøre alt, hvad man kunde, for at faa Frihedsraadet til at frafalde Kravet. Men en Ordning med Frihedsraadet var blevet en ubetinget politisk Nødven-

dighed, saaledes som Situationen havde udviklet sig. En Sprængning af Forhandlingerne vilde være politisk uforsvarlig.

Der forhandlede i de følgende Dage mellem Rigsdag og Frihedsraad med det Resultat, at Partierne veg eet efter eet. Imidlertid havde Folketingsmand *Henning Hasle* i en Samtale med Halfdan Hendriksen den 17. April meddelt ham, at Frihedsraadet ikke lod sig rokke i sine Krav og derfor henstillet til Halfdan Hendriksen, at han meddelte Gruppen, at den ikke skulde tage personligt Hensyn til ham. Halfdan Hendriksen svarede, at han ønskede Sagen behandlet i *Partimødet* den 20. April. Den Gruppe, der i sin Tid saa indtrængende havde opfordret ham til *mod hans Ønske*, at indtræde i Regeringen Scavenius, maatte nu afgøre, om den vilde fravige de Løfter, den dengang havde givet ham om at støtte ham, eller om den vilde afvise et Krav, som efter Halfdan Hendriksens Overbevisning var baade urimeligt og ubilligt.

Fhv. Statsminister *Buhl* havde imidlertid anmodet Halfdan Hendriksen om en Samtale den 20. April, inden den konservative Rigsdagsgruppe holdt sit Møde. Samtalen fandt Sted, og Buhl indledede den med at sige, at han var i den besynderlige Situation, at han nu indtrængende maatte henstille til ham, at løse ham (*Buhl*) fra den Forpligtelse, han havde paataget sig, da han i sin Tid lige saa indtrængende bad Halfdan Hendriksen om at overtage Handelsministeriet i det Ministerium, som han nu stod for at skulde danne. Buhl vedgik helt og fuldt de Udtalelser, han havde fremsat i November—December 1943, og han tilføjede, at han stadig ansaa det for »en Uhyrlighed«, at Halfdan Hendriksen ikke blev Medlem af det nye Ministerium. »Men Forholdene var nu blevet saa alvorlige for Landet, at det var nødvendigt at bringe det Offer, der krævedes fra Frihedsraadets Side — et Offer, der af Socialdemokratiet vilde kræve, at *Bordning* udelukkedes, og af de Radikale, at *Jørgen Jørgensen* ikke kunde blive Medlem.«

Halfdan Hendriksen fastholdt, at Rigsdagen burde stille sig paa et bestemt Nej, *ikke for Personernes, men for Sagens og Princippets Skyld*. At give efter var, sagde han, en Ydmygelse af Folkestyret og af den Rigsdag, der havde bøjet sig for Kronens Henstilling om at acceptere en Regering Scavenius. Selv var han gaaet ind i denne Regering efter den mest indtrængende Henstilling fra sit eget Parti og

efter lige saa indtrængende Henstilling fra Buhl selv, skønt de politiske Partier dengang havde lovet ham at staa Vagt om ham (Buhl), og at tage Konsekvenserne sammen med ham, hvis han nægtede at bøje sig for de tyske Krav. Eftergivenhed nu vilde altsaa være Desavuering baade af Rigsdagen, af Personer og af Kronen. Buhl sagde, at alt det var rigtigt. Men Kendsgerningerne var nu af en saadan Karakter, at man maatte handle ud fra, hvad der var muligt og opportunt og ikke ud fra noget andet! Halfdan Hendriksen sagde, at han følte sig overbevist om, at Flertallet inden for hans Gruppe delte hans Synspunkter — idet han tænkte paa Partimødet den 6. April. — Buhl svarede, at Hendriksen næppe vurderede Stillingen indenfor den konservative Gruppe rigtigt. Ogsaa den vilde uanset Synspunkter og Sympatier bøje sig for Kendsgerninger og Nødvendigheden. Mødet endte med, at Hendriksen ikke friede Buhl fra nogen Forpligtelse, idet han følte sig forpligtet til først at høre den konservative Gruppens Mening.

I det hemmelige Møde redegjorde Gruppens Formand *Ole Bjørn Kraft* for, hvad der var sket i de sidste 14 Dage siden sidste Møde. Der var fra hans Side gjort alt, hvad der var muligt for at faa Frihedsraadets Repræsentanter til at frafalde Kravet om, at ingen Mini-stre fra Scavenius' Regering maatte optages i den nye Regering. Han havde ogsaa aabent gjort Rede for sin egen Holdning, dengang Ministeriet Scavenius blev dannet, og meddelt, hvordan en eenstemmig Konservatisme dengang bad Halfdan Hendriksen om at fortsætte som Handelsminister. Men Frihedsraadets Repræsentanter *vilde* ikke paa noget Vilkaar ændre Holdning. Kraft konkluderede derfor sin Tale i en Henstilling om, at Halfdan Hendriksen trak sig tilbage for ikke at skabe Vanskeligheder. Men han beklagede levende og bevæget, at han maatte foretage Henstillingen, da han stadig fandt Kravet urimeligt og ansaa Halfdan Hendriksen for at være fremragende kvalificeret saavel sagligt som nationalt til at indtræde i det nye Ministerium.

Der paafulgte en Debat, i hvilken Halfdan Hendriksen fastholdt *sit principielle Standpunkt* — at det var uværdigt at vige for et Krav, som *alle* Politikerne havde fundet urimeligt og ubeføjet. I den videre Debat blev der sagt saa mange smukke og anerkendende Ord om Halfdan Hendriksens Dytighed og nationale Kvalifikationer, at han selv brugte Vendingen, at »han nu havde faaet saa mange Blomster,

som ellers kun blev givet til meget prominente Begravelser.« Nogle af Mødets Deltagere mente, at Det konservative Folkeparti kunde løse sin Konflikt ved at erklære sig villig til loyalt at støtte en Regering under Buhls Ledelse, men uden Deltagelse af konservative Ministre, naar man fra anden Side var uvillig til at akceptere den konservative Handelsminister som Medlem af den nye Regering.

Halfdan Hendriksen ønskede imidlertid ikke noget, der kunde splitte og sprænge den konservative Gruppe, hvis Flertal fandt det uundgaeligt at følge Bjørn Krafts Synspunkt. I en Times Tid forhandlede han og Repræsentanter for de to Hovedsynspunkter saa med hinanden. Resultatet blev, at *Halfdan Hendriksen erklærede, at hans Person ikke skulde være nogen Hindring for Dannelsen af den nye Regering med konservativ Deltagelse. Endvidere betonedede han, at han ikke ønskede nogen Afstemning om Sagen inden for Gruppen. En Afstemning kunde skabe Splid, men det gjaldt nu at sikre Gruppens Sammenhold i en forestaaende vanskelig Tid.* — Ikke mindst i denne Holdning i et for ham personligt tungt Øjeblik er der noget karakteristisk for Halfdan Hendriksen som Politiker: at hvad han end personligt føler og mener, og hvadenten han har Medgang eller Modgang, staar der over og bag de personlige Følelser *et Fællesskab og en Sag, som ikke maa lide Skade.*

Da Mødet blev genoptaget, fremsatte Formanden følgende Forslag til Udtalelse fra den konservative Rigsdagsgruppe:

»Det konservative Folkepartis Rigsdagsgruppe udtaler, at den anser Halfdan Hendriksen for fremragende kvalificeret sagligt og nationalt til Indtrædelse i Befrielsesministeriet og havde ønsket ham som Repræsentant i dette Ministerium som Handelsminister, hvor han tidligere har gjort en saa fortrinlig Indsats.

Men da Frihedsraadet — til Trods for meget indtrængende Henstillinger fra Partiets Forhandlere — fastholder Kravet om, at Halfdan Hendriksen lige saa lidt som andre Medlemmer af Ministeriet kan indtræde i det kommende Ministerium, hvis Frihedsraadets Medvirken til dette Ministeriums Dannelse ønskes, beklager Gruppen, der ikke mener, at Frihedsraadets Medvirken kan undværes, men som paa den anden Side føler sig forpligtet over for Halfdan Hendriksen, paa det mest indtrængende at

maatte henstille til Halfdan Hendriksen at frafalde sin berettigede Forventning om Optagelse i det nye Ministerium.

Gruppen udtaler samtidig, at Halfdan Hendriksen ganske uanset Frihedsraadets Standpunkt, i enhver Henseende vedvarende har Partiets fulde Tillid.

Det tilføjes, at Gruppens Forhandlere har gjort Frihedsraadet opmærksom paa, at Halfdan Hendriksen paa Gruppens Møde den 7. November 1942, hvor Spørgsmaalet om Gruppens Medvirken til Dannelsen af Ministeriet Scavenius drøftedes og afgjordes, var en klar Modstander af dette Ministeriums Dannelse, som han talte imod og stemte imod, og som han først lovede at indtræde i efter stærkt Pres fra Gruppens Side, og efter at Gruppen havde fremsat følgende Udtalelse:

(Her følger Gruppens paa Side 84 refererede Udtalelse af 7. November 1942).

Det hedder i Referatet og Erklæringen fra Partimødet, at Halfdan Hendriksen erklærede, at han tog den fremsatte Udtalelse til Efterretning, og at han ikke ønskede, at hans Person skulde være nogen Hindring for Dannelsen af det nye Ministerium.«

Udtalelsen og Erklæringen fra Partimødet blev eenstemmigt godkendt, idet alle Gruppens tilstedeværende Medlemmer rejste sig. Dermed afsluttedes Partimødets Forhandlinger vedrørende Gruppens Stilling til Dannelsen af det nye Ministerium, i hvilket *Ole Bjørn Kraft* blev Forsvarsminister og *Fibiger* Handelsminister som Repræsentanter for Det konservative Folkeparti, medens *Christmas Møller* som en af Repræsentanterne for Modstandsbevægelsen overtog Udenrigsministeriet. Det bør forøvrigt i denne Forbindelse bemærkes, at *Christmas Møller* fandt Frihedsraadets Krav om, at intet Medlem af Scavenius Regering maatte blive Medlem af Befrielsesregeringen, forkert, ja »helt urimelig« og gav Udtryk for dette Synspunkt ikke blot over for Halfdan Hendriksen personligt, men ogsaa over for andre konservative Politikere.

Frihedsraadets Krav om, at intet Medlem af Regeringen Scavenius maatte blive Medlem af Befrielsesregeringen appellerede til en Folkestemning, der vendte sig *mod Scavenius personligt*, men nationalt var

det ubegrundet og uretfærdigt mod de politiske Ministre i hans Regering, og saglig set var det ulogisk.

At Kongen havde anbefalet og ønsket Scavenius som Statsminister er en Sag for sig, — og det hindrede da heller ikke, at de, der vendte sig mod Scavenius og hans Regering, tiljublede Kongen for hans Betydning for Frihedskampen, for hvis Styrkelse Kongen vel netop havde ment at skabe Muligheder og Grobund ved endnu nogen Tid at have Scavenius i Forgrunden.

Men kunde Frihedsraadet akceptere Samarbejde med ministeriel Repræsentation af de Partier, som indstændigt havde anmodet deres Repræsentanter om for Landets Skyld at gaa ind i Regeringen Scavenius, burde det ogsaa som logisk Konsekvens kunne akceptere Ministre, som ikke blot efter Betæneligheder og Modstand bøjede sig for deres Partiers Ønske, men ogsaa i alle vigtige Spørgsmaal, medens de var Ministre, var i konstant Kontakt med deres Partier og udførte deres Gerning fra Punkt til Punkt med Partiernes Tilslutning. Det logiske — men ganske vist ogsaa umulige — havde været et Krav om, at intet Parti, som havde billiget eller samarbejdet med Scavenius, maatte repræsenteres i Befrielsesregeringen.

Nu kan Politik ganske vist ikke være logisk til de yderste Konsekvenser uden at komme i Konflikt med Livet og slaa sig selv ihjel. Men at stille Krav ud fra noget symbolsk i Stedet for at skelne mellem Personer førte til den Urimelighed, at tre Mænd som *Halfdan Hendriksen*, *Bording* og *Jørgen Jørgensen* paa trods af deres Partiers Ønske var udelukkede fra Deltagelse i den nye Regering. Og det til Trods for, at deres demokratiske og nationale Holdning baade inden for og uden for Regeringen havde været ikke blot pletfri, men mønstergyldig fra første til sidste Stund. Men ogsaa til Trods for, at de i deres Folks Tjeneste paa *den indre Front* havde ydet en Indsats af høj Kvalitet og afgørende Betydning.

Ved at kræve dem udelukkede, faktisk fordi de havde bøjet sig for deres Partiers bestemte Ønske og gjort deres Pligt, blev den nye Regering ogsaa afskaaret fra en *saglig* Styrkelse. I alle kyndige Kredse betegnede Halfdan Hendriksens Indsats som Handelsminister som en ypperlig saglig og national Gerning, og der var i de samme erfarne Kredse ingen Tvivl om — hvad der heller ikke var ude i Befolkningen — at Halfdan Hendriksen og Bording i den Stund var de mest

sagligt kvalificerede til Posten som henholdsvis Handels- og Landbrugsminister. Man kunde selvfølgelig pege paa mange Emner til Posterne. Men paa hver sit Felt havde de to Politikere ikke blot vist deres Dygtighed gennem Gerning under de vanskeligste Kaar. De var fremfor nogen inde i Krigstidens uhyre indviklede erhvervs-mæssige og forsyningsmæssige Problemer, som længe med Restriktioner og Rationering og Forsyningsvanskeligheder vilde vedblive at bestaa, ligesom de var samarbejdede med deres Ministeriers Embedsmænd og havde disses fulde Tillid.

Der ligger ikke i denne Vurdering nogen Kritik af *Fibiger*, som havde gjort en stor national Gerning under Krigen og været sit Parti en god Mand paa Formandsposten. Men han havde, om han kunde følge sine egne Ønsker, uden Tvivl langt foretrukket Posten som Kirkeminister for Handelsministeriet. Han havde før været Kirkeminister med stor Dygtighed, i en Gerning som stod hans Hjerter og Idealer særligt nær.

At Halfdan Hendriksen følte sig svigtet og forurettet var uundgåeligt. Han havde allerede i 1942 ønsket at trække sig tilbage fra Ministergerningen, men bøjede sig to Gange for sit Partis Ønsker og af Pligtfølelse. Og kun de mest indtrængende Anmodninger fra hans Parti og fra den vordende Statsminister *Buhl* havde faaet ham til at sige Ja til endnu en Gang at ville overtage Handelsministeriet — denne Gang i Befrielsesregeringen. Og saa — ja alt det, der fulgte i April og Majdagene 1945! Fra Hyldest ved Valget i 1943 til noget, der saa ud som Diskriminering i 1945!

Man forstaaer Halfdan Hendriksens umiddelbare Reaktion: Trangen til at forlade Politik, Trangen til at frasige sig alle politiske Tilidshverv. Det var ogsaa hans første Beslutning at gøre det.

Forskellige Faktorer bidrog imidlertid til, at Halfdan Hendriksen ikke fastholdt denne første Beslutning.

Den første var den brede og stærke Bølge af Sympati, som uvilkaarligt rejste sig inden for den konservative Vælgerbefolkning, og som fortalte ham ikke blot om usvækket, men om styrket Tillid, samt talrige Vidnesbyrd om Tillid ogsaa fra Kredse og Organisationer uden for Partiet. Den anden var hans Trofasthed over for Det konservative

Folkeparti, som hurtigt kom ud i stærke indre Brydninger og samtidig ramtes af voldsomme Brændinger udefra, altsaa i en Situation, hvor det ikke kunde undvære en Mand, der var kendt for sin Erfaring og for sine Evner til at samle og mægle, en Mand fra den Del af Partiets Kærne, som var »Veteranernes Legion« — for at bruge et gammelromersk Udtryk om en Styrkes stærkeste og mest erfarne Korps.

Jeg er overbevist om, at ogsaa en tredie Faktor spillede ind, et rankt og udpræget maskulint Træk i Halfdan Hendriksens Karakter, en sejt Vilje til at faa Oprejsning og Sejre netop paa den Valplads, netop paa den politiske Arena, hvor han i Foraaret 1945 ikke blot led en Forurettelse, men oplevede, hvad han betragtede som et Nederlag for sit Parti og for Rigsdagen som saadan. Jeg tror, at Parolen: *Det skal gøres om!* endnu engang — som i det tidlige Foraar 1940 — slog Rod i hans Sind.

Men da han besluttede at fortsætte, skete det uden Nag eller Smaalighed mod nogen — tværtimod med en sjælden Evne til at anerkende Ærligheden og Overbevisningen i andres Motiver, ogsaa naar deres Stillingtagen og Handlinger var gaaet hans egne Meninger imod.

Politik er et barsk Element at bevæge sig i — fører ofte til haard personlig Paakending. Men paa en sund Maade har Halfdan Hendriksen altid forstaaet at skelne mellem politisk Nødvendighed, politisk Maalsætning og det menneskelige Islag i Politik, umiddelbar menneskelig Kvalitet — eller Egenart. Mellem de Politikere, der inden for hans Parti først talte for at bøje sig for Frihedsraadets Krav, tæller han i Dag ikke blot de Kolleger, som han har kæmpet sammen med for fælles Maal i Aarene fremefter, men mange nære personlige Venner.

Ikke mindst denne Forstaaelse, denne Balance i Vurderingen af det politiske og menneskelige Element, har gjort ham til en god Mægler og en Mand, der kunde samle om et fælles Standpunkt, naar der var Brydninger inden for hans Parti, og til en forstaaende Forhandler over for andre Partier.

Mandag den 23. April 1945 afholdt Hovedbestyrelsen for Den konservative Vælgerforening for København og Frederiksberg et Møde, der fortrinsvis var indvarslet til Drøftelse af Regnskaber og andre indre Forhandlingsspørgsmaal, men som hurtigt kom til at drøfte den

Beslutning, Rigsdagsgruppen havde truffet den 20. April. Halfdan Hendriksen redegjorde for sin Stilling. Og bortset fra de Medlemmer af Hovedbestyrelsen, der ogsaa var Medlemmer af Rigsdagen, og som i Gruppemødet havde stemt for Beslutningen, gik alle Talerne imod den.

Mødet paa hvilket Halfdan Hendriksen meddelte, at han i Overensstemmelse med Udtalelser Aar tilbage ikke mere vilde lade sig genvælge til Formand for Foreningen, og at man ikke kunde ændre hans Standpunkt, sluttede med eenstemmig Vedtagelse af følgende Resolution:

»Hovedbestyrelsen for Den konservative Vælgerforening for København og Frederiksberg bringer Formanden sin varmeste Tak for trofast og god dansk Gerning i Besættelsestidens haarde Aar.

Vi har i disse Aar — som i Aarene før — med fuld Tillid stillet os bag vor Formand, og vi tilsiger ham den samme ubetingede Tillid i hans fortsatte politiske Virke til Gavn for vort Land.«

Denne Resolution fra Vælgerforeningen blev eenstemmigt vedtaget, og var den første af de Tillidserklæringer, som i den kommende Tid strømmede til Halfdan Hendriksen. Hans Hjem fyldtes med Breve, Telegrammer og Hilsener fra konservative Vælgere og Tillidsmænd i Tiden efter 20. April 1945. Vælgerne hverken kunde eller vilde forstaa, at Halfdan Hendriksen var udelukket fra at blive Medlem af den nye Regering, Befrielsesregeringen.

Halfdan Hendriksen mødte da ogsaa stadig i Rigsdagen efter Befrielsen den 5. Maj, men deltog ikke, — med Undtagelse af et enkelt kort Indlæg — i de Debatter, der fandt Sted i Forbindelse med den nye Situation.

Forøvrigt var Befrielsen knapt en Kendsgerning, før Halfdan Hendriksen modtog følgende Skrivelse fra Departementschef *Hakon Jespersen* i Handelsministeriet:

»Kære Hr. Minister!

Jeg vil gerne gennem disse Linier takke Dem for de Aar, vi har haft den Glæde at have Dem som Handelsminister. Jeg takker Dem personligt, og jeg takker Dem fra alle i Handelsministeriet.

Jeg husker, at De en Dag, da vi talte om Forholdene et andet

Sted, sagde, at De ikke kunde tænke Dem at være Handelsminister, hvis De ikke følte og kunde stole paa, at De havde Deres Medarbejdes Tillid. Denne Tillid har De haft i fuldt Maal, og jeg tror, at De har følt det. Vi har været glade ved som Minister at have en Mand med deres politiske og erhvervsmæssige Erfaring — og ikke mindre glade har vi været for i disse Aar at have en Minister, for hvem vi vidste, at det første og største var at holde Flaget højt og uplettet.

I de Aar, der er gaaet, er der stillet saa store Krav til Handelsministeriet, og Handelsministeriets Indstilling og Arbejde har været af saa afgørende Betydning for vort Land og for hele Befolkningen, at det, at vi har haft Dem som Minister, har været af den største Værdi, ikke alene for Ministeriet men for vort hele Samfund — og saaledes tror jeg ogsaa, at man Mand og Mand imellem ude over Landet ser paa det. Deres Navn vil blive nævnt med Ære som Danmarks Handelsminister under den store Krig.

Vi vilde gerne bl. a. have sagt Dem dette, nu da De for en Tid er traadt tilbage fra Handelsministerposten. Vi vilde gerne have takket Dem for det personlige Venskab, som disse Aar har bragt os — og vi vilde have bedt Dem og Deres Frue, som vi ogsaa har lært at beundre og holde af, om ikke helt at glemme Handelsministeriet og de gamle Medarbejdere, men ogsaa efter Adskillelsen en Gang imellem sende os en venlig Tanke og gode Ønsker for Handelsministeriets Trivsel og Arbejde.«

Samme Dag modtog Halfdan Hendriksen fra Dansk Dampskibsrederiforening, Grosserer-Societetets Komite og Industriraadet nedenstaaende Skrivelse underskrevet af henholdsvis *J. A. Kørbing, Rudolph Schmidt og H. P. Christensen:*

»Efter at en lykkelig Udvikling har medført, at Danmark atter er et frit Land, ønsker undertegnede Erhvervsorganisationer over for Dem at udtrykke vor Anerkendelse af den fremragende Dygtighed, hvormed De i en Periode af Besættelsestiden ledede Handelsministeriet og varetog Erhvervslivets Interesser.

Vi har altid forstaaet, hvor vanskelig Deres Opgave var, og hvilke Krav, der blev stillet til Deres Personlighed og Ansvarsfølelse.

*Halldan Hendriksen
overrækker
Hendes Majestæt
Dronning Ingrid
en Erindringsgave ved
Indvielsen af
Carlsbergs Børnedag hjem 1948.*

*Hans Majestæt Kongen hilser paa
Carlsbergs Arbejdere paa Carlsbergs
100 Aars Jubilæumsdag.*

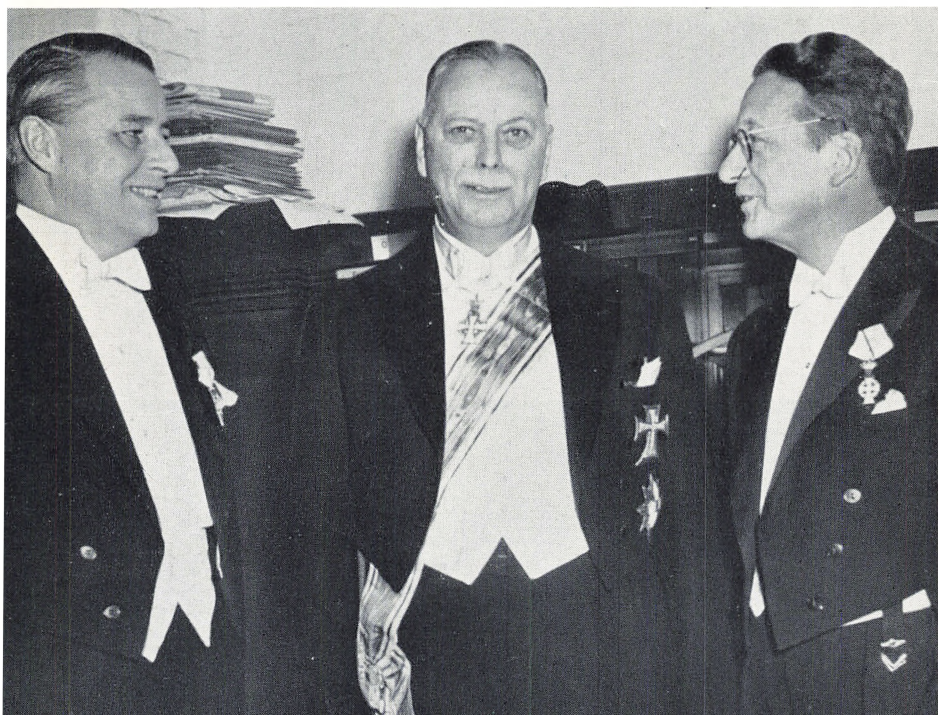
*Landsraadsrådets Dirigent,
Viceborgmester
I. C. Sørensen (t. v.)
overrækker Blomster
til Direktør
Halldan Hendriksen (t. h.),
der fejrede
69 Aars Fødselsdag
paa Mødet.
Udenrigsminister
Ole Bjørn Kraft (i Midten)
ser smilende til.*

Halldan Henriksen og Aksel Møller.

*Efter Nytaarstjffel hos Kongeparret 1951.
Handelsminister Ove Weikop, Halldan Henriksen
og Undervisningsminister Flemming Hvidberg.*

Vi beder Dem modtage vor varmeste Tak, fordi De har opfyldt Deres betydningsfulde Hverv paa en Maade, der var til Gavn for vore Erhverv og for vort Fædreland.«

Med Brevet fulgte en pragtfuld Blomsterdekoration.

Den 11. Maj var *Halfdan Hendriksen*, sammen med de andre Ministre fra det afgaaede Ministerium — med Undtagelse af *Bording*, der var forhindret — i Afskedsaudiens hos Kong Christian den Tien-
de. Jeg citerer her af *Halfdan Hendriksens* Notater:

»Kongen bad os modtage en varm Tak for det værdifulde Arbejde, der var udført af Ministeriet i de svære og vanskelige Aar og udtalte, at der var gjort alt, hvad der kunde gøres, for at bevare nogle af de gamle Ministre for det nye Ministerium, men desværre havde Bestræbelserne ikke givet noget gunstigt Resultat, hvad Kongen havde beklaget. I denne Forbindelse pegede Kongen paa *Jørgen Jørgensen* og mig og sagde: Dem, mine herrer og Landbrugsministeren vilde vi gerne have haft i det nye Ministerium. Kongen føjede til, at nogle af os sikkert vilde faa Sæde i det Ministerium, der skulde afløse det nuværende Overgangsministerium, og sluttede med at sige: Jeg vilde i hvert Fald gerne se D'herrer igen i et andet Ministerium.«

Selv om *Halfdan Hendriksen* havde besluttet at nægte at lade sig genopstille til Folketinget og bestemt nægtet at modtage Genvalg som Formand for Vælgerforeningen i Hovedstaden, skulde der alligevel være ham en lang og smuk politisk Løbebane beskaaret. Ikke alene hans konservative Rigsdagskolleger bad ham om at fortsætte. Men fra Vælgere og Organisationer indløb den ene Opfordring efter den anden — ikke mindst mange Breve hævdede, at det var hans Pligt, baade over for Partiet og sig selv, at modtage Genvalg til Folketinget. Mellem dem, der ivrigst opfordrede *Halfdan Hendriksen* til at fortsætte Rigsdagsgerningen og Arbejdet inden for Partiet var forøvrigt *Christmas Møller*, som rettede baade skriftlige og mundtlige Henvendelser. Tilsidst gav *Halfdan Hendriksen* efter og opstilledes ved Valget den 30. Oktober 1945 i Østre Storkreds. Og her fik han et klart og fuldttonende Udtryk for, hvorledes Vælgerne saa paa ham. Valget var ellers ikke noget straalende Valg for Det konservative Folkeparti, som — uanset sit nye Program, der gik ind for en udpræget demokratisk Politik — ikke kunde holde den ekstraordinært

stærke Stilling fra Valget i 1943. Uenighed om det sydslesvigske Spørgsmaal og andre Problemer spillede mærkbart ind og svækkede Partiets Styrke. Men Halfdan Hendriksen valgtes med 28.387 Stemmer — det højeste Stemmetal en konservativ Kandidat nogensinde havde faaet! I sin Helhed kostede Valget ellers Det konservative Folkeparti fem Mandater. Men Halfdan Hendriksen fik personlige Stemmer ogsaa fra ikke-konservative Vælgere. En kendt Socialdemokrat — Navnet kan her være ligegyldigt — skrev saaledes nogen Tid efter Valget og protesterede, da Halfdan Hendriksen — under Hensyn til sit Arbejde som Direktør for Carlsberg Bryggerierne — havde tænkt paa at trække sig tilbage, at han, skønt han var Socialdemokrat, ved Oktobervalget sammen med sin Hustru havde givet Halfdan Hendriksen sin Stemme. Men det var, skrev han, paa ham personligt, paa Handelsministeren fra Krigens Aar, han havde stemt, ikke paa en eventuel Suppleant eller paa et Parti, han ellers ikke tilhørte. Det var derfor efter hans Opfattelse Halfdan Hendriksens moralske Pligt over for sine Vælgere at fortsætte i alt Fald Valgperioden ud.

Efter Folketingsvalget blev Forholdet mellem Christmas Møller og Halfdan Hendriksen forøvrigt daarligt, medens det mellem Maj 1945 og Oktober havde været jævnt godt. Halfdan Hendriksen og andre konservative Politikere med ham kunde og vilde ikke akceptere Christmas Møllers polemiske Tone i det sydslesvigske og andre Spørgsmaal, hans voksende Tendens til at kræve en Politik til venstre for Partiets Program — »Vi er jo alle Socialister!« — eller hans skarpe Udfald mod Landbruget. Christmas Møller var blevet hektisk, skarp og irriteret i en Periode, hvor det netop gjaldt om at skabe Ro og Samling i Partiet efter det bevægede Foraar og den lige saa bevægede Sommer i 1945. Naar Christmas Møller talte paa Partimøderne, paa Landsraadmødet eller — sjældnere — ved offentlige Møder, var det mærkbart for Tilhørerne, at hans Bevægelser var blevet mere nervøse, — ikke mindst den stadige Tagen Brillerne af og paa, — og at hans gamle charmerende Smil kun sjældent saas paa hans Ansigt. Krigens havde slidt haardt paa hans Nerver — hvad der ikke undrede nogen. Tabet af hans eneste Søn, der faldt i en af Krigens sidste Dage, havde forstaaeligt nok sikkert præget hans Sind. Men hans tyndslidte Nerver og Heflighed mærkedes i Forholdet til Partiet. Forholdet kunde ikke blive det samme som i gamle Dage —

Omstillingen fra Krigsforholdene til den graa Hverdag og til samme Hverdags mindre, men alligevel saare vigtige Problemer pinte føleligt Christmas Møller. Den berettigede Beundring og Taknemmelighed, alle Konservative følte for hans store og tapre Indsats under Krigen, blev slidt under stadig hyppigere Debatter og Uoverensstemmelser. Hans Valg til Formand for den konservative Rigsdagsgruppe, foregik da ogsaa mod Halfdan Hendriksens Advarsel og Protest — uanset at Christmas Møller havde kritiseret Frihedsraadets Beslutning om at udelukke Ministre fra Scavenius' Regering fra Befrielsesregeringen og uanset, at Christmas Møller saa indstændigt havde opfordret ham til at fortsætte i Politik. Halfdan Hendriksen havde nemlig en sikker Følelse af, at Forholdet mellem Christmas Møller og hans gamle Parti var ved at blive uholdbart — en Følelse, som fik sin Bekræftelse, da Christmas Møller nedlagde sine Hverv inden for Partiet og tilsidst meldte sig helt ud kort før sin Død. Halfdan Hendriksens Opposition under Formandsvalget havde derimod intet at gøre med Ønske om selv at faa Formandshvervet. Udtrykkelig havde han meddelt, at han ikke under nogen Omstændighed var Kandidat til Hvervet, men tværtimod paa grund af sit voksende ikke-politiske Arbejde maatte trække sig mere og mere ud af Rigsdagsarbejdet. Det var stadig hans Hensigt at forlade Rigsdagsarbejdet, og Halfdan Hendriksen deltog mindre i det end tidligere, bortset fra det, der vedrørte Forholdet til Island og Færøerne.

Forinden Folketingsvalget skulde der imidlertid være *Landstingsvalg* i April 1947, og Halfdan Hendriksen fik stærke konservative Opfordringer til at modtage et konservativt Landstingsmandat, iøvrigt ogsaa fra Christmas Møller. Partiet haabede ad den Vej at kunne bevare ham længere i det politiske Arbejde. Og da han selv mente, at Landstingspligterne lettere lod sig forene med hans Arbejde paa Carlsberg, og da han tidligere havde befundet sig godt i Landstinget, sagde han Ja, kaaredes eenstemmigt som Partiets Repræsentant til det første Mandat ved Landstingsvalget og valgtes den 11. April 1947 til Landstingsmand. Men udtrykkeligt havde Halfdan Hendriksen, inden han sagde Ja, betinget sig, at man ikke pressede ham til at overtage hverken Formandsstillingen eller andre Stillinger inden for Gruppen, der krævede særligt Arbejde — noget Partiet derefter tog Hensyn til, i alt Fald hvad selve Landstingsarbejdet angik.

Faa Dage efter at Landstingsvalget havde fundet Sted, meddelte Christmas Møller, at han ikke længere ønskede at være Formand for den konservative Rigsdagsgruppe. Meddelelsen gav han i en Konference med *Poul Sørensen*, *Fibiger* og *Halfdan Hendriksen*, som han indtrængende bad om at overtage Hvervet. Halfdan Hendriksens Nej var imidlertid absolut. Og efter at det konservative Repræsentantskabsmøde den 26. April 1947 havde taget Christmas Møllers Meddelelse om, at han nedlagde Hvervet som Formand for Rigsdagsgruppen, til Efterretning, valgtes *Ole Bjørn Kraft* til Rigsdagsgruppens Formand.

Uroen i Partiet var imidlertid til stor Skade for det ved Valget den 28. Oktober 1947. Tallet paa konservative Folketingsmænd sank fra 26 til 17, og Christmas Møller, der opstilledes i Sønderjylland som en faktisk uafhængig Kandidat, opnaaede ikke Valg.

Christmas Møllers pludselige Død i April 1948 gjorde et dybt Indtryk paa Halfdan Hendriksen, som paa det Tidspunkt var paa en Rejse i USA. Paa mit Spørgsmaal, om hans Syn paa Christmas Møller udtaler Halfdan Hendriksen:

»Christmas Møllers dybe Fædrelandskærlighed, hans Indsats i Modstandskampen, hans Gerning i London, de store Tjenester han gjorde sit Land, hans Mod, Energi og Vilje til Retsindighed, alt det maa beundres af alle. Christmas Møller var et stort og særpræget Menneske.

Hvad angaar vort gensidige Forhold som Mennesker, bestod der i mange Aar et godt og nært Venskab og et godt politisk Samarbejde, indtil der kom Brist i dette Forhold sidst i Trediverne. Men hvad der er forbi med hans Død i vort personlige Forhold — lad det hvile. Hans Død berørte mig og min Hustru dybt, mange Minder fra et langt Liv dukkede frem.

Som Partileder havde Christmas Møller store Svagheder. Han var i Virkeligheden aldrig Partipolitiker, manglede den Taalmodighed, den Disciplin, den Evne til Resignation og den Sans for politisk Kollektivitet, der kræves af den, der skal samarbejde med mange og holde mange samlet. Han troede saa stærkt paa sine Tankers og Ideers Rigtighed, at han dybest set kun havde een Politik: sin egen. Han var af fuld og ærlig Overbevisning Demokrat. Men jeg sagde engang til ham selv, at han ogsaa var »en parlamentarisk Diktator«. Der

skulde staa et Afstemningsflertal, et parlamentarisk Flertal bag ham. Men var der Udsigt til, at han ikke fik sin Vilje, i første Omgang gentog han ustandseligt sit Forsøg og hamrede løs paa Partiet — og saa endte det som Regel med, at han gennem dette Pres fik sin Vilje. I alt Fald i lang Tid. Evnen til at finde frem til en Fællesnævner for Brydningerne i et Parti havde han ikke. Jeg drager derfor en Skillelinje mellem Christmas Møller som stor og særpræget Personlighed — og Christmas Møller som konservativ Politiker og Partileder.«

Allerede før Folketingsvalget i 1947 var man fra den konservative Partiledelses Side klar over, at Uroen og Splittelsen inden for Partiet — ikke mindst i nogle af de gennem Aartier mest trofaste Kredse — varslede et daarligt Valg og en urolig og svag Fremtid, hvis det ikke, især paa det erhvervsøkonomiske Omraade lykkedes at skabe fornyet Tillid til Partiet og Samling i dets Vælgerkorps. Programmet behøvede ganske vist ikke at ændres, Grundsynspunkterne maatte over hele Linien vedblive at være de samme. Men en Aktualisering af Partiets Politik var paakrævet, en Udbygning og Klarlægning af mange Detailler, fordi de økonomiske Problemer trængte sig mere og mere i Forgrunden, medens der om de forsvarsmæssige Spørgsmaal i Befolkningen var opstaaet en Enighed som maaske ingensinde før. I Begyndelsen af Juli Maaned 1947 vedtoges det derfor paa et Møde mellem Partiets Hovedbestyrelse og Rigsdagsgruppen at nedsætte et Udvalg til baade organisatorisk og politisk at forberede den kommende Tids Arbejde. *Halfdan Hendriksen* overtog Posten som dette Udvalgs Formand. De øvrige Medlemmer var Folketingsmændene *Fibiger, Kraft, Amby, Aksel Møller* og *Poul Sørensen* samt Landstingsmedlemmerne *Lisbet Hindsgaul, Jørgen Jørgensen, Einar P. Foss* og *Bouet*. Endvidere var Landsretssagfører *I. C. Sørensen*, Aarhus, Direktør *G. E. Hartz*, Odense, Redaktør *Poul Winge*, Randers, og cand. jur. — nuværende Folketingsmand og politisk Chefredaktør ved »Dagens Nyheder« — *Poul Møller* Medlemmer af Udvalget. Udvalget besluttede snart at nedsætte et hurtigt arbejdende Underudvalg, hvor daværende Sekretær for Rigsdagsgruppen, senere Redaktør ved »Berlingske Aftenavis« *Aage Hastrup* ifølge Formandens Ord udrettede et stort og dygtigt Arbejde. Allerede den 30. August forelaa fra

Udvalget en Betænkning, som Udvalgets Formand motiverede gennem Interviews i den konservative Presse, og som vakte baade Opmærksomhed og fremkaldte talrige Kommentarer i de andre Partiers Presse. Forøvrigt havde allerede Udvalgets Nedsættelse vakt betydelig Opmærksomhed og fremkaldt tidlige Kommentarer ikke mindst fra socialdemokratisk Side. I den socialdemokratiske Presse udtalte man Formodning om, at Partiet nu erkendte, at det var Christmas Møllers Politik, der havde kostet Partiet saa mange Stemmer, hvorfor »det maaske er værd at lægge Mærke til, at man nu i Nødens Stund henvender sig just til Halfdan Hendriksen for at se, om hans Opfattelse af Konservatismens Opgaver i dansk Politik skulde kunne virke bedre samlende paa de vildfarne konservative Vælgere.« Der var *noget* rigtigt i den socialdemokratiske Opfattelse, selv om der, hvad Halfdan Hendriksen stærkt har betonet, selvfølgelig ikke var Tale om blot saa meget som et Forsøg paa en personlig Politik fra hans Side. Det var *Partiets* Ledelse som saadan, der var klar over, at den konservative Politik maatte føres *a jour* og klarlægges for Vælgerne efter den megen Uro. Men man forstod, at Halfdan Hendriksen var en Politiker, som Konservative af alle Afskygninger nærrede Tillid til. Fra socialdemokratisk Side, hvor man frygtede en konservativ Samling, søgte man derfor at udlægge Halfdan Hendriksens Deltagelse i Arbejdet paa fremtrædende Plads som et Tegn paa, at han, »en stor Industri- og Forretningsmand«, skulde lægge Partiets Kurs over i »reaktionær« Retning i økonomiske og sociale Spørgsmaal! Om Socialdemokraterne selv troede paa denne Paastand turde være et Spørgsmaal. Der var sikkert mere Taktik end Overbevisning i Formodningerne, saavist som heller ikke politisk erfarne Socialdemokrater kunde være uvidende om, at Halfdan Hendriksen aldrig har været reaktionær, men tværtimod i de fleste økonomiske og sociale Spørgsmaal har staaet paa Konservatismens venstre Fløj — som tidligere anført i denne Skildring. Halfdan Hendriksen fremsatte da ogsaa overfor den konservative Presse følgende Udtalelse: »*Vor politiske Linie ligger fast og vil ikke blive ændret, men ført videre paa Demokratiets Grund og i Overensstemmelse med Partiets Program af 30. August 1945. Vor erhvervsøkonomiske saavel som vor sociale Politik er demokratisk og frisindet. Vel bygger vi paa de gamle Traditioner. Men vi er lydhøre over for Tidens Krav,*

og vi er rede til at gaa i Brechen for det ny, der er fremme, naar det tjener Folkets Tarv. Den, der kan finde Reaktion i dette, ser Syner.»

— Jeg føler her, — som en erfaren Journalist, der gennem over 40 Aar har lyttet til Taler paa Hundreder af politiske Møder baade »indenfor og udenfor Murene« — Anledning til at indskyde den Bemærkning, at jeg sjældent, eller maaske aldrig, har hørt nogen Politiker bruge Ordet »Jeg« saa sjældent paa Talerstolen som Halfdan Hendriksen. »Jeg mener; jeg synes; hvis nogen skulde spørge mig osv. osv.« Atter og atter brugte han Formen »Vi« og mente dermed: »Vi Konservative«. Det er et af de smaa men talende Træk, som en Pressemand uvilkaarligt lægger Mærke til. Halfdan Hendriksen opfattede altid sig selv paa den politiske Talerstol som Repræsentanten for et Parti, som Tolkeren af en kollektiv Anskuelse, som den, der sagde, hvad en Kreds af Mennesker var blevet enige om og loyalt stod sammen om. Derfor Formen »Vi«. Den, der mener at føre en personlig Politik og ikke bøjer sin Vilje ind i et større Fællesskab af Viljer, bruger uvilkaarligt — og sikkert oftest ubevidst — atter og atter Jeg-Formen. —

Trods de energiske Forsøg paa at samle Partiet og at gøre politisk klart Skib til Valget den 28. Oktober 1947 var Bestræbelserne begyndt for sent. Valget blev et haardt Nederlag for Partiet. Men endnu en Gang var Venstre og Konservative blevet belært om, at Uenighed mellem de to borgerlige Partier kun er til Gavn for Socialdemokratiet. Venstre gik ved Valget frem med 7 Mandater — men hvad nyttede det, naar de Konservative, som endnu en Gang havde været Støtteparti uden Medindflydelse af tilstrækkeligt Omfang, tabte 9 Mandater? Resultatet blev en socialdemokratisk Regering. For Konservatismen blev det en Periode, hvor den kunde skaffe sig en indre Ro, en ny Samling og en ny Tillid, som senere bar Frugt i øget Styrke. Men for baade Venstre og Konservative blev det ogsaa Indledningen til Forstaaelse af, at Socialdemokratiet og den af det ønskede Socialisering kun kan imødegaas med Styrke og opvejes af de to store borgerlige Partier, naar de samarbejder loyalt og paa lige Fod. Spirerne til den senere Regering *Erik Eriksen—Ole Bjørn Kraft* brød for Alvor frem, efter at man havde gjort Erfaringerne i Efteraaret 1947 — og efter at der var sket personelle Forandringer i de to Partiers Ledelse.

For at imødegaa Efterdønningerne fra Valget i 1947 anmodede Partiets Hovedbestyrelse og Rigsdagsgruppen i Begyndelsen af 1948 indtrængende Halfdan Henriksen om at overtage *Posten som Partiets Formand*, naar der holdtes Repræsentantskabsmøde i April samme Aar. Halfdan Henriksen mente imidlertid at maatte sige Nej og tilraadede stærkt, at man søgte et andet Formandsemne, en anden Afløser for Folketingsmand *Fibiger*, der havde været Partiets Formand, siden Christmas Møller nedlagde dette Hverv i 1939 — altsaa gennem Krigens tunge Aar og de politisk vanskelige og trættende Aar efter Krigen, men som nu ønskede Afløsning.

Den 1. Marts var Halfdan Henriksen sammen med sin Hustru rejst fra København med Ø.K.'s M/S »Manchuria« med Los Angeles og San Francisco som Maal. Fredag den 2. April var den konservative Hovedbestyrelse samlet og sendte Halfdan Henriksen et Telegram, hvori man indtrængende, trods hans tidligere Afslag, bad ham om — under visse Forudsætninger — at lade sig vælge til Partiets Formand den følgende Dag. Hovedbestyrelsen udbad sig Ilsvar! Telegrammet naaede imidlertid paa Grund af Afstand og radiomæssige Forhold aldrig Halfdan Henriksen. Men da han den næste Dag ankom til Los Angeles Havneby Long Beach, modtog han paa Havnepladsen et Telegram fra *Fibiger*, som meddelte ham, at han, Halfdan Henriksen, var blevet valgt til Formand, »eenstemmigt og med Akklamation«. *Fibiger* udbad sig telegrafisk Bekræftelse af, at han modtog Hvervet!

Halfdan Henriksen følte, at han i Virkeligheden ikke havde noget Valg. Et Afslag under de Omstændigheder vilde betyde en særdeles pinlig Situation for Partiet — og det havde haft nok af »Situationer«. Halfdan Henriksen sagde derfor, af Pligtfølelse over for Partiet, *Ja* — noget som man inden for Hovedbestyrelsen og Repræsentantskabet havde følt sig overbevist om, at han vilde gøre, saaledes som Forholdene var for Det konservative Folkeparti. Halfdan Henriksen anførte dog, at hans Tid til at varetage Hvervet var begrænset, og at man indenfor det Aar, Valget gjaldt, maatte finde en Afløser for ham. Det Ønske imødekom Partiet imidlertid ikke! Aar efter Aar genvalgtes Halfdan Henriksen — endnu i 1956, paa Vej mod de 75 Aar, er han Partiets Formand.

Til Held for Konservatismen viste det sig, at det Nyarbejde, som

indledes i Foraaret 1947, og den Ro, som genskabtes i Partiet, medens Halfdan Hendriksen var Formand, bar gode Frugter ved Valget 5. September 1950. Deltagelsen i Vælgermøderne var i Modsætning til den ved Møderne i 1947 meget stor, og Halfdan Hendriksen deltog sin Sædvane tro i Kampagnen og talte ved flere af de største Møder — ved Indledningsmødet i Bregentved Slotspark var der saaledes samlet op mod 6.000 Tilhørere. Ved Valget erobrede Konservatismen 10 Folketingsmandater og naaede dermed op paa 27 Pladser i Folketinget, hvor Venstre fik 32 Mandater mod 49 inden Valget — en Nedgang, som den nye Valglov dog havde sin Andel i, medens den gamle Valglov havde favoriseret Venstre paa Byernes Bekostning. Selv om Venstre stadig var det største borgerlige Parti, var der med dette Valgs Mandatfordeling alligevel skabt et gensidigt Styrkeforhold i Rigsdagen, der kunde lette et Regeringssamarbejde mellem Venstre og Konservative, da Regeringen *Hedtoft* den 25. Oktober 1950 havde benyttet Forhandlingen i Folketinget om Smørkortene til at demissionere.

Det nære Samarbejde mellem Venstre og Konservative, som indledtes medens Halfdan Hendriksen var sit Partis Formand, og som han — Realpolitiker som han er — var i Forstaaelse med, laa ellers ikke indenfor Kredsen af Halfdan Hendriksens naturlige Intentioner. Man kan vist godt sige, at Venstre var det af de demokratiske danske Partier, han gennem en Aarrække havde sværest ved at vinde Forstaaelse og Kontakt med, uanset et godt personligt Forhold til en Række af Venstre Politikere og loyalt Samarbejde med dem under Krigen og Besættelsen. Halfdan Hendriksen syntes, at Venstre gennem mange Aar havde for lidt Forstaaelse af den stadig voksende Bybefolknings Kaar og Interesser — for eensidigt talte Landbrugets Sag, trods sin Størrelse i Kraft af Vælgertal længe var for snævert i Synspunkter.

Forholdet mellem Halfdan Hendriksen og Venstre var forøvrigt gensidigt. Halfdan Hendriksen var hyppigt Genstand for Angreb og haard Kritik i Venstres ledende Blade, haardest utvivlsomt i »Vestkysten«. Og da der taltes om Mulighed for Samarbejde mellem Venstre og Konservative i 1950, kaldte et betydende Venstreblad som »Svendborg Avis« i en ledende Artikel den 25. April Halfdan Hendriksen for »Den gamle Venstreæder og Socialistven« samtidig med, at

Bladet gav Udtryk for Forbavselse over at se Halfdan Hendriksen »som Bannerfører for Kravet om at Konservatismen uopsættelig skal alliere sig med Venstre i uforsonlig Kamp mod Socialdemokratiet.« Bladet stod tvivlende overfor, om denne »Forvandling« vilde holde, men trøstede sig med, at andre fremtrædende konservative Politikere, først og fremmest Aksel Møller, vilde fastholde og gaa ind for »Konservatismens nye politiske Holdning«, og sluttede den ledende Artikel med at spørge: »Men er Halfdan Hendriksen at finde paa denne Linie?«

Andre Venstreblades Tone dengang lader heller ingen Tvivl om, at man ansaa ham for en Modstander af og Hindring for et Samarbejde mellem Venstre og Konservative.

I en Samtale om Spørgsmaalet siger Halfdan Hendriksen, at han uden at kny eller protestere tog Karakteristiken i »Svendborg Avis« til sig, »selv om den jo nok er noget overdreven.« — Men at han stod paa sit Partis venstre Fløj i sociale Spørgsmaal, berettiger ikke, synes han, til at kalde ham »Socialistven«. Det var f. Eks. konservativ og aldeles ikke socialistisk Politik, naar han i 1929 paa sit Partis Vegne forelagde det *Forslag om en Folkeforsikringsordning*, som baade Venstre og Socialdemokrater dengang gik imod. Ogsaa andre sociale Spørgsmaal, som han har talt til Gunst for eller støttet ved Stemmeafgivning paa Rigsdagen, har ligget indenfor Rammerne af konservativ Programpolitik, »som jo rækker videre, end politiske Modstandere tror eller vil tro.« Social Forstaaelse og konservativ Politik, er, betoner Halfdan Hendriksen, *to Begreber i bedste Harmoni med hinanden. Socialismen har her intet Krav paa noget Monopol.*

Uanset det personligt følelsesmæssige Forhold til Partiet Venstre, erkendte Halfdan Hendriksen imidlertid med realpolitisk Sans, hvad Udviklingen og den politiske Situation krævede af de to Partier, Folkepartiet og Venstre. Som Formand for sit Parti kunde han ikke undgaa at deltage i Forhandlingerne om et Samarbejde i en kombineret Venstre-Konservativ Regering, men for at lette Forhandlingerne overlod han dem for Hovedpartens Vedkommende til *Ole Bjørn Kraft*, hvis Sympati for Tanken han kendte, og hvis Indstilling ogsaa Venstres Forhandlere kendte. Den sidste og afgørende Forhandling førtes da ogsaa mellem *Kraft*, som havde faaet sit Partis Bemyndigelse til at træffe Aftale, og *Erik Eriksen*, der talte og handlede paa Venstres

Vegne. Halfdan Hendriksen lagde derfor ikke saa meget som et Halmstraa i Vejen for, at Forhandlingerne naaede det af baade Venstre og Det konservative Folkeparti ønskede Resultat. Tværtimod! Det var for ham noget selvfølgeligt at acceptere, hvad Partiets store Flertal og han selv personlig under de foreliggende Omstændigheder ansaa for hensigtsmæssigt og rigtigt — her hvor det drejede sig om saglig nøgtern Politik og ikke, som i Foraaret 1945, om noget, der vedrørte baade personlig Ære og Forfatningsprincipper. Og indenfor det Omraade, der var ham betroet som Partiets Formand, respekterede og støttede han lyoalt paa enhver Maade, hvad der var truffet af Aftaler og etableret af Samarbejde mellem Venstre og Det konservative Folkeparti. At Aftaler holdes, og at gensidig Tillid aldrig maa svigtes i Politik, er for Halfdan Hendriksen noget selvfølgeligt. Uanset hvor mange Angreb, der i Tidens Løb har været rettet mod ham og de Standpunkter, han forfægtede — og enhver fremtrædende Politiker maa i det Kapitel indstille sig paa at faa Huden garvet gennem Aarene — har da heller ingen nogensinde beskyldt Halfdan Hendriksen for at gaa Krinkelveje eller bære Maske. Baade Venner og Modstandere vidste altid, hvor de havde ham »baade i Dag og i Morgen«. Man kendte hans Respekt saavel for Aftaler som for Kendsgerninger og hans Vilje til *loyalt at forvalte, hvad der var vedtaget som Partiets Politik*. Halfdan Hendriksen har derfor heller aldrig hyklet en Begejstring, som han ikke følte. Hans Udtryk: »Jeg *akkviescerede* ved den Ordning, som blev truffet«, er et beskedent Udtryk. Men det rummede aldrig Trusel om at ville søge at ændre, hvad han havde »akkviesceret ved«. — Forøvrigt betoner Halfdan Hendriksen Betydningen af, at det var en smidig Mand som *Erik Eriksen*, der nu stod i Spidsen for Venstre og ikke en stejl Mand som Knud Kristensen eller Madsen Mygdal.

Iøvrigt siger Halfdan Hendriksen, at

»Samarbejdet mellem Det konservative Folkeparti og Venstre i de snart seks Aar, der er forløbet, siden det blev etableret, ikke alene har vist sig holdbart, men har vokset sig stærkere og stærkere i Aarenes Løb.

I Dag er de to Partier saa fast sammentømret, at man med Sikkerhed kan regne med, at Samarbejdet vil blive fortsat og

endnu mere uddybet i Aarene, der kommer. Naar de to Partier staar sammen, er de en politisk Magtfaktor af den største Betydning, medens Partiernes Indflydelse er meget begrænset, naar de staar hver for sig. Vi er ikke ensrettede. Samarbejdet mellem de to Partier medfører ikke nogen Indskrænkning i Partiernes Suverænitet. Hvert af Partierne indtager paa visse Omraader Standpunkter, der ikke falder sammen — men det afgørende er, at der paa de store Linier er Enighed Partierne imellem, og hvor saadan Enighed ikke paa Forhaand er til Stede, søges den opnaaet gennem Forhandling inden for det Samarbejdsudvalg Partierne har nedsat.

Æren for det Samarbejde, der er skabt mellem de to Partier tilkommer fra konservativ Side i første Række *Ole Bjørn Kraft*, *Fibiger*, *Aksel Møller* og *Poul Sørensen* og fra Venstre *Erik Eriksen* og *Jens Sønderup*. Ikke mindst har Erik Eriksen her gjort en ypperlig Indsats, og jeg føler mig overbevist om, at det er hans faste Overbevisning, at dette Samarbejde er nødvendigt, hvis vi atter skal naa frem til en borgerlig Regering.«

Halfdan Hendriksen blev den 27. Oktober 1950 af *Ole Bjørn Kraft* spurgt, om han vilde indtræde i den nye Regering som Handelsminister. Svaret var et afgjort Nej. Og da Partiet i Efteraaret 1951 endnu en Gang indtrængende opfordrede ham til at overtage Posten som Handelsminister, da *Weikop* ønskede at fratræde for at indtræde i Københavns Magistrat som Borgmester, var Halfdan Hendriksens Svar fortsat et bestemt Nej. Han havde, anførte han ved begge Lejligheder, nu aftjent sin politiske Værnepligt i en saadan Udstrækning, at han med god Samvittighed kunde afvise at tage flere Byrder paa sig — ligesom han heller ikke paa de paagældende Tidspunkter fandt det forsvarligt at forlade Stillingen paa Carlsberg. Og selv om han ikke ønskede at tage Stillingen som Minister, svigtede han ikke Arbejdet indenfor Partiet, men fortsatte paa de Poster, man havde betroet ham. Han forudsaa imidlertid, at han nu, da han snart fyldte 70 Aar, havde Ret til at tænke paa at trække sig tilbage og tilraadede, at man, i Stedet for at bede ham udvide sit Arbejdsfelt, overvejede at skaffe ham Afløsning. Partiet ønskede imidlertid fortsat at beholde

Halfdan Hendriksen i Arbejdet, som yderligere udvidedes med *Arbejdet for Gennemførelse af den nye Grundlov*.

Det var naturligt, ja selvfølgelig, at Halfdan Hendriksen fik Sæde i Forfatningskommissionen, som udformede den nye Grundlov, inden denne afsluttede sit Arbejde. Fra Aarene sidst i Trediverne, gennem et Livs politiske Arbejde og gennem et vidt Kendskab til Stemninger og Meninger i den danske Befolkning havde han baade Erfaring og Standpunkter.

At mangt og meget i Grundloven af 1915 nu maatte ændres var Halfdan Hendriksen helt klar over, saaledes som han var gaaet ind for Ændringer i 1939 og allerede dengang ansaa dem for ikke blot betimelige men paakrævede.

At deltage i et Forfatningsarbejde, at varetage baade sit Partis Interesser og Synspunkter og at fremsætte egne, for tilsidst at gaa ind for den opnaaede Løsning, er imidlertid noget andet, end at anerkende Resultatet og Fremskridtet som den ideelle Løsning, den paa *alle* Punkter bedste Forfatning. Det er mit Indtryk, at Halfdan Hendriksen gerne under en ny Form havde set et Landsting bevaret — saaledes som saa mange Konservative ønskede det, og saaledes som Grundlovsforslaget af 1939 vilde have gjort det. Et Tokammersystem er jo ikke mindre demokratisk end et Eetkammer — Tokammeret anvendes endda i de fleste og ældste Demokratier.

Men i Forfatningsspørgsmaalet, som i mange andre Spørgsmaal, han stilledes overfor i et langt Liv i Politik, er den rette Politik ikke kun et Spørgsmaal om egne Ønskers Opfyldelse fuldtud, men ogsaa et Spørgsmaal om, hvad der er opnaeligt, naar et Resultat skal naas, altsaa et Spørgsmaal om at naa længst muligt indenfor »det muliges Kunst«.

Halfdan Hendriksen, som fik sin Plads mellem dem, der formede den nye Grundlov, tog derfor ogsaa loyalt Plads mellem dem, der stemte for den og forsvarede den — ogsaa naar den førte til Afskaffelse af det Landsting, han selv havde Sæde i, og havde virket i gennem Aarene fra 1932 til 1943 og fra 1947 til 1953.

At Landstinget afskaffedes betød imidlertid ikke, at Halfdan Hendriksen gik ud af aktiv Politik. Ved Valget i 1953 valgtes han i Hellerupkredsen til Medlem af Folketinget med stort Stemmetal.

Den 12. November 1951 fyldte Halfdan Hendriksen 70 Aar, og efter eget Ønske fejrede han selve Dagen i sit Hjem. Men fra nær og fjern strømmede Gaver, Blomster, Breve og Telegrammer til Hjemmet, ogsaa mange Breve fra Mennesker, Halfdan Hendriksen slet ikke kendte eller kun havde truffet flygtigt, men som paa denne Dag vilde sige ham Tak for trofast konservativ og national Indsats gennem mange Aartier og allermest for hans Gerning som Handelsminister under Krigen. En af de Hilsener, der glædede Halfdan Hendriksen allermest, var et haandskrevet Brev fra fhv. Statsminister *Buhl*, hvori det hedder:

»Kære Handelsminister Halfdan Hendriksen! Det er med Vilje, jeg har undladt det lille »fhv.«, for det er først og fremmest Deres Ministergerning og vort Samarbejde i Besættelsesaarene, jeg har i Tankerne, naar jeg her sender Dem mine hjerteligste Lykønskninger. Det var ikke blot Deres kloge og sagligt fremragende Ledelse af selve Handelsministeriet med dets store og vanskelige Opgaver, der betød saa meget i disse Aar. Ogsaa ved Deres altid vagtsomme og aktive Holdning under de indre ministerielle Modsætninger øvede De en saare værdifuld, national Indsats, og jeg ser med Glæde tilbage paa vort nære og fortrolige Samarbejde den Gang. Til min Lykønskning føjer jeg min hjerteligste Tak derfor og for den Tillid, De altid har vist mig.«

Med Brevet fulgte en Buket bestaaende af 70 pragtfulde gule Roser. — »Navnlig fordi denne Hilsen kom fra en politisk Modstander, som jeg ved adskillige Lejligheder havde staaet i skarp Modsætning til, vil man forstaa, at en saadan Hilsen var af Værdi for mig,« udtaler Halfdan Hendriksen.

Halfdan Hendriksen fik dog ikke Lov til kun at fejre 70-Aarsdagen i sit Hjem. Den 15. November afholdt Carlsbergfondets Direktion en stilfuld Fest for ham paa den Kgl. Skydebane. Og den 22. November — efter at Halfdan Hendriksen og Hustru i Oslo havde deltaget i Den norske Bryggeriforenings 50 Aars Stiftelsesdag og dermed følgende Fester, hvor han blev udnævnt til Foreningens Æresmedlem, — fejrede Det konservative Folkeparti ham ved en Middag og Fest i »Borgernes Hus«. Halfdan Hendriksen fik her med fuldttonende Styrke fra en Række konservative Talere at høre, hvorledes mange af dem, med hvem han havde samarbejdet i Konservatismen,

— og han saa mange, med hvem Samarbejdet havde været i det meste af tredivte Aar — ikke blot i ham saa en altid loyal og dygtig Medarbejder i den danske Konservatismes Arbejde og nu i flere Aar Partiets Formand, men ogsaa en personlig Ven. Den hjerteligste Stemning beherskede Festen. Halfdan Hendriksens egne Ord om den er: »*Jeg kan godt sige, at denne Fest for mig blev et Minde, der lyser over Resten af mit Liv.*«

Man forstaar denne Følelse hos Halfdan Hendriksen! Godt seks Aar før havde han, skuffet og bitter, tænkt paa at forlade det politiske Liv. Med Rette skuffet og bitter, fordi der blev gjort ham Uret, og fordi han uvilkaarligt følte sig svigtet, netop umiddelbart efter at han havde øvet sin største og mest fortjenstfulde saglige og politiske Indsats i Nationens Tjeneste: Gerningen som Handelsminister i Besættelsens onde Aar. Men saa havde han hærdet sin Vilje til at sejre netop dér, netop paa den Valplads, hvor Omstændighederne en Overgang gav hans Modstandere en Overmagt. Han fortsatte ikke stilfærdigt og halvskjult i det politiske Livs Baggrund, endsige gik! Han satte tværtimod konservativt Stemmetalsrekord for en Valgkandidat ved Efteraarsvalget i 1945. Han blev Partiets Formand og blev Aar efter Aar indstændigt anmodet om at fortsætte, ogsaa da han fyldte 70 Aar. Forlængst havde Vælgerforeningen for København og Frederiksberg, nemlig da han i 1945 gik som Formand, valgt ham til Æresmedlem. To Gange efter Befrielsen i 1949 havde man anmodet ham om igen at blive Handelsminister — og det var af fri Vilje, han ikke blev det, — ikke fordi nogen satte sig imod det. Og et Partis Tak og Hyldest og Hilsener fra mange politiske Modstandere paa den politiske Arena strømmede nu imod ham. Han havde faaet Oprejsning. Han havde sejret netop der, hvor han *vilde* sejre! Men ikke over Mænd, som følte Bitterhed. Tværtimod! Han stod paa Halvfjerdsdaarsdagen mellem Mennesker, som af oprigtig Overbevisning sagde ham Tak. Tak for dengang, for Ministergerning og for national Indsats! Og Tak for de Aar, der fulgte efter, for myndigt og trofast samlende Arbejde i de Aar, hvor Det konservative Folkeparti havde været splittet og truet indefra som maa-ske ingensinde før i sin Historie. Men nu atter stod som et samlet og enigt Parti.

Halvfjerdsdaarsdagen var festlig. Men den var ikke et Punktum.

Endnu Aar frem i Tiden ønskede man baade i Politik og i Forretningsliv og industriel Produktion at drage Nytte af Halfdan Hendriksens Kunnen og Erfaring. Ogsaa Aarene efter Halvfjerdsaaarsdagen blev travle, med lange Arbejdsdage. Stundom ønskede Halfdan Hendriksen at trække sig tilbage, men atter og atter bad man ham fortsætte, bad ham se Tiden an. Og hver Gang sejrede hans Pligtfølelse.

Derfor vil Takken fra hans Parti og fra de konservative Vælgere strømme endnu varmere og stærkere imod ham paa 75-Aarsdagen, end da han blev Halvfjerds. Saavist som han gennem sin Gerning har øget det Maal af Tak, Konservatismen skylder ham for et Livs dygtige og altid uplettede Gerning i Det konservative Folkepartis Tjeneste. Og — allermest i Krigens Aar — i hele det danske Folks Tjeneste og til dets Gavn.

*Fra venstre Maleren Knud Edsberg, Halldan Hendriksen
og Poul Sørensen ved Maleriet af Halldan Hendriksen, skænket af
konservative Følgere paa 70 Aarsdagen 1951.*

ISLAND, GRØNLAND OG FÆRØERNE

I Sommeren 1913 stod Halfdan Henriksen foran Forretnings-ejendommen »Godthaab« i Reykjavik. Sten var blevet kastet mod hans Vinduer, ophidsede unge Islændinge raabte mod ham, og den islandske Presse bragte i de følgende Dage vrede Artikler mod »Stor-danen Henriksen«. Aarsagen var, at Halfdan Henriksen havde nægtet at tage Dannebrog ned.

Men i Sommeren 1949 modtog Halfdan Henriksen fra Islands Statsminister en Forespørgsel, om han vilde modtage Islands højeste Orden, Storkorset af Islands Falk — som Islands Præsident og Re-gering ønskede at give ham.

Fra Sten mod Ruderne til det islandske Storkors! Mellem de to Ting ligger et Livs Arbejde i Danmarks og i Islands gensidige Forhold, et Arbejde, som aldrig søgte at splitte, men — under ofte van-skelige Forhold — at bevare Venskab og godt Samarbejde mellem to nordiske Lande.

Allerede i 1905 kom Halfdan Henriksen som ung Mand til Island, sendt derop af DFDS for at lære Landet at kende. Han besøgte næsten alle de 60 Anløbssteder Kysten rundt og lærte mange Islændinge at kende personligt. Senere, da han var blevet selvstændig »islandsk Købmand« via sit eget Firma, besøgte han hyppigt Island, knyttede direkte Forbindelser med stedlige Købmænd og kom i en Række ansete islandske Hjem i Reykjavik. Hans Kendskab til mange af de Mænd, som senere kom til at præge baade den økonomiske og poli-tiske Udvikling i Island, gaar tilbage til hans unge Aar som Forret-ningsmand inden Første Verdenskrig.

Jeg har tidligere nævnt, hvad Forretningslivet betyder som god Skole til Deltagelse i det politiske Liv. Men gjaldt dette, naar Talen

er om Halfdan Hendriksens Deltagelse i hjemlig dansk Politik, gjaldt det ikke mindre, naar Talen var om Forholdet mellem Danmark og Island. Det var hans Førstehaandskendskab til Island og dets Erhvervsforhold, dets Muligheder og dets Evners større eller mindre Rækkevidde til enhver Tid, samt hans Kendskab til islandsk Vilje og islandske Ønsker, der gjorde, at han altid var paa kendt Grund, naar islandske Forhold og Relationerne mellem Danmark og Island drøftedes og skulde rammelægges. Naar islandske Forhandlere fremførte deres Synspunkter, skulde Halfdan Hendriksen aldrig have forklaret eller fortolket, hvad de talte om. Han forstod det umiddelbart, saa og kendte tilbunds Baggrunden for det, der optog dem.

Man maa ikke udfra dette slutte, at Halfdan Hendriksen var mere Islænding end Dansker. Han var og forblev dansk Patriot, som de Islændinge, han Livet igennem mødte, var islandske Patrioter helt ned i Hjerterødderne, Mænd der vilde det bedste for deres Land og som allerede tidligt saa frem mod deres Lands politiske og økonomiske Selvstændighed og arbejdede for at naa dette Maal. Halfdan Hendriksen og hans islandske Modparter kendte fuldt vel hinandens Grundsynspunkt og respekterede hinanden for det.

Men Forretningsmænd — og det var længe især Forretningsmænd i det islandske Folk, Halfdan Hendriksen havde Forbindelse med — er ved Siden af at være Idealister i samme Maal som deres andre Landsmænd ogsaa Realister, ikke Fanatikere. Fanatisme, hensynsløs national eller ideologisk Maalsætning, der slipper Forbindelse med Jorden og Virkeligheden, slaar altid først og dybest Rod hos Dyrkere af de frie Fag: hos Jurister, hos Lærere, hos Professorer, Journalister, Forfattere og Kunstnere — hvad Historien bærer talrige Vidnesbyrd om. Bonden, Fiskeren, Købmanden og Rederen har lige saa høje Idealer. Men de ved og fornemmer med stor Styrke, at hvordan end Forfatninger formes, og hvordan end større og mindre Konflikter faar Skikkelse, saa skal og maa Jorden dyrkes, Havets Produkter bringes i Land, nødvendige Varer byttes og Varerne bringes over Havet simpelthen for at Livet kan leves, Føden sættes paa Bordet, Menneskene faa Klæder paa Kroppen og Brændsel i Ovnene og livsnødvendig Produktion holdes i Gang. Erhvervslivets Mænd har bevidst eller intuitivt en dyb Respekt for Hverdagen og Livets primære Krav — klar Bevidsthed om, at den Dag disse Krav ikke kan op-

fyldes, bryder Samfundet sammen som et Korthus — og al ideologisk og national Maalsætning vejres hen, naar Menneskene dør af Sult. Idealers Gennemførelse forudsætter, at der er sunde og stærke Mennesker til at gennemføre dem. Erhvervslivets Mænd — Erhvervsliv her taget i videste Forstand i By, paa Land og paa Havet — forbliver altid deres Samfunds og Nations Intendanturkorps, hvis Pligt det er at sørge for, at selve Livets Forudsætninger for at kunne naa ideelle Maal er til Stede.

Mangen islandsk Akademiker, Lærer og Journalist ønskede allerede ved Aarhundredskiftet et fuldt uafhængigt og selvstændigt Island. Den islandske Forretningsmand, Bonde og Fisker havde i voksende Udstrækning samme Ønske og Maal. Men medens de, der kaldtes »De intellektuelle«, ønskede Forandringen om muligt straks, saa Erhvervslivets Mænd, at de økonomiske og erhvervsmæssige Muligheder for virkelig Selvstændighed først maatte bygges Aar for Aar. Egen Kapital, egne Forretninger, egne Rederier og fortsat veludbygget Samhandel med andre Lande var den virkelige Selvstændigheds Forudsætninger. Erhvervslivets Mænd havde her et skarpt Blik for Betydningen af den rette Rytme og Takt i Udviklingen — det virkelighedsnære Blik for, at et holdbart Hus maa bygges fra Grunden Sten for Sten, medens ideologiske Fanatikere har en uudryddelig Tendens til at begynde med Taget og Flagstangen.

De islandske Forretningsfolk var ikke i Tvivl om, hvor Udviklingen vilde ende. Halfdan Hendriksen var ogsaa tidligt klar over, hvad der engang vilde komme. Men han bidrog sit til, at naar det engang kom, skulde det ikke forme sig som et ulægeligt Brud, men som Venskab og Samarbejde mellem to nordiske Lande, — netop som det Venskab, der kom til Udtryk, da Kong Frederik IX og Dronning Ingrid i Foraaret 1956 besøgte Island og af Præsident, Regering og Befolkning fik den hjerteligste Modtagelse.

Den før omtalte Flagepisode i 1913 fandt Sted, da Halfdan Hendriksen efter Opfordring fra Bankverdenen var taget til Island for at undersøge og forestaa en Ordning vedrørende Foretagendet A/S P. J. Thorsteinsson & Co.

Det var dengang Skik, naar Skibe anløb Reykjavik og Handelsstederne, at man hejste Flagene. Nogle hejste det islandske Flag, an-

dre det danske, som endnu var det eneste autoriserede. Og da Inspektionsskibet »Islands Falk« og Halfdan Hendriksens eget Skib »Sterling« netop var ankommet til Reykjaviks Red, flagedes der baade i Byen og paa Skibene.

I det gode Vejr sejlede mange Baade ud paa Reden, og en ung Mand roede flere Gange omkring det danske Inspektionsskib og svingede i tydelig demonstrativ og udfordrende Hensigt med det islandske Flag. Det irriterede en ung vagthavende Løjtnant, der ikke var særlig kendt med islandske Forhold og islandsk Mentalitet, saa stærkt, at han lod en Baad fra »Islands Falk« bemandede, indhentede Islændingen, »arresterede« ham og konfiskerede Flaget.

Meddelelsen spredtes med Lynets Fart i Reykjavik, hvor Selvstændighedsfløjen omgaaende krævede, at alle danske Flag over hele Byen skulde erstattes med islandske, eller at de danske Flag — som et Mindstekrav — omgaaende skulde stryges. Det blev de danske Flag ogsaa. Kun paa Halfdan Hendriksens Domicil »Godthaab« vedblev Dannebrog at vaje.

Da en Skare Demonstranter krævede det danske Flag taget ned, sagde han Nej. Kort efter kom saa en højtidelig, ja halvofficiel Deputation fra Borgerskabet, ledet af Halfdan Hendriksens gode Ven Borgmester *Knud Zimsen*, og Deputationen henstillede, at det danske Flag blev taget ned, dels fordi Stemningen i Byen var ophidset, dels fordi det kunde skade »P. J. Thorsteinsson & Co.« samt Halfdan Hendriksen personlig.

Halfdan Hendriksen svarede, at han havde Ret til at have Dannebrog vajende; at det var dansk Skik aldrig at sænke Flaget før Solnedgang, naar det først var hejst, og at han derfor maatte nægte at stryge det danske Flag. — Da Deputationen kom ud paa Gaden med det Svar og hurtigt fjernede sig, brød Spektaklet løs. Der kastedes Sten mod Huset, en eller et Par Ruder knustes, vrede Raab lød, nogle Studenter klatrede op ad Husets Facade og skar Flaglinen over, saaledes at Flaget under Demonstranternes Jubelraab faldt ned paa Taget. Da Halfdan Hendriksen syntes, at nu kunde det være nok, gik han trods Advarsler fra sit Personale ud til Demonstranterne for at tale dem til Rette, »forberedt paa lidt af hvert«, som han selv siger. Men Islændinge er ikke af de Folk, som i Flok overfalder en eenlig Mand. De respekterede den, der kom alene og trak sig tilbage uden

at forulempe ham, medens en Islænding fra Personalet klatrede op paa Taget og reddede det danske Flag.

Fhv. Marinekaptajn *Trolle*, der drev Assuranceforretning i Island, Direktør *Debell* fra Det danske Petroleumsselskabs Filial i Reykjavik og Halfdan Hendriksen klagede til de reykjavikske Autoriteter og modtog en Beklagelse. Byfoged *Jon Magnusson* tilbød, at en islandsk Politivagt kunde staa ved Halfdan Hendriksens Flagstang, hver Gang han ønskede at flage med det danske Flag, »et i Sandhed opofrende Tilbud, da hele Reykjaviks Politistyrke paa det Tidspunkt kun talte faa Mand.« Halfdan Hendriksen afslog da ogsaa Tilbudet, og Resten af Sommeren kunde han og andre hejse Dannebrog, hver Gang de ønskede det, uden at nogen forulempede dem eller Flaget.

Medens Autoriteterne tog Sagen sindigt, gik Bølgerne højt i Pressen. Særlig skrev Redaktøren af »Isafold«, *Björn Jonsson*, der senere blev Minister, og som blev Far til Islands første Præsident, *Sveinn Björnsson*, som blev nær Ven af Halfdan Hendriksen, en voldsom Artikel med Overskriften: »Stordanen Hendriksen«. Artikkels samlede Indhold husker Halfdan Hendriksen ikke, kun at det var en Bredside af *ægte islandsk Kraft*, bidske Ord fra karsken Bælg. En Sætning staar dog prentet i Halfdan Hendriksens Erindring: »Islændinge! Vis Stordanen, hvor David købte Øllet — ellers er I ikke ægte Islændinge«.

En ung heftig Forretningsmand — unge heftige Skribenter! Aar senere skulde de sidde som værdige Repræsentanter for deres Lande i ofte trælse Forhandlinger, men altid under urbane og diplomatiske Former. Tiderne forandredes og Menneskene med dem — selv om der laa varige Realiteter, varig Følelse og ægte Nationalfølelse hos begge Parter bag Konflikten en *miniature* i Reykjavik i 1913.

Konseilspræsident *Zahle* fik telegrafisk Meddelelse om Sagen, men svarede overhovedet ikke. Han var ikke den Mand, der reagerede i slig en Sag — i alt Fald ikke positivt. Geheimeetatsraad *Damm*, som ogsaa fik Telegram, svarede heller ikke telegrafisk, men kommenterede senere det skete med Raadet: »Slaa lidt koldt Vand i Blodet!«

Halfdan Hendriksen frygtede umiddelbart efter »Affæren«, at han maatte opgive sin Forretning paa Island. Der var i Reykjavik blevet kold Luft omkring ham, og han blev ikke inviteret til Middage og

Sammenkomster hos tidligere Venner og Omgangsfæller — man syntes, at Stemningen, der var opildnet af Pressen, skulde falde til Ro først. Halfdan Hendriksens islandske Forretningsforbindelser lod ham imidlertid forstaa, at hvad de end mente i nationale Spørgsmaal, og hvad han end mente, — og de kendte hinandens Standpunkter — vilde det skete aldeles ikke influere paa den forretningsmæssige Forbindelse mellem dem. Hans Forbindelse med islandsk Erhvervsliv blev da heller ikke svækket, men tværtimod stærkt udvidet i de efterfølgende Aar. Islændinge har deres egen Mening og Holdning, men de agter og respekterer andres. Det var Halfdan Hendriksens Indtryk, at hans Optræden og aabne Bekendelse i Stedet for at skade ham, øgede Respekten for og Tilliden til ham. Det var i alt Fald kun relativt kort efter »Flagaffæren«, at Byfoged *Jon Magnusson*, efter at være blevet islandsk Statsminister, og den fremragende danskfødte Købmand *Thor Jensen*, som under Første Verdenskrig ledede Islands Forsyningstjeneste, i København henvendte sig til Halfdan Hendriksen og spurgte, om hans Firma vilde være Islands Regerings Exportkommission's Repræsentant ved Salg af alle Varer fra Island, som skulde gaa til Danmark eller Sverrig. Det var en Tillidserklæring og samtidig en Anmodning, som Halfdan Hendriksen med Glæde sagde Ja til. Islændingene regnede med, at han med sit Kendskab til Islands Erhvervsliv og til Markederne for islandske Produkter var den, som gennem sit Firma bedst kunde varetage islandske Interesser. Og Forbindelsen med den islandske Stat som saadan førte selvfølgelig til en stærk Udvidelse af Halfdan Hendriksens Forretning, som i Forvejen havde været i stærk Vækst. Det var, som al god Forretning skal være det, et Arrangement til begge Parters Gavn og Tilfredshed.

I 1919 var Halfdan Hendriksen efter den islandske Regerings Anmodning paany i Reykjavik. Dels vilde man gerne udtale de islandske Autoriteters Tak og Anerkendelse for godt Samarbejde, ordne tilbageværende Enkeltheder og endelig spørge, om Halfdan Hendriksen for den islandske Stat kunde sælge 1.000 islandske Heste pr. omgaaende. — Hestene blev solgt som ønsket, Stemningen var den allerbedste, og mange gamle personlige Forbindelser genoptoges paany ved denne Lejlighed. Samtidig orienterede Halfdan Hendriksen sig

med Hensyn til den økonomiske Udvikling, der var ved at foregaa med øget Tempo paa Island, nemlig de islandske Ønsker om en stadig stærkere Stilling for hjemlige islandske Foretagender — hvilket maatte kræve nye Veje og Former i Handelen mellem Danmark og Island, Brud med traditionelle Metoder, uden at Forbindelser til gensidig Gavn derfor behøvede at briste.

Rent politisk var Forholdet mellem Island og Danmark forøvrigt blevet mindre spændt som Følge af *den dansk-islandske Aftale af 1918*, der gjorde Island til en helt selvstændig Stat i Kongefællesskab med Danmark. Det var en Form, som et Flertal i Island foreløbig fandt sig tilfreds med, selv om et derefter gennem Aarene voksende Mindretal, som tilsidst blev et Flertal, ønskede ogsaa Kongefællesskabet ophævet.

Til Overvaagelse af, at begge Parter holdt trufne Aftaler og til Formidling af Spørgsmaal mellem Island og Danmark oprettedes det saakaldte *Dansk-Islandske Nævn*, der fik lige mange Medlemmer fra begge Lande, nemlig tre fra Danmark og tre fra Island. Naar Tallet blev tre og ikke fire, skyldtes det, at Det konservative Folkeparti, især under Paavirkning af Alexander Foss, ikke ønskede at være med i Arbejdet i Nævnet. Der laa i denne Holdning et Udtryk for, at man ikke fra konservativ Side kunde eller vilde anerkende den Udvikling, der havde fundet Sted og som resulterede i Overenskomsten af 1918. Man ønskede ud fra konservative Synspunkter en nærmere Forbindelse mellem Danmark og Island og begrundede dette Ønske ogsaa med statsjuridiske Argumenter, i hvilket Historiens Ret understregedes stærkere end Nutidens Muligheder, omend en Udviklings Uundgaaelighed erkendtes.

I 1926 blev Halfdan Hendriksen imidlertid Medlem af Bestyrelsen for den konservative Folketingsgruppe, og i 1927 besluttede Partiet at lade sig repræsentere i Dansk-Islandsk Nævn — noget der lettedes ved, at man ogsaa fra islandsk Side gerne saa Antallet af islandske Medlemmer udvidet til fire. Og da først Ændringen var besluttet og Det konservative Folkeparti skulde vælge et Medlem, betragtedes Halfdan Hendriksen af sit Partis Repræsentanter, i alt Fald af et overvældende Flertal, som selvskrevet Medlem til Posten. Rigsdagsgruppen havde vel adskillige Medlemmer med gammel Kærlighed til og adskilligt Kendskab til Grønland, Island og Færøerne — som

f. Eks. *Victor Pürschel*, Professor *Ellinger* og andre, — disse Landsdeles Forhold var jo for Konservatismen et nationalt Spørgsmaal og som saadant en Hjertesag. Men i Relationer mellem Danmark og Island havde den konservative Rigsdagsgruppe ikke noget mere kyn- digt Medlem end Halfdan Hendriksen. Hvad angaar Indsigt i de erhvervsmæssige Forhold paa Island havde den samlede Rigsdag vel overhovedet ingen mere kyndig.

Dansk-Islandsk Nævn kom formelt til at bestaa indtil 1950, først da opløstes det officielt, og flere af de oprindelige Medlemmer var afgaaet ved Døden, uden at man i hvert Tilfælde havde valgt en fast Efterfølger for dem i Nævnet. Da Venstremanden Dr. *Krag*, som var med fra Begyndelsen, døde i 1942, valgte Venstre f. Eks. ingen egentlig Efterfølger for ham i Nævnet, men lod sig ved Lejlighed repræ- sentere først af Folketingsmand *Vanggaard*, der gik op i de nordlige Spørgsmaal med varmt dansk Sind og dyb Interesse, og senere af Byretspræsident *Rytter*, der havde indgaaende Kendskab ikke mindst til færøske Forhold. Efter Socialdemokratiets første Repræsentant *Borgbjergs* Død blev *Hans Nielsen* Medlem af Nævnet, og da han døde, blev *Hans Hedtoft* Socialdemokratiets Nævnsrepræsentant. Pro- fessor *Arup*, en fin Kender af islandsk Kultur og af Islands samt det dansk-islandske Forholds Historie gennem Aarhundreder, sad der- imod i Nævnet som det radikale Venstres Repræsentant, fra det op- rettedes i 1918, til det opløstes i 1950. Halfdan Hendriksen havde Sæde i det fra 1927 til 1950, altsaa i 23 Aar. Fra Island var gennem Tidens Løb mange fremtrædende og dygtige Mænd Medlemmer af Nævnet.

Det sidste samlede Møde med baade danske og islandske Med- lemmer fandt imidlertid Sted den 4. September 1939 i København, ved hvilken Lejlighed Halfdan Hendriksen ledede Mødet. I Aarene forinden havde Nævnet, som skiftevis holdt sine aarlige Møder i København og Reykjavik behandlet en lang Række Spørgsmaal af Betydning for begge Lande. Saaledes resulterede Forhandlinger i Nævnet bl. a. i, at en dansk Handelsdelegation med Halfdan Hendrik- sen som Formand sendtes til Reykjavik i 1935. Der opnaaedes ved den Lejlighed en Overenskomst paa 17 Punkter. Begge Parter ventede, at den vilde føre til større Samhandel, og der udtaltes baade dansk og islandsk Tilfredshed med Overenskomsten. Handelssamkvemmet

gjorde ogsaa nye Fremskridt. Men saa kom Verdenskrigen — en helt ny Situation var dermed skabt — ogsaa mellem Island og Danmark.

Ved dansk-islandske Forhandlinger mellem 1936 og 1939 ønskede Regeringen, hvad saa Aarsagen var, imidlertid ikke Nævnet repræsenteret, men at Forhandlingerne førtes af Embedsmænd, hovedsagelig af Embedsmænd fra Udenrigsministeriet, akkurat som naar der forhandlede med andre fremmede Lande. I Nævnet var der nogen Kritik og Fortrydelse i den Anledning. Nævnet var jo Udtryk for, at der var et andet Forhold mellem Danmark og Island end f. Eks. mellem Danmark og Frankrig. Nævnet var tænkt som et særligt Binde- og Formidlingsled. Dertil kom, at Nævnets danske og islandske Medlemmer kendte hinanden gennem Aar, var vant til at forhandle med hinanden. Regeringen stod imidlertid fast paa sit Standpunkt. Endnu et Baand var bristet, i alt Fald filet i til tæt ved Bristepunktet. — Stedet her er forøvrigt ikke til at komme ind paa en udførlig Gennemgang af Dansk-Islandsk Nævns Forhandlinger og Indsats. De i dette, nu historiske Spørgsmaal særligt interesserede, maa henvises til den Protokol, som af Nævnets danske Afdeling er udsendt paa Munksgaards Forlag.

Under den anden Verdenskrig gennemførte Island sin fuldstændige Selvstændighed ved først at vælge Rigsforstander dernæst Præsident samt erklære Republikken Island. Al politisk Forbindelse med Danmark af særlig Natur var dermed brudt af. Men hvordan end Formen for Islands Handlemaade føltes aktuelt i Danmark, var der hos os fuldstændig Forstaaelse af, at man stod over for noget, der ikke kunde gøres om. Kong Christian X's smukke og kloge Telegram til Altinget var Udtryk ikke kun for Kongens egne, men for det danske Folks Følelser og Tanker: Ønske om Lykke for Island og for dansk-islandsk Venskab i kommende Tider.

Uanset at Forbindelsen var ophævet, var der imidlertid en Række praktiske Spørgsmaal, som maatte bringes i Orden, og Forhold som maatte afvikles eller nyordnes: Fællesskab i Fiskeriinspektionen og i Udenrigstjenesten, Spørgsmaalet om gensidig Indfødsret samt mange økonomiske Spørgsmaal.

Danmark lod sig i disse Drøftelser, der begyndte allerede i Sep-

tember 1945, repræsentere af sine Medlemmer i Dansk-Islandsk Nævn, som Halfdan Hendriksen jo stadig var Medlem af, men suppleret med Repræsentanter for Administrationen samt for Færøerne, der har store Interesser i Fiskeri ved Islands Kyster og i Adgang til islandske Havne. Først lededes disse Forhandlinger fra dansk Side af Minister *Mohr*, men, da han blev Gesandt i Rom, af Halfdan Hendriksen som Formand. Da Forhandlingerne ikke kunde afsluttes i København i Efteraaret 1945, fløj den danske Delegation sidst i August 1946 til Reykjavik for at afslutte dem.

Forhandlingerne vedrørende Ordningen af de praktiske Spørgsmaal gik i Virkeligheden ret let — begge Parter var indstillet paa at naa til Resultater i god Forstaaelse og at lette det fremtidige Forhold. Det er imidlertid Halfdan Hendriksens Indtryk, at hvad der ved denne Lejlighed interesserede Islændingene endnu mere end Ordningen af de praktiske Spørgsmaal var, om Island kunde faa de gamle islandske Haandskrifter, som beroede i København, dels i Det kgl. Bibliotek, dels i den arnamagnæanske Samling, udleveret. Atter og atter kom de islandske Forhandlere ind paa dette Spørgsmaal, skønt det ikke stod paa Dagsordenen. Her kunde den danske Delegation dog kun meddele, at den ikke var bemyndiget til at føre Forhandlinger om dette Spørgsmaal, men maatte henstille til den islandske Regering at forhandle direkte med den danske Regering om Sagen — et Svar, man i Reykjavik var alt andet end tilfreds med.

Skuffelsen over, at Sagen om Arkivalierne foreløbig maatte hvile, mindskede dog ikke den berømte islandske Gæstfrihed. Der var arrangeret en Række store Fester og Udflugter og ogsaa en Flyvetur til Akureyri over Nordisland. Som en særlig Opmærksomhed mod *Fru* Halfdan Hendriksen, der som eneste Dame deltog i Rejsen, lagdes Flyveturen henover det gamle Handelssted Bordeyri, hvor Fruen er født. Ogsaa privat havde Halfdan Hendriksen Lejlighed til at møde islandske Venner, bl. a. Statsministeren *Olafur Thors* og »Thorserne's Fader«, den berømte *Thor Jensen*, der havde betydet saa meget for Skabelsen af det nye Island baade paa Fiskeri- og Landbrugsomraadet. Han var dengang 83 Aar gammel og døde Aaret efter. Halfdan Hendriksen havde kendt ham fra sin egen Ungdom og haft et tillidsfuldt Samarbejde med ham paa en Række forretningsmæssige Omraader. »Han var en af de betydeligste og mest initiativrige Mænd,

jeg har truffet i mit Liv, og jeg mistede ved hans Død en fuldtro Ven,« skriver Halfdan Hendriksen i sine Erindringer og Noter.

»Det er umuligt for mig,« siger Halfdan Hendriksen, »at nævne Navnene paa alle de Islændere, der blev mine Venner, men enkelte staar særlig stærkt mejslet i min Erindring. Dette gælder i første Række, foruden *Thor Jensen, Olafur Johnson*, Stifteren af det store og ansete Firma O. Johnson & Kaaber. Olafurs og mit Venskab er næsten 50 Aar gammelt. Han bor nu i New York, hvor han har drevet en betydelig Virksomhed, men hver Maaned brevveksler vi og med Mellemlum mødes vi og opfrisker gamle Minder. Ogsaa til Thor Jensen's dynamiske Søn Statsminister *Olafur Thors* er jeg knyttet med Venskabsbaand. Og jeg kunde nævne mange, mange flere.«

Efter at de praktiske Spørgsmaal mellem Island og Danmark var ordnet, nedsatte den danske Undervisningsminister den 13. Marts 1947 en Kommission af Sagkyndige, som skulde undersøge alle Forhold vedrørende de omstridte Haandskrifter og andre Papirer. Formand blev Professor *Erwin Munch-Petersen*, medens Halfdan Hendriksen repræsenterede Det konservative Folkeparti i Kommissionen.

Kommissionsarbejdet var grundigt, men gik ogsaa langsomt. Først efter 4½ Aars Forløb kom Betænkningen. Halfdan Hendriksen indtog her det Standpunkt, at naar Betænkningen gav alle de Oplysninger, som man havde bedt Kommissionen om at give, saa var Opgaven løst, og der var ingen Grund for Kommissionen til at give Udtryk for en subjektiv Opfattelse i en Konklusion. »Jeg mente dette først og fremmest, fordi et langt Liv har lært mig, at man aldrig skal svare paa andet og mere, end man bliver spurgt om.«

Da Kommissionens øvrige Medlemmer imidlertid ønskede at fremkomme med Særudtalelser og Forslag til de Retningslinier, som efter de paagældendes Mening burde følges ved eventuel Udlevering, udtrykte Halfdan Hendriksen i sin Udtalelse Sympati for den Konklusion, som Rigsbibliotekar *Svend Dahl*, Rigsarkivar *Lindvald*, Seminarieførstander *Poul Holt* og Professor *Munch-Petersen* var kommet til. Halfdan Hendriksen ansaa det dengang for sandsynligt og kunde ogsaa tiltræde, at i alt Fald nogle af Samlingerne vilde blive udleveret. Men som han skriver i sine Papirer: »Hvorledes Afgørelsen, der jo maa træffes af Regering og Rigsdag, end bliver, frygter

jeg for, at den hverken vil tilfredsstille Islænderne eller de i Sagen interesserede Danske.« En Forudfølelse, som Halfdan Hendriksen indtil nu har faaet ubestridelig Ret i.

I 1950 ophævedes Dansk-Islandsk Nævns danske Afdeling ved Rigsdagsbeslutning. Dets Arbejdsmuligheder var udtømt, dets Mission afsluttet efter aarelangt grundigt og betydningsfuldt Arbejde.

»Men,« skriver Halfdan Hendriksen, »det var ikke uden Vemod, jeg fra Landstingets Talerstol anbefalede Forslaget om Opløsning af dette Nævn, som jeg havde været Medlem af i 23 Aar. Jeg har i de sidste snart femti Aar følt mig stærkt knyttet til Island, som jeg første Gang besøgte i 1905, og paa hvilket Land jeg i min Manddomstid havde min Forretning. *Island er det Land, der staar mig nærmest efter Danmark.* Det er et smukt Land med en storslaaet Natur, og Islands Befolkning er dygtig, intelligent og flittig. I Island traf jeg mange, der blev mine Venner for Livet, og i Island saa min Hustru Dagens Lys. Derfor kan jeg slet ikke andet end holde af Island og føle for det. Alligevel kan jeg ikke stille mig bag de stærke Krav om Udlevering af *alle* de meget omtalte Haandskrifter.«

Halfdan Hendriksens Interesse for *Grønland* — en Interesse baade for Grønlændernes Kaar og for en fælles dansk-grønlandsk Udnyttelse af Rigdomme i de grønlandske Farvande og af Grønlands Mineraler og andre Erhvervsmuligheder — er af tidlig Dato. I Foraaret 1925 stiftede Halfdan Hendriksen saaledes sammen med Skibsreder A. P. Møller, Skibsreder *Kraemer* og Direktør Anthon *Petersen*, daværende Indehaver af Restauranten »Wivel«, som nu hedder »Wivex«, A/S »Det grønlandske Havfiskeri«.

I nogen Grad var Oprettelsen af dette Selskab et Eksperiment. Med lange Mellemrum havde der i de sidste 150 Aar været konstateret Torskeforekomster under Grønland, men Torsken forsvandt altid igen i Løbet af 2—3 Aar, og overvældende stor var Torskemængden ikke.

Imidlertid havde færøske Kuttere, som drev Torskefiskeri under Grønland i 1923, haft særdeles gode Resultater, og det hævdedes fra flere Sider, at Torsken virkelig var ved at blive talrigere, og at Forekomsten nu var hyppigere og mere langvarig end før. Halfdan Hendriksen og de andre nævnte Herrer mente derfor, at det vilde være

af stor Betydning at faa konstateret Rigtigheden af Forekomsterne samt deres Størrelsesorden. De lod dog Aktiekapitalen til det nystartede Selskab indskrænke til et Beløb paa 50.000 Kr. plus et Beløb, som Firmaet Dines Petersen & Co. laante Selskabet til Undersøgelserne. »Flaaden« kom til at bestaa af en Motorskonnert »Agnes«, som lejedes af Skibsreder E. Kromann, Marstal, og som indrettedes saaledes, at den kunde rumme de 25—30 færøske Fiskere, der engageredes til at fiske med Haandline. Kaptajn Einar Mikkelsen var Ekspeditionens Leder.

Tanken om et saadant Fiskeri vakte absolut ikke Velvilje hos den daværende Ledelse af Grønlands Styrelse, som forbød, at »Agnes« anløb grønlandsk Havn, og Repræsentanter for den biologiske Videnskab advarede — Torskene gik ikke til saa nordlige og kolde Farvande, i alt Fald kun ganske flygtigt og i enkelte Aar. Initiativtagerne saa imidlertid ikke teoretisk og traditionelt, men praktisk paa Sagen. Og faktisk var der mange og velvoksne Torsk under Grønlands Kyster, da »Agnes« kom derop. 60 % af Lastrummet blev fyldt med Saltfisk af særdeles fin Kvalitet. Naar det ikke blev helt fyldt, skyldes det, at Skibets dygtige Styrmand styrtede ned fra Masten og brækkede et Ben, hvilket medførte, at Skibet for tidligt maatte forlade Torskefelterne og alligevel søge ind til grønlandsk Havn, for at faa Styrmanden paa Hospital.

Sæsonen blev derfor ikke helt udnyttet som den skulde, og Ekspeditionen gav, skønt Fisken blev solgt til gode Priser, et Tab. Tabet var dog ikke større end 30.000 Kr. Det besluttedes at likvidere Selskabet allerede efter første Sæson, og Aktionærerne fik en Del af deres Indskud tilbage. »Men Formaålet med vor Aktion var naaet — de store Fiskeforekomster var paavist, og det Tab, Ekspeditionen medførte, voldte ikke Aktionærerne større Sorg. For de færøske Fiskere var Resultatet derimod fuldt tilfredsstillende. Dels fik de øget Erfaring i Fiskeri i de grønlandske Farvande, dels tjente hver Mand paa disse tre Maaneder 12—1500 Kr., hvad der var meget, i Betragtning af, at en Færøfisker dengang sædvanlig maatte klare sig for ca. 800 kr. et helt Aar.«

Selv om A/S »Det grønlandske Havfiskeri« ophørte, bevarede Halfdan Hendriksen dog baade Føling med og Interesse for Grønland. Han gjorde gennem Aarene mange Forretninger med grønland-

ske Produkter gennem Køb hos Den kgl. Grønlandske Handel. Og den af Stauning i Tyverne nedsatte Fiskerikommission, af hvilken Halfdan Hendriksen blev Medlem, havde ogsaa til Opgave at beskæftige sig med Muligheder for dansk Havfiskeri ved Grønland. Ikke mindst naar det drejede sig om dette specielle Spørgsmaal, kunde Halfdan Hendriksen give Fiskerikommissionen baade Oplysninger og Raad.

Imidlertid var der i Trediverne i den danske Befolkning en voksende Interesse for Grønland, ikke blot for de grønlandske Erhvervs-muligheder, men ogsaa for Grønlands sociale og politiske Forhold — en Stemning der vendte sig i Retning af Krav om, at Grønland skulde aabnes for bred Adgang udefra, og Krav om, at indre Reformer, der svarede til en ny Tids Krav og Kaar, gennemførtes. Man ønskede i alt Fald Undersøgelser gennemført, men atter og atter var man stødt paa murfast Modstand hos dem, der ønskede Afspærringen bevaret. Halfdan Hendriksen søgte derfor og fik sit Partis Tilladelse til, at han rejste det grønlandske Spørgsmaal i Landstinget. Hvad man til-sigtede var gennem Forhandlinger med »vaskeægte« Repræsentanter for Grønland — og ikke kun gennem Referater fra Danske — at faa positive Oplysninger om, hvorledes Forholdene deroppe var, og hvordan Grønlænderne selv saa paa en Række vigtige Spørgsmaal, som f. Eks. Aabning af Grønland, Handelsmonopolets Bevarelse, dansk-sproget Undervisning i Skolerne o.s.v., o.s.v.

Sagen blev rejst i Landstinget den 19. Oktober 1938, da Halfdan Hendriksen paa sit Partis Vegne forelagde »Forslag til Lov om Nedsættelse af en Kommission angaaende Grønland og Grønlands Styrelse«, og i sin Begrundelse for Forslaget fremsatte Synspunkter, som sidenhen — dog først efter Anden Verdenskrig — er blevet aktuel dansk Politik over for Grønland.

Forslaget blev venligt modtaget af baade Venstre, Radikale og selvfølgelig af de Konservative. Socialdemokratiet, repræsenteret af *Stauning* i denne Sag, var egentlig heller ikke uinteresseret eller uviligt. Men Vanskeligheden for Socialdemokratiet bestod dels i, at der allerede eksisterede et »Rigsdagsudvalg«, som havde siddet siden først i Tyverne, men som ikke havde taget noget Initiativ i denne Sag; dels at det for Direktør Daugaard-Jensen var blevet et Prestige-spørgsmaal, at der ikke nedsattes en Kommission. Endelig holdt

Socialdemokraterne ikke af, at et af de Konservative fremsat Forslag kom til at indlede en Nytid for Grønland. Det konservative Folkeparti's Repræsentanter i »Rigsdagens Grønlandsudvalg« var dengang Ellinger og Victor Pürschel. De tiltraadte begge, at Halfdan Henriksen rejste Sagen i Landstinget.

Da et til Sagens Behandling nedsat Udvalg afgav Betænkning i Marts 1939, fremgik det af Betænkningen, at Halfdan Henriksen trak sit Forslag tilbage. Han kunde ogsaa roligt gøre det, idet Statsminister Stauning forinden havde givet Tilsagn om, at der nu vilde blive nedsat et nyt Udvalg, bestaaende ikke blot af Rigsdagens allerede nedsatte Udvalg, men suppleret med Repræsentanter for Administrationen og anden Sagkundskab, samt — hvad man fra konservativ Side især havde ønsket — med grønlandske Repræsentanter for de grønlandske Landsraad. Hvad man fik, var et *Udvalg med en Kommissions Beføjelser*. Formelt undgik man en Kommission, men havde intet mod at faa den reelt, blot den hed noget andet. Paa den Maade havde ingen »tabt Ansigt«.

Forhandlingerne i *Det udvidede Grønlandsudvalg*, som Halfdan Henriksen var blevet Medlem af, begyndte i København, — med fire grønlandske Repræsentanter for Landsraadene — i Sommeren 1939, men kunde ikke dengang tilendebringes, da Krigens Udbrud satte en Stopper for dem. En Del Materiale, som senere kunde bruges, blev dog »kortlagt«. Paa det Tidspunkt var de grønlandske Repræsentanter Modstandere af Grønlands Aabning, og de ønskede Handelsmonopolet bevaret endnu et Stykke Tid, da de mente, at den grønlandske Befolkning endnu var uforberedt paa aabent Samkvem og fri Handel, og altsaa maatte have længere Tid til Forberedelsen.

De grønlandske Repræsentanter var Pastor Gerd *Egede*, Seminarie-lærer Augo *Lynge*, Udstedbestyrer, senere Kolonibestyrer Fr. *Lynge* og Pastor Jens *Olsen* — de to sidste repræsenterede Nordgrønland.

Den 2. Oktober 1940 valgtes Halfdan Henriksen til Formand for Rigsdagens Grønlandsudvalg — et Hverv han dog ikke dengang kom til at virke i, da han fra den 3. Oktober blev Handelsminister, altsaa allerede Dagen efter. Efter Krigen blev Halfdan Henriksen paany Medlem af Udvalget.

I 1949 rejste Rigsdagens Grønlandsudvalg, samt Embedsmænd og Medlemmer af den af Statsminister Hans Hedtoft i 1948 nedsatte

Grønlandskommission til Grønland. Statsministeren havde bedt Halfdan Hendriksen om som Formand for Grønlandsudvalget at lede den samlede Rejse — en Opgave som i Følge Halfdan Hendriksens Notater i Begyndelsen bød paa visse Vanskeligheder af etiketmæssig Art, ligesom partipolitisk Diskussion kunde gaa højt i barske Brændinger. Det varede dog kun kort — saa gled alt i skønneste Harmoni, og i Grønland fik man set meget og forhandlet meget ikke mindst med de to dengang bestaaende Landsraad, som godkendte de i København lagte Planer og takkede for Arbejdet. Rejsen var en udpræget Arbejdsrejse og ikke mindst for Formanden, der skulde tale hver Dag, hvor man var i Land, særdeles anstrengende.

Hjemturen gik for Halfdan Hendriksens, hans Hustrus og flere andres Vedkommende i Flyvemaskine, »den pragtfuldeste Luftrejse og den smukkeste, jeg nogensinde har været ude paa«.

Grønlandsrejsen havde varet nøjagtig en Maaned.

— I de efterfølgende Aar deltog Halfdan Hendriksen i praktisk talt alle Møder og Forhandlinger i København vedrørende Nyordningen af Grønland — og efter Nyordningen blev han i de Perioder, hvor han var Formand for Grønlandsudvalget, Medlem af *Den kongelige grønlandske Handels Styrelsesraad*, hvor alle Spørgsmaal vedrørende grønlandske Erhvervsforhold drøftes og afgøres. Halfdan Hendriksen gik saa stærkt op i dette Arbejde, der fik et meget stort Omfang, at han i sine Erindringer skriver, at de grønlandske Spørgsmaal og deres bedst mulige Ordning i lange Tider lagde stærkt Beslag paa hans Arbejdskraft.

Halfdan Hendriksen ved, at der endnu maa gøres et vældigt Arbejde i og for Grønland. Men han er overbevist om, at den stedfundne Udvikling har skabt et stærkt og godt Grundlag for Fasthed i Forholdet mellem Danmark og Grønland, til Gavn for begge Parter. Udviklingen er jo ogsaa paa mange og vigtige Punkter gaaet efter Retningslinier, som han og andre fremadskuende Forretningsmænd for over 30 Aar siden søgte at bryde den første Breche for, da de for egen Regning og Risiko gjorde Forsøget med dansk Havfiskeri ved Grønland.

Halfdan Hendriksen holder meget af den grønlandske Befolkning og tror paa Grønlands Fremtidsmuligheder. Derimod er han — i Modsætning til mange andre — ikke saa stærkt betaget af selve den

grønlandske Natur. Jo, nok af Havet med Isbjerge i Solskin, men ikke af Landet i samme Grad. Det mærkes let, at Island, hvad angaar Linier, Farver og synsmæssig Helhed har gjort større og stærkere Indtryk paa ham.

I Sommeren 1930 blev *Færøerne* saa stærkt ramt af den internationale Deroute og Uro, at Regeringen følte, at der maatte gøres noget særligt for *Øerne*. Statsminister Stauning var meget interesseret i færøske Forhold, følte varmt for Færøerne og vilde gøre meget for at faa den lave Levestandard paa Øerne hævet. Yderligere var Stauning interesseret partimæssigt i et socialistisk og arbejderpræget Foretagende deroppe ved Navn »Isvirki«. Det bestod af en Sammenslutning af færøske Fiskere, der havde bygget et Ishus paa Øerne for at kunne opbevare Fisk og især Agn, men som for at trives forudsatte et stort Fremstød paa Sildefiskeriets Omraade.

Ikke mindst var Færingerne interesseret i det store Sildefiskeri i Juli og August ved Nordisland. De havde som danske Borgere Ret til at deltage i dette Fiskeri under Island, men de maatte hverken krydre eller nedsalte Silden i Land. Hvis man som Ikke-Islænding vilde deltage i dette Fiskeri, var det følgelig nødvendigt at have saa store søgaaende Skibe til Disposition, at der kunde saltes og krydres ombord i dem ved Hjælp af Salt og Krydderier medbragt hjemmefra. Men da »Isvirki« hverken økonomisk eller paa anden Maade var i Stand til at foretage et saadant Fremstød, henvendte Statsminister Stauning sig til Halfdan Hendriksen, om han ikke vilde udruste en Ekspedition til Gavn for Færøerne. Han skulde i saa Tilfælde faa baade moralsk Støtte og økonomisk Støtte gennem Fiskeribanken.

Halfdan Hendriksen paatog sig kun med stor Betænelighed Opgaven. Men han havde fra gammel Tid haft Føling med Færøerne og kendte deres barske og erhvervsmæssigt vanskelige Forhold gennem sin Forretning. Han gik derfor med paa Forslaget, men paa Betingelse af, at et Udvalg med Repræsentanter for Staten deltog i Forhandlingen vedrørende Udrustningen og Planernes Gennemførelse. Staten laante »Isvirki« et ret betydeligt Beløb, »men desværre benyttede »Isvirki« en Del af disse Penge i Strid med Forudsætningerne, saaledes at det Beløb, der var til Raadighed for Sildeekspeditionen, blev utilstrækkeligt. Imidlertid mente jeg, at naar jeg havde sagt A,

maatte jeg ogsaa sige B, og jeg tilbød derfor, at Dines Petersen & Co. kunde finansiere, hvad der laa udover »Isvirki«s Muligheder.«

To Dampskibe samt Motorskibet »Th. Stauning« blev fragtet og udrustet, ligesom 10 færøske Kuttere engageredes — en Flaade med 180 Fiskere fra Færøerne, Danmark og Norge ombord foruden det faste Mandskab. Altsaa ikke noget lille Foretagende. Halfdan Henriksen rejste selv til Haugesund for at skaffe de fornødne Tønder og Salt til Ekspeditionen, og tilsidst var alt i Orden. Ekspeditionen lededes af Ekspeditionsleder *A. Godtfredsen*.

Fangsten gik trods store Vanskeligheder godt — Flaaden fiskede over 18.000 Tdr. Sild, og to Tredjedele af Fangsten var paa Forhaand solgt i Danmark og Sverrig. Men saa kom de store Vanskeligheder, da England i 1931 gik fra Guldet — 6.000 Tdr. Sild var det længe næsten umuligt at sælge. Tilsidst lykkedes en Bytteforretning via Staten med Polen, som leverede Kul for Sildene. Resultat: »Fiskerne fik en god Fortjeneste, Skibenes Ejere ogsaa, og »Isvirki« fik et lille Overskud. Bytteforretningen, som ikke kostede Staten noget, reddede Dines Petersen & Co. fra et betydeligt Tab — men var England gaet fra Guldet blot en Maaned senere, »saa var Overskudet blevet mindst 100.000 Kr. — men saadan kan man jo altid sige. Denne og andre Forretninger viser jo til Fulde, hvilken Risiko en Købmand kan — og altid i et langt Liv vil — komme ud for. Der er sandelig ikke inden for Erhvervslivet, navnlig ikke som det formede sig før Krigen, Gevinst hver Gang, saadan som nogle tror«.

I 1933 besøgte Halfdan Henriksen paany som Medlem af Fiskeri-raadet Færøerne for at føre Forhandlinger med Fiskeriorganisatio-nerne deroppe og i det hele taget undersøge Fiskerimulighederne. Rejsen varede 3—4 Uger, og Halfdan Henriksen gjorde, hvad han evnede for at sætte sig ind i Øernes Erhvervsforhold og for at knytte personlige Forbindelser. Han og de andre Deltagere i den officielle Rejse opnaaede adskillige Resultater til Gavn for baade Færøerne og Danmark.

Ved mange andre Lejligheder har Halfdan Henriksen beskæftiget sig med Færøerne og deltaget i Forhandlinger om deres Forhold. Han beundrer den færøske Natur og Færingernes Haardførhed, Mod og deres Dygtighed som Fiskere. Og han har altid søgt at arbejde for Forstaaelse mellem Øerne og Danmark og talt for Ordninger i smaa

og store Sager til gensidig Gavn, altsaa saadan at Parterne hjælper hinanden. Forhandlingsforhold paa Færøerne har dog ofte ligget vanskelige, end naar der skulde forhandles med f. Eks. Island. Ukontrollerede Kræfter uden for Forhandlernes Kreds greb for ofte ind — saaledes som man har oplevet det ikke mindst i de sidste Aar. Som i Forholdet til Island har Halfdan Hendriksen altid, samtidig med at arbejde for Forstaaelse, staaet fast paa, hvad der var dansk Ret og maatte kræves respekteret — ingen Forhandlinger fører til gode og varige Resultater uden gensidig og begrundet Respekt og Erkendelse af Modpartens Ret. Ikke stædig Vagt over, hvad Udviklingen løb fra, heller aldrig hovedkulds Vigen. Nej, man skal overbevise og vinde Modpartneren, ogsaa naar det kræver Taalmodighed. — Det var Vilje og Evne til at efterleve dette Princip, der gjorde Halfdan Hendriksen til en god Mand ikke blot for Danmark, men ogsaa for Island, Grønland og Færøerne. Ikke mindst paa dette betydningsfulde og omfangsrige Felt viste han Betydningen og Værdien af Forretningens Skole for Politikeren — Besindighed, Fasthed og Smidighed paa et Omraade, der var fuldt af latent Spænding og Muligheder, der kunde føre til bitre Brud, om det var Skematikere eller fanatiske Yderpunkters Mænd, der havde haft det afgørende Ord, og ikke trænede Politikere af god Vilje.

Halfdan Hendriksen hørte til dem, der ikke kun havde god Vilje. Men ogsaa en Kunnen, som mange i Danmark, Island, Grønland og Færøerne siger ham Tak for. Han vandt denne Kunnen ved allerede fra sin Ungdom at sætte sig grundigt og redeligt ind i de Forhold, som han senere i et langt Liv som Politiker og Forretningsmand skulde komme til at ofre saa meget af sin Arbejdskraft.

DIREKTØR FOR CARLSBERGBRYGGERIERNE

Da Halfdan Hendriksen den 1. Januar 1946 tiltraadte Stillingen som *administrerende Direktør for Carlsbergbryggerierne*, mente mange, at Tanken om at knytte ham til denne Stilling var opstaaet ret pludseligt, som en Inspiration, og at man ved at tilbyde ham dette store og hæderfulde Hverv i Virkeligheden sikrede sig Handelsministeren fra Krigstiden.

Om denne Tanke: at erhverve netop Krigstidens dygtige og populære Handelsminister til Posten *har* spillet med ind i Carlsbergfondets Direktions Overvejelser, ja, det er muligt, og det vilde være forstaaeligt. Men det var i alt Fald ikke første Gang, der var Forbindelse mellem Halfdan Hendriksen og Carlsberg som Institution. Tværtimod. Halfdan Hendriksen var en erfaren Mand inden for Carlsbergs store Domæne mange Aar før han blev Virksomhedens administrerende Direktør.

I 1923, endnu inden han var blevet Folketingsmand, modtog Halfdan Hendriksen en Henvendelse fra Formanden for Carlsbergfondets Direktion, Rigsarkivar, Professor *Kr. Erslev*, der spurgte, om han vilde indtræde i et nyoprettet saakaldt *Bryggeriraad* inden for Carlsbergfondet. Aarsagen til Oprettelsen af dette Raad bundede i Carlsbergs særlige Forhold. Professor Erslev, der ikke alene var en stor og anset Videnskabsmand, men som ogsaa paa det forretningsmæssige Omraade havde gjort en betydelig Indsats, var naaet til den Overbevisning, at det vilde være af Betydning for Carlsbergfondets Direktion, der bestod af Videnskabsmænd, som almindeligvis ikke var forretningsmæssigt eller teknisk skolede, at have et Organ, der kunde vejlede Direktionen i Spørgsmaal vedrørende Bryggeriernes Drift, altsaa en Slags Bestyrelse. Carlsbergfondet ejer jo Carlsbergbryggerierne, som altsaa ikke er et Aktieselskab. Netop derfor vilde Profes-

sor Erslev gerne have et Organ, som — i alt Fald i nogen Udstrækning — kunde erstatte en Bestyrelse.

Professor Erslev kendte ikke forud Halfdan Hendriksen. Naar det alligevel var til ham, Professoren henvendte sig, havde det en særlig Baggrund: Professor Erslev, der var en grundig Mand, havde spurgt Nationalbanken, Landmandsbanken og Privatbanken, om de hver for sig vilde tilstille ham en Liste med Navne paa ti Købmænd, som skulde være ansete, og som ikke maatte sidde i alt for mange Bestyrelser inden for Erhvervslivet. Bankerne sendte ham de ønskede Lister, og Halfdan Hendriksen var den eneste, hvis Navn stod paa alle tre Lister. — Det bør i den Forbindelse bemærkes, at Halfdan Hendriksens egen Bank, Handelsbanken, ikke var mellem de adspurgte, men *dens* Stilling havde utvivlsomt været givet, da Geheime-etatsraad Damm, som tidligere omtalt, viste Halfdan Hendriksen stor Tillid. Da Halfdan Hendriksen yderligere ikke paa det Tidspunkt sad i en eneste Aktieselskabsbestyrelse — og ogsaa senere har været meget forsigtig med at indtræde i Bestyrelser uden for egne Virksomheder — henvendte Professor Erslev sig til ham. Og Halfdan Hendriksen sagde Ja og indtraadte i Carlsbergfondets Bryggeriraad, hvor han forblev — i første Omgang — indtil han overtog Stillingen som Handelsminister i Oktober 1940.

Carlsbergfondets Bryggeriraad bestod af to Professorer, en Købmand, en Tekniker og en Jurist. Da Halfdan Hendriksen traadte ind i Raadet, var Professor Kr. Erslev Formand og Professor *A. B. Drachmann* Næstformand. Teknikeren var Ingeniør *Holger Neergaard*, som i lang Tid var Formand for Ingeniørforeningen, og Juristen var Højesteretssagfører *Martensen-Larsen*, Højesteretssagfører Otto Liebes Kompagnon, medens *Liebe* selv dengang var Fondets juridiske Konsulent.

Arbejdet inden for Bryggeriraadet havde i høj Grad Halfdan Hendriksens Interesse, og ved maanedlige Møder forelagde Professor Erslev alle Spørgsmaal af juridisk, teknisk og merkantil Interesse for Bryggerierne. Ogsaa den administrerende Direktør og enkelte andre overværede Raadets Møder uden at være Medlemmer af det.

Efter at Professor Erslev var fratraadt og især i Trediveerne, blev Raadets Møder sjældnere og dets Betydning mindre, fordi Tyngdepunktet forlagdes fra Raadet til Bryggeribestyrelsen. Men ved sin

Deltagelse i Bryggeriraadets Arbejde i ca. 17 Aar havde Halfdan Hendriksen erhvervet sig en Indsigt i Carlsbergs Problemer og mangeartede Anliggender plus en Indsigt i Carlsbergs Traditioner og Forudsætninger, som ikke mange andre havde — i alt Fald ingen uden for Carlsbergs faste Stab. Han var derfor ikke i 1945 for Carlsberg en ny Mand, men netop en prøvet og erfaren Mand.

Som Handelsminister kunde Halfdan Hendriksen ikke have Sæde i Carlsbergs Bryggeriraad, selv om Carlsbergfondet ikke kan betegnes som en privat Virksomhed, men indtager en Særstilling mellem danske Virksomheder. Men efter Anmodning fra Carlsbergfondets Formand Professor *Johns. Pedersen* indtraadte han paany i Bryggeriraadet fra 1. Oktober 1945.

Forholdene paa Carlsberg var paa det Tidspunkt vanskelige og urolige. Efter forskellige Forhandlinger med Carlsbergfondets Direktion trak den daværende administrerende Direktør sig tilbage, og der skete derefter i December 1945 en Henvendelse fra Carlsbergfondets Direktion til Halfdan Hendriksen, om han vilde overtage Stillingen som Bryggeriernes administrerende Direktør. Ligesom Halfdan Hendriksen ikke havde deltaget i det Møde, hvor denne Beslutning var truffet, havde han heller ikke deltaget i Forhandlingerne med Direktør Sander, som var blevet ført af anden Instans end Bryggeriraadet. Om sin Stilling til Tilbudet skriver Halfdan Hendriksen:

»Jeg var forberedt paa denne Henvendelse og havde forinden drøftet Spørgsmaalet med min Hustru. Sagen laa nemlig saadan, at jeg egentlig personlig foretrak at fortsætte i mine egne Virksomheder nu, da mere normale Tilstande var ved at indtræde, og jeg syntes ogsaa, det var lidt sent at flytte Teltpælene i 64-Aars Alderen. Min Hustru mente imidlertid, at jeg skulde modtage Tilbudet, naar det blev givet mig, »fordi,« som hun sagde, »Stillingen som administrerende Direktør for Carlsberg Bryggerierne er en af de fornemste Stillinger inden for dansk Erhvervsliv. Den skal du tage imod.« Det gjorde jeg saa. Men jeg var meget betænkelig ved at skulle begynde allerede 1. Januar. Direktionen lagde imidlertid megen Vægt herpaa og var i Forstaaelse med, at jeg i de første Maaneder anvendte en Del af min Tid paa at afvikle mine egne Foretagender, navnlig mit Hovedfirma Dines Petersen & Co.« I den nærmeste Tid blev Halfdan Hendriksens Forhold til hans gamle Firma saa afviklet, medens han

fortsatte som Bestyrelsesformand i Skagen-Fiskehermetik A/S og Ørholm Værk A/S med Tilslutning fra Carlsbergfondets Direktion.

Hvad Halfdan Hendriksen i sine Erindringer har skrevet om sine Direktionsaar paa Carlsberg er af privat Karakter og vender indefter i Virksomheden. Det skal derfor ikke refereres her — selv om hans smukke og anerkendende Ord vilde glæde mange. Det skal blot anføres, at Halfdan Hendriksen her fandt en Virkeplads, hvor han ikke blot kunde gøre ypperlig Fyldest med sine store Erfaringer fra Forretningslivet, sine administrative Evner, sit Kendskab til Mennesker og sin Respekt for dygtige Medarbejdere, men ogsaa kunde finde Plads for socialt Arbejde indenfor den meget store Virksomheds Rammer, som da han gennemførte Bygningen af Carlsberg Bryggeriernes Børnedaghjem, der foruden Grunden kostede ca. en Million Kr., som Bryggerierne udredede. Ogsaa en stærkt forbedret Marketenderiordning for Funktionærerne fik Halfdan Hendriksen gennemført. Men allermost var det dog Salgstekniken, Markederne og lignende Spørgsmaal, der interesserede den erfarne Købmand, som vel var gammel af Erfaring, men ung og lydhør, naar det gjaldt om at finde nye Veje og at anvende nye og forbedrede Metoder. Halfdan Hendriksen selv lægger her — som altid — naar han taler om vellykket Arbejde, Æren for støtte Forhold indefter og stadig Fremgang udefter, paa *Staben*, den samlede Stab indenfor Virksomheden af Ledende, af Funktionærer og Arbejdere, Medarbejde og loyalt Samarbejde. Men ved flere Lejligheder blev der fra alle Sider indenfor Virksomheden givet klart og umiddelbart Udtryk for, hvor meget af det gode Resultat man tilskriver hans personlige Indsats, og hvor glad man indenfor »Carlsberg-Folket« var for at have ham som administrerende Direktør.

Stillingen paa Carlsberg medførte, at Halfdan Hendriksen maatte foretage mange Rejser — til Frankrig, til England, til Skotland og til USA og andre Steder, ligesom han blev Viceformand i Bryggeriforeningen fra 1946 til 1953, Medlem af Industriraadet i omtrent samme Tidsrum og Medlem af forskellige betydende Bestyrelser, hvor Carlsbergs administrerende Direktør havde fast Sæde. Men altid mødte han veloplagt til Arbejdet, hvad enten det var Arbejdet paa Kontoret i Carlsbergs smukke Hovedbygning, Arbejdet paa Rejser, Arbejdet i Forhandlinger, ofte mange Timer i Døgnet, og Arbejdet med de omfattende repræsentative Pligter, som Stillingen medførte.

Da Halfdan Hendriksen tiltraadte Stillingen som administrerende Direktør i 1946, havde han meddelt Direktionen, at man ikke maatte regne med ham i mere end højst tre Aar — han ønskede ikke at blive gammel og svækket i Stillingen, han vilde gaa, medens han endnu havde fuld Arbejdskraft. Direktionen bad ham imidlertid om at blive, ogsaa da han efter at være fyldt halvfjerds vilde gaa. Men først 1953 fik han den Afløsning, han havde ønsket at faa. Alligevel fik han ikke Lov at forlade Bryggerierne, men valgtes til Medlem af Bryggeriraadet og til Carlsberg-Fondets Kommitterede og Raadgiver i Bryggerianliggender. Endnu paa 75-Aars Dagen staar Halfdan Hendriksen derfor i et betydningsfuldt Arbejde indenfor den Virksomhed, han knyttedes til som ung Forretningsmand allerede i 1923. Administrerende Direktør var han i Aarene fra 1946 til 1953. Men til Carlsberg har han — med Ministertidens Afbrydelse — været knyttet i 33 Aar. Det er derfor ikke mærkeligt, at Halfdan Hendriksen ikke blot er dybt inde i Bryggeriernes forretningsmæssige og administrative Virksomhed. Han har ogsaa gennem de mange Aar erhvervet en meget betydelig Viden om Bryggeri i teknisk og faglig Forstand. Som Brygger i den helt store Stil.

Let var det ikke altid at forene det store Arbejde paa Carlsberg med det politiske Arbejde. Men Carlsberg-Fondets Direktion stillede sig til enhver Tid forstaaende, og overfor Det konservative Folkepartis Ledelse erklærede Halfdan Hendriksen, at han nødvendigvis maatte indskrænke sit Arbejde først i Landstinget og saa i Folketinget og i alt Fald frabede sig Ordførerskaber i den daglige politiske Gerning. Det lovede man Halfdan Hendriksen at tage Hensyn til og holdt sig til Løfterne, hvad angaar selve Arbejdet i først Landstinget og saa Folketinget. Men ellers var det lettere at love end at holde Løftet. Det er allerede nævnt, hvorledes Halfdan Hendriksen under en Rejse til USA valgtes til Det konservative Folkepartis Formand, et Hverv, som medfører mange Pligter. Forfatningskommissionen lagde ogsaa Beslag paa hans Arbejdskraft. Og endelig var der den Del af det politiske Arbejde, der drejede sig om Grønland, Island og Færøerne.

Arbejdsdagen blev ikke kortere! Den blev ved at være lige lang, ja ofte med voksende Arbejdsbyrde. Men Halfdan Hendriksen forsømte aldrig nogen Del af Arbejdet, hverken i sin Stilling paa Carlsberg eller

i det politiske Liv. Hver Dag var omhyggelig inddelt fra tidlig Morgen til ofte sen Aften. Men altid blev Skemaet overholdt, altid blev Arbejdet gjort. For at kunne naa det, mødte Halfdan Hendriksen ikke blot gennem de mange Aar som administrerende Direktør paa Carlsberg Morgen efter Morgen en halv Time før Virksomhedens officielle Kontortid begyndte — en Praksis han ogsaa havde fulgt i tidligere Tid i sin private Virksomhed. Ikke for at overvaage andre, men for at være sikker paa, at al personlig Post — privat, politisk eller forretningsmæssig — ikke kom til at gribe forstyrrende ind i Dagens Gerning paa Arbejdspladsen. Yderligere havde Halfdan Hendriksen, da han skiltes fra sit gamle Firma Dines Petersen & Co., opstillet som en Betingelse, at der altid i hans Firma skulde staa et Kontor til hans private Raadighed og *kun* til hans, et Sted hvor hans private Post kunde behandles og ekspederes. At kunne overkomme meget er ikke kun et Spørgsmaal om Kræfter, om Fysik og Viden. Det er ogsaa et Spørgsmaal om at kunne dele sin Tid systematisk, om Disciplin og om at kunne tilrettelægge og organisere, samt om at forstaa Samarbejdets Kunst i det daglige. Halfdan Hendriksen forstod det. Derfor kunde han naa, hvad der ofte var to og ikke sjældent tre Menneskers Arbejde. Uden nogensinde at virke træt — heller ikke, da han havde passeret den Milepæl — man kan vist godt sige: den frygtede Milepæl, som hedder Støvets Aar.

Han kunde fortsætte baade i det politiske Arbejde, i sine Tillidshverv og i Arbejdet paa Carlsberg med samme Veloplagthed som i Tiden før. Og med stadig større Viden.

SPREDT STOF
OM HALFDAN HENDRIKSEN

Halfdan Hendriksen forstaar ikke de Mænd — eller Kvinder — der betragter det som noget næsten selvfølgelig, at Deltagelse i Politik eller Forretningsliv er en Sag for sig, som Ægtefællen har at holde sig borte fra, Ægteskabet, Fællesskabet noget helt andet, en isoleret Verden, som overhovedet ikke maa strejfes af det politiske Livs eller Forretningslivets Strømme og Storme. Hvis nogen i Samtaler, i sine Erindringer og i sin Livsførelse har understreget Fællesskab mellem Ægtefæller, mellem Mand og Hustru i alle Livets Forhold, er det Halfdan Hendriksen. Han tog aldrig en Beslutning uden først at tale med sin Hustru om den. Skulde han paa lange eller korte Rejser, gjorde han disse Rejser sammen med sin Hustru. Og hans Hjem var ikke blot deres private Hjem, men gennem Aarene et Samlingssted for politiske Venner og Forbindelser fra Danmark og Udlandet. Fællesskab over det videst mulige Felt af Livet var og blev for Halfdan Hendriksen et ubrydeligt Princip. Og ikke blot et abstrakt Princip, men — betoner han flere Gange — en Berigelse og en Styrkelse. »Min Hustru har aldrig givet mig et Raad, som det ikke var — eller havde været — godt at følge«. Jeg vil her citere et Afsnit af Halfdan Hendriksens Erindringer:

»Den 30. Oktober 1924 blev jeg gift med Frida Riis, Datter af islandsk Købmand R. P. Riis og Hustru Claudine, født Poulsen. Min Svigerfader, der døde i 1920, stammede fra Bornholm. Hans Far var Skipper og besejlede i Halvfjerdserne og Firserne Island i den saakaldte »Spekulantfart«. »Spekulanterne« var Skippere, der sejlede op til Island med deres Smaasejlere og navnlig besøgte de smaa Pladser, som paa daværende Tidspunkt var praktisk talt uden anden Forbindelse med Omverdenen, og hvor der ikke var nogen Købmandshandel. »Spekulanterne« havde med

op alle de Varer, der var nødvendige i en Husholdning. Artikler som de handlede bort til Befolkningen, der betalte med Klipfisk, Saltkød, Saltsild i Tønder, Edderdun, Faareskind og andre Produkter, som saa sejledes til København, hvor Varerne blev afhændede.

Min Svigermoder, der døde i 1932, var født i Randers af den kendte Poulsen'ske Slægt (Valdemar Poulsen og Jonas Poulsen for at nævne et Par Eksempler). Slægten var i sin Oprindelse en Landmandsslægt, og hendes Fader ejede en Overgang en større Gaard nord for Randers, men i Firserne mistede han ved uheldige Dispositioner hele sin Formue, og han og hans Hustru med alle Børnene — med Undtagelse af min Svigermoder — udvandrede til USA. Min Svigermoder blev Plejedatter hos en Slægting, islandsk Købmand Thostrup, hvor hun blev opdraget, og fra hvis Hjem hun blev gift i 1892.

Min Hustru blev født paa Bordeyri paa Nordisland, men da hun var tre Aar, flyttede Familien til København. Min Svigerfader opholdt sig hvert Aar i Island fra Marts til November. Han ejede Handelsstederne: Bordeyri, Hvamstangi og Steingrimsfjord.

Mit Ægteskab har været meget harmonisk, ja, jeg kan uden Overdrivelse sige lykkeligt. Min Hustru har været og er heldigvis stadig min bedste Ven og Raadgiver. Jeg har aldrig truffet nogen Afgørelse af Betydning uden først at raadføre mig med hende, og hendes kloge Raad har det altid vist sig rigtigt at følge. Jeg har heller aldrig foretaget nogen Rejse af Betydning uden hende som Deltager, hvad der ved visse Lejligheder, hvor Rejsen har fundet Sted i politisk Ærinde, har givet visse Blade Anledning til ironiske og sarkastiske Bemærkninger, som dog ikke har afficeret nogen af os i nævneværdig Grad. Naar hun har ledsaget mig paa politiske Rejser — f. Eks. til Grønland, Island, Færøerne, USA eller andetsteds hen, har jeg altid — hvad jeg gerne vil bemærke — selv afholdt samtlige Udgifter i Forbindelse med hendes Rejse, saaledes at Statskassen aldrig er blevet belemret med Udgifter i Anledning af min Hustrus Deltagelse i disse Rejser, hvor hun hyppigt har gjort god Fyldest som min Sekretær, og ved visse Lejligheder ogsaa som Værtinde, naar det paakrævedes«.

Senere, i Afslutningen af denne Del af sine Erindringer, der blev skrevet for 4—5 Aar siden umiddelbart efter Halfdan Hendriksen's 70 Aars Fødselsdag, skriver Halfdan Hendriksen:

»At jeg indtil nu aldrig har kunnet notere en eneste Sygedag i mit Liv — bortset fra Hospitalsopholdet efter Automobilulykken i 1942, der altsaa skyldes Ulykke og ikke Sygdom — har ganske naturligt i høj Grad bidraget til at øge min Arbejdsindsats og min Arbejdsglæde.

Men først og fremmest har jeg min Hustru at takke for de lyse og lykkelige Aar, hun har skænket mig. Disse Aar har været de bedste i min Tilværelse. Men det er ikke alt! Hendes kloge Raad, hendes rolige og velafbalancerede Væremaade og den Forstaaelse af og Interesse for mit Arbejde, hun altid har lagt for Dagen — ikke mindst naar Vanskelighederne og Besværlighederne taarnede sig op — har betydet uhyre meget for mig baade i min Virksomhed som Politiker og som Erhvervsmand. Hun har været mig en storartet Livsledsager, og jeg kan ikke finde Ord stærke nok til at udtrykke, hvad hun har betydet for mig«.

At en Mand hylder sin Hustru, er for Halfdan Hendriksen noget selvfølgeligt. Fuldstændigt Livsfællesskab mellem Ægtefæller i Medgang og Modgang er ham noget *selvfølgeligt*, ikke noget at nævne. Jeg gør det alligevel! Ihukommende en Sætning af en fransk Tænkter: Intet her i Livet er saa sjældent som — det selvfølgelige!

Om den Automobilulykke under Krigen, som ogsaa paa Offentligheden gjorde et saa stærkt Indtryk og samlede mange Tanker og megen Medfølelse omkring den populære Handelsminister og hans Hustru, skriver Halfdan Hendriksen i sine Erindringer:

»Den 7. August 1942 var min Hustru og jeg ude for en alvorlig Automobilulykke. Ved 14-Tiden havde vi forladt Handelsministeriet pr. Bil med Svendborg som Maal. Det var min Hensigt at foretage en fem Dages Foredragsrejse til forskellige Byer paa Fyn og i Jylland, men Rejsen blev brat afbrudt allerede paa Roskildevejen ud for Mariendals Mølle. En forudkørende Last-

bil med Melsække svingede uden at vise af til venstre ind til Indkørslen til Møllen, netop som vor Chauffør med højst 30 km's Fart vilde overhale den meget langsomt kørende Bil. Medens jeg slap med nogle alvorlige Knubs i Hovedet og i Brystet samt paa Benene, blev min Hustru slynget fremover og knuste næsten sit Ansigt mod Træværket paa Ruden. Vi blev begge faa Minutter efter kørt til Frederiksberg Hospital, hvor det ved Undersøgelsen viste sig, at min Hustru var livsfarligt kvæstet. Hun svævede i 48 Timer mellem Liv og Død, men Lægernes Omhu, hendes stærke Konstitution og Vilje til Livet reddede hende. Jeg kunde forsaavidt udskrives fra Hospitalet allerede efter 3 à 4 Dages Forløb. Det var navnlig et Chock, jeg fik, da jeg hørte om min Hustrus Tilstand, der gjorde Hospitalsophold for mit Vedkommende nødvendigt, hvorimod min Hustru maatte opholde sig paa Hospitalet i første Omgang i ca. to Maaneder. I den Tid boede jeg ogsaa paa Hospitalet i et Værelse ved Siden af min Hustrus. I et Par meget vigtige Ministermøder omkring den 10.—13. August deltog jeg ikke, men en lille Uges Tid efter, at Bilulykken havde fundet Sted, bestred jeg atter mit Embede i Handelsministeriet, og jeg deltog i alle de Ministermøder, der fandt Sted i Anledning af den saakaldte »Telegramkrise«, der var Forløberen for Ministerskiftet i November«.

Halfdan Hendriksen har virket paa vidt forskellige Poster i Politik og i Erhvervslivet. Paa Spørgsmaalet om, hvilken Gerning han har sat mest Pris paa, svarer han:

»De Aar, da jeg beklædte Posten som Handelsminister, staar for mig i et særligt lysende Skær, og jeg er dybt taknemmelig over, at det faldt i min Lod at kunne tjene mit Land i Krigens og Besættelsens haarde og onde Aar. Det var trods alt en stor Tid, hvor der blev kaldt paa det bedste i det danske Folk og ikke blev kaldt forgæves. Vi kunde godt i Dag trænge til noget af den Aand, der dengang gennemtrængte vort Folk — den stærke Vilje til at holde ud, den aktive Fædrelandskærlighed. Jeg lærte i den Tid mange gode og fædrelandssindede Mænd at kende, saaledes som de var inderst inde, nemlig naar Nøden bankede paa, og naar

Hjælp behøvedes det ene eller det andet Sted. Ofte undrede jeg mig over, at det var de samme Mænd, som jeg havde mødt før Krigen og den Gang lært at kende som haandfaste, kølige Forretningsmænd og drabelige Forkæmpere for eensidige Erhvervsinteresser. Nu saa de Helheden og havde baade Evne og Vilje til at bøje sig under Helhedens Krav og virke for det, der var det samlede Folks Tarv.

Mit politiske Arbejde har jeg ogsaa haft stor Glæde af. Her tænker jeg ikke blot paa Arbejdet i Landsting og Folketing, men ikke mindre paa Arbejdet i »Den konservative Vælgerforening for København og Frederiksberg«, og paa mit Arbejde som Det konservative Folkepartis Formand og dermed Samarbejdet med Partiets Kontor. Begge Steder kom jeg i Forbindelse med gode og prøvede Medarbejdere, som det var en Fornøjelse at samarbejde med, Mennesker, der var besjælede af Tro paa, at vi kæmpede for det rigtige, og som var villige til at gøre et virkelig begejstret og offervilligt Arbejde for Konservatismen. Det Liv, der leves i en Vælgerforening, naar der er virkelig levende Liv i den, er af en ganske særlig Natur. Det er jo de politisk mest interesserede og begejstrede, der kommer til Møder og Samvær i en Vælgerforening, Mennesker, der lever med i Politik og ved noget om de politiske Forhold. Og det er aldrig en eensidig Repræsentation for en enkelt Befolkningsgruppe, man møder i Vælgerforeningen. Nej, her mødes Folk fra Forretningsliv, fra Haandværk, fra de frie Erhverv, fra Embedsstand og fra Funktionærerne, Gamle og Unge fra alle Erhverv og alle Befolkningsgrupper. Her lærer de hinandens Kaar og Synspunkter at kende, her kan de tale ud om Tingene, og mangt et varigt Venskab tog sin Begyndelse i Vælgerforeningen. Partiets Kærne er og bliver Vælgerforeningerne.

Alligevel — naar De nu spørger, og naar jeg ser tilbage over mit Liv — saa er det, naar alt kommer til alt, min Gerning som Erhvervsmand, først og fremmest *min Gerning som Købmand*, jeg sætter højest. Politik har noget lokkende ved sig. Det drager, at man som Politiker faar Lejlighed til at have Fingeren paa Tidens Puls og i sin politiske Gerning er med til i nogen Grad

at medvirke i Formningen af Udviklingen og med til at lægge dens Retningslinier — for saa vidt Mulighederne tillader det i de vekslende Situationer. Men i al Almindelighed har Købmandens Gerning fyldt mig med større Glæde end Politik. Det har altid for mig staaet, som om Købmandens Gerning er af særlig betydningsfuld Karakter for et Samfund, baade indefter og udefter. Det at være Formidleren, det at se den Virksomhed, man arbejder for og med, vokse, jeg kan næsten sige under ens Hænder, det er for mig noget af det største, ja, jeg er lige ved at sige, næsten selve Livet. Der er mange Titler indenfor Erhvervslivet, men Benævnelsen *Købmand* staaer for mig som en Titel, en Mand kan være stolt over og glad for — helt tilbage til den fjerne Oldtid stod Købmanden som en Banebryder, naar nye Veje skulde findes, og som Formidleren mellem Folk og Riger.

Ogsaa i min Egenskab af Købmand har jeg kun Grund til at være taknemmelig for, hvad Skæbnen bragte mig. Jeg havde vel Heldet med mig! kan man maaske sige — og det er sandt. Men det er nu alligevel ikke Held alene, der skaber en Forretning — det er for billigt bare at sige Held om de Resultater, dygtige Købmænd frembringer. Jeg tror, at naar det lykkedes mig at oparbejde mit gamle Firma Dines Petersen & Co. fra en ringe Begyndelse til i adskillige Aar at være det ledende indenfor sin Branche, og naar ogsaa andre Virksomheder, som jeg startede, viste sig at være livskraftige, saa skyldes det i væsentlig Grad, at det lykkedes mig at finde frem til *Medarbejdere*, med hvem Samarbejdet gik let og godt, og som følte sig fast knyttede ikke blot til Virksomheden, men ogsaa til mig personligt. Til Gengæld har jeg altid ment, at mine Medarbejdere skulde have gode økonomiske Kaar, saaledes at de ikke følte sig trykkede af Pengevanskeligheder. Hvorledes en Forretning skal drives bedst, er det svært at opstille generelle Regler for. Men i mine egne Virksomheder stillede jeg en vis Del af det indtjente Udbytte til Raadighed for mine Medarbejdere, saaledes at de var direkte interesserede i Virksomhedens Trivsel«.

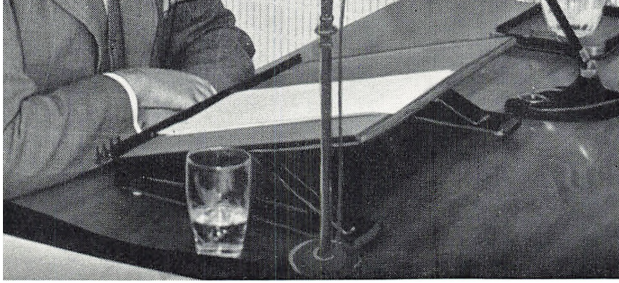
— Man siger undertiden, Halfdan Hendriksen, at De er en Mand med stærk Selvfølelse?

— »Hvor stærk min Selvfølelse er eller virker paa andre, ja om det sidste maa andre danne sig deres Mening. Men et vist Maal af Ærgerrighed er efter min Mening noget sundt og godt. Og, tilføjer jeg roligt: et Maal af Selvrespekt! Et Samfund af ydmyge Supplikanter bliver aldrig et stærkt eller godt Samfund. En Mand skal kunne sige: de og de Kaar kan jeg akceptere — byder man mig andre, maa jeg søge mig noget andet. Selvhjulpne Mennesker er da ogsaa et konservativt Maal. Men til at være selvhjulpne hører visse psykologiske Forudsætninger — derunder ogsaa den Selvrespekt, som er noget helt andet end blot og bar Ærgerrighed og Forfængelighed«.

Halfdan Hendriksen har ikke blot hele sit Liv haft en levende Interesse for og Kontakt med *Sporten*. Han var ogsaa i mange Aar en energisk Sportsmand.

Som ung var han Fodsportsmand, aktiv Roer og Fodboldspiller, men det var dog Cricket, der mest optog ham som Sportsgren — en Kærlighed som blev livsvarig, selv om der gennem Aarene selvfølgelig blev mindre Tid til at dyrke denne Sport aktivt. Ogsaa Tennis spillede han gerne. I sine Ferier har Halfdan Hendriksen ogsaa holdt af lange Ture til Fods. I det moderne Samfund er det efter Halfdan Hendriksens Mening ubetinget nødvendigt med Motionsgymnastik, anden Motion og omhyggelig Legemspleje — og jo mere Arbejde et Menneske har, desto nødvendiggere er det at holde Fysiken i bedst mulig Orden. At man paa Grund af en lang Arbejdsdag i Politik eller Erhverv siger, at man ikke har Tid til Sport eller Gymnastik, er for ham en selvmodsigende Paastand — det er selve det fysiske Velbefindende, Sundheden, der skal give Kræfterne og Humøret, bevirke at man faar Tid. At have Tid til at udføre et stort Arbejde er, mener Halfdan Hendriksen, ikke i første Række et Spørgsmaal om, hvor mange Timer, man har til sin Raadighed. I lige saa høj Grad er det et Spørgsmaal om de Kræfter, den Veloplagthed, man kan lægge i hver enkelt Time.

Derfor har Halfdan Hendriksen ikke blot selv dyrket Motion i de til ethvert Alderstrin passende Former. Han har opfordret og opmuntret andre til at dyrke Gymnastik og Sport og søgt at give dem Muligheder for det, hvor Mulighederne først skulde skabes.

Liste C-Arie:
 : Rekorden har slaact
 metal, han har naact:
 fred' i Østre Allé.
 han paa Trianglen ha'de,
 red' i Slagelsegade,
 ade Tusind og tre.
 get, Strandboulevarden
 t Hovedparten,
 tedams Dossering
 ægtig Levering.

taunings Plads kom Kvinder
 de med hede Kinder.
 epublikummet
 il Stemmerummet,
 . Oberstinder.
 aa og jævne Kvinder,
 or, unge Fruer,
 og kælné Duer.
 ke, trinde, slanke,
 Hjertet banke,
 liner, dels Brunetter,

: ved Halfdan sætter.
 tand og hver en Alder
 :ore Charme falder.
 :e kunnet glemme
 nderlige Stemme,
 k... i... ..

*Halfdan Hendriksen,
 Danmarks største politiske Don Juan, i
 28.000 personlige kvindestemmer
 i Østre Storkreds.*

*På Landstingets
Formandsstol.*

Samarbejdet med Venstre.

Fra venstre Arbejds- og Socialminister Poul Sørensen, Fiskeriminister Knud Ree, Haldan Hendriksen og Statsminister Erik Eriksen.

Naar hans Helbred var saa godt, er han overbevist om, at Sport og Motion har sin meget væsentlige Andel deri. Som Politiker var han da ogsaa ivrig for, at Sport og Gymnastik fik al den Støtte fra det Offentlige, som laa indenfor Mulighedens og Rimelighedens Grænser.

Om der da under et saa travlt Arbejdsliv blev Tid til Læsning og andre aandelige Glæder? Ja, det blev der! Der blev Tid baade til Læsning af Aviser og Bøger, til Teaterbesøg, baaret af en mangeaarig og dyb Interesse for Teatret, til Besøg ved Sportsstævner og til Selskabelighed og til mangan en Bridge — for slet ikke at tale om L'Hombre — mellem Venner. Med Kræfter og Oplagthed i Behold og med omhyggelig Tilrettelægning af en Plan for hver Dag, ja for hvert Døgn *kunde* det gøres — og *blev* det gjort.

Forbløffende! kan man synes, naar man har haft Lejlighed til at se de enkelte Arbejdsdages Længde og Fylde. Men Kendsgerningen er der. Man mindes det gamle Ord: de travleste Mennesker er dem, der tilsyneladende aldrig har travlt. Fordi de altid kan naa det!

I sit Forhold til Island kom Halfdan Hendriksen ud for mange ejendommelige og muntre Situationer, naar gamle og fortrolige Venner i Island var gledet ind i deres Lands højeste Stillinger. Selv fortæller han en saadan lille Episode:

»Under den danske Delegations Ophold i Island i Sommeren 1946 var hele Delegationen Gæster hos Præsident *Sveinn Björnsson* og Fru *Georgia* paa Præsidentgaarden »Bessastadir«. Det var en ejendommelig Følelse, jeg rejste mig med, da en Tjener hviskende meddelte mig, at Præsidenten ønskede at hilse paa mig, men han var jo Statsoverhoved og havde i saa Henseende de samme Rettigheder som andre Statsoverhoveder. Men det ejendommelige var, at baade Præsidenten og hans Frue var vore gamle gode Venner, som vi kendte særdeles godt — ja som jeg kendte for mere end 40 Aar tilbage, endnu før de blev gift. Præsidentfruen er Datter af Apoteker, Justitsraad Hansen fra Hobro. I de mange Aar, hvor *Sveinn Björnsson* var Islands Gesandt i København, kom vi meget sammen, og jeg tror, jeg har Lov at sige, at baade min Kone og jeg kunde betragte dem begge som vore gode Venner — og det var med stort Vemod, jeg modtog

Meddelelsen om Sveinn Björnssons Død i 1952. Men som et Kuriosum kan jeg nævne, at min Kone og jeg, den sidste Aften vi tilbragte i Reykjavik i 1946, alene var inviteret til Middag hos Præsidentparret, der sendte Præsidentbilen efter os, der boede paa Hotel Borg, som jeg i 1930 havde været med til at financiere. Efter Middagen spillede vi Bridge — akkurat som i gamle Dage, da vi ikke drømte om, at den ene af os en Dag skulde være nødt til at rejse sig op, naar den anden vilde hilse.

Ja, Tiderne forandres — men *Menneskene* meget mindre med dem, end man tror«.

Halfdan Hendriksen fortæller, at en af de mest interessante og fornøjeligste Oplevelser i hans Rigsdagstid var Samværet med de fire grønlandske Repræsentanter i 1939. Det var, siger han, friske og herlige Mennesker at være sammen med, baade under Arbejdet og under det frie, mere ubundne Samvær, naar Arbejdstiden var forbi. Deres Opfattelsesevne, deres kloge Bemærkninger, deres Kærlighed ikke alene til deres storslaaede Fædreland, men ogsaa og ikke mindst til Danmark, gjorde, siger Halfdan Hendriksen, et dybt og uudsletteligt Indtryk paa ham. Ikke mindst har en Udtalelse af Pastor Jens Olsen fra Upernavik nedfældet sig hos ham som karakteristisk for denne kristne Præsts, maaske vil nogle mene lidt primitive, men inderlige og oprigtige Opfattelse af Gudsbegrebet.

Jens Olsen var ikke alene Præst, men en af Grønlands mest ansete og berømte Storfangere. Naar Narhvalen viste sig udfør Upernavik, gik Jens Olsen i Kajakken og næsten altid, men hyppigt først efter Døgnets Forløb, kom han tilbage med Fangst. Halfdan Hendriksen spurgte engang Jens Olsen: »Hvad nu, hvis Narhvalen kommer paa en Søndag?« Jens Olsen saa alvorligt Halfdan Hendriksen i Øjnene og sagde: »Saa bliver der Messefald, men naar jeg kommer tilbage med Narhvalen, gaar jeg op i Kirken og ringer med Kirkeklokken og saa samles Menigheden for at takke og prise Gud. For jeg skal sige Dem: Gud venter gerne, men Narhvalen venter ikke.«

Den Maade denne Udtalelse blev fremsat paa og Tonen over den gjorde et dybt, alvorligt Indtryk paa Halfdan Hendriksen. Der var noget betagende over hele Optrinnet. Jens Olsen var sikker paa, at

naar Gud sendte Narhvalen til Upernavik en Søndag, saa var det ogsaa Guds Vilje, at dette skulde udnyttes til Befolkningens Bedste.

Det er et ikke sjældent Spørgsmaal mellem Mennesker — især mellem dem, der læser spændende Bøger: Kan De sige mig, hvor De var for to Aar siden om Eftermiddagen Kl. 17? Og meget faa kan besvare Spørgsmaalet.

Men Halfdan Hendriksen har praktisk talt hele sit Liv kunnet svare paa et saadant Spørgsmaal. Ikke blot skrev han sine *agenda* for hver Dag. Han opbevarede dem. Og ikke blot disse Timeplaner. Men Notater og hyppigt Referater fra vigtige Møder samt to Samlinger omhyggeligt udarbejdede og paa Dokumenter og Referater støttede Erindringer, den ene Samling omfattende hele hans Liv, den anden Krigens og Besættelsens Aar.

De er ikke skrevet med Offentliggørelse for Øje — som historisk Materiale vil de blive henlagt i Rigsarkivet, og det er kun spinkle Uddrag af dem, der er refereret og stedvis stærkt sammentrængt i nærværende mosaikagtige Skildring. Men adskillige Historikere har vist stor Interesse for dem, og endnu flere vil gøre det.

Hukommelse er jo nok en god Ting — men som Instrument kan den slides gennem Aarene. Halfdan Hendriksens Erindringer og Noter er Iagttagelser og Referater fra Dag til Dag — Optegnelser af en Mand, som ikke kun var Iagttager, og en omhyggelig Iagttager af Mennesker og Begivenheder, men en Mand, som selv i første Række medvirkede i store Begivenheders Udformning.

ET PORTRÆT

Jeg vil ikke kalde det Stof, jeg i det forudgaaende har skrevet om Halfdan Hendriksen, en Levnedsskildring i gængs Forstand — dertil er Stoffet for særegent delt og placeret. Snarere kan det kaldes Bidrag til en Levnedsskildring, eller om man vil: spredte Skitser til et Portræt. Alligevel tillader jeg mig een Konklusion: Billedet af Halfdan Hendriksen *som konservativ Politiker*. Det er berettiget at fremhæve netop den konservative Politiker, fordi faa Politikere har betydet mere for Det konservative Folkeparti og dansk Konservatisme i det hele taget i de sidste tredive Aar end netop Halfdan Hendriksen.

Nogle vil maaske undres over denne Paastand — de erindrer ikke, at Halfdan Hendriksen nogensinde nævntes som Partiets »Fører« eller »Høvding« for at bruge en Benævnelse, som er blevet knyttet ikke til een, men flere Politikere, indenfor andre danske Partier. Halfdan Hendriksen blev heller aldrig nævnt paa den Maade. Det var ikke paa Placeringen, men paa sit Arbejde — ikke mindst det støtte og dygtige Arbejde med Realiteter og i det daglige Liv — han fik sin store og gode Indflydelse indenfor Konservatismen, man kan godt uden Overdrivelse sige: sin til Tider afgørende Indflydelse.

Allerede da han som ung opstilledes i Aarhus første Gang, var Motiveringen, at Erhvervsfolk havde Tillid til en Mand, der allerede havde slaaet sit Navn fast som en meget dygtig Erhvervsmand, en Mand, der kom fra det praktiske Liv og var hjemme i dets mangeartede Forgreninger. Denne Tillid hos Erhvervslivets Mænd og hos Borgerskabet i København og Frederiksberg bevarede han ikke blot fremover. Tilliden blev stadig stærkere, og allerstærkest medens Halfdan Hendriksen var Handelsminister under Krigen og i Aarene derefter. Det var vanskelige Brydningsaar for Landet, Aarene fra 1930 til i Dag, Aar med mange Kriser og Meningers skarpe Brydning om,

hvordan Danmarks Politik retteligen bør formes. Og midt i det hele kom saa det vældige Digebrud og det Uvejr, som Den anden Verdenskrig og Besættelsen var. Under den Prøvelse for Land og Folk sattes Halfdan Hendriksen paa en af de allervanskeligste Poster, Posten som Handels- og Forsyningsminister. Og ikke blot udførte han sit Arbejde paa en sagligt storartet Maade og nationalt pletfrit, men han gjorde det midt i nødvendige Nedskæringer, Rationeringer og dybe Indgreb i Erhvervslivet med saa smidig Haand, og med en saa fast Haand, naar danske Interesser skulde værnes, at Befolkningen blev begejstret for hans Arbejde, medens Erhvervsliv og Embedsmænd vidnede, at bedre Mand kunde man ikke have faaet paa Posten. Det skabte Tillid ikke blot til hans Person — det styrkede ogsaa Tilliden til det Parti, der havde kunnet sætte en saa dygtig General ind paa et af de haardest angrebne Frontafsnit og som løste sin Opgave i Trofasthed mod den og mod sit Land fra første Dag i Ministeriet og til den sidste.

Det samme gælder Halfdan Hendriksens Indsats i Forholdet til Island, Grønland og Færøerne. Konservatismen interesserede sig ikke blot traditionelt og varmt for Danmarks Forhold i den nordlige Atlant. Det betød overordentlig meget, at det i disse Spørgsmaal var muligt for Det konservative Folkeparti at lade sig repræsentere af en Mand, som udfra sin Livsgerning havde det intimeste Kendskab til de Anliggender, han her skulde beskæftige sig med, større Kendskab, især til disse Landes og Landsdeles Erhvervsliv og Naturforhold, end nogen anden dansk Politiker. Det øgede Tilliden til Partiet i disse Spørgsmaal, at det ogsaa her kunde stille ikke blot en Repræsentant for Partiet til Raadighed, men en Personlighed, som i de paagældende Anliggender kunde blive en Styrkelse og en klog og erfaren Raadgiver for de andre i Kommissionen, i Udvalget eller i Nævnet.

Dertil kom Forholdene indefter i Partiet. Det skete ikke een, men flere Gange — det er nævnt i det forudgaaende — at Meningsbrydningen blev saa stærk i et altid temperamentsfuldt Parti, at det knagede i Sammenføjningerne. I hvert saadant Tilfælde saa Halfdan Hendriksen det som sin Pligt og sin Opgave at mægle og samle om det væsentlige i Konservatismen. Og atter og atter lykkedes det for ham. Saa naar Det konservative Folkeparti har været et Parti i Vækst

og har bevaret sin Helhed gennem Brændinger, har han sin afgørende Del deri.

Det kan imidlertid ikke stærkt nok betones, at denne Vilje til at samle og mægle i kritiske Situationer ingenlunde og aldrig var politisk Farveløshed eller Mangel paa egen Mening. Halfdan Hendriksen havde baade sine Meninger og sine Meningers Mod og lagde aldrig Skjul paa sine Meninger. Men han kombinerede Viljen til at naa Maalet med de Muligheder, som til enhver Tid var for Haanden. Han var Idealist, men samtidig Realist, Virkelighedspolitiker, med klar Forstaaelse af, at hvad man ikke naar i Dag, kan man arbejde videre paa i Morgen. Naar blot Maalet fastholdes og Mulighederne udnyttes, kommer man ogsaa Aar for Aar nærmere mod det uanset aktuel Modvind og uanset Revler og Skær, der ikke kan forceres, uden at Skuden sprænges, men maa omsejles, inden Kursen igen lægges direkte fremefter. For ham var det aldrig afgørende, om Partiets Politik kaldtes Pipers, Pürschels, Christmas Møllers eller nogen anden Politikers Politik — han saa tværtimod en Fare i at knytte Partiets Politik til en bestemt Persons Navn. Partiets Politik skulde netop være — *Partiets!* Udtryk for, hvad *et Fællesskab af Viljer og Tanker* enedes om og stiledede mod. Saa kunde og burde hver enkelt, der paa fremragende Maade gjorde sin Pligt, baade nævnes og hædres — men Personer kommer og forsvinder, medens et Parti, en politisk Aands- og Viljesretning, forbliver.

Halfdan Hendriksen sluttede sig til det konservative Parti, dengang det endnu bar Navnet *Højre* og var stærkt bundet af Fortiden. Han begejstredes af Partiets nationale Traditioner, dets Forsvarsvilje og dets Vilje til bevidst national Politik. Men tidligt forstod han, at skulle Konservatismens politiske Udtryk have en Fremtid, maatte Det konservative Folkeparti forfatningsmæssigt og i sine erhvervs-politiske og sociale Tanker tilpasse sig en ny Tid og dens Krav — saa afgørende som det danske Samfunds Struktur var ændret, siden Danmark fik sin første Grundlov. I anden Halvdel af det nittende Aarhundrede var Danmark fra et udpræget Landbrugsland blevet et Land, hvor Hovedparten af Befolkningen levede i Byerne. Flere og flere levede af Industri, Haandværk og Handel, nye sociale Lag var dannet og stillede deres Krav — afhængige af Løn, som stadig flere blev.

Mange konservative Politikere, ja Flertallet, var fra første Færd klar over, at det konservative Partis Politik maatte tilpasses den nye Tid. Men medens adskillige mente, at Konservatismens Opgave fortrinsvis maatte være at sætte Bremsen i for længst og videst muligt at bevare en arvet Tilstand, mente en voksende Fløj, at det ikke blot gjaldt om lempeligt at regulere Udviklingen i et roligt Leje, men om at fremsætte positive Forslag til gode Nydannelser. Man kan ogsaa udtrykke det saadan: man vilde ikke nøjes med at gøre Indrømmelser til det uundgaaelige. Man vilde paa eget Program og paa egne Idealer bygge en ny Politik, som i sociale og mange andre Spørgsmaal laa til venstre for den hævdvundne Konservatismes. Man vilde føre en saadan Politik udfra, hvad man opfattede som retfærdigt og som økonomisk Demokrati, men ogsaa udfra konservativ Klogskab, nemlig for at bevare alt det, som efter konservativ Opfattelse skal og maa bevares i Nationens nationale og kulturelle Liv.

I denne Meningsbrydning placerede Halfdan Hendriksen sig paa sit Partis venstre Fløj, den mest lydhyre Fløj overfor nye Tider og nye Tanker. Nogle undredes over, at han, Forretningsmanden og Industrimanden, stillede sig saadan. Paa den anden Side tog vide — og stadig videre — konservative Kredse netop hans Ja til en Sag og et Standpunkt, som Garanti for, at Partiet i sin Maalsætning stadig befandt sig paa solid konservativ Grund, at man ikke var gaaet længere frem, end at intet derved kom til at gynge. Netop naar Diskussionen gik højt, saavel indenfor Partiet som udenfor det, spurgte det brede konservative Vælgerkorps atter og atter om Halfdan Hendriksens Stilling. Man havde vænnet sig til at tage ham som en Generalnævner for konservativ Mening. Og han følte den Forpligtelse, der var knyttet til denne Opfattelse hos Vælgerne. Opfattede han virkelig noget som Udtryk for, hvad det overvejende Flertal af Konservative vilde, formidlede han det loyalt, ogsaa naar han derved maatte skubbe en personlig Variation af Meningernes Mængde i Baggrunden. Loyalitet mod betroede Opgaver, Pligtfølelse overfor dem, var altid et Grundtræk i Halfdan Hendriksens Karakter som Politiker, Loyalitet mod Pligterne som Rigsdagsmand, som Minister og som Det konservative Folkepartis Formand.

Der er dem, der identificerer Begreberne Saglighed med Upersonlighed. Det er urimeligt og vilkaarligt at gøre det, saavist som der er

Mennesker, der udfra deres hele Personlighed er netop lidenskabeligt saglige. Halfdan Hendriksen havde ikke blot altid — og har endnu — et sikkert Instinkt, en fin og hurtig Intuition overfor, hvad der er Kendsgerningerne i en Situation, og hvad der er det sagligt rigtige at gøre, men ogsaa en stejl Vilje til at staa fast og hævde det Standpunkt, hvis saglige Rigtighed eengang er erkendt. Det var denne Lidenskab for det sagligt rigtige, som, parret med hans Vilje til at tjene Land og Folk, der gjorde ham til den Handelsminister, som han var under Krigen. Som det er de samme Egenskaber, der har givet ham et varigt Navn i dansk Konservatismes Historie og i en usædvanlig Grad har givet Halfdan Hendriksen Tillid mellem konservative Befolkningsgrupper i vanskelige og haarde Aar for Land og Rige.

For det var i Stormtider, denne *Købmand og Politiker* kom til at øve sin Gerning. Og kunde øve den med Hæder baade i Erhvervsliv og i Politik, fordi han hører til dem, der vokser med Kravene, — er gjort af det Stof, der ikke brydes, men hærdes i Storm.

HALFDAN HENDRIKSENS
ARBEJDE SOM BESTYRELSESMEDLEM I
ERHVERVSVIRKSOMHEDER

af højesteretssagfører *Niels Andersen*.

Jeg har gerne villet skrive om Halfdan Hendriksen som bestyrelsesmedlem i erhvervsselskaber. Jeg kender ham som bestyrelsesmedlem over for direktøren i Investor og som kollega i kontrolkomiteen for Kastrup Glasværk.

Halfdan Hendriksen har ikke samlet på »ben«. Hans vigtigste bestyrelsesmandater bortset fra hans egne virksomheder Skagen Fiske-Hermetik og Ørholm Værk er »Haand i Haand« (med »Danebroge« og »National«), Tivoli, Kastrup Glasværk og Investor. Desuden har Carlsbergfondet efter hans fratræden som direktør i Carlsberg stadig ønsket at bruge ham som medlem af fondets bryggeriråd og rådgiver i bryggerianliggender.

Halfdan Hendriksen har i sine bestyrelsesmandater sørget for den afveksling, som de forskellige interessesfærer giver.

Måske kunne han bedre selv skrive om sit virke som bestyrelsesmedlem i erhvervsforetagender, idet han i sine egne selskaber, Skagen Fiske-Hermetik og Ørholm Værk i en årrække har siddet både som direktør og formand for bestyrelsen. Mon ikke dette har givet ham den positive indstilling som bestyrelsesmedlem: han ved, hvad en direktion har brug for hos bestyrelsen og han ved, hvad bestyrelsen kan betyde for direktionen!

Man undres ofte over, hvorledes den travle og virksomme mand undgår at blive fortravlet. Han kommer til samtlige bestyrelsesmøder ikke blot for at komme der, men også for at virke.

Halfdan Hendriksen er positiv som bestyrelsesmedlem. Hans præcision til at møde er uden undtagelse. Han går direkte til det væsent-

lige i sagen. Han er ikke bange for at vise tillid og blander sig ikke i småting. Han ved, at mange af virksomhedens funktioner kun kan ledes af direktionen. Han er ikke »konservativ« i sit syn på virksomhedens ledelse, han er interesseret i nye opgaver og går gerne ind for, at de tages op.

På den anden side er Halfdan Hendriksen streng og krævende. Han forlanger exact viden om og åben forelæggelse af selskabernes problemer. Han irriteres og bliver endog vred, hvis han ikke kan få besvaret spørgsmål, der for ham synes selvfølgeligt at måtte kunne besvares ud fra den viden, som en direktør må have om sin virksomhed.

Halfdan Hendriksen er en charmerende person, som også har den evne selv i bestyrelsesmøder ikke at være kedelig. Han er meddelsom og ud fra sin stadig ajourførte politiske orientering udfylder han som bestyrelsesmedlem et vigtigt område al den stund erhvervslivets afhængighed af og forbindelse med dagens politik i årenes løb er blevet mere og mere udtalt. — Halfdan Hendriksen har stadig sin fulde styrke og arbejdskraft, som med hans 75 år nu er forlenet med hans mangeårige, rige erfaringer. Han er en af de undtagelser, som iøvrigt burde bekræfte reglen om aldersgrænse for bestyrelsesmedlemmer.

En bestyrelse skal være som en stormagts flåde, hvis betydning ikke fortrinsvis er at være aktiv, det er vel snarest dens opgave at være i beredskab, at kunne sættes ind til støtte for aktioner eller virke i kraft af blot at være der. Halfdan Hendriksen opfylder alle disse krav, han er stærk, når han går i funktion, og han virker ved blot at være der.

Niels Andersen.

MIN GENBO

af professor, dr. phil. & sc. & techn. *Niels Bohr*.

Som et lille bidrag til denne bog, hvor medarbejdere og venner bringer Halfdan Hendriksen en hyldest på hans 75 års dag, vil jeg gerne gengive nogle ord, jeg udtalte ved Carlsbergfondets fest, da han fyldte 70 og nærmede sig afslutningen af sin virksomhed som Bryggeriernes administrerende direktør.

Det er et sjældent stort og rigt livsværk i det danske samfunds tjeneste, hvorpå Halfdan Hendriksen ved sin 70 års fødselsdag kan se tilbage. Den styrke og det udsyn, som han fra sin første ungdom på mangfoldige måder har lagt for dagen, har fra alle sider vundet en anerkendelse og en beundring, der har givet sig udtryk i de talrige tillidshverv, der har været lagt på hans skuldre.

Halfdan Hendriksens kloge og uforfærdede bestridelse af gerningen som handelsminister i de for landet så vanskelige år vil længe erindres, og det følte da også i vide kredse som en lykke, at netop en mand som han efter krigen var rede til at overtage stillingen som administrerende direktør for Carlsberg Bryggerierne, der i vort samfund indtager en så enestående plads ikke alene på grund af virksomhedens store omfang, men især ved de rige midler, den skænker til fremme for danske bestræbelser på kulturens område.

Om Halfdan Hendriksens krævende og ansvarsfulde gerning har formanden for Carlsbergfondets direktion talt så smukke og vægtige ord, og fra en af hans nærmeste medarbejdere i Bryggeriernes ledelse har vi fået et dybt indtryk af den beundring og tillid, som man føler for ham inden for hele den store virksomhed.

For at tale om Halfdan Hendriksens ledelse af Bryggerierne har jeg jo ingen sådanne forudsætninger; men som en af dem, der har deres hjem på Carlsberg, vil jeg gerne sige et par ord om den menneskelige ånd, der lever derude og som er baggrund for den følelse af tryghed og hygge, som vi alle så umiddelbart føler.

Jeg tror, at der på Carlsberg altid har hersket en særlig menneskelig indstilling, der stammer fra stifternes store personligheder og hvis fortsatte bevarelse hviler på virksomhedens trivsel og bevidstheden om de indtjente midlers betydningsfulde anvendelse i hele samfundets tjeneste. Fra første færd følte min hustru og jeg en hjemlig atmosfære, da vi for snart 20 år siden fik vor bolig inden for Bryggerierne område. At besættelsestiden også på Carlsberg fik forstyrrende virkninger, kunne jo ikke undgås, og efter krigens ophør krævedes derfor en kraftig og lykkelig hånd til at bringe alt i lave og genoprette den gamle harmoni.

Af hvad der i denne henseende er nået under Halfdan Hendriksens ledelse, har vi alle, der lever derude, fået et stærkt indtryk. Når man, omend uden at tage del i virksomheden, færdes på Bryggerierne, mærkes overalt en arbejdsglæde, der ikke alene skyldes tillid til den faglige ledelse, men også bevidstheden om en omsorg for alles vel, der bundet i en menneskelig forståelse hos det øverste styre.

Alle, der kender den smittende livsglæde og opmuntrende venlighed, som Halfdan Hendriksen forbinder med så store krav til sig selv, vil forstå, hvad der udstråler fra ham og genspejles på så mange måder i hele virksomheden. I denne forbindelse tænker vi også på den varme menneskelige støtte, som Halfdan Hendriksen har fundet i sit eget hjem, således som det så smukt er kommet til udtryk i de ord, der i aften har været rettet til fru Hendriksen. Vi, der bor og færdes derude, føler trang til at udtrykke vor taknemmelighed over for Dem begge, og ønsket om, at den forståelsens og samarbejdets ånd, der lever på Carlsberg, også i kommende tider må bevares og trives.

På Halfdan Hendriksens 75 årsdag vil jeg gerne til disse ord føje de hjerteligste ønsker om, at han endnu i mange år må bevare sin fulde kraft, hvorpå der stadig er lagt så stort beslag, og den livsglæde, der er ham egen og hvormed han bringer opmuntring til så mange. Jeg føler også trang til at være med til at bringe Halfdan Hendriksen en personlig tak for den hjælpsomhed, hvormed han inden for de vide felter, som han omfatter med så varm interesse, altid er rede til at støtte enhver sag, hvis fremme efter hans overbevisning er til samfundets gavn.

Niels Bohr.

HALFDAN HENDRIKSENS ARBEJDE MED DE SOCIALE PROBLEMER

af fhv. maskinmester og rådmand *O. Bouet*.

Når en mand eller kvinde har nået en fremtrædende position i vort samfund, er det ikke ualmindeligt, at man — med den desværre voksende mangel på forståelse af, hvad den enkeltes dygtighed kan betyde, såvel i erhvervslivet som i politik — oplever, at pågældendes gerning søges reduceret og underkastes sur kritik.

Ved Halfdan Hendriksens 75 års fødselsdag, hvor det er selvfølgelig, at hans navn og gerning drages frem, er jeg imidlertid overbevist om, at mange — også udenfor hans partifællers kreds — vil mindes ham for den tid, han under besættelsen var handelsminister.

Dels for hans faste holdning over for tyskerne og dels for den optimisme, han — trods alle vanskelighederne — i sine radiotaler gav udtryk for.

Når han havde givet meddelelse om de indskrænkninger, som det var nødvendigt at foretage, og de besværligheder befolkningen yderligere kunne komme ud for, og han derefter sluttede med ordene: »Men vi skal nok klare det!« — så virkede det beroligende på ængstelige medborgere, og man nærrede i vide kredse — ikke mindst blandt husmødrene — tillid til ham.

Imidlertid er det såre naturligt, at hans parti ved den nu givne lejlighed gennem et personalhistorisk værk har ønsket at give en oversigt over, hvad Halfdan Hendriksen ved sit arbejde og sin personlighed har betydet for partiet og for vort samfund.

Hans gerning belyses dels af repræsentanter for erhvervslivet og dels af politikere, der har arbejdet sammen med denne vort partis første mand.

Formentlig ud fra den kendsgerning, at jeg i 21 år har været medlem af den konservative rigsdagsgruppe sammen med Halfdan Hendriksen og i ca. en halv snes år medlem af forretningsudvalget for den københavn-frederiksbergske vælgerforening under hans formands-

skab, har man anmodet mig om at give mit indtryk af Halfdan Hendriksen og specielt hans indstilling til de sociale problemer, og jeg har med glæde fulgt denne opfordring.

Da vi begge i 1924 var blevet medlemmer af Folketinget, opdagede jeg hurtigt, at den konservative gruppe i Halfdan Hendriksen havde fået et medlem, der ikke alene tilførte gruppen en erhvervsmæssig indsigt, men som også i høj grad var i besiddelse af social forståelse.

Partiets mange tillidsmænd var i høj grad interesseret i folkeforsikringsspørgsmålet, og i marts 1927 pålagde repræsentantskabet rigsdagsgruppen at udarbejde et folkeforsikringsforslag og forelægge dette i rigsdagen.

En sådan opgave kræver en dybtgående undersøgelse, beregninger o.s.v., og gruppen nedsatte i den anledning et udvalg, og jeg kan roligt fremhæve, at Halfdan Hendriksen gik med ildhu ind i arbejdet og var dettes primus motor, og det forslag, der blev resultatet af udvalgets arbejde, blev da også i almindelighed kaldt det Halfdan Hendriksenske folkeforsikringsforslag.

Den 11. januar 1929 forelagde han på rigsdagsgruppens vegne forslaget i Folketinget.

Forslaget gik i hovedtrækkene ud på, at enhver person fra sit 18. til sit 64. år skulle betale 3 % af indkomsten som præmie til forsikringen, dog ikke over 240 kr. om året.

Pligten til præmiebetaling bortfaldt, når den forsikrede ialt havde indbetalt et så stort beløb, at pågældendes konto i en rigsforsikringsanstalt, der skulle administrere ordningen, dækkede det fornødne indskud for en eventuel straks begyndende og livsvarig, årlig invaliderente eller en fra det 65. år løbende, livsvarig, årlig aldersrente på mindst 600 kr. for mænd og 540 kr. for kvinder.

Man kunne yderligere tegne sig for en ekstra forsikring i rigsforsikringsanstalten, og pensionens størrelse var naturlig afhængig af de indbetalte præmier.

Socialdemokraterne, Venstre og det radikale parti havde imidlertid på det tidspunkt ingen interesse i en afløsning af aldersrenteordningen, og forslaget blev begravet i det folketingsudvalg, det blev henvist til.

Var de partier, for hvem gennemførelsen af en folkepension nu er alfa og omega, gået ind i en realitetsforhandling dengang, er det

meget sandsynligt, at vi nu i en lang række år havde haft en tilfredsstillende pensionsordning.

Igennem årene har Halfdan Hendriksen ydet sin store indsats, også hvor det drejede sig om enkelte samfundsgruppers specielle sociale forhold, og det er naturligt, at jeg med taknemlighed tænker på den forståelse, han viste for den privatfunktionærstand, der i den første fjerdedel af dette århundrede var fuldstændig overset og ukendt af offentligheden, da spørgsmålet blev draget frem inden for partiet.

Efter opfordring nedsatte dette i 1931 et udvalg, som skulle undersøge og drøfte hele funktionærproblemet, og i dette indtrådte Halfdan Hendriksen straks, og efterhånden udvirkede han ved sine forbindelser inden for erhvervslivet, at en del kendte arbejdsgivere indtrådte i udvalget, og de forskellige spørgsmål, som var af særlig interesse for funktionærerne, blev grundigt gennemgået og bearbejdet ved samarbejdet mellem arbejdsgivere og funktionærer.

I 1933 tog det konservative parti initiativet til en lovgivning på et område, som i høj grad havde interesse for de tusinder af privatfunktionærer, der var pensionsforsikrede, idet rigsdagsgruppen i Folketinget forelagde et: »Forslag til lov om tilsyn med pensionskasser« — et forslag, som efter at være behandlet i et særligt nedsat, sagkyndigt udvalg, blev vedtaget af Rigsdagen den 26. februar 1935.

I oktober 1937 gik rigsdagsgruppen videre ad den nu betrædte vej, og bragte ved fremsættelsen af: »Forslag til lov om individuelle arbejdsaftaler« yderligere skred i en lovgivning vedrørende funktionærernes forhold.

Dette forslag fik en meget grundig behandling i det nedsatte folketingsudvalg, og resultatet blev vedtagelsen af: »Lov om retsforholdet mellem arbejdsgiver og funktionær i private erhvervsvirksomheder«, der stadfæstedes den 13. april 1938.

Naturligvis har mange andre ydet deres medvirken til, at privatfunktionærernes problemer blev taget op til behandling i partiet, men der er ingen tvivl om, at Halfdan Hendriksens stilling som erhvervsmand og politiker har haft sin store betydning med hensyn til Det konservative Folkepartis forståelse af funktionærernes forhold, og jeg bringer Halfdan Hendriksen min bedste tak for hans gerning ved hans 75 års fødselsdag og for et godt samarbejde gennem de mange år, ledsaget af en hjertelig lykønskning.

O. Bouet.

MIT SAMARBEJDE
MED HALFDAN HENDRIKSEN

af fhv. statsminister *Erik Eriksen*.

I anledning af Halfdan Hendriksens 75 års fødselsdag er jeg blevet bedt om at skrive nogle linier om mit samarbejde med ham. Det gør jeg meget gerne.

Det begyndte vistnok i 1946, da en rigsdagsdelegation sejlede til Færøerne for at lægge grunden til de forhandlinger, der skulle føres mellem Danmark og Færøerne.

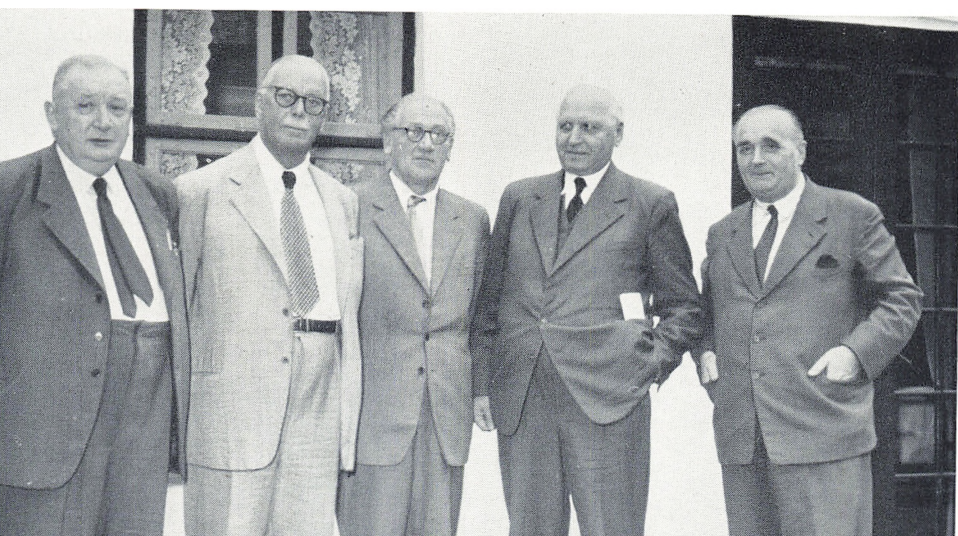
I hvert fald var det første gang, jeg kom ham på nærmere hold, for »tilgængelig« kan Halfdan Hendriksen vel egentlig ikke siges at være?

Jeg kendte ham den gang kun lidt. Som nyvalgt i 1935 havde jeg naturligvis lagt mærke til ham, ikke blot fordi han spillede en så stor politisk rolle i sit parti, men også fordi han var den aktive forretningsmand, der havde sæde i rigsdagen. En mand, som på en gang kan fylde en stor plads i det praktiske erhvervsliv og samtidig afse tid til en vidtforegret politisk virksomhed, hører desværre til sjældenhederne.

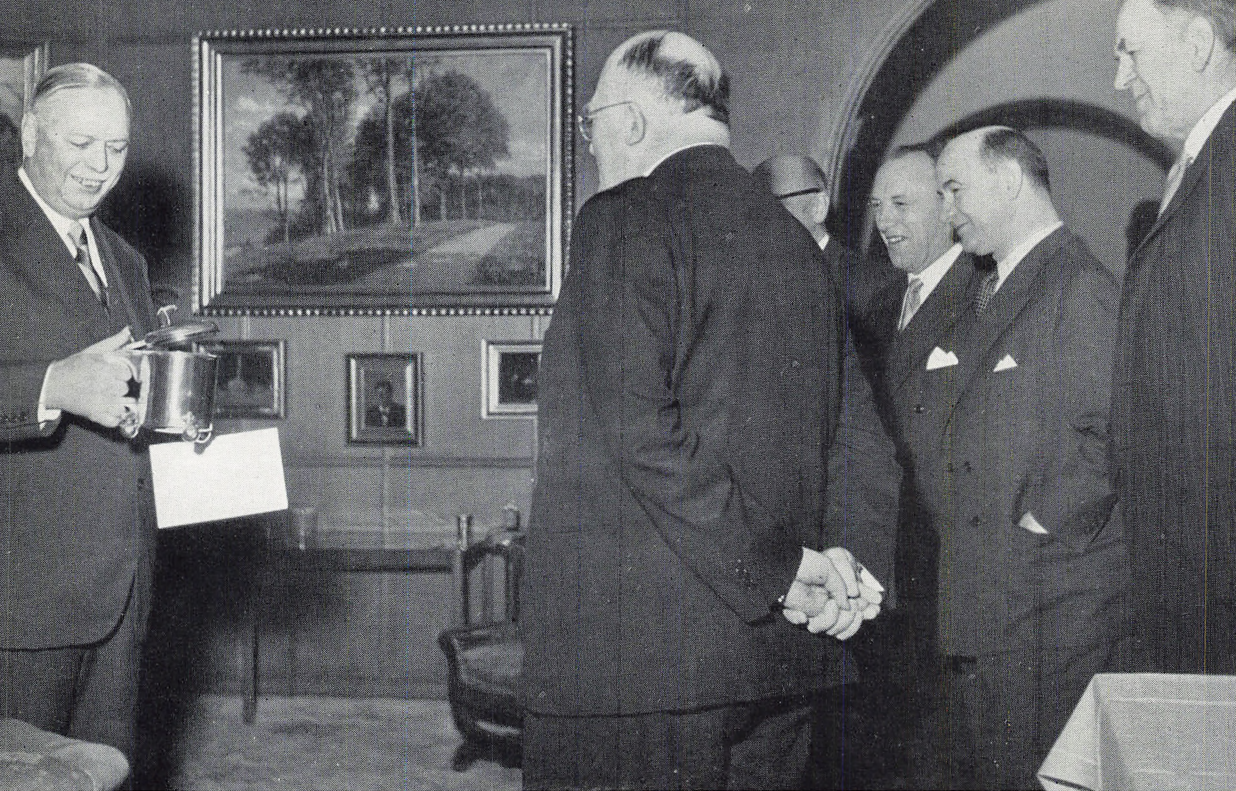
Turen til Færøerne var uhyre interessant. Vi var begge — i modsætning til adskillige af vore kolleger — nogenlunde søstærke og havde undertiden det meste af det gode skibs salon for os selv. Vi kom derfor også i virkelig samtale. Halfdan Hendriksen afslørede en meget stor viden, ikke blot om Færøerne, men om de nordiske lande i det hele taget. Hans kendskab til personlige, politiske og erhvervsmæssige forhold på øerne blev til megen nytte for os, og det skal understreges, at Halfdan Hendriksen har en betydelig del af æren for, at disse forhandlinger resulterede i noget positivt.

Efter hjemkomsten fra denne tur har vi jævnlige vekslet ord om saglige og politiske forhold. Vi havde begge en følelse af, at skulle

*Halidan Hendriksen og Frue
overværer en
Fodboldkamp i Idrætsparken.*

*Folketingets
Præsidium 1955.
Fra venstre:
Arnth Jensen,
Halidan Hendriksen,
Bureauchef Eigil Olsen,
Jørgen Jørgensen (Lejre)
og Gustav Pedersen.*

Partiets Hovedbestyrelse lykønsker Halfdan Henriksen paa 70 Aars Dagen.

Halfdan Henriksen lykønskes af en af Carlsbergs Arbejdere paa 70 Aars Dagen.

der skabes en anden regeringsmulighed her i landet end den socialdemokratiske, måtte vore partier lære samarbejdets kunst. Mangt og meget — politisk og personligt — i fortiden havde lært os, hvorledes vi *ikke* skulle bære os ad, dersom en ikke-socialistisk politik skulle have realpolitiske holdepunkter.

Når Socialdemokratiet ved valgene med rette kunne pege på, at oppositionen stod splittet og uenig i afgørende spørgsmål, var den eneste mulighed en socialdemokratisk regering: »Stauning eller kaos!«

Vore to partier måtte søge at være fordomsfrie og ikke hænge sig hverken i fortidens fejl eller i bagateller.

Da Venstre og Det konservative Folkeparti i fællesskab havde regeringen fra 1950 til 1953, hvor bl. a. forfatningsændringen stod på dagsordenen, havde jeg også et nært samarbejde med Halfdan Hendriksen, og nu kendte vi hinanden så godt, at vi i tryghed kunne udveksle tanker og planer vedrørende såvel øjeblikkets som fremtidens problemer.

Halfdan Hendriksen var landstingets mand, men han forstod, at tiden og udviklingen var løbet fra dette ting. Efter forfatningsændringen flyttede han da også med over i folketinget, hvor vort samarbejde ikke er blevet mindre.

Han er en praktisk mand. Erhvervs livet har lært ham at være det; men samtidig har han et politisk instinkt, som han fuldt ud er i stand til at udnytte. Han kan hurtigt gå ind på andres tankegang uden at miste forbindelsen med sin egen. Hans partifæller siger om ham, at han har betydet mere end de fleste andre for partiet. Et bedre vidnesbyrd kan formanden for Det konservative Folkepartis landsorganisation ikke forlange.

For den tillid og det samarbejde, jeg har mødt, vil jeg altid være ham stor tak skyldig.

Erik Eriksen.

15 ÅR
SOM FORMAND I VÆLGERFORENINGEN

af borgmester *L. Estrup*.

Halfdan Hendriksen og den konservative Vælgerforening er født i samme år, de er tvillinger — næsten. Halfdan Hendriksen har været Vælgerforeningens formand i femten år, længere end nogen anden.

Var man astrolog, ville man fabulere om en usædvanlig konstellation af himmellegemer i oktober—november 1881, da de to kom til verden. Og man ville deri finde årsagen til et skæbnefællesskab mellem den konservative politiker og den konservative organisation.

I det sidste — skæbnefællesskabet — er der i al fald en god del sandhed. Halfdan Hendriksens 15-årige formandsskab blev ikke alene det længste, men også det mest begivenhedsrige i Vælgerforeningens historie, og det mest dramatiske afsnit i Halfdan Hendriksens eget liv — i al fald den politiske del af det.

Hvad er forklaringen? Hvorfor blev Halfdan Hendriksen overhovedet Vælgerforeningens formand, og hvorfor blev han ved med at være det trods slid og strid i årene før krigen og trods besættelsestidens helt nye, store opgaver og risikoen i dens sidste år?

Halfdan Hendriksen blev Vælgerforeningens formand i 1930, fordi situationen krævede et lederskifte, og fordi netop han havde de kvaliteter, som man var ude efter hos den nye leder. Valgnederlaget i 1929, der af modstanderne karakteriseredes som en katastrofe for Det konservative Folkeparti, skabte blandt Københavns konservative en harme, som koncentrerede sig om de vilkår, hvorunder konservatismen havde måttet føre, og Vælgerforeningens ledelse havde affundet sig med at føre, sin valgkamp: Eet eneste offentligt diskussionsmøde, som kvaltes af modstandernes velorganiserede skrål.

Bag misfornøjelsen herover lå bevidstheden om, at ledelsen selv ikke troede på værdien af at føre sin agitation udover de rettroendes

kreds. Schovelin siger i sin bog*), der blev skrevet kort efter valget, at Vælgerforeningens ledelse anlagde det synspunkt, at det er partiets politik, som er afgørende for valgets udfald — modsat hans egen og dr. Bircks erfaringer, som kunne samles i påstanden om, at selv en huggeblok ville blive valgt, hvis den stilledes op af Højre i 4. kreds — så effektivt blev agitationen drevet der.

Det var yderpunkterne i diskussionen om agitationens værdi. Sandheden ligger som ofte midtvejs. Men henvisningen til partiets politik som absolut afgørende for valget *kan* naturligvis blive en undskyldning for intet at foretage sig fra organisationens side. Og det, man i 1930 bebrejdede ledelsen, var netop, at den mellem valgene lavede Vælgerforeningen til en selskabs- og hyggeforening med det ekstraformål at være en sparebøsse for foreningens ejendom »Borgernes Hus«. Hertil kom, at ledelsen efter københavnernes mening havde fået sit tyngdepunkt placeret for stærk på den anden side Værnedamsvej med deraf følgende politisk slagside i retning af de frederiksberg-ske kommunalpolitiske særinteresser.

På denne baggrund var det oplagt, at Halfdan Hendriksen, den yngre, raske københavnere, anerkendt dygtig selvstændig forretningsmand med en betydelig politisk indsats bag sig på rigsdagen og en fremtrædende placering som næstformand i Vælgerforeningen, gled frem som dennes leder.

Og dermed begyndte en ny linie og en begivenhedsrig periode i Vælgerforeningens historie. Den nye linie markerede Halfdan Hendriksen allerede i efteråret 1930, da han som optakt til den første vintersæson i sin formandstid opfordrede foreningens medlemmer til at »slutte op om deres politiske *kamporganisation* både i fest og i alvor«. Det var linien ført op fra »firsernes kampglade år«, da »Højres Arbejder- og Vælgerforening« var startet netop med det formål at skabe et politisk redskab, der i styrke kunne stå mål med de socialdemokratiske organisationer.

Og den linie blev fulgt i de følgende år, gennem modstand »indenfor murene«, og først og fremmest fra de partier og den presse, som fandt det ikke alene overraskende, men unaturligt og provokerende, at konservatismen i hovedstaden forlangte fuld ytringsfrihed og lige-

*) Jul. Schovelin: Blade af Højres Historie. Kbhvn. 1931. Udgivet i anledning af K. V.'s 50-års jubilæum.

ret for sin politiske agitation og agtede at sætte hårdt mod hårdt for at gennemføre sit krav.

Der er ikke mulighed for megen »historieskrivning« på den plads, der her er til rådighed. Men visse karakteristiske begivenheder må nævnes, hvis man vil tegne et billede af Halfdan Hendriksen som Vælgerforeningens formand.

I sommeren 1931, da foreningen forberedte programmet for sin 50-års fødselsdag, blev det foreslået ham at afslutte festen med et fakkeltog. De konservative ungdomsorganisationer skulle bringe moderforeningen deres hyldest, men samtidig skulle hovedstadskonservatismen på denne måde manifestere sin vilje til at *være her* og til at vise sit ansigt for byens borgere.

Halfdan Hendriksen accepterede forslaget, men alt som tiden nærmede sig, vakte planen bekymring i mange ængstelige sjæle, og efterhånden rejstes al den modstand, et politisk forskræmt borgerskab kunne mobilisere, for at bremse det forrykte menneske, som havde udkastet tanken.

Når fakkeltoget alligevel gennemførtes og kom til at stå som et symbolsk udtryk for den nye linie i Vælgerforeningens arbejde, skyldtes det i første række, at Hendriksen havde modet, at planen passede til hans tro på, at det kunne nytte noget at tage arbejdet og kampen op mod en overlegen politisk modstander, at han havde lyst til at løbe en rimelig risiko og blæse det gustne overlæg et stykke.

En noget lignende situation indtraf i 1935. Vælgerforeningens indflytning i »Borgernes Hus« fra de snævre og skumle lokaler i Vimmelskiftet synes nu den selvfølgeligste sag af verden. Men også dengang rejste der sig en alvorlig modstand fra folk, der frygtede, at det konservative mærke sat på bygningen ville forringe den som økonomisk aktiv. Halfdan Hendriksen lod sig heller ikke her skræmme. Ingen kunne dengang ane, at indflytningen skulle blive årsagen til, at den smukke fredede gamle bygning knap 10 år efter lå i grus som et af de mange ofre for tyskernes had til det konservative parti og dets repræsentanter.

Der er en anden egenskab hos Halfdan Hendriksen, som bør fremhæves, fordi den fik en afgørende indflydelse på Vælgerforeningens udvikling i 30'erne. Der kan ikke være nogen tvivl om, at de dramatiske valgslag, navnlig i 32 og 35 har voldt ham alvorlige spekulationer

og bekymringer. Men hans medarbejdere, som skulle klare dagens møje, mærkede det aldrig. Vi havde aldrig den ubehagelige og nedslående følelse af en øverste leder, som vaklede og veg under følelsen af sit ansvar.

Han forstod de vilkår, under hvilke det konservative arbejde dengang måtte gøres, hvis det overhovedet skulle gennemføres — vilkår som vi i dag har vanskelig ved at forestille os, fordi de politiske livsformer — heldigvis — har ændret sig totalt, først og fremmest under indtrykket af krigens og besættelsens onde år og opdagelsen af, hvor meget vi har fælles, og hvor lidt der i sammenligning hermed skiller os trods alle politiske uoverensstemmelser.

Hendriksen forstod, hvad det betød for konservatismen, at den formåede at tilkæmpe sig den fulde ytringsfrihed, retten til at holde offentlige møder og drive agitation på lige fod med modstanderne, også der hvor de mente at have monopolet, og han var villig til at tage kampens vilkår. Det skyldtes utvivlsomt først og fremmest hans evne til at vise sine medarbejdere tillid, give dem det tilstrækkelige tøjrslag, en *largeness* overfor opgaver og personer af sjældent format, men derfor også gengældt med samme grad af tillid og arbejdslyst.

En tredje værdifuld egenskab: evnen til at samle og forlige. I Hendriksens formandstid blev Vælgerforeningen centralen for det konservative arbejde ikke alene i København og Frederiksberg, men også i omegnskommunerne, ikke alene rigspolitisk, men også kommunalpolitisk. »Den kommunale Vælgerforening« smeltedes ind i den konservative. Det konservative arbejde på alle fronter: skole, kirke, sygekasser og faglige organisationer samledes i Vælgerforeningen. Det politiske oplysnings- og skolingsarbejde kom i sving i studiekredse og kursus. Forholdet mellem Vælgerforening og ungdomsforeninger udvikledes til et varmt og tillidsfuldt venskab, der holdt gennem alle prøvelser, og sidst men ikke mindst groede der et tæt kammeratligt samarbejde op både under og mellem valgene med partiets organisatoriske og agitoriske ledelse under Christmas Møller.

I det 10-år, som rakte fra Halfdan Hendriksens tiltrædelse som formand til besættelsen, gled Vælgerforeningen frem til en anerkendt og indflydelsesrig position med fordoblet medlemstal og stadig stigende organisatorisk og økonomisk formåen. Hans forretningsmæssige dygtighed og hurtige overblik i alle finanssager var på en lykkelig måde

forbundet med frejdig optimisme og klog forståelse af de hensyn, der bør tages til menneskene bag arbejdet. Og med Vælgerforeningens stigende stjerne voksede han selv frem til en forgrundsfigur i det konservative parti.

Og så kom krigens og besættelsens onde tid, Halfdan Hendriksens fem sidste formandsår. Når man ser tilbage på dem, er det ganske morsomt at konstatere, at det første skridt, Vælgerforeningen straks ved krigens begyndelse tog for at omlægge sit arbejde efter de nye forhold, var tilrettelæggelsen af en møderække om »krigen og hjemmene« med spørgetimer og skriftlig konsultation om, hvorledes alle de vanskeligheder, som nu ville møde hjemmene, bedst kunne overvindes. Det var alt det, Hendriksen et års tid senere skulle komme til at beskæftige sig med som handelsminister og i sine uforglemmelige radiotaler til en bekymret lyttende, men til slut altid trøstet befolkning.

Det er også værd at erindre, at Vælgerforeningen, skønt dens forsøg på under besættelsen at videreføre sin politiske indsats i øget format og med forstærket nationalt anslag blev afbrudt hurtigt og voldsomt efter Forummødet i december 1940, fortsatte sin fremgang, sin samlede indsats indenfor hovedstadsområdet og sit arbejde på de indre linier, samariterkursus, dannelsen af konservative kvinders beredskabskolonne og senere, da forholdene spændtes, de fortrolige tillidsmandsmøder.

Skæbnefællesskabet mellem Vælgerforeningen og dens formand blev i disse år understreget på mærkelig måde. Halfdan Hendriksens 10-årsdag som formand i 1940 markeredes på stilfærdig måde. Forretningsudvalget overrakte ham foreningens emblem i guld — det eneste der eksisterer. Det var den 8. april, den sidste dag inden besættelsen.

Den 3. oktober 1940 overtog Halfdan Hendriksen stillingen som handelsminister. Han fratrådte alle de hverv og tillidsposter, han i årenes løb havde fået tildelt. Kun en ønskede han at beholde, posten som Vælgerforeningens formand. Tydeligere kunne han ikke vise, hvor stærkt han var kommet til at føle sig knyttet til foreningen.

Og året efter på hans 60-års fødselsdag fik Vælgerforeningen til gengæld lejlighed til at sige ham en varmfølt tak. De, der har oplevet festen for Halfdan Hendriksen og hans frue den 12. november for 15 år siden, vil erindre den som den smukkeste og værdigste hyldest,

Vælgerforeningen nogensinde har ydet sin formand i varm anerkendelse af hans lederindsats og menneskelige egenskaber.

Sommeren efter indtraf den automobilulykke, som på et hængende hår havde kostet ham og hans kone livet, men som samtidig gav vidnesbyrd om begges karakterstyrke i ulykken og ukuelige gode humør. Det dramatiske femår afsluttede med valgsejrene 1943, da Vælgerforeningen endelig høstede frugten af sit politiske arbejde, Hipo's St. Hansbål 1944, da Vælgerforeningens arbejdsbygning sprængtes i luften, og det sidste besættelsesårs trængsler.

Den 27. juni 1945 nedlagde Halfdan Hendriksen sin post som Vælgerforeningens formand. I de fem besættelsesår havde retningslinien for hans ledelse af foreningen været »jo strengere tider, des fastere vilje til at holde ud og holde sammen«. Nu var de strenge tider overstået, og han kunne lægge arbejdet i andre hænder i bevidstheden om at efterlade et forsvarligt bo.

Når jeg som hans nærmeste medarbejder gennem de 15 år her har søgt at riste ham en minderune, er det i taknemlig og glad erindring om disse, i et menneskeliv mange, års kammeratlige samarbejde. Under genopfriskning af minderne synes man, at der er meget mere, man skulle have haft lejlighed til at sige, sige til ham og sige om ham til Vælgerforeningen, der havde den lykke at leve i skæbnefællesskab med ham i en lang og politisk bevæget tid.

Når den tids vælgerforeningshistorie en gang skal skrives, vil mange af Halfdan Hendriksens ord til hovedstadens konservative blive mindet ikke alene som karakteristiske for hans lederår og politiske arbejdsvilkår, men som gyldige også for senere tiders ledelse. Stærkest maner måske disse fra et af de sidste år, før krigen satte sit foreløbige punktum i dansk politik:

»Hvis denne forening indretter sin tilværelse på andet end kamp, hård kamp mod en i øjeblikket overlegen modstander, vil den aldrig nogensinde blive i stand til at løse sin opgave. Dette må være vor grundindstilling, udgangspunktet ved tilrettelæggelsen af arbejdet og den stadige ledetråd for dens slid.«

L. Estrup.

HALFDAN HENDRIKSEN
I KRIGSAARENES SAMARBEJDE

af fhv. Kirkeminister *Vilh. Fibiger*, M. F.

Den 9. April 1940 dannede Stauning en Samlingsregering, hvor Christmas Møller, Hasle og jeg fik Sæde som konsultative Ministre, den 8. Juli omdannedes Regeringen, hvor Christmas Møller blev Handelsminister, og jeg blev Kirkeminister. Det varede ikke længe efter dette, før Christmas Møller kom i Tyskernes Søgelys, og i Oktober Maaned maatte han udtræde af Regeringen. Halfdan Hendriksen var da selvskreven til at blive Handelsminister. Da Stauning paa vor Opfordring henvendte sig til Hendriksen, sagde han Nej; men efter at vi havde lagt stærkt Pres paa Hendriksen og forklarede ham, at han for Fædrelandets og Partiets Skyld maatte bringe det Offer, var han villig; og jeg havde den Glæde at sidde sammen med ham i 2 Aar, først i Ministeriet Stauning og efter Staunings Død i Ministeriet Buhl. Vi havde et fortrinligt Samarbejde; jeg tror ikke, der i de 2 Aar var en eneste Gang, hvor vi ikke var fuldt ud enige i alle de Spørgsmaal, der rejste sig. Det var et for Landet lykkeligt Valg, at Hendriksen blev Handelsminister. Han havde en egen Evne til at varetage de danske Interesser overfor Tyskerne, naar der var en Sag, der vilde være til Skade for vort Omdømme blandt vore vestlige Venner. Jeg skal kun fremhæve en enkelt Sag, som Hendriksen med sin faste Vilje klarede paa en udmærket Maade. Tyskerne havde forlangt, at vi skulde bevæbne Færgerne over Storebælt og vore Handelsskibe, der gik til Tyskland; Hendriksen sagde Nej! Gang paa Gang kom Tyskerne igen med deres Krav; men Hendriksen fastholdt sit Nej, idet han var klar over, at hvis vi blev tvunget til at bruge vort Skyts paa Færgerne og Skibene, vilde vi være i

Krig med England; og det vilde vi selvfølgelig ikke risikere. Tyskerne maatte bøje sig; der blev ikke anbragt nogen Kanoner!

Hendriksen var jo ogsaa Forsyningsminister, og han sørgede for, at den danske Befolkning trods Rationering og mange Indskrænkninger fik tilstrækkeligt med Fødevarer og Beklædning. Vi husker alle Hendriksens Radioforedrag; og naar han forklarede Befolkningen, at det var nødvendigt at nedskære Tildelingen af Smør, Kød, Kaffe og andet, gjorde han det paa en saadan Maade, at Befolkningen var klar over, at Hendriksen havde ordnet Tingene paa saa god en Maade, som det overhovedet var muligt; jeg tager ikke i Betænkning at sige, at Hendriksen er den bedste Handelsminister, vi nogen sinde har haft. — Da Scavenius i November 1942 blev Statsminister, og Tyskerne havde krævet, at Buhl og jeg maatte forlade Regeringen, vilde Hendriksen ikke fortsætte; og det var kun efter den mest indtrængende og enstemmige Opfordring, ja jeg kan sige Bøn, fra den konservative Rigsdagsgruppe, at han igen for Fædrelandets Skyld paa tog sig Opgaven; og han gjorde det kun, fordi han maatte gøre det af Pligt for Sammenholdets Skyld, indtil hele Folket samlet kunde sige Nej til Tyskernes Ultimatum, der kom i August 1943. — Da Befrielsen kom den 4. Maj 1945, og den nye Regering skulde dannes under Buhls Ledelse, var Hendriksen selvskreven til igen at overtage Handelsministerposten; men Frihedsraadet, der skulde med i Regeringen, krævede, at der ikke maatte sidde Ministre i Befrielsesregeringen, der havde været med i Scaveniusregeringen. Det var et fuldkommen meningsløst Forlangende, at en Mand, der som Hendriksen havde udført en saa fremragende national Indsats, skulde holdes ude; men trods utallige Forhandlinger stod Frihedsraadet fast paa sit Krav; og som Forholdene var i Landet i den sidste Periode af Besættelsestiden, var det nødvendigt for Landets Skyld, at Frihedsraadet fik Repræsentanter i Regeringen; men jeg forstaaer Hendriksens Misfornøjelse med, at han skulde holdes ude, og er ganske enig med ham deri. Efter Buhls Opfordring overtog jeg da Posten som Handelsminister; jeg var Formand for Partiet og følte det som min Pligt at bevare Handelsministerposten for Det konservative Folkeparti; og jeg vidste jo, at vi meget snart skulde have Valg, og efter dette kunde Handelsministerposten staa aaben for Hendriksen, hvis Partiet skulde deltage i Regeringen. Efter Valget

fik vi en ren Venstreregering, og derfor kom det ikke til at foreligge, at vi skulde besætte Handelsministerposten, ellers havde Hendriksen været selvskreven.

Ved Hendriksens 70 Aars Fødselsdag sagde Axel Møller: »Der er nogle, der *bærer* Partiet, og andre, der bliver *baaret af* Partiet. Halfdan Hendriksen hører til dem, der bærer Partiet.« Jeg er ganske enig i, at Hendriksen har hørt til dem, der har *baaret* Partiet, det har han vist i Gerning, og det siger vi ham Tak for. Jeg siger Tak for særdeles godt Samarbejde, og jeg hilser og hylder Halfdan Hendriksen paa hans 75-aarige Fødselsdag.

V. Fibiger.

EN HILSEN FRA DET NORSKE HØIRE

av Odeltingets president *C. J. Hambro.*

Å nevne *Halfdan Hendriksens* navn blandt norske Høirefolk, er som en fanfare for den konservative sak i norden.

I de mange — men allikevel altfor få år — *Halfdan Hendriksen* har deltatt i samarbeidet mellom nordens konservative partier, har han gjort en innsats som vi utenfor Danmark vurderer særdeles høit. Ikke bare som organisator og som en fremragende møteleder, men som en personlighet og en venn har vi lært å sette pris på ham som en positiv verdi for alt samarbeide i norden.

Og hans personlige elskverdighet og gjestfrihet har gjort ham like avholdt i fest som han er i arbeide. Til ham og hans elskverdige frue går takkens tanker når han feirer sin 75 års fødselsdag.

Han har vært ett med bestrebelsene for et virkelig politisk organisasjonsmessig og intellektuelt samarbeide mellom de konservative partier i de tre land. Når vi er nådd et lite stykke på vei, skyldes det i første rekke ham, og når vi ikke er nådd lenger, skyldes det at vi ikke har hatt nogen *Halfdan Hendriksen* i Norge. Han er et av de sjeldne mennesker som får tid til å gjøre alt og å gjøre alt godt.

Vi sender ham fra det norske Høire vår takk og alle våre beste ønsker.

C. J. Hambro.

MIN FADER

af fru *Ebba Heyman*.

Når man har bedt mig skrive om: »*min fader*«, vil jeg gerne imødekomme dette ønske, selv om jeg er klar over, at jeg kun kan bidrage meget lidt i en biografi om Halfdan Hendriksen.

Jeg er enebarn. Min far har hele sit liv været en meget optaget mand, han har ikke levet under mottoet »slap af«.

Far tog afsted om morgenen tidligt og kom hjem sent, men han var aldrig træt efter en lang dags slid. Jeg var altså enebarn, og min far forsøgte at gøre det ud for at være min storebror.

Om lørdagen fik jeg lov til at tage en veninde med, og så gik vi tre i biografen. Om søndagen tog min far sig af min kunstneriske udvikling, så vi gik på museum, eller vi travede rundt — særlig på Voldene — så jeg kunne lære det gamle København at kende.

Jeg blev større, og jeg opdagede, at min far foruden at være min storebror også var min kammerat. Når jeg betroede ham noget ubehageligt, bebrejdede han mig først dét, at jeg kunne gøre noget galt, dernæst — som regel nogle timer efter — prøvede han med alle midler at hjælpe mig. Tilsyneladende var han streng, men kun tilsyneladende.

Min far er nemlig bange for at vise sit følsomme sind.

Nu er jeg gift, og jeg har små børn. Mærkeligt er det, at disse har haft en bedre evne end jeg til at få min far til at lægge »den strenge maske«. Når han er sammen med dem, er han en stor, glad dreng. Trods sin alder spiller han fodbold med min lille søn, kunne han sy og strikke, gjorde han det gerne med min lille datter. De får lov til at lade grammofonen larme, det fik jeg aldrig lov til.

Hvis man i dag ville spørge mig: »hvad har din far særlig lært dig?« så må jeg sige: forståelse og hjælpsomhed. Jeg har aldrig gået

forgæves, når jeg har bedt om hjælp. Tit og mange gange mener jeg, at jeg har misbrugt min far på det grusomste, men jeg har altid undskyldt mig med: »han kan lide det«. Jeg tror ikke, jeg har taget fejl.

Jeg vil ønske, at mit bidrag må give enhver det indtryk, at jeg ikke kunne have fået en bedre far, — jeg har blot fået for lidt af ham.

Ebba Heyman.

HALFDAN HENDRIKSEN OG KVINDERNE

af fhv. Landstingsmedlem, Statsrevisor *Lisbet Hindsgaul*, M. B.

Det er mig en Glæde ved denne Lejlighed at være med til at belyse Halfdan Hendriksens Personlighed, saaledes som ogsaa jeg kender den. I første Øjeblik kan det synes svært at trække et enkelt Afsnit frem af Helheden i det Billede, der skal vise Politikerens Livsværk eller Storkøbmandens Karriere, konkluderende i den Ære, en tilbudt Stilling som adm. Direktør for Carlsberg Bryggerierne, maa være.

Alligevel er der sideløbende hermed et betydende Karaktertræk, der efter min Mening *ikke* kan undværes i det samlede Indtryk. Og det er den Betydning, som Hensynet og Forstaaelsen af den anden Part — Kvinden — har haft i et langt Livs Tjeneste.

Her tænker jeg paa den Tid, da Halfdan Hendriksen, som Handelsminister — forsyningsmæssigt — havde Ansvar for Landets Ve og Vel. Og jeg tænker paa de forskellige Organisationsomraader, hvor det gjaldt Hensyn og en retfærdig Bedømmelse af den enkelte Kvindes Arbejde eller hendes Placering udadtil i det politiske Liv. Her forlangte Halfdan Hendriksen Flid og Pligtfølelse, saaledes som han selv viste den. Men var denne til Stede, gik ingen forgæves til ham om Raad, naar det gjaldt. Og loyalt og redeligt stod Halfdan Hendriksen ved hendes Side, om de politiske Muligheder var der. Heri ligger efter min Mening en Anerkendelse fra hans Side af Kvindens absolutte Ret til at vælge Interesse og Plads i Samfundet. Og som Det konservative Folkepartis Formand gav han ofte Udtryk herfor. I denne Forbindelse er det nødvendigt for mig at tilføje, at Halfdan Hendriksens medfødte humoristiske Sans sjældent undlod at komme til Orde. Han maatte, i enkelte spøgefulde Vendinger, med et lille Stænk af Ironi, kausere over Kvindens politiske Interesse og hendes Arbejde for at vinde frem. Men aldrig stærkere, end at vi bagved dette altid forstod en fuld Anerkendelse af Aarenes dygtige Medarbejderskab.

En anden Sag er det, at jeg næppe tager fejl, naar jeg siger, at Kvinden i Hjemmet, som Hustru, Opdrager og Administrator — som det Menneske, man deler alt med — at denne Kvinde bærer Førsteprisen, naar Talen om det ideelle i Halfdan Hendriksens Livssyn paa Kvinden skal vurderes.

Meget bestemmes i saa Henseende af det, vi som Mennesker i vor daglige Tilværelse bliver tildelt. Og naar H. H.'s Syn paa Kvinden i Virkeligheden staar saa højt, saa er jeg ikke i Tvivl om, at et lykkeligt Ægteskab ikke alene er Baggrunden herfor, men ogsaa Inspirationen.

Fru Frida har saaledes været den Livsoplevelse, hvorfra Kvinden i egentlig Forstand er blevet bedømt. Og ud fra denne Bedømmelse har Halfdan Hendriksen handlet, ja, levet sit Liv.

Gaar man derefter tilbage til den onde Besættelsestid, hvor Halfdan Hendriksen som Handelsminister blev stillet paa en af de vanskeligste Poster i vort Land, saa tror jeg ikke nogen Minister kan henvise til et bedre Sammenhold end det, der var til Stede, de danske Husmødre og Handelsministeren imellem. — Hvor roligt lyttede vi ikke til Radioudsendelserne, naar Rationerne skulde nedskæres — og hvor *sikre* følte Danmarks Kvinder sig ikke, naar Halfdan Hendriksen, med det uforglemmelige Lyssyn hver Gang sluttede med: »At alt skulde snart blive bedre!« Og det blev det!

Denne Tid og hvad vi paa den Maade skulde igennem, har paa en mærkelig Maade bundfældet sig i mange Kvinders Sind, som en stærk og god Mands Gerning. — Derfor hører det ikke til Sjældenhederne, naar jeg i disse Aar, under andre Vanskeligheder, ofte — meget ofte — hører den ene eller den anden Kvinde sige: »Nej, vi skulde have beholdt Halfdan Hendriksen som Handelsminister, saa havde alt set anderledes ud i Dag.« — Et Udtryk for en Tillid, ja, man kan ogsaa sige en Hengivenhed, som de færreste Ministre vist kan henvise til.

Jeg tror derfor, at jeg er i Overensstemmelse med danske Kvinder, i og udenfor »Det konservative Folkeparti«, naar jeg paa denne Festdag bringer Halfdan Hendriksen vor Hyldest og vor hjerteligste Tak. I denne Hilsen takker vi Danmarks gode Søn for veludført Gerning.

Lisbet Hindsgaul.

EN HILSEN FRA DET SVENSKE HØJRE

af rigsdagsmand, direktør *Jarl Hjalmarson*.

Den avundsjuke svenske besökaren möter då och då i Danmark uttryck för en måttfull, förfinad och trots allt livskraftig borgerlig kultur. Man kan stöta på den i ett samtal, i ett hem, i sättet att ta hand om en gäst och ge honom bestående utbyte även av en snabb visit.

Halfdan Hendriksen framstår för mig som en produkt av denna ursprungliga och livskraftiga danska borgarkultur och som en förnämlig företrädare för den. Han har gjort en stor insats som en modern företagare. Han har givit mycket av sina krafter och sin klokhet åt det samhällsarbete man kallar politik. Jag är inte rätte mannen att sammanfattande bedöma denna del av hans livsgärning. Jag får nöja mig med att i det avseendet konstatera att hans insatser skapat respekt för honom och hans uppfattning även i den del av Skandinavien som bär namnet Sverige.

Vi svenska högermän ser i Halfdan Hendriksen främst mannen med utblick, med förmåga att genom alla detaljer hålla sina linjer klara — de linjer, som sammanfattar det bästa i borgerlig livssyn, det som måste överleva om inte vår del av världen skall förlora något omistligt. Halfdan Hendriksen är dansk som företagsledare, politiker och människa. Han är dansk i sin positiva inställning till medmänniskor och vackra ting och äkta ting. Halfdan Hendriksen är skandinav, inte världsfrämmande och gestikulerande men skandinav i sitt handlande, skandinav i sina rötter. Han är europé och på sitt sätt världsmedborgare. Europa är vårt öde — det fria Europa — och världen — den fria världen. Vi talar mycket om nödvändigheten och en tyvärr ständigt aktuell uppgift. Men — därutöver borde vi kanske ägna något mera tid och krafter åt att diskutera hur vi vill bygga ut och levandegöra vårt stora mänskliga privilegium, vår rätt att vara fria människor.

I den diskussionen måste mycket av det Halfdan Hendriksen företräder komma in — kulturansvaret, måttfullheten, den självklara toleransen mot och respekten för andra människors uppfattningar. Vi har haft nog och över nog av fantaster, vad vi nu kanske främst behöver är kloka män, äkta människor, sådana som Halfdan Hendriksen.

Jarl Hjalmarson.

DOMMER I SØ- OG HANDELSRET TEN

af retspræsident *Robert Hove*.

Til Halfdan Hendriksens bredt anlagte livsgerning måtte naturlig høre et sæde i Sø- og Handelsretten — denne ret, hvorom en fremtrædende forretningsmand etatsråd, grosserer Gustav Hansen ved århundredskiftet i forbindelse med drøftelser om retsplejereformen udtalte i landstinget, at »handelsstanden betragtede retten som hørende den til, som kød af deres kød og blod af deres blod«. Udtalelsen citeres, fordi den er symptomatisk for handelsstandens — og tilsvarende gælder om rederes og søens folks — indstilling overfor retten gennem dennes snart 100årige virketid. Dens mest umiddelbare udtryk har været og er den omhu, hvormed Grosserer-Societetet og Skipperforeningen har bestræbt sig for at udvælge kvalificerede repræsentanter til retten. Denne interesse for retten var ikke båret af ensidige standshensyn — de i retten delagtige erhverv har altid været klar over, at det gjaldt om at skabe en objektiv afvejende ret, hvis første eksistensberettigelse var, at den som Cæsars hustru var fri for mistanke, og Sø- og Handelsrettens anseelse i alle kredse såvel her i landet som i udlandet gjorde, at en udtalelse som Gustav Hansens kunne fremsættes uden at lægge op til den mindste mistydning.

Halfdan Hendriksen har siddet i Sø- og Handelsretten som handelskyndigt medlem fra januar 1921 til udgangen af 1950. Det drejer sig således om 30 års dommergerning, og han er herved en af de dommere, der har haft længst sæde i retten. Halfdan Hendriksen opnåede da også at indtage de fornemste poster indenfor de sagkyndige dommers kollegium, nemlig fra 1944 som medlem af senioratet for foreningen af Sø- og Handelsrettens medlemmer, og i året 1950 som formand. I sin ministertid — fra 1940 til 1945 — deltog Halfdan Hendriksen ikke i rettens arbejde — men han blev ved med at stå som medlem, således at han straks efter sin fratræden optog arbejdet i retten. Halfdan Hendriksen er forøvrigt ikke det eneste af rettens

medlemmer, der har opnået den betydelige post som minister. Således var rettens første præsident C. S. Klein justitsminister fra 1872 til 1875. Klein gav på rigsdagen under forhandlingerne om Sø- og Handelsrettens oprettelse udtryk for juristernes mistillid overfor den af justitsministeriet foreslåede nye retsdannelse, idet han udtalte, at kun få handelsretssager krævede speciel indsigt, og at forslaget rummede fare for en forskellig retspraksis, men det forhindrede ikke Klein i at tage embedet som præsident og ved fremragende arbejde føre retten gennem de første vanskelige år. Andre medlemmer af retten, der også nåede ministerembeder, er Tyge Rothe, der var medlem af retten fra 1911 til 1920 og 1932 til 1947 og handelsminister fra 1920 til 1922, samt Ove Weikop, der sad som medlem fra 1941 til 1951. Weikop forblev ligesom Halfdan Hendriksen som medlem af retten i sin ministertid, men fratrådte, da han blev borgmester i København.

I sin lange dommertid har Halfdan Hendriksen deltaget i behandlingen af flere hundrede sager, deriblandt mange sager af betydelig økonomisk rækkevidde og sager, som har trukket retningslinjer for sund forretningsmoral. Den enkeltes arbejde i et dommerkollegium kan og bør ikke analyseres, og det gælder også for Halfdan Hendriksens vedkommende. Her er det helheden, som giver resultatet, og den enkelte dommer bærer kun ved til det fælles bål. Karakteristisk for Sø- og Handelsretten er, at der sjældent dissentieres — det drejer sig kun om 2-3 gange årlig, forklaringen herpå ligger tildels i, at sagerne efter deres karakter i mange til fælde finder deres rette løsning i en vis udligning af de modstridende interesser, men nok også i, at de sagkyndige dommere med deres praktiske købmandsmæssige indstilling ikke er interesseret i at manifestere et særstandpunkt overfor den flertalsindstilling, som bliver den afgørende, og også kan se, hvad der taler for denne afgørelse. Det er jo de færreste sager, hvor alt taler for en absolut afgørelse i den ene parts favør.

Lad mig da slutte med som karakteristisk af Halfdan Hendriksens dommergerning at understrege hans evne til at fremhæve og bedømme de forskellige synspunkter, der skal afvejes ved afgørelsen af en retssag, og derved hans evne til at finde frem til den mæglende løsning, som i så meget er udtryk for hans livsindstilling. Halfdan Hendriksen har været Sø- og Handelsretten en god tjener, og herfor siges tak med disse linjer.

Robert Hove.

MIN CHEF I 40 ÅR

af direktør *Viggo Jacobsen.*

Jeg har haft det held og den lykke at kende Halfdan Hendriksen lige fra 1918, da jeg som ung skorpe forlod skolen og begyndte som lærling i firmaet Dines Petersen & Co. Jeg har således været H. H. på nært hold gennem de mange år, og jeg må sige, at det har været interessante og lærerige samt spændende og begivenhedsrige år, som jeg med stor glæde og taknemmelighed ser tilbage på.

H. H. har engang i et interview udtalt, at arbejdet var hans hobby, og det er så sandt som noget. Fliden og arbejdslysten var stor og virkede smittende på hans medarbejdere og rev dem med. Han kunne få os alle til at hænge i, og jeg tror, jeg tør sige, at alle hans medarbejdere holdt lige så meget af arbejdet som han selv.

H. H. var præcisionen selv. Var altid på kontoret, når det lukkede op og forlod det ikke, før dagens arbejde var færdigt. Alle møder begyndte præcis, hvilket også var nødvendigt, når dagens arbejde skulle klares. Hans arbejdssevne var ubegrænset, og derfor har han også kunnet klare det kolossale arbejde af meget forskellig art forretningsmæssigt, politisk o.s.v., som har hvilet på hans skuldre gennem de mange år.

H. H. skabte tillid om sig og sin person både indadtil og udadtil, og han har altid vist sine medarbejdere fuld tillid både i stort og småt. Stod altid bag sine medarbejders forretningsmæssige dispositioner i de mange forskelligartede virksomheder, som H. H. har beskæftiget sig med i årenes løb. Da H. H. startede A/S Skagen Fiske-Hermetik i 1930 blev en mangeårig medarbejder, direktør A. M. Nielsen, nu også borgmester i Skagen, teknisk direktør for selskabet, og da H. H. blev minister i 1940 og senere i 1946 direktør for Carlsberg Bryggerierne, blev ledelsen af alle H. H.'s virksomheder overgivet til gamle medarbejdere.

Jeg kan endvidere nævne, at det altid har været kutyme, og det er det stadigvæk, at hele personalet har nøgle til kontoret. Da min kompagnon, grosserer K. Kongstad, og jeg i 1946 fik overdraget firmaet Dines Petersen & Co., stillede H. H. et stort beløb til vor disposition som driftskapital, uden at vi så meget som afgav kvittering derfor.

Når der skal siges noget om mennesket H. H., så vil alene det, at hans personale blev gamle i hans tjeneste jo fortælle tilstrækkeligt herom. Det har altid været en glæde at arbejde for H. H. Arbejdet var afvekslende og interessant, og hver dag bragte noget nyt. Alle forretninger, enten det var store eller små, så blev de behandlet meget omhyggeligt.

H. H. var selvfølgelig en bestemt mand, og når der blev givet en ordre, så skulle den udføres straks, og den blev det også. Men ordrerne havde den fordel, at de altid var klare og koncise, og der var ikke noget at tage fejl af.

Jeg benytter denne lejlighed til at rette en varm tak til Dem, Halfdan Hendriksen, for alle de mange gode år i Lille Strandstræde, en tak for den interesse og tillid, De altid viste Deres medarbejdere. Jeg ønsker Dem hjertelig til lykke med dagen, og at der må følge mange gode år efter med bare lidt arbejde at sysle med. Helt undvære arbejdet, det kan De ikke.

Viggo Jacobsen.

EN HILSEN FRA HANDELSMINISTERIET

af departementschef *H. Jespersen.*

At skrive om *handelsminister* Halfdan Hendriksen til hans 75 års dag skulle for en af ministerens nærmeste medarbejdere synes at være en let sag — men faktisk er det ganske svært; der er nemlig meget mere at skrive om, end pladsen tillader.

Jeg stilles undertiden overfor det spørgsmål: Hvem er den bedste af de handelsministre, De har haft i de 40 år, De har været i handelsministeriet? Mit svar er: Af de 23 handelsministre, jeg har tjent under, har den ene været bedre end den anden! Uden at gå nogen for nær, tør jeg dog i fuld oprigtighed føje til, at handelsminister Halfdan Hendriksen er blandt de bedste! Det er ikke blot min personlige mening, men jeg ved, at den deles af alle dem, der sammen med mig har arbejdet under handelsminister Halfdan Hendriksen — og jeg tror, at man indenfor erhvervene og indenfor forbrugernes kreds, som han satte alle sine kræfter ind på at tjene bedst muligt, med overvældende majoritet vil sige det samme.

Handelsminister Halfdan Hendriksens ministertid falder i to perioder. Den ene periode strækker sig fra den 3. oktober 1940, da handelsminister Christmas Møller måtte træde tilbage, til den 29. august 1943, da den tyske besættelsesmagt satte den danske regering ud af funktion. Den anden periode strækker sig fra den 29. august 1943 til den 5. maj 1945, da Hans Majestæt Kongen imødekom den afskedsbegæring, som regeringen tvunget af forholdene indgav den 29. august 1943. Og det er den første periode, en af de mest krævende i handelsministeriets — og landets — historie, jeg her skal skrive nogle ord om.

Skyerne hang mørke og truende over vort land. Det var ikke nogen let opgave at blive handelsminister, da Halfdan Hendriksen tog imod hvervet; men en mand med bedre forudsætninger for at

løfte byrderne kunne vanskeligt være fundet. Halfdan Henriksen forenede mangeårig politisk erfaring med omfattende erhvervsmæssig indsigt indenfor handel, industri og skibsfart. Der stod respekt og tillid om hans navn politisk, erhvervsmæssigt og personligt. Jeg husker, at Christmas Møller, som vandt vore hjerter i de få måneder, han fungerede som handelsminister, sagde til mig: I Halfdan Henriksen får De en god handelsminister — og han fik ret, måske endnu mere, end han selv kunne vide. Det var ligesom kræfterne og perspektivet voksede, samtidig med at vanskelighederne blev større og større. »Jeg er handelens, industriens og skibsfartens minister, og som Danmarks handelsminister skal jeg ikke blot varetage disse erhvervsinteresser, men også deres pligter overfor vort land« er en replik fra Halfdan Henriksen, som jeg husker — og som han levede op til.

Handelsminister Christmas Møllers »anbefaling« af sin efterfølger, der — som meget andet — taler til ære for Christmas Møller, havde nu slet ikke været nødvendig. Jeg havde nemlig allerede mødt Halfdan Henriksen i en fjern fortid, før jeg havde været så ubetænksom — vist på grund af arvelig belastning — at gå i statens tjeneste. Jeg var dengang — for mere end 40 år siden — ung sagførerfuldmægtig, og jeg havde fra den tid et helt klart billede af Halfdan Henriksen som en energisk, dygtig og retlinet forretningsmand; og i de forløbne år havde jeg fået uddybet dette indtryk af Halfdan Henriksens personlighed gennem hans politiske virksomhed.

Fra den første dag bestod der det bedst mulige samarbejde mellem handelsminister Halfdan Henriksen og hans medarbejdere i handelsministeriet. Hver dag bragte sine problemer. Derfor mødtes vi i reglen hver morgen, »tog mål« af vanskelighederne og planlagde, hvorledes de bedst kunne klares. Halfdan Henriksens devise var: Vanskelighederne *kan* klares, og de *skal* klares! Denne målsætning og vor tillid til vor chef, hans dygtighed, hans usvigelige nationale indstilling og hans uimponerthed overfor al »fremmed tale« udelukkede enhver tanke om »8 timers arbejdsdag« — den var i reglen snarere det dobbelte — og vi havde den følelse, at vor chef havde den samme tillid til sine medarbejdere som vi til ham.

Jeg har nævnt, at handelsminister Halfdan Henriksen gik til arbejdet som handelsminister med de bedst mulige saglige og personlige forudsætninger. Han havde — foruden hvad jeg har nævnt —

også den forudsætning at have en fantastisk fysik. Halfdan Hendriksens arbejdsdag var lang. Ikke alene skulle dagens arbejde gøres, men lige så vigtigt var det, at kontakten mellem regeringen og befolkningen blev opretholdt. Handelsminister Halfdan Hendriksen skånede sig ikke. Han deltog i utallige møder, men først og fremmest vil man huske den måde, hvorpå han gennem sine radiotaler til staidighed holdt befolkningen orienteret om den forsyningsmæssige situation. Det var ikke nogen taknemmelig opgave — og han »pynkede« ikke på situationen — stadig at skulle fortælle om rationeringer og restriktioner, men Halfdan Hendriksen gjorde det på en sådan måde, at alle forstod, at det var nødvendigt, og at det var rigtigt set fra et helhedssynspunkt — og på en sådan måde, at han vist — trods alt — er den mest aflyttede og populære radiotaler, vi nogensinde har haft! Jeg har selv lyttet til Halfdan Hendriksens radiotaler og hørt, hvorledes han lagde sit hjerte i hvert ord, således at ordene gik til hjertet. At han i den »døde« mikrofon kunne tale så inspireret, med en sådan følelse, som han gjorde, skyldtes, at han virkelig følte sig som Danmarks handelsminister, men vist også — jeg håber, at Halfdan Hendriksen vil tilgive mig denne lille indiskretion — at der blandt de mange hundrede tusinde lyttere var én, som han først og fremmest talte til: hans klogeste og mest trofaste medarbejder, hans hustru, fru Frida Hendriksen! Medens Halfdan Hendriksen var handelsminister — den 7. august 1942 — kom handelsminister Halfdan Hendriksen og hans hustru ud for et alvorligt automobiluheld. Vi følte det som en ulykke, der havde ramt os alle — og for mig selv kan jeg sige, at den kraft, hvormed fru Hendriksen tog situationen, og den omsorg og kærlighed, hvormed Halfdan Hendriksen omfattede sin hustru, fremkaldte følelser, som det er vanskeligt at indpasse i et ministerielt regulativ.

Handelsminister Halfdan Hendriksen kastede sig fra første færd ind i arbejdet. Allerede en halv snes dage efter sin tiltrædelse som handelsminister gik han til radioen for at fortælle om brændselssituationens alvor — og kvartal for kvartal, og adskillige gange i kvartalets løb, orienterede han lytterne om situationen. Han fortalte lytterne sandheden i jævne, let forståelige ord: Situationen er alvorlig, dog ikke katastrofal — men vi har den tungeste ende tilbage!

Brændselssituationen var, tror jeg, det første Halfdan Hendriksen

fortalte lytterne om — og så fulgte det slag i slag: Smørrationering, brødrationering, sukkerrationering, kafferationering, »kødløse« dage, afskaffelse af det store »kolde bord«, mælkefortynding, »folkeleverpostej« o.s.v. i en broget mangfoldighed. Men hvor blev vi alle glade, når Halfdan Hendriksen — med glæde i stemmen — fortalte os, at vi fik 125 gr kaffe ekstra til julen! Halfdan Hendriksens ord faldt som dug over slagne enge! Mange husker vist også hans julehilsener til søens folk, der i de tunge år måtte fejre jul i det fremmede, borte fra hjemmet, med uro og bekymring i hjertet for deres kæres skæbne — og uvished om Danmarks skæbne. En enkelt episode i forbindelse med handelsminister Halfdan Hendriksens radiotaler fortjener at nævnes. Den tyske besættelsesmyndighed var lidt urolig ved Halfdan Hendriksens taler om forsyningsforholdene og ville gerne have adgang til at se dem, før de blev holdt. Halfdan Hendriksens svar var — populært sagt: Ikke hos mig! Og det måtte de fremmede bøje sig for.

Handelsminister Halfdan Hendriksens faste holdning overfor gentagne tyske krav om bevæbning af de danske handelsskibe er også en ting, som bør huskes. Sammen med forsvarsminister Søren Brorssen — og med støtte af andre medlemmer af regeringen — lykkedes det Halfdan Hendriksen at afværge den ulykke, som en imødekomelse af de tyske krav ville have været. En lydstrimmel fra ministermøderne om dette og andre lignende spørgsmål ville vise, hvor højt bølgerne gik! Og der var mange lignende spørgsmål, hvor vore interesser og besættelsesmagtens brødes, bl. a. bestemmelserne om salg af varer til den tyske værnemagt og dennes enkelte medlemmer. Om handelsminister Halfdan Hendriksens stilling var der aldrig tvivl!

Handelsminister Halfdan Hendriksen havde sine meningers mod, ikke blot udadtil, men også indadtil. Som den fødte erhvervsmand ønskede han, at erhvervslivet skulle udfolde sig så frit og uhæmmet som muligt, men samtidig følte han sig som samfundets tjener. Vi må, sagde han i en tale på Valdemarsdagen 1941, se på helhedens, ikke på de enkelte klassers interesser. Denne indstilling gav han klart og tydeligt udtryk for ved mange lejligheder, bl. a. ved en behandling i folketinget af priskontrolloven — som jo ikke var altfor populær i erhvervskredse. Her gav han med megen styrke udtryk for, at prisovertrædelser og andre overtrædelser af den ekstraordinære lovgivning var en for samfundet i den foreliggende situation alvorlig sag og

derfor måtte behandles med strengthed, og at priskontrolrådet havde løst sin opgave så godt, som man med billighed kunne forlange. Man kan vist sige, at kun en virkelig »fri købmand« kunne tale således.

Lørdagen den 28. august 1943, den sidste dag handelsminister Halfdan Hendriksen var i funktion, er en dag, som jeg aldrig vil glemme. Om eftermiddagen samlede handelsminister Halfdan Hendriksen sine nærmeste medarbejdere i handelsministeriet og orienterede os om de krav, man fra tysk side havde stillet til den danske regering, og om regeringens afvisning af disse krav. Halfdan Hendriksens ord var præget af dyb alvor og bekymring for, hvad morgendagen ville bringe landet og hver enkelt af os. Vi vekslede ord, som jeg her ikke skal komme ind på, og skiltes med et håndtryk. Situationen var ikke til udveksling af tak, selv om vi havde meget at sige vor minister tak for. Med disse linier vil jeg gerne sige handelsminister Halfdan Hendriksen tak. Vi glemmer aldrig vor gamle chef!

H. Jespersen.

MIN VEN HALFDAN HENDRIKSEN

af konsul *Olafur Johnson*.

Det var i aaret 1906, i August maaned, at jeg først traf min gode og gamle ven Halfdan Hendriksen.

Jeg opholdt mig dengang i København sammen med min nu afdøde Kompagnon Ludvig Kaaber, senere direktør for Islands Nationalbank, for at knytte handelsforbindelser inden vi etablerede import- og export-firmaet O. Johnson & Kaaber i Reykjavik.

Vi kom ind paa børsen i København, hvor der som sædvanlig vimlede af grosserere, direktører, prokurister etc. Jeg lagde særlig mærke til en høj, statelig og nydelig ung mand i et lyst sæt tøj. En ualmindelig flot skikkelse, som man ikke kunne undlade at lægge mærke til, og som havde travlt med at tale med mange af de tilstedeværende. Jeg spurgte Kaaber om, hvem den unge mand var, og han fortalte mig, at det var Halfdan Hendriksen, kontorchef i det Forenede Dampskibsselskabs Islands Afdeling, hvorefter Kaaber præsenterede os, og vi talte sammen i nogle minutter.

Det følgende aar kom saa Halfdan Hendriksen som representant for D.F.D.S. til Island, og jeg lærte ham dengang nærmere at kende. Halfdan Hendriksen var kun 25 aar gammel og havde en glimrende stilling som kontorchef, men han forlod hurtig denne post, da han ønskede som saa mange andre dygtige unge mænd at blive selvstændig. Han købte derfor sammen med hr. S. N. Holm kommissionsfirmaet Dines Petersen & Co., som de snart oparbejdede til en meget omfattende forretning, der især drev handel med Island.

Det varede ikke længe, før mit firma O. Johnson & Kaaber og Dines Petersen & Co. kom til at gøre forretninger sammen, hvilke forretninger drejede sig hovedsagelig om islandske produkter, de af dem, der opnaaede højere priser i Danmark end andre steder. Jeg kom derfor ret hurtigt til at kende Halfdan Hendriksen nærmere, og

jeg har altid siden beundret ham for hans fænomene dygtighed og kolossale energi forbundet med hans urokkelige stabilitet. Han er efter min mening en usædvanlig personlighed, der ikke findes mange lige til.

Inden der gik lang tid, blev vi knyttet til hinanden med stærke venskabsbaand, og han har nu i næsten 50 aar været en af mine allerbedste venner.

Som bekendt findes der et ordsprog paa engelsk der lyder:

» A friend in need is a friend indeed« og jeg har gentagne gange haft lejlighed til at konstatere, at Halfdan Hendriksen er »a friend indeed«. En af mine allernærmeste var f. ex. »lukket inde« i Danmark under sidste krig. Han kom i finansielle vanskeligheder og gik til min ven Halfdan Hendriksen og anmodede ham om et laan, hvilket ønske det var en glæde for H.H. at efterkomme.

Halfdan Hendriksen er gift med en datter af islandsk købmand, afdøde Richard Riis fra Bordeyri, en nydelig og ualmindelig charmerende dame. Min kone og jeg har utallige gange nydt stor gæstfrihed i deres smukke hjem og tilbragt der mange uforglemmelige stunder, hvor intet er godt nok for deres gæster, og deres hjem staar os aabent til at bo der naarsomhelst det skulle passe os. Vi glæder os derfor altid til at besøge dem og være sammen med dem. Min kone regner fru Hendriksen som en af sine bedste venner i Danmark.

Min kone og jeg haaber, at vi endnu maa opleve at være mange gange sammen med Halfdan Hendriksen og frue, og vi ønsker dem af vort ganske hjerte, at de maa opleve mange glade aar i fremtiden, kronet med godt helbred og godt humør.

P.t. Forest Hills, New York d. 11. juni 1956.

Olafur Johnson.

SAMARBEJDET MED HALFDAN HENDRIKSEN
I SAMLINGSREGERINGEN
OG I FOLKETINGETS PRÆSIDIUM

af fhv. undervisningsminister *Jørgen Jørgensen*, M. F.

Halfdan Hendriksen er en mand, der ikke viger tilbage for at tage et ansvar.

Det stod sikkert Halfdan Hendriksen fuldstændig klart, da han gik ind i samlingsministeriet efter Christmas Møller d. 3. oktober 1940, at det var en meget udsat og krævende opgave, han påtog sig — og alligevel sagde han ikke nej. Han følte det som en pligt for enhver dansk mand at sætte alle kræfter ind på i den givne situation at holde tyskerne ude fra indflydelse på dansk administration og fra indflydelse på indre danske forhold i det hele taget. Og det lykkedes da også i større udstrækning, end de fleste i 1940 havde tænkt muligt. Halfdan Hendriksen vidste særdeles vel, at det var en utaknemlig opgave, han gik ind til, hvad tiden senere også tilfulde bekræftede — men han tog sit ansvar.

Det område, Halfdan Hendriksen fik at gøre med som minister, passede lige for hans håndlag. Han havde overblik over tingene. Når han i ministermøderne, som i perioder næsten fandt sted daglig, gjorde rede for forsyningssituationen, imponerede han os alle. Han vidste aldeles nøjagtig fra dag til dag, hvor store beholdninger der var i landet. Hvilke skibe der var undervejs med kul og koks, hvornår disse skibe var i havn, hvor de ville blive dirigeret hen til losning o. s. v. Vi følte os trygge ved, at en mand med et så indgående kendskab til forholdene på disse områder stod for ledelsen af dette vigtige ministerium i disse år.

Fra samarbejdet med Halfdan Hendriksen i ministeriet i de tunge år under den tyske besættelse, står dog stærkest i min erindring hans

gode menneskelige karakteregenskaber. Han var en mand, som man vidste, hvor man havde. Rank og sikker i sin holdning. En mand man havde tillid til og kunne stole på.

Mellem mænd, der i alvorstunge tider dagligt skal træffe afgørende og vidtrækkende beslutninger for landet, udvikler der sig naturligt en fortrolighed og et tillidsforhold af en særlig karakter. Det blev også tilfældet mellem Halfdan Hendriksen og mig.

Det er mig derfor en glæde at få lejlighed til at takke Halfdan Hendriksen for venskab og godt samarbejde og at deltage i hyldesten til ham på 75 årsdagen.

Hjertelig tillykke.

Jørgen Jørgensen.

HALFDAN HENDRIKSENS POLITISKE INDSATS

af fhv. Udenrigsminister *Ole Bjørn Kraft*, M. F.

Det første, der kommer til ens Tanke, naar man begynder at overveje det Emne, som staar over dette Bidrag til Karakteristik af Halfdan Hendriksen, er det lange Spand af Aar, i hvilke Hendriksen har virket politisk. Nu i sit 75. Aar er Halfdan Hendriksen Nr. 4 i Anciennitet i Folketinget, og han har den ganske enestaaende Stilling, at skønt han uafbrudt siden 1924 har virket i den danske lovgivende Forsamling, er hans Anciennitetsliste sammensat af Medlemsskab af Folketinget, Landstinget, paany Folketinget og nu igen Medlem af Forfatningens eneste Kammer, det nye Folketing. Dette siger noget om Halfdan Hendriksens politiske Position, om hans Popularitet blandt de konservative Vælgere og om hans alsidige politiske Virksomhed. Det skal tilføjes, at hans Medlemsskab i de forskellige Ting er fremkommet, fordi Det konservative Folkeparti har bedt ham overtage snart den ene snart den anden Opgave. Hvorfor? Fordi han var et godt Kort at spille ud, naar der var en vanskelig Opgave, der skulde løses.

Hvorfor var Hendriksen et godt Kort? Hvad er det, der har medført, at han nu kan se tilbage paa en saa lang og indflydelsesrig Karriere?

Det første, der herom kan siges, er, at han har den for en Politiker saa betydningsfulde Evne umiddelbart, uden Anstrengelse at kunne vinde *Tillid*. De almindelige konservative Vælgere har hos Halfdan Hendriksen fuldt ud fundet de Egenskaber, den Karakter og Holdning overfor Livets Problemer, som de sætter Pris paa.

Den konservative Vælger er nemlig en ganske bestemt Gruppe i det danske Folk — man kunde næsten sige en ganske bestemt Type. Det konservative Folkepartis Vælgere er først og fremmest den danske *Mellemstands* Kvinder og Mænd.

Skønt Halfdan Hendriksen er naaet vidt her i Verden, til nogle af

vort Lands mest betroede Stillinger: stor Købmand, Minister, Direktør for en af Landets største Industrivirksomheder, med alt, hvad deraf følger i Indtægt og Position, saa er han trods alt dette tydeligt og klart den danske Mellemstands Mand.

Han er kommet fra dens Rækker, og han har selv arbejdet sig frem til de høje Stillinger, han har naaet. Han har paa sin Vis haft en amerikansk Karriere: Fra Kontorist i Det forenede Dampskibsselskab over Handelsministeriet til Direktør for Carlsberg Bryggerierne. En saadan Dygtighed værdsætter den danske Mellemstand, Opdriftens Stand, men den sætter ogsaa Pris paa, at de, der skal repræsentere den, kender og bevarer Forbindelsen med dens Forhold og Vilkaar. Det gør Halfdan Hendriksen. Han er vedblevet med at have den nøjeste Kontakt med Mellemstandens Stilling og Synspunkt. Han har det pr. Instinkt og ved naturligt Medleven. Han ved, hvad en dygtig, økonomisk og konsolideret Mellemstand betyder for et Land. Han politiske Virke har altid haft denne Mellemstands Vel og Fremgang for Øje.

Maaske er Halfdan Hendriksens største politiske Indsats derfor, at han i sin politiske Gerning har været den danske Mellemstands første Talsmand paa Tinge, og at han direkte og indirekte har øvet en overordentlig Indflydelse paa Det konservative Folkepartis Stilling som *den danske Mellemstands Parti*. Hvordan en saadan Indflydelse udøves, er ikke altid let at efterspore. Men da jeg har fulgt Halfdan Hendriksen i 30 af de 32 Aar, han har været dansk Politiker, kan jeg afgive det Vidnesbyrd, at jeg ikke kender noget Medlem af den konservative Folketingsgruppe, der saa længe og saa afgørende har været med til at forme Partiets Linie som Mellemstandens Parti. Hans Indflydelse aktivt men ogsaa ofte mere passivt ved snart positivt snart negativ Indstilling overfor Forslag, der var til Drøftelse, har i Virkeligheden, naar jeg nu tænker Aarene igennem, været enestaaende.

Men naturligvis har der været særlige Lejligheder og særlige Opgaver, som mere direkte kan karakteriseres som Halfdan Hendriksens politiske Indsats. Der er to Omraader, der her træder markant frem for Bedømmelsen.

Det ene er Halfdan Hendriksens Indflydelse paa dansk *Forfatningspolitik*. Det kan for saa vidt siges ganske enkelt. Ved 2 store forfatningspolitiske Situationer har hans Stilling udøvet en afgørende Indflydelse paa Det konservative Folkepartis Holdning.

Halldan Hendriksen paa Carlsberg.

*Halldan Hendriksen i Den konservative
Vælgerforening. I Baggrunden Foreningens
smukke, gamle Banner.*

*Halldan Hendriksen
og Frue
ved Valgstedet 1945.*

*Deres Majestæter Kongen og Dronningen
ved Carlsbergs
100 Aars Jubilæumsfest paa Carlsberg.*

Klarest ses dette ved Forfatningsforhandlingerne i 1939. Christmas Møllers Forfatningspolitik truede med at spalte den konservative Rigsdagsgruppe fra Hoved til Hæl. En Overgang havde Christmas Møller endog mistet Flertallet i Gruppen. Det var kun Oppositionens manglende Evne og Vilje til at drage Konsekvenserne af denne Situation, der hindrede Christmas Møllers Fald og maaske Partiets Deling i 2 Partier. Naar det alligevel gik anderledes, var Aarsagen, at en ung Gruppe i Folketinget, der kunde have tænkt sig en anden Løsning, stillet overfor et enten eller ved Landstingsgruppens negative Holdning, besluttede at acceptere en positiv Løsning paa det Grundlag, der var muligt og derved sikrede Christmas Møllers Flertal i Folketingsgruppen. Den anden og helt afgørende Aarsag var Halfdan Hendriksens Støtte i Landstingsgruppen, da en Udvej ved hans aktive Medarbejderskab var fundet, saaledes at en ny Udformning af Landstinget (Rigstinget) var sikret. Ved Halfdan Hendriksens politiske Indgriben muliggjordes den konservative Tilslutning til Forliget med de Radikale og Socialdemokraterne. Partiets Sprængning blev undgaaet, og en positiv Holdning muliggjort. Det kan tilføjes, at Halfdan Hendriksen havde stor Indflydelse paa senere at hele de Saar, som Christmas Møllers saa haardt førte Forfatningspolitik havde slaaget.

Da Forfatningen af 1953 blev til, var Halfdan Hendriksens Deltagelse og Indflydelse ved de afgørende Forhandlinger meget bestemmende for Gruppens Tilslutning til Forliget. Der er for mig heller ingen Tvivl om, at hans Stilling i høj Grad bidrog til, at den nye Forfatning ogsaa i det konservative Vælgerkorps — selvom det kneb — fik den fornødne Tilslutning.

Han er derfor i Sandhed — selvom han af gode Grunde, da han ikke var Medlem af Ministeriet, ikke er med paa det nye Grundlovsbillede — en af Forfatningens Fædre.

Jeg har nævnt dette først, fordi det her drejer sig om en i Ordets almindelige Betydning *politisk* Indsats. Mere iøjnefaldende, men mere *almen* politisk og mere *administrativt* betonet, er Halfdan Hendriksens store Indsats som Handelsminister i Besættelsens lange og trælsomme Aar — ikke mindst trælsomme for en Handelsminister. Den vil blive husket i Menneskers Erindring, saa længe Generationen fra den Tid er over Mulde. Den vil blive husket i Danmarks Tusinder af Hjem, af

Danmarks travle Husmødre, men ogsaa i det Departement, han ledede og det Erhvervsliv, hvis første Mand, han var i disse Aar. Her sad en Mand, der paa en Gang var Købmand, Industrimand og en af Søfar- tens Mænd i Handelsministerstolen. Det gav Tillid og Ro.

Det gav ogsaa Tillid og Ro *nationalt*, at Halfdan Hendriksen havde denne Post. De, der har læst Redaktør Bøllings Skildring, vil vide hvorfor. Halfdan Hendriksens rolige Omdømme, der byggede paa en sund og urokkelig dansk Tankegang, blev et sikkert Kompas for en Kurs, som Danskerne kunde forstaa.

Halfdan Hendriksen er ikke let at imponere. Tyskerne imponerede ham ikke. Scavenius gjorde det heller ikke, naar han vilde trumfe sine egne Meninger igennem. Halfdan Hendriksen kan være haard. Jeg tror ikke, han kan lide det. Men han kan heller ikke lide at blive traadt over Tærne eller set over Hovedet. Saa er han ikke til at rukke. Det var godt, at det var en Mand af denne Støbning paa den Post, der administrerede de danske Forsyninger og som f. Eks. skulde forsvare den danske Handelsflaades Interesser. Sagen med Handels- skibenes Bevæbning er typisk. Den stod forholdsvis længe paa og blev meget diskuteret. Jeg er ikke sikker paa at alle i 9-Mands Udvalget (Rigsdagens Kontrolorgan) eller i selve Ministeriet saa upaavirket klart i denne Sag. Jeg kan bevidne, at Halfdan Hendriksen hele Tiden vidste, hvad han vilde. Eller rettere hvad han ikke vilde. Med en Forretningsmands drevne Forhandlingsteknik førte han sin Vilje igen- nem. Der kom ingen Kanoner paa de danske Skibe. Det var en meget stor national Indsats, Handelsminister Halfdan Hendriksen ydede i hele sin Ministertid, ogsaa da han mod sin egen Vilje, men efter ind- trængende Opfordring fra Gruppen, fortsatte, efter at Scavenius var blevet Statsminister. Det virkede derfor fuldstændigt urimeligt, at netop *han* ikke kunde blive Medlem af Befrielsesregeringen. Det vir- kede urimeligt, fordi ingen tvivlede paa hans nationale Indstilling. Grunden var udelukkende, at man frygtede, at Sovjetunionen ikke vilde anerkende en Regering, hvori der sad Medlemmer fra Scavenius' Regering. For mig som Gruppens Formand var det en bitter Pille at gennemføre denne Beslutning. Men den var under de givne Vilkaar nødvendig.

Saa meget større er min Tilfredshed over at kunne yde dette Bidrag til Festbogen om Halfdan Hendriksen. Det kan kun blive et Fragment.

Halfdan Hendriksens politiske Indsats spænder over mange Felter, men skal nogle enkelte fremdrages, maa det blive disse. Jeg har skrevet disse Linier i Taknemmelighed over de mange Aar, Halfdan Hendriksen og jeg har arbejdet Side om Side i den konservative Gruppe, og i Beundring for et livslangt, frugtbart og betydningsfuldt politisk Virke.

Ole Bjørn Kraft.

RADIOTALEREN HALFDAN HENDRIKSEN

af redaktør *Sven Ludvigsen.*

Når radioens historie engang skal skrives, er det muligt, at direktør Halfdan Hendriksens navn ikke behøver at komme til at figurere, men når Halfdan Hendriksens historie skal ridses op, som den bliver det i dette skrift, må radioen med i billedet. Jeg tænker ikke her på dette, at Halfdan Hendriksen altid har næret den allerstørste interesse for radio og fjernsyn. Han var en af vore første fjernseere. Det er så naturligt for denne moderne foretningsmand at følge med i alt nyt, i alt det, som han ser, vil få betydning for samfundet og dets borgere, at tidligere radio som nu fjernsynet er gledet ind i hans daglige tilværelse som en uundværlig ting, noget man bliver underrettet af, underholdt af, belært af og oplever noget ved. Skønt han vel let havde kunnet, som formand for det konservative folkeparti og fremstående medlem af rigsdagen og senere folketinget, har han aldrig haft ambitioner i retning af at få indflydelse på den danske statsradiofonis styrelse. At være interesseret lytter var nok for ham. Alligevel kom han til at spille en meget aktiv rolle i radioen, eller det skal snarere siges sådan: radioen kom til at spille en meget vigtig rolle for ham.

Det var under den anden verdenskrig. Halfdan Hendriksen var handelsminister i en svær tid, på et tidspunkt, da det blev hans opgave at få landets utilstrækkelige forsyninger til at strække længst muligt. Det vil sige, at han fik den ubehagelige pligt at skulle nedskære befolkningens rationer af alle de ting, som netop danskeren er så glad for: kaffe, sukker, the, cacao, chokolade, smør, fint brød o. s. v. Gang på gang måtte han fra sit ministerium sende meddelelser ud om, at rationerne var mindskede eller helt bortfaldet. Man skulle tro, at det måtte gøre en mand upopulær, at hele folkets vrede ville vende sig imod den minister, som ikke kendte til andet end at tage goder fra

befolkningen. Og alligevel hændte der det, at Halfdan Hendriksen netop i den tid satte rekord i stemmetal ved valg til rigsdagen. Han opnåede ved valget i 1945 mere end 28.000 stemmer, hvoraf 24.721 var personlige. Hvordan gik det til? Svaret er: Takket være radioen. Under hele krigen havde ministerierne til deres informationstjeneste det såkaldte Ministeriernes Pressesekretariat, hvor den, der skriver disse linier, gjorde tjeneste. Vi havde til opgave at informere befolkningen om alle de mange restriktioner og bekendtgørelser, som i den tid udsendtes fra de forskellige ministerier, og naturligvis benyttede vi os i vore bestræbelser for at gøre kendt, hvad nødvendigvis måtte kendes af befolkningen, af presse, radio og film. Vi fik et arrangement med radioen, så at hvis en minister havde en særlig vigtig meddelelse til befolkningen, kunne han med yderst kort varsel få stillet et kvarter til rådighed i tiden kl. 19.00—19.15. Dette kaldte vi i pressesekretariatet »Aktuelt Kvarter«, og det er altså forløberen for det faste program i de daglige radioudsendelser, som nu officielt bærer navnet »Aktuelt Kvarter«.

Eftersom bekendtgørelser og vigtige meddelelser til befolkningen flød i en stadig strøm fra ministerierne og først og fremmest fra handelsministeriet, var det helt naturligt at handelsministeren blev den, der oftest måtte til mikrofonen for at redegøre for den ene eller den anden ministerielle beslutning. Det var næsten altid noget kedeligt, ministeren havde på hjertet. Her var det imidlertid, at Halfdan Hendriksen viste evner af en særlig karakter. Han kunne på en mærkelig landsfaderlig måde tale til lytterne og først og fremmest til dem, som følte sig mest forfulgt, husmødrene. Når Halfdan Hendriksen gik til mikrofonen og fortalte, at nu måtte han desværre igen skære ned på smørrationen og mindske kafferationen til et minimum, så var det, som om hver lille husmoder kunne føle, hvor ondt det gjorde Halfdan Hendriksen, og de sad ligefrem og fik medlidenhed med den stakkels minister, som måtte bringe disse sorgens budskaber. Halfdan Hendriksen var dog også en stor taktiker, og det var ikke bare det, at han forstod at tale til lytterne, at han forstod at belægge sine ord og give sin stemme den klang af beklagelse, ja næsten sorg, når han havde sine triste budskaber til en i forvejen irriteret befolkning, men han var så klog altid til slut i al bedrøveligheden at have en eller anden

lille opmuntring til husmødrene i form af et lille ekstra kvart pund af en eller anden ting, rosiner, mandler eller juleris, så at husmødrene ligefrem troede, det var julemanden selv, som havde talt til dem.

Halfdan Hendriksens indsats som politiker tilkommer det andre at bedømme, her skal Halfdan Hendriksen kun nævnes som den, der bedre end nogen anden forstod at spille på radioens fintmærkende instrument, mikrofonen. Det var skuespilkunst af høj klasse. Skuespil-kunst, javel, for enhver taler er jo en slags skuespiller, men det, som gjorde Halfdan Hendriksens radiotaler til noget særligt, var, at hele hans hjerte var med, når han henvendte sig til befolkningen. Der var ikke tvivl om, at vel gjorde han sig umage med sin tale, og vel var den fint og taktisk elegant bygget op, men først og fremmest var hjertet med. Han følte med dem, han talte til. Han vidste, at hans ord gjorde ondt ude i befolkningen, og man havde følelsen af, at det gjorde ondt på ham selv at skulle sige dem. Halfdan Hendriksen indkasserede stemmer på sine radiotaler og viste os alle endnu engang, hvor farligt et instrument en radio er. Det tjener Halfdan Hendriksen til ære, at han ved benyttelsen af radioen kunne finde ud til det danske folk med sine ubehagelige kundgørelser og få dem til at glide ned som amerikansk olie i hindbærsaft. For os radiofolk er det blot en ny påmindelse om, hvor forsigtig man skal omgås radioen, og hvilken fordel radioen kan være for den, der søger at påvirke befolkningen i den ene eller den anden retning, og hvilket plus den mand har i kampen om offentlighedens gunst, der har en radio til disposition og forstår at bruge den.

Sven Ludvigsen.

HALFDAN HENDRIKSEN OG GRØNLÆNDERNE

af fhv. kolonibestyrer, folketingsmand *Frederik Lyngø*.

Jeg er blevet opfordret til at skrive lidt om emnet »Halfdan Hendriksen og grønlanderne«. Denne opfordring imødekommer jeg gerne, selv om det kun bliver et lille afsnit og blot i korte træk af, hvad der kan fortælles om H-H's betydning og indsats i den udvikling, man er inde i i Grønland af idag.

Mit personlige bekendtskab med H-H indledtes først i sommeren 1939, da 4 grønlandere, udpeget af de grønlandske landsråd (2 fra Nordgrønlands og 2 fra Sydgrønlands landsråd) for første gang i dansk-grønlandsk historie var kommet til Danmark til forhandling om forholdene i Grønland med »Rigsdagens grønlandsudvalg«, der allerede i 1925 lovhjemledes (lov nr. 134 af 18. maj 1925). I lovens § 7 står: at »Rigsdagen nedsætter et udvalg for de grønlandske anliggender bestående af 8 af Rigsdagens medlemmer« (man kan sige som et resultat af Rigsdagsmedlemmernes allerførste rejse til Grønland i 1923). Dette »rigsdagens grønlandsudvalg« har siden da årligt afholdt møder, når der forelå sager eller spørgsmål til drøftelse i udvalget. Men der skulle gå 14 år, siden loven om nedsættelse af »8-mands udvalget« blev givet, til der fra et af rigsdagsmedlemmernes side — oven i købet udenfor grønlandsudvalgets medlemmer — fremsattes ønske om at »udvide« udvalget med grønlandske repræsentanter. Og så har dette ønske om »udvidelse« af grønlandsudvalget sin egen historie, der først og fremmest skyldes daværende landstingsmedlem Halfdan Hendriksen.

Der var omkring årene siden Haagdommen 1933 til 1939 hernede blandt visse dele af den danske befolkning en hel del røre (uro) om Grønland og de grønlandske forhold, også en del opposition mod Styrelsen af Grønland. Da var det, at Halfdan Hendriksen (med flere af

Landstingets medlemmer) den 19. oktober 1938 fremsatte et »forslag til lov om nedsættelse af kommission angående Grønland og Grønlands Styrelse«. Som ordfører (og initiativtageren for forslaget) for sit parti i Landstinget ved fremsættelsen gjorde han rede for, hvad forslaget bl. a. gik ud på: a) »nedsættelse af en kommission på 20 medlemmer, som skal undersøge og overveje alle spørgsmål, der kan være af betydning for Grønland og den grønlandske befolkning, der bør gennemføres til gavn for den grønlandske befolkning og bedst mulige udnyttelse af koloniernes værdi«, b) »at de grønlandske landsråd hvert vælger 2 medlemmer til kommissionen«, c) »tilkaldelse af sagkundskab (og sekretærer)«. Ved fremsættelsestalen udtalte H-H bl. a., at »alle de mange og vigtige spørgsmål i forbindelse med Grønland og den grønlandske befolkning må underkastes en nøje undersøgelse og prøvelse.« Også fordi man netop i disse år fra visse sider i dansk presse talte om Grønland som »Danmarks skatkammer«, ønskede H-H, at »Grønland på mineralogisk område bør undersøges nu«, samtidigt »henledte han opmærksomheden på forøgelse af fiskeriet ved Grønland«, nævnte også i den forbindelse, at Færøernes fiskeri ved Grønland kunne blive en fordel for den færøske befolkning. Han er ligeledes i sin forelæggelsestale fremkommet med en udtalelse mod »det lukkede styre af Grønland«.

Ved forslagets 1. behandling i Landstinget (den 11/11-38) fandt statsminister Stauning (der dengang tillige var minister for Grønland) det »ikke umiddelbart indlysende, at man egentlig trænger til en kommission angående Grønland«, fordi man i årene 1920/21 havde haft en grønlandskommission. Forslaget blev derefter sendt i udvalg og behandlede der indtil de første dage i marts 1939. Ved 2. behandling (den 8/3-39) blev forslaget trukket tilbage, men man har dog i udvalget opnået den enighed om, at Rigsdagens grønlandsudvalg i sommeren 1939 blev udvidet med embedsmænd fra Grønlands Styrelse og sagkyndige samt repræsentanter fra de grønlandske landsråd, som rejser til Danmark for at deltage i grønlandsudvalgets drøftelser angående de grønlandske forhold. Dette forslag blev af Rigsdagen mødt med velvilje og blev godkendt.

Denne historiske begivenhed, da 4 grønlandske repræsentanter for første gang mødtes og forhandlede med medlemmer af den danske Rigsdag, fandt sted i dagene fra 1. august til de første dage af septem-

ber 1939. Men møderne måtte imidlertid afbrydes på grund af indtrufne begivenheder ude i den store verden som følge af indtræden af den sidste verdenskrig, hvorfor de grønlandske repræsentanter måtte hjemrejse den 9. september samme år inden vinteren, medens tanken ellers var, at disse skulle overvintre i Danmark og være med til de fortsatte forhandlinger. Men nægtes kan det ikke, at disse forhandlinger havde medvirket til mere forståelse om de grønlandske forhold blandt Rigsdagens medlemmer. Under disse forhandlinger mellem Rigsdagens medlemmer og de grønlandske landsråds-repræsentanter deltog H-H som medlem af Rigsdagens grønlandsudvalg og som initiativtager til den nærmere kontakt mellem de danske og de grønlandske folkerepræsentanter, som siden blev en tilbagevendende praksis, dog med afbrydelse af en femårig periode som følge af den afbrudte forbindelse mellem Danmark og Grønland under sidste verdenskrig (1940—1945).

Den anden landsrådsdelegation til Danmark fandt så sted straks efter at forbindelsen mellem disse 2 lande genoprettedes, nemlig i vinterhalvåret 1945/46. Denne gang valgte landsrådene 3 delegater fra hver af landsdelene i Nord- og Sydgrønland, ialt 6 mand, til forhandling med Rigsdagens grønlandsudvalg, embedsmænd fra Grønlands Styrelse og sagkyndige m. fl. Her var H-H også deltager som medlem af »Grønlandsudvalget«. Desuden var det jo ham, der så stærkt interesserede sig for nærmere tilknytning og samhørsforhold mellem Danmark og Grønland samt befolkningerne imellem i begge landene.

Under forhandlingerne på disse møder opnåedes meget gode resultater til fordel for Grønland, bl. a. derved at den danske stat gik ind for at ville ofre 5 mill. kroner hvert år i 5 år (25 mill. kroner), hvorunder der også stiftedes »Rigsdagens Grønlandsfond«, hvis midler anvendes til kulturelle formål og til unge grønlænderes uddannelse hernede i Danmark, og som den dag idag benyttes. Statens økonomiske ofre på ialt 25 mill. kroner for 5-året 1946 til 1949/50 til opbygningsarbejdet i Grønland, da pengene blev opbrugte i 1949/50, havde man hernede også gennem pressen meget rosende omtale for, hvad der var opnået for disse penge af forbedringer af forholdene i Grønland.

H-H var ligeledes medlem af den store (»hurtigt arbejdende«) grønlandskommission 1948—50 hernede i København. Og vi, der var forsamlede til fælles landsrådsmøde i Godthåb sommeren 1949, vil aldrig

glemme Halfdan Hendriksens myndige tale til landsrådsmedlemmerne som ordfører for kommissionsmedlemmerne, der var på rejse denne sommer til hele Vestgrønland, da han i slutningen af sin tale bl. a. sagde, »at man fra dansk side ville gøre Grønland til et land, hvor der er godt at være . . .« Denne udtalelse forpligter først og fremmest Danmark over for Grønland, som vi i de senere år fuldt ud nyder godt af, men også for os, landets egen befolkning, at vi ikke glemmer vort ansvar og vor forpligtelse i Grønlands opbygning.

Jeg selv har som foran nævnt arbejdet sammen med H-H i de to første landsrådsdelegationers møder med Rigsdagens grønlandsudvalg (1939 og 1945/46) — ikke under den sidste grønlandskommission (1948—50), men senere, da jeg som landsrådsrepræsentant for den grønlandske befolkning arbejdede i det til »Den kgl. grønland. Handel« knyttede styrelsesråd (1951—55), fik jeg den fornøjelse at samarbejde med H-H et års tid i styrelsesrådet, og jeg ved, at alle i rådet satte stor pris på H-H's indgående kendskab til forholdene vedrørende Handelen i det hele taget. Siden 1953 kom jeg også til at arbejde sammen med ham i folketinget og i folketingets grønlandsudvalg indtil dato.

Halfdan Hendriksens store interesse for Grønland og for grønlandernes vel er almindelig kendt af alle, der arbejder sammen med ham i spørgsmål, der angår landet deroppe mod nord og den lille grønlandske befolkning, som Danmark gennem flere hundrede år har haft først som koloni og siden 1953 som en del af det danske rige under samme grundlov som den danske befolkning.

Frederik Lyngé.

MIT POLITISKE IDEAL

af postmester *H. Mikkelsen*, M.B.

Da Halfdan Hendriksen i 1930 valgtes til formand for Den konservative Vælgerforening for København og Frederiksberg, begyndte en opgangstid for foreningen, dels fordi Halfdan Hendriksen var den rette mand til denne ansvarsfulde post, dels fordi han havde evnen til ved sine saglige og begejstrende taler at få tillidsmændene til mere aktivt at virke for den konservative sag.

Halfdan Hendriksen skånede aldrig sig selv. Han var en samarbejdsmand, der i forretningsudvalg, hovedbestyrelse og på vore repræsentantskabsmøder gik foran i arbejdet. Dette blev tilrettelagt på en så fortrinlig måde, at vi tillidsmænd blev aktiviserede og gjorde vort yderste — ikke alene ved valg, men også i tiden mellem disse.

Halfdan Hendriksen var for os det strålende midtpunkt, såvel i det daglige arbejde, på talerstolen som ved fest. Der var fuldt hus, når han talte. Alene hans tilstedeværelse kastede glans over sammenkomsterne. Halfdan Hendriksens taler ude i kredsene var altid vel underbyggede, og de blev holdt med en styrke og ildhu, der rev hele forsamlingen med.

De mange møder på Østerbro, hvor Halfdan Hendriksen ofte talte tillige med tjenestemændenes gode ven, kommandør Carl Westermann, mindes jeg med særlig glæde. Disse venner, der var to af rigsdagens nobleste skikkelser, bragte ved valg stemmetallene til at stige betydeligt, fordi Østerbros vælgerbefolkning var begejstret for den kampånd, de personificerede, og derfor anså dem for de rette til at repræsentere sig på tinge.

Da Halfdan Hendriksen i 1945 var opstillet til folketinget i 12. kreds i Østre Storkreds, opnåede han 28.384 stemmer (heraf 24.721 personlige), hvilket er det højeste stemmetal, nogen konservativ politiker nogensinde har opnået her i landet.

Halfdan Hendriksens strålende løbebane må virke som et incitament for enhver ung mand og kvinde, men denne løbebane har han selv skabt sig gennem stadigt og hårdt arbejde, og efter at han i mere end et halvt århundrede har udført et næsten overmenneskeligt arbejde, står han nu som en af vor tids betydeligste personligheder.

Efter 10 års formandsgerning i Den konservative Vælgerforening, under hvilken foreningens medlemstal næsten blev fordoblet, så vi nåede det højeste medlemstal, foreningen nogensinde har haft, blev Halfdan Hendriksen i 1940 handelsminister. På denne ansvarsfulde post gjorde han en indsats, som hele det danske folk erindrer og er ham taknemlig for.

Trods det byrdefulde arbejde som handelsminister fortsatte Halfdan Hendriksen som formand for vælgerforeningen indtil 1945, da han blev udnævnt til æresmedlem af foreningen, indtil dato dennes eneste. Denne påskønnelse og hæder sætter Halfdan Hendriksen overordentlig stor pris på.

Hans gerning som formand for Det konservative Folkeparti fra 1948, da partiet var nede i en bølgedal, bevirkede, at partiet atter gik frem. År efter år blev han genvalgt med akklamation til formandsposten.

Det vil derfor kunne forstås, at jeg med stolthed og glæde sender »mit politiske ideal«, Halfdan Hendriksen, mine hjerteligste lykønskninger til 75-årsdagen med en ikke mindre hjertelig tak for godt samarbejde igennem årene, der svandt.

H. Mikkelsen.

EN KORT BEMÆRKNING OM HALFDAN HENDRIKSEN SOM POLITIKER

af fhv. Indenrigsminister, Borgmester *Aksel Møller*, M.F.

Siden 1939 har jeg siddet i Rigsdagsgruppe sammen med Halfdan Hendriksen. Jeg har fra alle disse Aar talrige Minder om ham som Politiker. Mange af hans Synspunkter og Handlinger har brændt sig fast i Erindringen. Ofte kom de jo til at øve Indflydelse paa Det konservative Folkepartis Standpunkt. Men i en »kort Bemærkning« lader det sig ikke gøre at berette alt, hvad jeg ved om Politikeren Halfdan Hendriksen; Emnet vilde iøvrigt vokse mig over Hovedet. Derfor vælger jeg ud af Mangfoldigheden to Episoder og haaber, at de vil være mere veltalende end jeg.

Jeg har valgt netop disse to, fordi de viser, at Hendriksen er en Politiker, der bærer sit Parti — og ikke en af dem, der bæres af det. Det er en Sondring, som jeg altid har lagt Vægt paa. Jeg er jo Partimand; jeg tror ikke, Folkestyret kan fungere uden Partier. Udfra den Tro bliver noget af det vigtigste i Bedømmelsen af en politisk Livsgerning, om den tjente Partiet eller lod sig betjene af det.

I enestaaende Grad har Halfdan Hendriksens politiske Liv tjent Det konservative Folkeparti. Jeg erindrer ikke, at han nogensinde selv har anmodet om en Tillidspost, og dog har han haft praktisk talt alle de Tillidshverv, et Parti kan betro et Medlem. Arbejdet har jo som bekendt en iboende Trang til at søge hen, hvor det bliver velgjort. Hvor godt han end kender sit eget Værd, har han dog aldrig taget det for en given Sag, at Opgaverne skulde tilfalde ham. I sin Selvagtelse har han haft en uovervindelig Hindring mod at byde sig til. Til syvende og sidst er denne Selvagtelse formentlig Forklaringen paa, at han i to afgørende Øjeblikke kunde handle, som han gjorde, og om disse to Begivenheder handler denne korte Bemærkning om Halfdan Hendriksen som Politiker.

I de Novemberdage i 1942, da Telegramkrisen udløstes i Dannelsen af Ministeriet Scavenius, havde Halfdan Hendriksen paa alle Stadier af Forhandlingerne modsat sig Tanken om, at man kunde tillade

Tyskland at udnævne Danmarks Statsminister. Hans Standpunkt havde ikke noget med Stivsind at gøre, og der er hos ham ingen Tilbøjelighed til at spille højt Spil. Der er jo da ogsaa flere Vidnesbyrd om, at Hendriksen er Realpolitiker saa godt som nogen. Man tænke bare paa hans Indsats under Grundlovsforhandlingerne i 1938-39 og igen i 1951-53. Det var altsaa ikke nogen naiv Mand, der ikke vidste, hvad der stod paa Spil. »Norske Tilstande« vilde blive Følgen, og alle de Prøvelser, som fulgte dermed, komme over det danske Folk. Med et Afslag til Tyskerne vilde det ogsaa være ude med den Handelspolitik, som Hendriksen i 2 Aar snart med Lempe og snart med Fasthed havde ledet, og som bestod i at skaane den danske Befolkning Levefod mest muligt mod Besættelsesmagts stadige Krav om større Leverancer. Men selv den sikre Forvisning om, hvad Prisen for et Afslag kunde blive, rokkede ikke ved Hendriksens Overbevisning om, at et Nej var den eneste for Danmark værdige Beslutning. Det er vanskeligt at udrede alle de Omstændigheder, som fører til, at et Menneske stillet overfor et Valg mellem to eller flere Muligheder vælger som han gør. Selvfølgelig har Hendriksens stærke nationale Indstilling og hans udprægede Uafhængighedsfølelse (som er et med Selvhævdelse og Selvrespekt nært beslægtet Begreb) i nogen Grad forudbestemt ham til den Gang at vælge Standpunktet »Nej«; men sin politiske Sans tog han sandelig med paa Raad — og den sagde ham, at et Ja vilde skille de folkevalgte fra Folket og volde det svare Vanskeligheder baade udadtil i Forhold til de allierede og indadtil, naar det skulde tage imod Friheden.

Nu er det Historie, og den læses som bekendt bagfra; idag ved vi, hvor bittert Opgøret blev efter Befrielsen. Det Efterspil, vi oplevede, har altid forekommet mig at retfærdiggøre dem, som vilde sige Nej den 8. November 1942. Havde vi faaet Bruddet da fremfor den 29. August 1943, vilde det have været lettere i Befrielsesøjeblikket at hele Modsætningerne i det danske Folk. Maanederne fra November til August aflejrede saa meget Konfliktstof mellem det legale og det illegale Danmark, at Følgerne spores den Dag i Dag.

Hendriksens politiske Sans svigtede ham altsaa ikke, da han lagde sit Lod i Vægtskaalen den Aften i 1942, da Det konservative Folkepartis Rigsdagsmedlemmer drøftede Partiets Svar paa det tyske Krav. Han stod heller ikke alene om sit Standpunkt i Gruppen. Et Flertal

besluttede sig for at afvise Tysklands Forlangende. Det kunde ikke falde mig ind ved denne Lejlighed at fælde Dom over den Henvendelse, som Kronen med Buhl og Scavenius som Raadgivere derefter rettede til Partierne for at faa dem samlet om endnu engang at bøje af for den tyske Magt. En Appel fra Kronen vil aldrig undlade at gøre Virkning paa konservativt indstillede. Saaledes gik det ogsaa da. De konservative Rigsdagsmedlemmer gjorde deres Nej til Genstand for en ny Overvejelse. Men Halfdan Hendriksen havde overvejet sit. Han ændrede ikke Standpunkt, og vi var mange, som den Nat fulgte hans Henstilling om at lade det have sit Forblivende ved det Nej, vi tidligere paa Aftenen var naaet frem til. Men vi var ikke nok, og som det gik hos os, gik det hos Venstre. Rigsdagen bøjede sig, og Ministeriet Scavenius kunde dannes. Men inden den nye Regerings Sammensætning var endelig, havde Det konservative Folkeparti en vanskelig Forhandling at overstaa med Halfdan Hendriksen. Skønt han meget vel saa, at Partiet ved til Slut at tilraade Dannelsen af Ministeriet Scavenius, ikke kunde afvise at lade sig repræsentere i dette, kunde han med fuld Ret afslaa, at det skulde ske ved ham. Saa usædvanlig var Situationen, og saa lidt havde den med Logik at gøre, at Partiet nægtede ham moralsk Ret til at drage den naturlige politiske Konsekvens af sit Nej til Udnævnelsen af Scavenius. Der var i det Hele taget ingen, som ikke vilde have ham til at fortsætte som Handelsminister. Ja-sigerne, fordi hans Forbliven vilde stive Regeringen af overfor Nej-sigerne, og Nej-sigerne, fordi hans Tilstedeværelse i Regeringen vilde vanskeliggøre nye Indrømmelser, og begge Grupper var med Scavenius enige i, at der paa Handelsministerposten ikke kunde sidde nogen bedre.

Halfdan Hendriksen er i Besiddelse af en hel Del af den Slags Egenskaber, som tilsammen udgør det menneskelige. Han duer ikke til at sige Nej, naar der opstaar et alment frembaaret Krav om hans Hjælp. End ikke naar hele hans gode Forstand advarer ham derimod. Hans Pligtfølelse overfor Partiet fik ham til at blive i Seletøjjet, da baade Ja- og Nej-sigere, alle uden Undtagelse, appellerede til ham derom. Men Maaden, hvorpaa han gav efter, viser, at hans politiske Sans ingenlunde var blevet bedøvet af alle disse eenstemmige Raab paa ham og ingen anden i Handelsministerstolen. Læg bare Mærke til den Tillidserklæring, som Partigruppen vedtog i det afgørende Øje-

blik. Den tilkendegav ham ikke blot, at han havde Partiets fulde Tillid, men lovede ham ogsaa, *at han i Fremtiden kunde paaeregne dets Støtte i sit politiske Arbejde.*

I de sidste Linier aner man, at Hendriksen — naar alt kommer til alt — er skeptisk med Hensyn til Folkegunst, og man hører tydeligt, hvorledes hans politisk skolede Forstand har sagt ham, at Fremtiden kunde stille ham som Medlem af Ministeriet Scavenius over for smertelige Erfaringer.

Jeg ved ikke, om Urias anede, at han blev sat paa en Uriaspost — men Hendriksen var i alt Fald ikke i Tvivl om sin Posts Karakter.

Efter alt, hvad der siden er sket, er vi mange, der skylder ham en Undskyldning. Den Støtte, vi i det afgørende Øjeblik kunde give ham, er det ikke værd at dvæle ved. Den havde ingen Vægt over for de Hensyn, som skulde varetages i det stormfulde Pas mellem Besættelse og Befrielse. Halfdan Hendriksens politiske Instinkt havde ikke narret ham. Da Befrielsesregeringen blev dannet, blev han udelukket.

Dermed er jeg naaet til den anden af de Erindringer, jeg synes fortæller noget om Halfdan Hendriksen som Politiker.

Det er rigtigt, at Frihedsraadet bestemt modsatte sig, at noget Menneske, som havde siddet i Ministeriet Scavenius, kunde blive Deltager i Befrielsesregeringen. Men hvorfor? Frihedsraadets Medlemmer vidste jo meget vel, hvor en Mand som Halfdan Hendriksen stod. Det kan ikke have været skjult for dem. Sandheden er vel ogsaa, at den haarde Afgørelse, som ofrede Folk som Halfdan Hendriksen, Jørgen Jørgensen og Bording og afskar dem fra deres naturlige Pladser i Befrielsesregeringen, havde en storpolitisk Baggrund. I Februar 1945 havde jeg en Samtale i Stockholm med Thomas Døssing, som var kommet fra Moskva, hvor han var Frihedsraadets Repræsentant. En Kreds af socialdemokratiske og konservative Politikere havde sendt mig illegalt til Stockholm, for at jeg kunde møde Christmas Møller, og jeg fik altsaa en Sammenkomst med Thomas Døssing oven i Købet. Han overlod mig et Referat af en Samtale, som han den 17. Januar 1945, umiddelbart før han rejste til Stockholm, havde haft med Udenrigskommissæren for de skandinaviske Anliggender — den senere likviderede — Dekanozov. Den var god at få Forstand af. Den kredsedede bestandigt om Sovjetunionens Interesser i Norden og understregede Ruslands fremtidige stærke Indflydelse: »Vi maa,« sagde Dekanozov,

Vi husker de Hyggetimer
i Radioen engang,
naar Onkel Halfdan, der mindes
som en Hyggespreder af Rang,
passiared' i Mikrofonen.
Ak, nu er den Onkel væk.
Nu maa en anden fortælle
om Kaffe og Cykleddæk.

Jeg tror, at Fibiger røgter
med Omhu og Flid sit Kald,
men han har ikke det Onkel
Halfdan'ske Tonefald,
der gik til Lytternes Hjerne
med sin dybe Troværdighed.
Ham var man glad for, ogsaa
naar Rationerne blev sat ned.

Skønt Fibiger kan fortælle
om Koks og Te og Tobak,
saa er man kun utaalmodig
og siger ham næppe Tak.
Vi Lyttere sad og tænkte:
Ja, det er nu meget rart,
men sikke længe det varer,
kan det ikke komme lidt snart?

Til Varedirektoratet
skal alle Sagerne gaa,
og der skal de overvejes.
Og man maa kunne forstaa,
det varer lidt længe, førend
de naar til et Resultat.
Det er jo derfor det hedder
Varedirektorat.

Ærbødigst i Berl. Tid.

*Tanker ved
Handelsminister Fibigers Radiotale.*

Direktionsmøde paa Carlsberg Bryggerierne.

*Prins Bernhard af Nederlandene paa Carlsberg.
I Baggrunden Hans Majestæt Kongen.*

*Hans Majestæt Kong Frederik
i Samtale med Halvdan Henriksen paa Carlsberg.*

»gøre opmærksom paa, at Danmark efter denne Krig er Ruslands Nabo, direkte Nabo, og at vi ingen Konkurrenter mere har i Østersøen, og vi haaber, at Danmark vil huske det.« Stærkere kunde det jo ikke godt siges, og selv det venligste Tonefald kunde ikke skjule Truslen bag Ordene. Det meningsløse Bombardement af Rønne og Neksø bliver paa denne Baggrund ikke saa meningsløst endda. Døssing havde skrevet Dekanozovs Udtalelser ned, medens de blev fremsat, og han gengav dem ordret, ogsaa det betydningsfulde Afsnit i Dekanozovs Formaninger, der lød: »Godt, vi kan ogsaa tænke os at forhandle med en (ny dansk) Regering, dannet af Modstandsbevægelsens Folk, selvom der i den ogsaa findes enkelte af de gamle, som (Friheds-)raadet mener at kunne have Tillid til. Men Christmas Møller har fornylig ogsaa nævnt Scavenius og Thune Jacobsen uden særlig Kritik. Efter vor Formening er *hele* Ministeriet Scavenius en tysk Regering.« Saaledes var den storpolitiske Baggrund for Frihedsraadets Stilling til Medlemmerne af Ministeriet Scavenius — om de end aldrig saa meget sad der imod deres personlige Overbevisning og egen Vilje —! De var efter sovjetrussisk Opfattelse helt at anse som Medlemmer af en tysk Regering. Disse ubønhørlige politiske Forhold satte dengang Halfdan Hendriksen, Jørgen Jørgensen og Bording udenfor, og kun det danske Folks sikre Instinkt for, hvad disse Mænd stod for, værnede dem imod at blive stenede sammen med saa mange andre, der var det mindre velbekendt.

Halfdan Hendriksen lærte sandelig den Ubarmhertighed, som den politiske Nødvendighed kan rumme, at kende. Hensynet til ham og hans Lidelsesfæller maatte vige for Hensynet til at undgaa en russisk Indblanding i danske Forhold. Men hans Karat som Politiker ser man i, at han gengældte ondt med godt. Skønt Partiet havde maattet se bort fra Hensynet til ham, svigtede han ikke det. I de 11 Aar, der er gaaet siden, har han gjort en stor Indsats i Lovgivningsarbejdet, og i flere Aar og indtil den Dag i Dag endda som Partiets Formand. For al den Hyldest, som i Dag strømmer ham i Møde fra alle Sider skal man ikke glemme, at den gjorde han sig først og fremmest fortjent til, da han maatte bære Modgangen, og den, der vil danne sig et virkeligt Billede af Politikeren Halfdan Hendriksens Format, skal derfor i Erindringen opsøge Begivenheder som dem, jeg her har fortalt om.

Aksel Møller.

HER NEDE FRA GRÆNSEN

af Statskonsulent *K. Toftdahl Møller*.

Fastslaaet er det — fra tidlige Tider, — at Ja og Nej er de betydeligste Ord i Sprogets Verden. Ogsaa i Visdommens Bog siges det klart og tydeligt. Ja og Nej styrer Verdens Gang, — baade i smaat og stort. En Vismand har sagt, at det er de Mennesker, som formaar at sige Ja paa de rigtige Steder, der virkelig er i Stand til at gøre Mennesker bedre og Verden skønnere.

Folketingsmand, Direktør Halfdan Hendriksen hører til dem, der baade kan og vil sige Ja paa de rigtige Steder, — vi har erfaret det, — men han kan ogsaa, hvad vi hørte engang imellem under Krigen, sige Nej, naar han skønner, at dette er det rigtige.

Som Lærersøn har Halfdan Hendriksen hørt Tale om Skoleforhold i sit Hjem, hvor man vel nok for en stor Del maa finde Udspringet til hans store Interesse for de Unges Uddannelse og hans Forstaaelse af Skolen i det Hele taget — Skolen af Sten og Aand — den Skole, der foruden at give en faglig Uddannelse er med til at forme Menneskers indre og ydre Liv, — saaledes som Christen Kold vilde det med sin Skole, — men som han havde saa svært ved at faa godkendt. Der var Autoriteter, som ikke vilde sige Ja. Kold var ikke Tvivlens Mand. Han troede paa sin Sag — gav ikke op, og hans Vej, der endte hos Minister Monrad, førte til Ja, — et Ja, der kom til at betyde meget.

Her nede ved Skelbæk indtraf ogsaa engang trælse Vilkaar for Gennemførelse af nogle principielle Spørgsmaal. Forholdet var ikke saa lige til. Der var blevet gjort adskillige Forsøg paa at faa det klaret paa en tilfredsstillende Maade — ogsaa fra ledende Kredse, men det lykkedes ikke at naa frem til noget Resultat. Den sidste Vej om Raad og Daad gik saa til Handelsminister Halfdan Hendriksen, der viste stor Imødekommenhed. Man mødte ikke blot en Minister, der snart blev klar over,

hvad det drejede sig om, men under Sagens Drøftelse mærkede man tillige hans menneskelige Forstaaelse, — det stærke, det positive, der gav hans Ord særligt Værd. Han sagde Ja, — viste Tillid. Det nyttede ikke, om nogen forsøgte at rokke ham. Hans Ord var givet. — Varig Taknemlighed knytter sig til dette Ja, — »det blev en Sten i Muren, der hegner hendes Gaard«.

Iblandt dem, der glædede sig over Ministerens Ja, som fik afgørende Betydning i adskillige Spørgsmaal, var ogsaa Grænselandets trofaste Talsmand Peter Grau. Han takkede Halfdan Hendriksen — en værdifuld Anerkendelse, fordi Peter Grau i særlig Grad — i den rette Aand — vidste Besked med Forholdene ved Grænsen. Han kunde bedømme Værdien og Rækkevidden af de Beslutninger, som blev truffet om Anliggender her nede, og derfor betød hans Ord saa meget. Det var en Glæde at lytte til ham i disse Sager.

Halfdan Hendriksen kan ogsaa sige Nej. I sine Radiotaler under Krigen fortalte han Landets Befolkning, der sad bag mørkelagte Ruder, hvornaar det vilde være Slut med Fremskaffelsen af den ene og den anden Vare, det ellers kunde være saa svært at undvære. Hans Meddelelser blev modtaget med den rette Forstaaelse af det danske Folk, — selv da det drejede sig om Kaffen — vor »Nationaldrik«. Sælsomme Ting kan ske. Vi oplevede det. — Der var ingen, der kritiserede, at man skulde undvære denne Glædens sorte Drik. Man forstod det, — ogsaa Sønderjyderne forstod hans Nej. Det var, som om man paa en naturlig Maade fandt sig til Rette i Illusionen om, at Roekaffe var lige saa god — omtrent da — og meget sundere. Ogsaa Husmødrene tog det pænt. Det maa erkendes. — Aarsagen er nok den, at det blev sagt paa en egen tiltalende og overbevisende Maade — og desuden maaske ogsaa den, at Ministeren et eller andet Sted i det udmærkede Handelsministerium havde gemt lidt af den rigtige Kaffe, saa en Morlil, der blev hundrede Aar, kunde faa en Pose paa sin Højtidsdag, — hele Sognet duftede. Sjældent har saa lidt kunnet skabe saa megen Glæde. Smaa Ting kan blive store. Fest var skabt i en mørk Tid — et Lysglimt fra en skøn Verden, man længtes efter.

Der er dem herude, som hævder, at der er langt til Danmarks Hovedstad — saa langt, at det undertiden kan være svært at blive hørt derinde. Denne Opfattelse er i Almindelighed ikke rigtig, — i hvert Fald ikke, dersom det er Halfdan Hendriksen, man ønsker at tale

med om en Sag. Trods sin Travlhed har han Tid til at høre paa, hvad der siges. Lang Tid til Overvejelse behøver han ikke. Det varer ikke ret længe, inden Sagen og dens Betydning er sagligt vurderet til Ja eller Nej. Man faar klar Besked. — Paa Henvendelser om Støtte til Løsning af Spørgsmaal her nede ved Grænsen blev Svaret Ja, og Tiden har vist, at det var det rigtige Svar. Gode Betingelser skabtes for et sundt Grænselandsliv, hvor ogsaa Røsten fra Aandens og Kunstens Verden har faaet Mulighed for at blive hørt — og bidrage til Fremme af et godt Forhold mellem Mennesker, der, — selv om Vanskeligheder tages i Betragtning, — dog er Livets Mening, saa det er forstaaeligt, at der er gensidig Tillid mellem Halfdan Hendriksen og Grænselandet. — Causa, Æquat, Effectum.

I Anledning af Aars-Mindedagen den 12. November er det en Glæde her nede fra Grænsen at sende Halfdan Hendriksen en venlig Hilsen og Lykønskning — i Taknemlighed for hans Ja, der blev et Minde — et Minde i hvidt og rødt — et Værn om Danmarks Land ved Skelbækken.

»Saa værn da ømt om Danmarks Land,
dets blide Kyst, dets bløde Strand
og Mejsens Bo i Hækken,
lys over Haren Markens Fred,
giv Ly og Læ og Rugested
for alt, hvad Hjertet hænger ved,
men værn dog mest om Bækken.«

K. Toftdahl Møller.

HALFDAN HENDRIKSEN OG TEATRETS VERDEN

af Teaterhistorikeren, Museumsleder *Robert Neiiendam*.

Livet bestaar som bekendt af en Række Valg. Naar den unge Handelsmand Halfdan Hendriksen efter en lang Arbejdsdag — længere end Ungdommen kender den nu — trængte til nye Indtryk, søgte han dem dels i Sport og dels i Teatret. Der blev Hverdagens Træthed blæst væk, og Friskhed kom i Stedet. Men helst saa han lystige Skuespil; den sunde Latter blev ham en Kilde til Fornylse. Hvis noget i Dagens Løb havde ærgret ham, var det glemt, naar han havde overværet et muntret Skuespil. Saa var han klar til at tage fat igen.

Desværre er Dagmar-teatrets Historie ikke skrevet og vil vel næppe blive det, nu da Huset forlængst er forsvundet. Det betød meget for Ungdommen, ikke alene for de unge Forfattere, men for den sceniske Ungdom, som bar Stykkerne frem til Sukces. Og allermest for de unge Tilskuere fra alle Samfundslag, som fyldte Huset. Der foreligger mange Vidnesbyrd herom. Naar vi ved, at en daarlig Teateraften kan være det rene Tidsspilde, som vi tilmed ikke har saa let ved at forlade som en daarlig Bog eller en kedelig Radioudsendelse — er det dejligt at fremhæve Modsætningen, den livgivende Opførelse af et interessant Skuespil, der sætter Tilskuerne i Humør eller giver dem bevægende Tanker, som huskes. Her har det levende Teater en vældig Overmagt over for den hastige Film, hvor Indtrykket hurtigt glemmes. Skønt det er over fyrretyve Aar, siden Sophus Neumann virkede, kan Erindringen om hans hjertelige Komik endnu varme Halfdan Hendriksens Sind. Der var dybe Perspektiver deri, helt ind til det urmenneskelige.

»Man sukker, for han er ej meer,
man husker, hvad han var, og leer«,

skrev Wessel engang om en tilsvarende Komiker. Ordene passer ogsaa paa Olaf Poulsens Kunst, som førte den unge Handelsmand op over Hverdagen. De Latterbølger, han fremkaldte, kunde ligesom bringe et nyt Syn paa Tingene. Man tog noget med sig hjem.

Og Anna Larssen! Hun var ogsaa i hans Øjne den skønneste Skuespillerinde i Datiden. Og dertil saa følsom og erotisk eller munter som en Sisken. »En Skaal af Krystal, fuld af sød Poesi«, skrev Helge Rode om hende.

Og de yngre Kunstnere, Johannes Poulsen, Bodil Ipsen og Poul Reumert fastholdt Halfdan Hendriksens Forbindelse med Teatret, saa det stadig blev ham en Kilde til Forfriskelse. Den løb ikke tør for ham.

Derfor var det naturligt, at han, da Pladsen ved Dødsfald var blevet ledig, traadte til som Formand for »Selskabet for dansk Teaterhistorie« og vort dertil knyttede Teatermuseum ved Christiansborg. En af de tidligere Formænd, Generalkonsul Johan Hansen, havde ogsaa været Handelsminister. Der er noget karakteristisk i, at det er fremragende Personligheder fra Handelsverdenen — Johan Hansen, Jørgen E. Ohlsen og nu Halfdan Hendriksen — som paa den Maade rækker Teatret Haanden og siger Tak for Glæder, der har betydet noget i deres Liv.

Teatermuseets Bestyrelse hylder sin udmærkede Formand paa hans Fstedag.

Robert Neiiendam.

HALFDAN HENDRIKSENS ARBEJDE I FOLKETINGETS PRÆSIDIUM

af statsrevisor, folketingsmand *Gustav Pedersen*, formand for Folketinget.

Der har gennem mange år med visse mellemrum været klaget over, at så få af de ledende eller selvstændige erhvervsfolk gik ind i praktisk politik og deltog i lovgivningsarbejdet.

Der er for så vidt ingen, der bestrider, at klagen kan være rimelig begrundet; men jeg tror, at man undertiden har været lidt for ivrig efter at generalisere problemet.

Der er jo altid risiko ved at generalisere; men der er ekstraordinær risiko ved at gøre det her, hvor man forlanger en særpræget indsats.

Det er denne sandhed, som *Halfdan Hendriksens* deltagelse i dansk politik er et levende vidnesbyrd om, netop fordi hans gerning er en dokumentation for, at en dygtig, selvstændig erhvervsmand kan få en politisk karriere og øve politisk indflydelse ikke bare i en særlig situation, men gennem årtier.

Hvis man så deraf ville slutte, at man blot ved at henvise til og dyrke et for denne befolkningsgruppe iøvrigt naturligt forbillede kunne tilfredsstille klagerne krav, kom man alligevel til kort.

Halfdan Hendriksen kan måske nok plagieres, men næppe med stor usigt til succes, fordi hans gerning ikke blot er forklaret gennem hans arbejdsindsats, men også gennem hans karakter.

Derimod er der nogle af de egenskaber, der har præget hans gerning, som i alle tilfælde er og må være en ubetinget forudsætning for at blive en indflydelsesrig politiker, og forrest blandt disse egenskaber er hans usandsynlige flid.

Jeg er klar over, at andre, som leverer stof til denne bog, ikke har kunnet undgå at skrive om flid og arbejdsevne.

Når jeg alligevel risikerer at komme til at gentage, skyldes det, at man undertiden ser bort fra, at selv det at kunne skønne så sikkert, at vedkommende hurtigt når ind til en sags kerne, ikke i det politiske liv fritager for et intensivt og ofte trælsomt arbejde med mange ikke altid spændende enkeltheder.

Blandt andet sker der normalt det, at mange af dem, som har denne egenskab, får så mange flere opgaver, at evnen til hurtigt at få fat i tingene, må parres med utrolig megen flid.

Og Halfdan Henriksen har været en meget flittig mand, men han har også været en tålmodig mand.

For fuldt ud at kunne forstå en sådan tålmodighed i dens fortættede form, skal man vistnok have deltaget i et af de natlange udvalgs møder, som af og til måtte holdes i årene under besættelsen, da Halfdan Henriksen var handelsminister, og vi skulle have love som f. eks. prisloven og vareforsyningsloven vedtaget.

Halfdan Henriksen var i slige situationer ikke blot tålmodig. Han præsterede derudover at være lige så venlig og lige så levende om morgenen som ved forhandlingernes begyndelse den foregående dag.

Nu har vi allerede fået påvist tre af Halfdan Henriksens afgørende egenskaber, nemlig *overblik*, *flid* og *tålmodighed*.

Der er imidlertid yderligere nogle krav, der må honoreres, hvis billedet skal være fuldstændigt, det vil sige, hvis vi skal nævne den del af Halfdan Henriksens egenskaber, der må være en forudsætning for en tilsvarende position.

Ingen har ret til at tro, at det er muligt at være politiker uden et vist mål af ærgerrighed. Alene det at sætte en ære i at gøre godt arbejde og kræve det respekteret, er jo på sin vis ærgerrighed.

Det kan imidlertid ske, at ærgerrigheden virker forstyrrende, fordi det af og til kan være vanskeligt for den enkelte politiker selv at afgøre, hvor vedkommende bedst kan yde sin indsats og mest effektivt få sine evner taget i brug.

Det er i hvert fald ingen hemmelighed, at der derudaf kan vokse en disharmoni, der foranlediger mindre god anvendelse af betydelige kræfter og evner, men ganske særlig den mangel på samarbejdsevne,

der et par gange har været årsag til, at højt begavede politikere led politisk skibbrud.

Halfdan Hendriksen har under sit lange politiske felttog, der har strakt sig over en trediedel af et århundrede, bevaret en sjælden evne til at klare disse for en politiker så farlige skær.

Jeg har selvfølgelig ikke haft adgang til de konservative partimøder; men jeg har fulgt så mange politikeres løbebane, at jeg tør sige, at det ville have været umuligt for Halfdan Hendriksen at bevare sin politiske ligevægt, hvis han havde gjort sig til slave af sin ærgerrighed.

Og så skal jeg blot nævne een ting endnu.

Alle Halfdan Hendriksens egenskaber havde måske endda været utilstrækkelige, hvis han havde ventet med at gå ind i praktisk politisk arbejde, indtil han kunne begynde »fra oven«.

Det, at han gik ind i sin politiske gerning i de unge år, da han kunne blive ved med at suge nyt stof ind i sindet og fordøje det, var et afgørende plus.

Det har sikkert ikke været et ringe offer for en ung fremadstræbende forretningsmand, som havde hårdt nok brug for sin fritid til en smule privatliv; men det gav den respekt, som en politiker dårligt kan undvære, fordi han så ofte kommer ud for angreb, der rammer personligt, selv om der sigtes på partiet.

Her må jeg vel indskyde den bemærkning, at æren for det sidstnævnte offer må deles med fru Halfdan Hendriksen.

Hermed slutter så ringen, idet vi møder vort udgangspunkt og slår fast, at det, vi først og fremmest lærer af Halfdan Hendriksens arbejde på tinge, er, at erhvervsfolks deltagelse i offentligt liv ikke klares gennem resolutioner eller ønsker.

Der skal bruges folk, som vil ofre en tilværelse i gerningen, og som endda ikke kan være garanteret det minimum af held, som selv den bedste ikke kan undvære.

Da jeg gennem et mangeårigt kendskab til Halfdan Hendriksen og især gennem et flerårigt præsidiensamarbejde, som jeg er dybt taknemlig for, har lært, at Halfdan Hendriksen har perspektiv i sin ger-

ning, er jeg så dristig at tro, at han vil tilgive, at jeg i stedet for at møde med den traditionelle hyldest, har gjort ham til et stykke anskuelsesundervisning for erhvervsfolk, der måske ville undervurdere omkostningerne ved at gå i hans fodspor.

Gustav Pedersen.

HALFDAN HENDRIKSEN OG CARLSBERG

af Professor, Dr. phil. & theol. *Johs. Pedersen.*

Direktør Halfdan Hendriksens Forbindelse med Carlsberg gaar helt tilbage til 1923. Carlsbergfondets daværende Direktion, hvis Formand var Rigsarkivar Kristian Erslev, oprettede i 1922 et Bryggeriraad der kunde være til Støtte for Direktionen under Varetagelsen af de Pligter der paahvilede Fondet som Ejer af den store Industrivirksomhed, som dengang, efter den første Verdenskrig, stod over for store Opgaver. I dette Raad, hvori 3 forretningskyndige Mænd udefra fik Sæde, blev Halfdan Hendriksen indvalgt kort efter dets Stiftelse som Repræsentant for den merkantile Sagkundskab ved Siden af en Ingeniør og en Jurist.

Denne Sagkundskab, om hvilken Fondet havde faaet Vished gennem Forespørgsler hos kompetente Mænd og Institutioner, var erhvervet under en hurtigt stigende Løbebane i Forretningsverdenen. Fra 1906 havde Halfdan Hendriksen været ansat i forskellige Rhederier, og allerede som 25-aarig var han blevet Kontorchef i Det Forenede Dampskibsselskab, idet han fik Ledelsen af Forretningerne paa Island og Færøerne. At han i nogen Tid havde været udset til at overtage denne Post fremgaar af at han forinden havde været udsendt til disse Egne for at sætte sig ind i Forholdene.

Saaledes fik han et selvstændigt Ansvar af rent forretningsmæssig Art, og det førte til at han i 1910 gik over i den helt selvstændige Grossistvirksomhed som Medejer af Firmaet Dines Petersen & Co., der havde Islandshandel som sit særlige Omraade. Senere virkede han som Eneejer af dette Selskab indtil han i 1946 blev Direktør paa Carlsberg. At han i Tidens Løb ogsaa fik med andre Selskaber at gøre skal her blot nævnes.

Det var af stor Betydning for Carlsbergfondet at have en Mand

ved sin Side som ikke blot havde den merkantile Indsigt, men ogsaa det købmandsmæssige Instinkt der er nødvendigt for Købmanden der skal vurdere Chancen for Gevinst eller Tab og selv bære Risikoen som følger dermed. I Bryggeriraadets første Tid holdtes ret hyppigt Møder, og forskellige Spørgsmaal af principiel Betydning blev drøftet og Retningslinier fastlagt som fik Gyldighed i Fremtiden. Det gjaldt især Regnskabsvæsenet, men alskens Sager fra den daglige Drift blev forelagt og diskuteret med de ledende Mænd fra Bryggerierne. Der kom senere Perioder i hvilke Møderne i Bryggeriraadet var færre, men dets Medlemmer blev bestandig holdt underrettet om Driftens Forløb, og Fondet lægger stadig stor Vægt paa at have denne sagkyndige Støtte ved Afgørelsen af vigtige Spørgsmaal.

Halfdan Henriksen havde saaledes i en lang Aarrække haft en nær Tilknytning til Carlsberg, da han i Besættelsestiden, i Okt. 1940, blev udnævnt til Handelsminister og som Følge deraf udtraadte af Fondets Bryggeriraad.

Det er almindeligt anerkendt og andetsteds skildret i denne Bog hvorledes Halfdan Henriksen løste denne nye Opgave paa en fremragende Maade. Han forenede Fæstthed i de store Linier med Smidighed hvor det var nødvendigt, og forstod med en ukuelig Tro paa Fremtiden at holde Modet oppe hos Befolkningen. Skønt han som Handelsminister i en Besættelsestid stadig maatte melde om stigende Mangel paa Forsyninger, stod han ved Krigens Afslutning som en af Landets mest populære Mænd, og med øget Erfaring og stor Autoritet vendte han sent paa Efteraaret 1945 tilbage til Carlsbergfondet og indtog sin ledige Plads i dets Bryggeriraad, nu som første Gang efter Afslutningen af en stor Krig.

Carlsberg var sluppet nogenlunde godt igennem Krigen, men i denne som i adskillige andre store Virksomheder var der slidt baade paa Materiel og paa Nerver. Efteraaret 1945 prægedes af Uroligheder. Ved Aarets Slutning trak den administrerende Direktør sig tilbage, og Fondet skulde saa hurtigt som muligt finde en Afløser. Det var et Held for Carlsberg at Halfdan Henriksen ikke deltog i det nye Ministerium, og da han paa en af Aarets sidste Dage fik Fondets Opfordring til at overtage Styret, gav han sit Tilsagn og tiltraadte allerede 1. Jan. 1946 Stillingen som Carlsbergs administrerende Direktør.

Skønt Halfdan Henriksen var velkendt med Carlsberg fra sin Virksomhed i Bryggeriraadet, var det dog noget helt nyt for ham at have den direkte Ledelse af et stort Industriforetagende. Men de Erfaringer han havde gjort og de Evner han havde vist som Minister fornægtede sig naturligvis ikke under de nye Forhold. Hans Evne til det store Overblik og til at finde Kernen i en Sag førte ham hurtigt ind i de nye Forhold. Efterhaanden faldt der Ro paa Bryggerierne. Hans Vitalitet og Arbejdsglæde virkede inspirerende, og hans Autoritet blev anerkendt i alle Grupper. Særlig Vægt lagde han paa et harmonisk Samarbejde, og det lykkedes i høj Grad, Carlsberg fandt sin rolige Arbejdsrytme, og dog blev der stillet store Krav, da Salget steg stærkt baade i Indland og Udland til det naaede et Højdepunkt som man ikke tidligere havde tænkt sig.

En Virksomhed som Carlsberg har sine Traditioner, der tildels har deres Udspring i Grundlæggernes Tid. Disse Traditioner blev i høj Grad respekteret af Halfdan Henriksen. Carlsbergs Personale var »Carlsbergfolket« eller »Carlsbergfamilien«. Patriarkalske Forhold som paa Jacobsen'ernes Tid er ganske vist ikke mulige i vore Dage, men naar de kvindelige Arbejders Repræsentant ved Halfdan Henriksens Afsked kunde sige, at naar hun henvendte sig til Direktøren følte hun det altid som at komme til en Ven, viser dette dog et Glimt af den patriarkalske Aand i nutidig Form. Medens Tillidsforholdet mellem Leder og Personale i ældre Generationer vel mest gav sig Udslag i saa faa skriftlige Aftaler som muligt, kunde Funktionærerne nu prise H. H. for at han indførte en Forhandlingsprotokol Direktion og Funktionærer imellem, og at han fik ordnet en Sag om Formen for Funktionærernes Ansættelsesbreve. H. H. lagde stærk Vægt paa Indførelsen af forbedrede Forhold for de forskellige Grupper af Medarbejdere. Funktionærerne fik fornyede Tilskud til deres Forening, til Syge- og Begravelseshjælp og til Sport. For den store Stab der ved Skæbnens Lune har faaet Benævnelsen »Arbejdere«, oprettedes under Hendriksens Direktørtid en ny Marketenderiordning, et Børnedagshjem rejstes, fortrinsvis for Børn hvis Mødre arbejdede paa Bryggeriet, og det vedtoges at indrette et Feriehjem for Arbejdernes Børn. Ogsaa de gamle blev der sørget for med forhøjede Aarsbidrag og med en højt vurderet aarlig »Skovtur«, hvori han ofte selv tog Del.

Naturligvis var adskilligt af det som blev indført i H. H.s Tid for-

beredt under den tidligere Ledelse. Det gælder saaledes Opførelsen af det ovenfor nævnte Børnedaghjem, hvis Grund blev gravet i Efteraaret 1946, hvorefter Grundstenen blev lagt d. 9. Dec. af Kronprinsesse Ingrid, der ogsaa foretog Indvielsen d. 9. Juni 1948 ved en enkel og smuk Højtidelighed.

Men Materiale mangelen mærkedes stadig i den første Tid efter Krigen. Det betød jo ikke meget at Etiketterne paa Flaskerne en Tid maatte formindskes til nogle smaa firkantede Sedler paa Grund af Papirmangel, men en alvorlig Sag var det at store Dele af Materialet var slidt og trængte stærkt til Fornyelse. Projekteringen af de store Nyanlæg paahvilede naturligvis de tekniske Medlemmer af Direktionen og deres Medarbejdere, men det skete under et intimt Samarbejde med den administrerende Direktør. Gennemførelsen tog sin Tid og er iøvrigt endnu ikke ført til Ende, men da Halfdan Hendriksen trak sig tilbage, var Arbejdet i fuld Gang paa Kraftcentral, Kedelhus og Brygghus, og der byggedes nye Kældere, der ikke mere kunde kaldes Kældere, da disse Rum i den nye Bygning var fordelt paa 5 Etager. Det største nye Anlæg var den store Tappehal, der indviedes i 1955. Men allerede to Aar før denne var færdig havde man kunnet indvie den nye Godsbanegaard, som var anlagt saaledes at Jernbanevogne kunde føre de fyldte Kasser direkte fra Aftapningen ud i Trafiken.

Man kan sige at Arbejdet paa Carlsberg i H. H.s Tid gik under Højtryk, men alligevel støt og roligt. Enhver arbejdede paa sin Plads med sit Ansvar, efter de Retningslinier der udgik fra Direktionen.

Den Betydning som Halfdan Hendriksen fik for Carlsberg hang sammen med hans Glæde ved at skabe Liv og have Samvær med Mennesker. Han samlede sine Medarbejdere til festlige Sammenkomster og udviste da sammen med sin Hustru en storslaaet Gæstfrihed. Denne Evne fik sin smukkeste Udfoldelse ved Carlsbergs 100 Aars Jubilæum d. 10. Nov. 1947, der fejredes fra tidlig Morgen til Midnat, men hvis Tyngdepunkt var den store Højtidelighed om Formiddagen i den flagsmykkede Indleveringshal. Denne Fest fik sin særlige Karakter ved at Kongeparret og andre kongelige Personer hædrede Carlsbergfondet og Carlsbergbryggerierne ved deres Nærværelse sammen med flere Ministre, en Række Embedsmænd og andre Personer i fremtrædende Stillinger. En til Festen skreven Kantate gav Udtryk for den højtidelige Stemning, med muntre Islæt.

En Skildring af Halfdan Hendriksens daglige Virke paa Carlsberg skal ikke gives her. Det bestod i en uendelig Række af Møder, Forhandlinger til mange Sider, Modtagelse af Besøgende af den ene og den anden Kategori, Afgørelse af Sager, alt det som hører med til at være Leder og holde Tingene i Gang, en Gerning der stiller overordentlig store Krav til sin Mand. Carlsbergfondets Direktion, der i ugentlige Udvalgsmøder og i større periodiske Møder havde et snævert Samarbejde med Bryggeriernes Direktion, glædede sig over at have en saa initiativrig og handlekraftig Leder af sin store Industri-virksomhed, en Mand til hvem den kunde have Tillid og hos hvem den ogsaa kunde finde Støtte i Spørgsmaal der laa uden for den egentlige Bryggerivirksomhed.

Ved sin Tiltrædelse havde Halfdan Hendriksen udtalt Ønske om at træde tilbage naar han fyldte 70 Aar, altsaa 1951. Terminen blev imidlertid forlænget, og han fratraadte d. 31. Juli 1953. Hans Forbindelse med Carlsberg ophørte dog ikke dermed, idet han atter indtraadte i Bryggeriraadet med en særlig Stilling som Kommitteret. Ved hans Afsked som Direktør var der en Sammenkomst paa Bryggeriet, ved hvilken Lejlighed der fra Fondets Side og fra alle Grupper af Medarbejderne blev givet Udtryk for Taknemlighed for det store og inspirerende Virke Halfdan Hendriksen havde udøvet paa Carlsberg.

Johs. Pedersen.

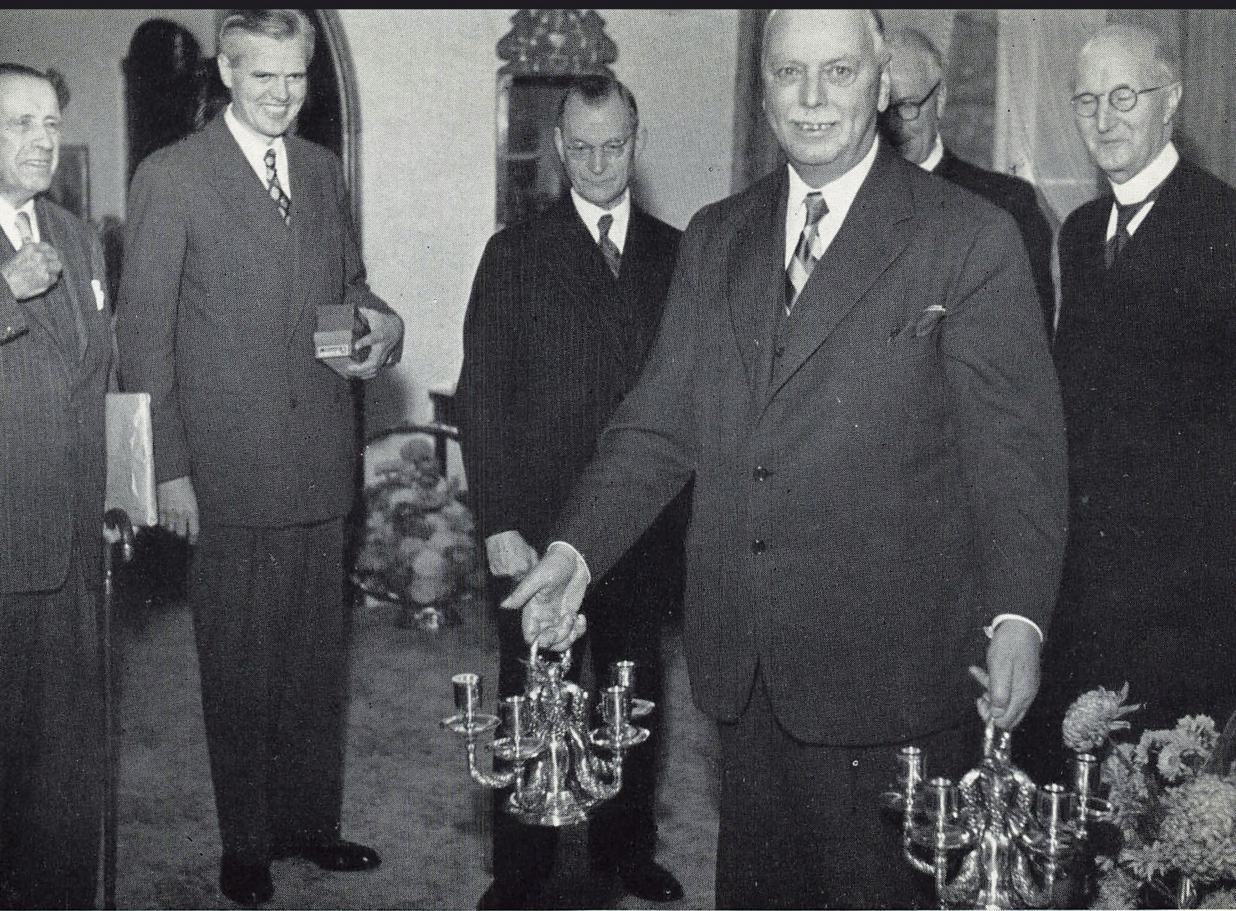
HALFDAN HENDRIKSEN OG PRESSEN

af chefredaktør *Knud Secher*.

En pressemands vurdering af en politiker vil naturligvis altid i høj grad være præget af, om den paagældende er »stof« — om han har, hvad angelsakserne kalder *personality*, og om der i hans gerning og politiske tilværelse er det materiale at hente, som den arbejdende journalist altid gerne vil lægge frem for læseren.

Den, der igennem mange aar har haft lejlighed til at følge politikeren Halfdan Hendriksen og hans politiske indsats, vil saa absolut placere ham som en af dem, der kan gøre krav paa at være et journalisternes, pressens »yndlingsoffer«. Den, der skriver disse linjer, husker blandt andet de bevægede aar, hvor forfatningskampen optog sindene, og hvor Halfdan Hendriksen placerede sig stærkt og skarpt i den politiske interesses projektørlys ved, skønt landstingsmand, at stille sig ved Christmas Møllers side i kampen for en ny konservativ politik i denne henseende. Ved denne lejlighed blev pressen og offentligheden for første gang klar over, hvad senere bekræftedes i overmaal, at Halfdan Hendriksen, skønt hørende til, hvad man kunne kalde den højre-betonede del af erhvervslivet, i sind og tanke følte sig intimt forbundet med den nye, folkelige konservatisme, som først og fremmest Christmas Møller personificerede.

Det helt store »stof« blev Halfdan Hendriksen jo i krigsaarene, da ministergerningen kaldte paa ham. Der er sagt meget rosende om Hendriksens indsats i disse svære aar, og der kan ikke siges nok. En nogenlunde bedaget politisk journalist har ofte nok stiftet bekendtskab med politikere, der skabte navn og position ved at snakke folk efter munden og give dem løfter. Hendriksen gjorde det samme ved at love befolkningen savn og prøvelser, og ingen journalistisk opgave har været lettere end i disse aar at være bindeledet mellem handelsministeren og handelsministeriet og befolkningen.

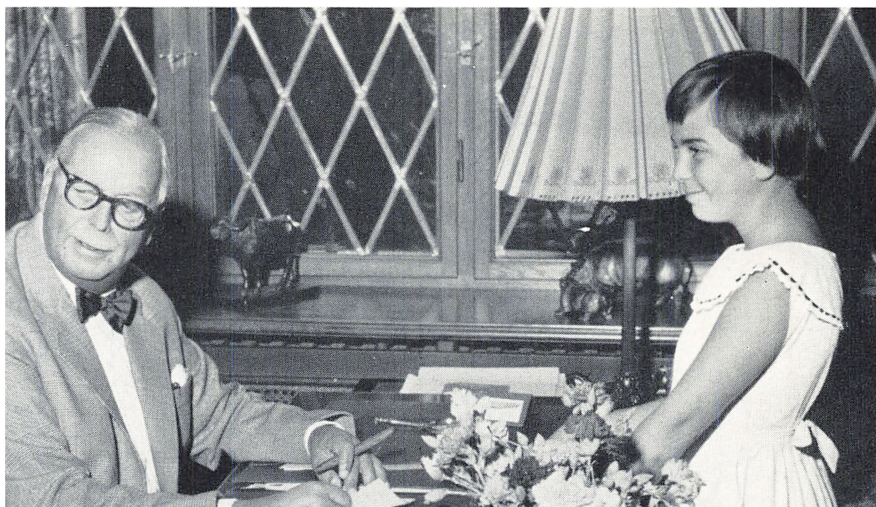
*Carlsbergfondets Direktion lykønsker Haljdan Hendriksen paa 70 Aars Dagen.
Fra venstre: Professor Tuxen, Professor Børge Jessen,
Professor Johs. Pedersen, Haljdan Hendriksen, Professor Knud Jessen og Professor Bjerrum.*

*Halldan Hendriksen og Fru
sammen med Fru Ebba Heyman og Børnebørnene i Boligen paa
Gl. Carlsbergvej September 1956.*

Halldan Hendriksen med Børnebørnene September 1956.

Naar en bladmand føler trang til i denne bog at kippe med flaget for Halfdan Hendriksen, er det imidlertid ikke blot, fordi han har været »stof« paa avisens sider. Men ogsaa, og maaske i særlig grad, fordi faa politikere har vist en saadan forstaaelse for pressens arbejde og betydning som Halfdan Hendriksen. Han har vist denne forstaaelse ved i en periode at gaa ind i aktivt bladarbejde, men ogsaa ved gennem hele sit politiske liv at følge journalistens indsats, paa Christiansborg som udenfor, med levende interesse. Formanden for Det konservative Folkeparti forstaar, hvad en stærk presse betyder for et parti. Det er i sig selv meget. Men det er endnu mere, at han ogsaa med varme og hjertelighed følger de enkelte journalisters indsats, paa store eller smaa poster, med en aldrig svigtende forstaaelse. Der er, ikke mindst i denne tid, konservative blade, som har det svært. Disse bladets skæbne og trivsel har altid ligget vor formand varmt paa sinde.

Det er vel rigtigt, som det ofte hævdes, at vi politisk er inde i en periode, hvor personligheds-begrebet trænges noget tilbage i det politiske liv. Der er ikke saa mange af de store enere som før. Det har været en lykke for Det konservative Folkeparti, at det i en brydnings-tid har haft en saa markant personlighed som Halfdan Hendriksen i spidsen. Ogsaa den konservative presse hilser og hylder ham.

Knud Secher.

EN KONSERVATIV KVINDES HILSEN

af *Theodora Sundby Jacobsen*.

Det føles som en Ære og er en virkelig Glæde, at jeg er blevet opfordret til at skrive lidt om og til Hr. Direktør Halfdan Hendriksen paa 75 Aarsdagen.

Det rent politiske er der mere velegnede Personer, der kan skrive om, jeg holder mig til det lidt mere personlige, og hertil hører saa absolut Handelsminister-Perioden. Dengang — ja endnu bliver der nævnt: »Da Direktør Halfdan Hendriksen var Handelsminister, var det en god Tid — trods mange Besværligheder, — for han *talte* til os med Forstaaelse og Indleven i Forholdene«, og hvor er det rigtigt!

Mit personlige Møde og dermed Indtryk af en Personlighed skete i Krigens første Aar, jeg søgte Audiens i et Forretningsanliggende og var ikke »ret stor« — for saa meget ondt havde ramt mig.

I første Omgang kunde Handelsministeren ikke hjælpe mig med Problemet, men den forstaaende og rolige Maade han paahørte min »Sag« — og den aabenlyse Venlighed, der blev vist mig, gjorde, at et tungt Hjerte følte lettere; fra dette Øjeblik var Handelsministeren en Ven af mig, og jeg har gennem Aarene følt — i Sorg som i Glæde — at jeg *maatte* betragte Bekendtskabet som Venskab.

Saaledes er det sikkert gaaet mange, der har været i personlig Kontakt med Forretningsmanden, Politikeren og Mennesket Halfdan Hendriksen, der altid har givet gode Raad og venlige Ord, mundtlige og skriftlige. Jeg kender ingen — optaget eller mindre optaget — Person, der saa ekspedit og klart besvarer et stillet Spørgsmaal eller Hilsen, af hvad Art det end er. Dette til Efterlignelse!

Man kan spørge sig selv og andre: »Hvor kan der blive Tid til alt, hvad Hr. Halfdan Hendriksen har naaet — og naar?«

Mon ikke Svaret er rigtigt, naar jeg skriver: Selvopdragelse — Selvdisciplin — Dygtighed og Menneskekærlighed.

Vi konservative *Kvinder* har meget at sige Tak for. Altid — trods mange store Opgaver — har vi kunnet regne med et givet Ord og Løfte om at indlede vor Møderække, Tilstedeværelse ved andre større og mindre Sammenkomster, ofte ledsaget af Fruen, som altid er en særdeles velkommen Gæst! Og hvem kan — som han — fylde en Foredragssal af yngre og ældre lyttende og interesserede Kvinder? — Ingen! — Selv det mest tørre Foredrag med Talbehandling m. m. bliver levende og forstaaeligt, fordi det fortælles sagligt, klart, med Lune og Humor. Regn og Sne kan ikke hindre Mødedeltagerne i at komme, og det maa indrømmes, at Vejret ikke altid har været morsomt; men saa faar vi en venlig Tak, fordi vi alligevel mødte — og saa er vi alle glade.

Ved en større Festlighed med 250—300 Damer og vist 4 Herrer udtalte en af vore dygtige, kvindelige Politikere, at hun tidligere ikke stemte paa og saa op til Hr. Halfdan Hendriksen, alene fordi han var en dygtig Mand, — nej, ogsaa fordi han var en smuk Mand. Fru Halfdan Hendriksen var tilstede, og hele Forsamlingen sanktionerede Udtalelsen med Haandklap, saa jeg kan vist godt tillade mig at referere ovenstaaende og bekræfte, at Udtalelsen stadig passer, og at vi Kvinder ogsaa kan lide at se paa noget smukt, der samtidig er i Besiddelse af Charme og Lune.

Til de mange Æresbevisninger — som jeg af gode Grunde ikke skal nævne — føjes herved en mangerækket Kæde af taknemlige Tanker og gode Ønsker paa Dagen og Tiden fremover, med en stor Tak for Aarene, der svandt.

Vi konservative Kvinder har ogsaa et andet Ønske, som her skal siges — nemlig dette:

At det maa blive Mænd og Kvinder med Indsigt, Forstaaelse og Dygtighed, der maa blive ledende i vort kære Danmark. Forbilledet har vi i vor »gamle«, ungdommelige Fører og Gentleman.

Med venlig Hilsen

Theodora Sundby Jacobsen.

PARTIFORMANDEN HALFDAN HENDRIKSEN

af fhv. Arbejds- og Socialminister *Poul Sørensen*.

Det er mig en stor Glæde at være med til at hylde Halfdan Hendriksen ved 75 Aars Fødselsdagen, og mange Erindringer fylder mit Sind fra de mangfoldige Omraader, hvor hans lange Livsgerning har været udøvet.

Udgangspunktet for mine Overvejelser, naar Partiets Formand skal hilses og hyldes, er, at en fremtrædende Erhvervsmand stiller sig til Raadighed, saa det danske Demokratis Funktioner kan ske Fyldest.

Gennem de mere end 100 Aar, vi har levet under den frie Forfatning, har 2.025 Kvinder og Mænd været valgt til den lovgivende Forsamling for paa Medborgernes Vegne at skabe det Fundament, som det danske Folk bygger sin Tilværelse paa. Sammensætningen af Rigsdagen giver i nogen Grad et Billede af den Betydning, som Samfundsklasser og Erhverv har haft i de forskellige Tidsperioder. Det vil sikkert ikke overraske, at næsten Halvdelen af Rigsdagens Repræsentanter til helt op mod Aarhundredskiftet var udgaaet fra Landbrugserhvervet, og langt ind i vort Aarhundrede havde Landbrugets Repræsentanter en dominerende Stilling. Naar det gælder Byerhvervsmanden Halfdan Hendriksens Mærkedag, har det især Interesse at se nærmere paa, hvordan Byerhvervenes Stilling rent talmæssigt har været og stadig er i Folkerepræsentationen.

Tager man Handel, Industri og Haandværk under Eet, viser det sig, at man fra disse frie Erhvervs Side, set i Forhold til deres samfundsmæssige Betydning, har været talmæssigt beskedent repræsenteret. Gennem Aarene har de sjældent svunget sig op over 10 % af Rigsdagens samlede Medlemstal, og i det nuværende Folketing andrager de kun en halv Snes Stykker ud af Folketingets 179 Medlemmer, eller rundt regnet 6 %.

Det har selvfølgelig sin Forklaring. Som Regel er Erhvervsledernes personlige Tilstedeværelse en Forudsætning for Virksomhedens Trivsel. Dette tidskrævende Arbejde forbundet med det store personlige Ansvar, som er lagt paa Ledere, har været stærkt medvirkende til at afholde mange fra at træde ind i Rigsdagen. Derfor er Samfundet de Mænd dobbelt Tak skyldig, som trods Vanskeligheder alligevel har taget Byrden paa sig.

Her møder vi som et lysende Eksempel den nu 75-aarige Halfdan Hendriksen, som i over 32 Aar har viet sine Kræfter til denne fornemme Samfundsopgave.

Kun godt et halvt Hundrede af de 2.025 Lovgivere, som siden 1849 har haft Sæde paa Rigsdagen, kan i Tidsperiode slaa Halfdan Hendriksen, og af disse har 11 Rigsdagsmænd siddet i 40 Aar og derover. I Spidsen for alle træffer vi Klaus Berntsen med sine 51 Aar, en Rekord, der bliver meget vanskelig at slaa. Ingen har siden 1939 sluttet sig til disse 40-aariges Gruppe.

Men vender vi Blikket til den Erhvervsgruppe, som Halfdan Hendriksen er udgaaet fra, Handel og Industri, er han i vor frie Forfatnings Historie den Rigsdagsmand, der med sine over 32 Aar har røgt Lovgivningsarbejdet længst. Det er med særlig Glæde, jeg her ved 75 Aars Fødselsdagen slaar denne Rekord fast.

Mens vi opholder os ved Byerhvervene, skal et særligt Omraade fremhæves, og det er Halfdan Hendriksens aldrig svigtende Arbejde for at formaa Erhvervenes Folk til at gaa ind og tage det politiske Arbejde op og derved skabe Ligelighed i Folkerepræsentationen, saa den bliver et tro Udsnit af hele Befolkningen. Ved utallige Samtaler og Forhandlinger har jeg fulgt denne Indsats, og det kan i Sandhed siges, at er det endnu ikke lykkedes at trænge tilstrækkeligt igennem med at faa Byerhvervenes Folk placeret i Folketinget, er Skylden ikke vor Partiformands.

Min Hilsen i denne Bog skal først og fremmest være en Tak for veludøvet Formandsgerning i Det konservative Folkeparti. Alle de rige administrative og politiske Evner kom her til deres Ret, og vi, hans Medarbejdere, fik i stor Udstrækning Lov til at øse af dem. Da vi for en Del Aar siden i en for Partiet vanskelig politisk Passage skulde vælge Formand, samlede alle sig om Halfdan Hendriksen i Erkendelse af, at han vilde være i Stand til at skabe Ro og Tillid

omkring Partiet. Disse Forhaabninger blev ikke gjort til Skamme. Utallige er de Opgaver, som Medarbejderne i Partiet i de forløbne Aar er kommet til ham med, og altid har vi mødt Hjælpsomhed.

Paa de organisatoriske Omraader har Halfdan Hendriksen i sin Formandsperiode ydet værdifuld Hjælp. Det var jo ikke uden Kendskab til denne Side af Arbejdet, at han gik ind som Partiets Formand. Forud var der gaaet et fremragende Arbejde i Vælgerforeningen i København, og fra utallige Møder udover Landet kendte Halfdan Hendriksen Partiet og Partiets Medarbejdere. Men ogsaa alle de andre Sider af politisk Organisationsarbejde har vor Formand et indgaaende Kendskab til. Det er jo ingen Hemmelighed for nogen, der har haft med politiske Opgaver at gøre, at Økonomien kan skabe Bekymringer. Her fik vi Glæde og Støtte af det store forretningsmæssige Overblik, som vor Formand har øst af gennem hele Livet, og jeg tør sige, at i den Udstrækning, det er muligt inden for politisk Organisationsarbejde at skabe Tryghed, er den blevet skabt, saa vi i Dag maa sige Tak for Støtte og Hjælp. Kun de, der har fulgt det i det daglige Arbejde, vil kunne bedømme det fuldt og helt.

Som jeg allerede har nævnt, er vi, hans Medarbejdere i Partiets Tjeneste, taknemlige for Hjælpen, men jeg ønsker hertil at føje en Tak for den personlige Indstilling, som gennem hele Livet har været Halfdan Hendriksens, hans Interesse for Partiets Funktionærer og Funktionærers Forhold. Vi har altid fundet ham som en forstaaende Chef. Den enkelte Medarbejders Interesse og Velfærd laa ham altid stærkt paa Sinde.

Der vil et andet Sted i dette Værk blive udtalt Ord om den Betydning, som Halfdan Hendriksens Arbejde har haft med at skabe Tillid i Funktionærkredse for konservativ Politik. Og det er maaske et af de største politiske Resultater, som vor Formand gennem disse mange Aar har beriget Det konservative Folkeparti med. Og vi, hans Medarbejdere, har i det daglige Arbejde følt, hvordan vor Formand har praktiseret sin Opfattelse af Funktionærstanden ved den Venlighed og Imødekommenhed, der er strømmet os i Møde.

Jeg vil da gerne slutte disse mine Ord med at takke for en lang Livsgerning inden for Det konservative Folkeparti og haabe, vi endnu i mange Aar maa have den Glæde at have Partiets første Mand midt iblandt os.

Poul Sørensen.

EN HILSEN FRA ISLAND

af fhv. statsminister *Olafur Thors*.

Nu, naar Danmarks yngste fem og halvfjers aarige passerer denne mærkelige milepæl, føler jeg trang til at udtale haabet om at Halfdan Hendriksen maa længe leve. En sjælden dygtighed, livsglad, skarpsindig og energisk, er Halfdan Hendriksen en af de aller reelleste mænd jeg i mit liv har truffet. Som Islænding takker jeg for de varme tanker overfor land og folk han saa længe har fostret og som han paa en saa smuk og uforglemmelig maade gav udtryk for nogle aar tilbage i en hilsen tre af Danmarks prominente personligheder sendte Island.

Personlig takker jeg Halfdan Hendriksen for et næsten halvt aarhundredes bekendtskab og føler mig stolt over at være arvtager af noget af det inderlige venskab der bestod mellem ham og min bortgangne far, Thor Jensen.

Olafur Thors.

GRUNDLOVS-POLITIKEREN

af protokolsekretær, redaktør *Svend Thorsen*.

Vor politiske historie har faa eller ingen eksempler paa, at en konservativ erhvervsmand i det højeste plan har været blandt de bevægende kræfter ved forfatningsændringer. Godsejere og akademikere har her sædvanligvis haft førerskabet: Lehmann, Monrad, Estrup, Frijs, Neergaard, Zahle, Christmas Møller. Halfdan Hendriksen er den eneste grundlovs-politikker blandt storkøbmænd, en dobbelt undtagelse endda, forsaavidt som han stræbte mod en mere demokratisk forfatning end den bestaaende og ofte indtog fordomsfrie standpunkter, som konservative meningsfæller med en mere bunden tankegang vanskeligt kunne forstaa. At det var hans overbevisning, han paa ethvert stadium tjente ogsaa konservatismens — velforstaaede — interesser, er saa en anden sag og desuden en selvfølge.

Halfdan Hendriksen var altid konservativ demokrat, eller bedre en demokratisk konservativ. Han er det baade af natur og livserfaring. Udgaet fra et beskedent, halvradikalt kommunelærerhjem paa Nørrebro i København var hans veje til konservatismen ikke de endnu ved aarhundredets begyndelse klassiske: Storbesiddelse, embedstradition, bedsteborgerskab. Halfdan Hendriksens konservative livsholdning var ikke afledet af noget fortidigt, den var selvgivet, han havde ingen ahner. Hans gemyt var fra den tidligste ungdom konservativt stemt — der foreligger ingen conversion — og de erfaringer, han gjorde som ung forretningsmand i det liberale borgerlige samfund, forstærkede den naturlige indstilling til en argumenteret overbevisning. Halfdan Hendriksens eget hjem, eget livsforløb og egen udvikling erindret kan det ikke undre, at just han blev en af hovedskikkelserne i en forfatningskamp, hvis inderste hensigt paa den konservative side var at frigøre og samle alle hæmmede konservative tendenser og elementer,

ogsaa de ahnefrie, ja, endda de, der maatte bryde med fædrenes anskuelser, til fremme af en konservativ løsning af stats- og folkelivets opgaver. Hans grundlovspolitik var, saaledes set, i virkeligheden gjort efter hans personlige mønster. Han vidste, at kun gennem menneskelig selvstændighed, fordomsfrihed og ved partiets bredde, ved at blive talstærk, kunne dansk konservatisme vinde magt.

Socialt og økonomisk hævdede Halfdan Hendriksen sig jo stærkt over den middelstand, hvorfra han var udgaaet. Dog byggede han sig aldrig et ørnebo. Politisk tænkte han altid med samfundets mellemlag. Han vedligeholdte paa ethvert trin forbindelsen med den flittige, sparsommelige og, som han selv siger, *taalsomme* middelstand, taalsom fordi den bærer sine byrder, der for en stor del er sammenfaldende med statens, med kun smaa suk. I disse mellemlag af næringsdrivende borgere og funktionærer følte han sig politisk hjemme, mod deres vel var meget af hans politiske arbejde vendt, saaledes som det blandt andet ses af det af ham selv udarbejdede lovforslag om en almindelig folkeforsikring, som han forelagde i 1929. I disse lag nød han med grund en stor personlig tillid. Endelig saa Halfdan Hendriksen i middelstanden en konservativ reserve, der battede. Et parti for kapitalister med 5.000 vælgere har aldrig interesseret ham. Fra første færd har han staaet paa sit partis venstre fløj.

Det har været nødvendigt i indledningen til en skildring af Halfdan Hendriksen som grundlovs-politikker at optrække disse linjer af hans private og offentlige personlighed. Thi intet lovværk engagerer den hele personlighed som en grundlovsrevision, fordi jo her samfundets grundvilkaar skal fastlægges. Her gælder det de almene retningslinjer, samfundssynet, menneskevurderingen. Under kampen, der saare let bliver bitter, afsløres ogsaa hyppigt selve karaktererne. Hvis nogen paa et tidspunkt, da forfatningsspørgsmaalet endnu ikke var aktuelt, havde spurgt, hvorledes Halfdan Hendriksen kunne ventes at forholde sig i denne sag, ville de, der kendte ham, med stor sikkerhed have kunnet svare: Liberalt, fremskridtsvenligt! Formodentlig har han først efter 1932, da han blev medlem af landstinget, netop paa et tidspunkt da tinget begyndte at komme under debat, gjort sig bestemte forestillinger om en mulig forfatningsrevisions ønskelige indhold. Dog havde han aldrig haft tillid til 1915-landstingets værd som konservativ garanti, tidligt tvivlede han ogsaa paa, om den anvendte

form for indirekte valg, tingets sammensætning ved valgmænd, kunne og burde opretholdes. Et tokammersystem, der sikrede lovforslagene en dobbelt behandling, forekom ham derimod afgjort mest betryggende.

Det er paa konservativt hold, og med god grund, først og fremmest Christmas Møllers navn, der er knyttet til grundlovsforslaget af 1939. Dets originaleste træk var jo rigstinget, vel den vægtigste forfatningsidé, der er fremsat i dette aarhundrede. Christmas Møller omtalte altid dette ting som »hr. Hendriksens rigsting«. Det er muligt, Halfdan Hendriksen ikke for sig vil hævde at være rigstingets ophav, og ligesom Nilen har flere kilder, har rigstingstanken det ogsaa; en af dem rinder i Pilestræde. Men et studium af hin tids *dokumenter* — de parlamentariske forhandlinger, forfatningskommissionens betænkning m. v. — godtgør, at det i hvert fald var ham, der satte den tankerække i gang, der førte til rigstinget. Desuden blev han, da forslaget om det nye førstekammer havde fundet sin form, dets stærkeste forsvarer i landstinget og dets hovedgarant overfor den lydhyre del af de konservative vælgere.

De mænd indenfor Det konservative Folkeparti, der i tiden efter 1930 saa, at landstinget af 1915 rummede et problem — Christmas Møller, Halfdan Hendriksen, Ole Bjørn Kraft, Fibiger, brødrene Korsgaard m. fl. — har haft historisk sans for forfatningsinstitutioners midlertidighed, dog særlig overhuses. — Medens Danmarks folketing i alle hovedtræk har bestaaet uændret siden 1849, har vi haft tre landsting af hver sin type (her bortset fra fællesforfatningerne i den dansk-tyske helstats tid). Deri er forsaavidt intet mærkeligt. Et folketing, der som det danske hviler paa bred valgret og tilmed opløses med kun faa aars mellemrum, kan stadig være et udtryk for stillingen i vælgerfolket, holde takt med udviklingens trin; men det er et overhus' opgave at være efterslæbende, i nogen maade at mobilisere fortiden mod nutiden. Herved opstaar naturligvis en spænding mellem overhuset (landstinget) og den folkelige og politiske vækst, en spænding, der i løbet af nogle aartier bliver saa stærk, at man maa stræbe mod en revision af forfatningen, en moderniserende omdannelse af landstinget. I følge selve deres natur er alle førstekamre underkastet en forældelsesproces.

Trende gange i den danske rigsdags historie har tidens hjul malet et landstings forudsætninger til støv. Det nationalliberale professorparti skabte i 1849 et byernes og dannelsens overhus, idet man stode paa, at den beskedne indtægts census, der gjaldt for valgbarheden til landstinget (ikke for selve valgretten), ville berøve bondestanden mulighed for nogensinde at opnaa flertallet i det akademiagtige førstekammer. Men deri tog de nationalliberale fejl. Bøndernes velstand var stigende, og op imod 1860 kunne det ses, at pengeskellet mellem de to ting ikke var en tilstrækkelig garanti mod »den kofteklædte enevælde«.

Da forudsætningerne for junigrundlovens landsting altsaa blev undergravet af udviklingen, deltog de nationalliberale, trods deres gamle modsætning til godsejerne, i den af J. B. S. Estrup ledede forfatningsrevision af 1866. Nu anerkendtes jordejendommen som den fornemste statsbærende faktor, og derfor fik de store jordbesiddere meget stærke privilegier ved landstingsvalgene. I det nye ting besatte godsejerne op imod en tredjedel af stolene. Herefter maatte vel de konservative interesser være endegyldigt garanterede.

Men tidens hjul fortsatte sin støtte rotation, og det drejede ogsaa godsejernes landsting imod. Stærke samfundsomdannende kræfter rørte sig efter 1875. Det landbrugsfaglige førerskab gled efterhaanden fra godserne over til Venstres dygtiggjorte bønder, industriens opsving skabte en talrig, selvbevidst arbejderstand, og den voksende befolkningforskydning fra land til by modsagde stadig mere udfordrende den idé, der laa til grund for landstinget af 1866.

I tiden indtil den første verdenskrig sammenstyrtede næsten alle de forudsætninger, hvorpaa Estrups landsting hvilede. Ved forfatningen af 1915 afskaffedes derfor de grove privilegier. Landstinget fik vælgerkorps tilfælles med folketinget, tilbage blev dog det aldersprivilegium, at kun de, der var fyldt 35 aar, var stemmeberettigede ved valg til førstekammeret. Valgene skulle fortsat være indirekte, altsaa ske ved valgmand. Landstingets karakter af et senat understregedes ved de lange valgperioder, ved den kun delvise fornyelse hvert fjerde aar, og derved at tinget meget vanskeligt kunne opløses, samt ved det tingvalg af 19 medlemmer, hvorved det siddende landsting hvert otte aar tog en prioritet i det kommende, fortiden i fremtiden.

Landstinget af 1866 var faldet, de forhadte standsskel fjernet, valgretten blevet lige — ville tidens hjul da ikke nu, endelig, ophøre

at male det danske overhus imod? Men nej, hjulet fortsatte at dreje nye horisonter frem og dermed nye vurderinger. Havde det ikke været tilfældet, ville vort folk have været stillestaaende. Den vidtrækkende sociale og kulturelle udjævning i aartierne efter 1918—20 gjorde, at nogle konservative begyndte at spørge, om eet vælgerkorps og een valgdag i grunden ikke var naturligere end to vælgerkorps og to valgdage, idet et tokammersystem forudsattes opretholdt. Var det overhovedet rimeligt, at i mange tilfælde fuldmyndige, indtil 43 aar gamle borgere i deres bedste, værdiskabende livsstadium ingen indflydelse havde paa landstingets sammensætning — nemlig hvis de fyldte de 35 aar umiddelbart *efter* et valg. Landstinget skulle have en »prøvende, overvejende og regulerende« opgave overfor folketinget og dets lovgivning. Ja, naturligvis skulle tinget have sin særlige funktion, og før forholdstalsvalgets indførelse i 1915 kunne et folketingsvalg, som jo dengang blev foretaget ved simpelt flertalsvalg i enkeltmandskredse, falde saa ensidigt ud, at landstinget med grund kunne føle sig opfordret til at regulere et skævt valg ved en vis tøven. Men under forholdstalsvalget fik mindretallene jo deres ret, og folketingets politiske sammensætning var derfor mere konstant end før. Det kunne desuden være tvivlsomt — det saa Halfdan Hendriksen som nævnt meget tidligt — hvad den høje valgrets alder i længden ville betyde som konservativ garanti; navnlig interessen i aldersrenteordningens udbygning gjorde, at en væsentlig del af de ældre vælgere stemte med Socialdemokratiet, som derfor hævdede sig uforudset kraftigt ved landstingsvalgene. Det var meget vel tænkeligt, at engang et i folketinget slagen socialdemokratisk-radikalt flertal befæstede sig i landstinget. Burde den konservative garanti mon ikke snarere søges deri, at et vist mindretal i rigsdagen kunne kræve en ny lov sendt til folkeafstemning? Helt iøjnefaldende var det, at den indirekte valgmetode forfaldt; de prøvevalg, hvortil valgmandene samledes dagen før selve landstingsvalget, antog under partikontorerens ledelse stadig mere former, som mindede om forpranget ved Hjallerup marked, nedbrydende for tingets anseelse. Ikke sjældent var ogsaa den maade, hvorpaa landstinget fornyede sig selv ved tingvalgene, genstand for kritik. Adskillige fandt, at tinget, naar det udpegede de 19 medlemmer, ofte mindre søgte at inddrage ansete mænd og kvinder af den uafhængige type i lovgivningsarbejdet end at sikre ældre, veltjente politikere et fortsat liv som

parlamentarikere. Landstinget kunne efter 1918, da rigsdagen fra Fredericiagade flyttede tilbage til Christiansborg, forsaavidt siges selv at argumentere for et eetkammersystem, som det paa dette tidspunkt blev skik, at de forskellige partiets folketings- og landstingsgrupper holdt fælles partimøder, hvor alle vigtigere beslutninger blev taget; dette fællesmøde udelukkede naturligvis ikke, at landstingets medlemmer ved lejlighed hævdede sig selvstændigt, men det daglige konvent blev af tingets fødte modstandere taget til indtægt for et eetkammers tilstrækkelighed.

Den her refererede tvivl og kritik ville, skønt den tiltog i styrke efter 1930, næppe alene have kunnet true landstinget af 1915. Tingets grundskade laa i selve forfatningen, der forudsatte folketingets og landstingets selvstændige samtykke til lovgivningen. Denne tingenes ligestilling kunne blive skæbnesvanger, ifald de over længere perioder beherskedes af forskellige politiske flertal. Og saaledes formede det sig jo netop. Helt til 1936 havde Venstre og Det konservative Folkeparti flertallet i landstinget, medens i samme tidsrum Socialdemokratiet og Det radikale Venstre oftest dominerede folketinget, hvoraf regeringerne jo udgik. Det tredje landsting i vor forfatningshistorie begik nu den store fejl ikke at erkende, at et landstingsflertal, trods de to tings statsretlige sidestilling, og skønt landstinget af 1915 var den almindelige valget langt nærmere end dets forgænger, dog ikke stod paa lige fod med et folketingsflertal og derfor ikke varigt burde modsætte sig dettes afgørelser. Landstinget undlod efter 1920 at konsolidere sig som et dansk overhus, der — hvad efterhaanden adskillige konservative ønskede — kun anvendte et overhus' udsættende veto og i konfliktilfælde altid bøjede sig for folketingsflertallet, hvis dette kom bekræftet tilbage fra et valg. I stedet gjorde førstekammeret sig til brændpunktet i den politiske magtkamp, det modsatte sig paa vigtige omraader folketingets vilje, med det resultat, at rigsdagen ofte var ude af stand til at træffe afgørelser i en stadig mere truende tid.

Efter 1933, det store europæiske kriseaar, blev landstingsproblemet akut. I maj nævnte aar fremsatte Ole Bjørn Kraft i folketinget paa en mindre kreds af partifællers vegne og med tilslutning navnlig hos den konservative ungdom en forfatningspolitisk udtalelse, i hvilken han krævede det bestaaende landsting afløst af et korporativt ting, en re-

præsentation for erhvervene, der skulle være raadgivende — altsaa kun raadgivende — i lovgivningsarbejdet og iøvrigt have ret til at fremkalde folkeafstemning eller folketingsopløsning. Hermed var forfatningsspørgsmaalet rejst paa selve rigsdagen. I samlingen 1934-35 forelagde statsminister Th. Stauning i folketinget forslag til en grundlovsændring med landstingets totale afskaffelse som hovedpunkt; til ringe overraskelse for nogen blev det forkastet af dette »andet høje ting«. Imidlertid, ved landstingsvalget i 1936 gik tingets venstre-konservative flertal omsider tabt. For første gang siden 1870 raadede en regering over et sikkert flertal i begge rigsdagens ting, og det var en socialdemokratisk-radikal regering. Flertalsskiftet, den aabenlyse undergravning af »den konservative garanti«, som landstinget skulle frembyde, aabnede helt nye muligheder, ogsaa for Det konservative Folkepartis formand, Christmas Møller, der vistnok længe havde ment, at en ny forfatning, hvis eneste og virkelige konservative garanti blev den demokratiske folkeafstemning, ville give konservatismen langt bedre vilkaar i dansk politik, ja, tegne hidtil ukendte perspektiver, ikke mindst til gavn for landets forsvar, hvormed det hastede.

Efter det venstre-konservative landstingsflertals fald bebudede statsminister Stauning ved rigsdagens aabning i oktober 1936 en grundlovsændring omfattende landstingets nedlæggelse; men han lod samtidig forstaa, at regeringen nok ville forhandle om i stedet at skabe et vejledende eller kontrollerende organ, som i samarbejde med rigsdagen kunne sikre en i alle henseender forsvarlig udformning af lovene. Heri laa en invitation. I februar 1937 nedsattes da ved lov en forfatningskommission, hvori fra konservativ side indtraadte Christmas Møller, Ole Bjørn Kraft, Axel B. Lange og F. W. Larsen-Badse, der dog snart døde og blev efterfulgt af Halfdan Hendriksen, som ogsaa fik sæde i det underudvalg, der nedsattes i marts 1938. Kort forinden havde Lange, der forholdt sig uvilligt til den da oprækkende reform, ønsket at udtræde af kommissionen, hvorefter i hans sted M. C. Korsgaard tog sæde i den. Lange havde forlængst affundet sig med konservatismens relativt beskedne stilling i dansk politik; han troede ikke paa muligheden af nogen ekspansion, det var ham nok, at hvad man kalder *erhvervene* kunne komme til orde gennem partiet, hvis modstandsdygtighed han mente var størst i landstinget.

I begyndelsen skete der næsten intet i forfatningskommissionen.

Først Christmas Møllers bekendte tale paa det konservative landsraadmøde i Aarhus 10. og 11. oktober 1937 fik hønsene til at flyve op. Dog, forinden var der paa det private plan hændt noget særdeles betydningsfuldt. I august, altsaa to maaneder før landsraadmødet, havde Halfdan Hendriksen tilsendt sit partis formand, altsaa Christmas Møller, en skitse til en nyordning af landstinget. Efter skitsen skulle tinget fremtidig vælges ikke af valgmand, altsaa ikke som hidtil indirekte, men derved at partierne opstillede lands- eller rigslistes med navnene paa de mænd og kvinder, de ønskede skulle have sæde i landstinget, der tænktes valgt samme dag som folketinget. Halfdan Hendriksen forfulgte med dette forslag om listevalg og landsvalg flere formaal. Da hans mening var, at alle folketingsvælgere skulle være stemmeberettigede til landstinget, ville dette ting omsider blive demokratiseret tilbunds. Endvidere var tanken om det ene vælgerkorps og den ene valgdag opfyldt. De undertiden uværdige studehandler mellem partiernes valgmand i de gamle landstingskredse ville tilhøre fortiden. Endelig var det Halfdan Hendriksens tro, at muligheden for valg paa landslister, d. v. s. uden om vælgermødernes turneringer, hvori ikke deltog lutter riddere, ville kunne hidkalde personligheder med særlige kvalifikationer til deltagelse i lovgivningsarbejdet. Det var givet, at de to ting, hvis landstinget valgtes efter Halfdan Hendriksens skitse, maatte faa samme politiske flertal (hvad de jo efter 1936 allerede havde); men heraf fulgte ogsaa, at radikal-socialismen ikke for en lang aarrække kunne laase sig inde i landstinget, hvis sammensætning jo umiddelbart ville følge svingningerne i vælgerfolket. Megen vægt lagde han paa, at trods omdannelsen var tokammersystemet og dermed dobbeltbehandlingen opretholdt. — I hvert fald i grundlovssagens akter har vi her for første gang mødt de træk, der stærkest karakteriserede det fuldt udarbejdede forslag til et rigsting.

Imidlertid, 10. oktober talte Christmas Møller paa landsraadmødet i Aarhus, og hans tale vakte den største opsigt, især hans ord om, at han ikke tvivlede paa, at de fleste indenfor Det konservative Folkeparti ønskede et tokammersystem bevaret, men at han egentlig ikke forstod, hvorfor de gjorde det. Dette kætteri vakte bitterhed ogsaa hos mange af dem, der iøvrigt stod Christmas Møller nær i forfatnings-spørgsmaalet, blandt disse Halfdan Hendriksen. Landsraadet erklærede sig vel for »fri drøftelse af ændringer i rigets grundlov«, men et

flertal i den konservative landstingsgruppe og et mindretal i folketingsgruppen fronderede herefter stærkt mod partiformandens grundlovs politik. Nærværende forfatter har ingen førstehaands indsigt i, hvad der i aaret derefter hændte bag Det konservative Folkepartis døre; maaske pletter blodet andre sider i denne bog.

Sagen marcherede. I december forelagde statsminister Stauning regeringens grundlovsforslag i kommissionen. Dets hovedpunkter var overensstemmende med en menneskealders agitation: Landstingets afskaffelse, valgrets- og valgbarhedsalderens nedsættelse til 21 aar; men hertil føjedes som nye og interessante elementer, der stemte til eftertanke, forslag om oprettelse af et lovraad, og om at stadfæstelse af et lovforslag kunne gøres afhængig af flertal ved en folkeafstemning; kravet om 45 % tilslutning ved folkeafstemninger om grundlovsændringer foresloges erstattet med godkendelse ved almindeligt flertal. Dette var altsaa regeringspartiernes udspil, men tydeligt nok netop kun et udspil. Svar skulle afgives inden 20. januar 1938; fristen blev siden sat til 10. februar.

Christmas Møller havde vistnok i høj grad brug for de 3 uger, han derved vandt; med troværdige citater kan det nemlig sandsynliggøres, at der herskede »babelsk forvirring« i den konservative rigsdagsgruppe. En stor fløj modsatte sig bestemt, at partiet i grundlovssagen gik yderligere end Venstre, Højres radikale modstander i det 19. aarhundredes forfatningskamp, ventelig ville gaa. Ogsaa mellem formanden og Halfdan Henriksen var der, som antydet foran, misstemning efter Aarhustalen, skønt deres grundsyn i forfatningssagen i meget faldt sammen. Der skete intet dem imellem. Men en søndag kort før det konservative svar skulle foreligge i forfatningskommissionen, ringede Halfdan Henriksens telefon. I røret var redaktør Anders Vigen, Berlingske Tidendes politiske pen, der under grundlovsdrøftelserne stod bag alt og bag intet. Han ville gerne have en samtale med Henriksen, og maatte han medbringe en fælles ven? De skulle begge være velkomne, lød svaret. Ved ankomsten viste denne ven sig at være Christmas Møller. Hvad der foregik mellem de tre mænd, vides ikke, men Halfdan Henriksen maa have grebet en fremstrakt haand. Sikkert er, at et flertal i rigsdagsgruppen sluttelig ligestillede to forslag til en ny landstingsordning, som de konservative forelagde i forfatningskommissionen den 10. februar. Skitsen var delt i to afsnit:

Fru Frida Halidan Hendriksen, j. Riis, 1942.

*Halldan Hendriksen hygger sig i Hjemmet
paa Gl. Carlsbergvej.*

»A. Der vælges f. eks. 136 folketingsmænd og 68 landstingsmænd.

Samme dag som valg til folketinget finder sted — eller, om det for at undgaa uklarhed blandt vælgerne skønnes ønskeligt, da syvendedagen derefter — foretages ogsaa valg til landstinget.

Folketingsvalget finder sted efter de nugældende regler.

Landstingsvalget finder sted som et listevalg og landsvalg, saaledes at ethvert paa rigsdagen repræsenteret parti og enhver vælgergruppe, der i henhold til valgloven deltager i folketingsvalget med ret til at faa tillægsmandater, kan opstille en kandidatliste, der repræsenterer partiet (vælgergruppen) som landsparti, og paa hvilken vælgerne landet over faar lejlighed til at stemme, i det store og hele efter de for kommunale valg gældende regler«.

(Dette forslag var omtrent ord til andet det, som Halfdan Hendriksen to maaneder før landsraadmødet i Aarhus havde tilstillet Christmas Møller, og hvormed han forbandt de fordele, der foran er omtalt. At der skulle stemmes »efter de for kommunale valg gældende regler«, ville navnlig sige, at valgretten var afhængig af, at forfaldne skatter var betalt).

»B. Rigsdagens politiske sammensætning afgøres ved een afstemning af rigsdagsvælgerne. Denne afstemning benævnes *rigsdagsvalget*.

Ved rigsdagsvalget vælges der f. eks. 170 rigsdagsmænd. Efter godkendelse af valgbrevene træder disse 170 rigsdagsmænd sammen til en valgforsamling, der af sin midte vælger 34 landstingsmænd.

De resterende 136 rigsdagsmænd udgør *folketinget*.

Dette konstituerer sig som valgforsamling og vælger efter forholdstalsvalgmetoden blandt personer, der inden rigsdagsvalget skal være opførte paa særlige, offentliggjorte lister, — efter regler som under A., — og som ikke tillige maa være kandidater ved rigsdagsvalget, yderligere 34 landstingsmænd.

De herefter valgte 68 landstingsmænd udgør *landstinget*«.

(Forslaget er kaldt Christmas Møllers. Efter dette skulle landstinget — først senere talte man, meget mod forslagsstillerens vilje, om

rigstinget — altsaa dels udskydes af folketinget, dels vælges af dette ved forholdstalsvalg paa grundlag af de af Halfdan Hendriksen foreslaaede landslister, med hvilke Christmas Møller forbandt de samme fordele som den oprindelige forslagsstiller).

Men dermed var man jo ikke ved vejs ende. Vigtige kommissionsdrøftelser stod endnu tilbage. Det viste sig, at regeringspartierne fandt forslag B. bedst egnet som grundlag for forhandlingerne. Begge var jo et konservativt tilbud, og Halfdan Hendriksen gik loyalt til arbejdet. Havde der paa noget tidspunkt været fare for en sprængning af partiet paa spørgsmaalet om forfatningen — og haardt kunne det have holdt, om Christmas Møller ikke havde vundet støtter i den konservative landstingsgruppe — saa var denne fare nu overstaet.

I sin endelige skikkelse saa det grundlovsforslag, hvorom et konservativt flertal enedes med Socialdemokratiet og Det radikale Venstre, saaledes ud i hovedtræk: Rigsdagen, med ialt 210 medlemmer, skulle fremtidig vælges paa samme dag og som een forsamling af alle borgere over 23 aar og efter forholdstal, dels som hidtil i kredse, dels ved lands- eller rigslister, paa hvilke de forskellige partier antoges navnlig at ville opstille mænd og kvinder, der stod paa nogen afstand af den daglige politiske kamp, men repræsenterede en for lovgivningen værdifuld teoretisk eller praktisk sagkundskab. Efter valget skulle rigsdagen dele sig i to afdelinger ligesom det norske storting, nemlig i folketinget og rigstinget; i det sidste indtraadte de 34 paa rigslisterne valgte samt et tilsvarende antal af de i opstillingskredsene valgte. Folketinget skulle altsaa kun vælge det halve rigsting, ikke som i forslag B. foreslaaet det hele. Finansloven, bevillingslove og statslaan samt lovforslag, hvorom de to ting ikke kunne enes, skulle behandles af begge ting i fællesskab, idet de traadte sammen som »den forenede rigsdag«. Ogsaa af denne grund var et hæmmende politisk modsætningsforhold mellem de to kamre praktisk talt udelukket, men man havde dog altsaa bevaret en form for et tokammersystem og forenet det med princippet: Eet vælgerkorps og een valgdag, idet stemmeafgivningens fordeling var afgørende ogsaa for, hvor mange det enkelte parti fik valgt af de paa rigslisterne opførte navne. 1915-grundlovens bestemmelse om, at forfatningsændringer krævede bifald af 45 % af alle vælgere, blev bevaret, og folkeafstemning skulle iøvrigt

kunne foretages om en af rigsdagen vedtaget lov, hvis $\frac{2}{5}$ af den forenede rigsdags medlemmer krævede det, eller hvis blot $\frac{1}{3}$ gjorde det og fik tilslutning af 15 % af vælgerne. Paa baggrund af de erfaringer, der under Hitler-vældet var høstet i Tyskland, søgte man desuden paa forskellig vis at styrke de borgerlige frihedsrettigheder.

For de to førende konservative grundlovspolitikere, Christmas Møller og Halfdan Hendriksen, og dem, der i forfatningsspørgsmaalet delte deres indstilling, var forslaget tilfredsstillende. Ophøjet til grundlov ville det jo betyde, at den meget gamle, ofte hæmmende modsætning mellem folketing og landsting for al fremtid var bragt ud af verden; forfatningen ville være fjernet fra kampzonen, skønt lovforslagenes dobbelte behandling var bevaret. I den handledygtige, paa eet vælgerkorps hvilende forenede rigsdag, nært svarende til Norges storting, samledes magt og ansvar, hvilket just var nødvendigt, hvis folkestyret skulle kunne hævde sig overfor tidens andre, hurtigt beslutende, politiske systemer. Endelig ville under en grundlov i dette billede alle rigsdagens medlemmer og ikke blot folketingets deltagere i den politiske generaldebat og i finanslovbehandlingen.

Der var i den konservative rigsdagsgruppe flertal for grundlovsforslaget, men et mindretal i folketingsgruppen og et stort flertal i landstingsgruppen var fortsat modstandere af det. Man hævdede, rigsdagsordningen reelt betød et eetkammersystem, landslisterne ville ikke sikre erhvervene en rimelig repræsentation i forhold til fagforeningerne, rigstinget ville ikke blive nogen garanti mod ensidigheder og yderligheder, det var upaakrævet at nedsætte valgretsaldere, og reglerne om folkeafstemning blev formentlig en skueret. Mindretallets mænd holdt energisk paa det bestaaende tokammersystem, men var villige til at forhandle om en omdannelse af landstinget baade med hensyn til valgmaade, sammensætning og beføjelse. Denne konservative opposition kunne dog ikke hente megen trøst hos Venstre, skønt dette parti stærkt modsatte sig regeringens og det konservative flertals grundlovsforslag. Venstre fandt, der i befolkningen ikke var noget større krav om en ny forfatning, slet ikke om en saa indviklet som den foreslaaede, men skulle det endelig være, foretrak partiet et rent eetkammer paa 160 medlemmer og med 25 aars valgret, samt med visse af den finske forfatning inspirerede stærke garantier for mindretallene. Venstre fremsatte da sit eget grundlovsforslag i folketinget.

Under grundlovsforslagets behandling i landstinget i vinteren og det tidlige foraar 1939 var Halfdan Hendriksen en af den politiske scenes hovedaktører, en af de mænd hvorom »det skete«. Hans gerning paa Christiansborg siden 1924 havde jo overvejende været af saglig art, han laa aldrig under for den talerstolens magnetisme, for hvilken nogle ligefrem spræller, men nu blev han prøvet baade som storpolitikker og debattør. Der herskede jo stadig en dyb uenighed om forfatningsforslaget i den konservative landstingsgruppe. Medens Axel B. Lange var ordfører for det flertal, der modsatte sig forslaget, var Halfdan Hendriksen selvskrevet til at tage tønnen for mindretallet, som bestod af kun 4 mand. Det er, naar man nu de mange aar efter læser landstingstidende, interessant at se, hvorledes han søgte at bevare en næsten elskværdig ligevægt, skønt han maatte kæmpe paa flere fronter og med modstandere, der ikke alle skjulte deres bitterhed. Dog bevarede han ogsaa nu sit personligt gode forhold til Lange, den, der stod ham haardest imod.

Den konservative mindretalsordfører erklærede aabent, at han altid havde været tokammerssystemets mand; men den foreslaaede rigsdagsordning byggede som den bestaaende paa et tokammer, og rigstinget ville netop blive et stærkt led i forfatningen. Halfdan Hendriksen advarede mod at forveksle reaktionære synspunkter med konservative; det var ikke konservatismens sag at ønske privilegier opretholdt eller at skabe nye. Tværtimod, frigjort for de sidste privilegier ville dansk konservatisme med fuld styrke kunne samle sig om store opgaver. I et parlamentarisk styret land er der, sagde Halfdan Hendriksen, ingen anden naturlig regeringsform end den, at det flertal, der er udgaaet af folket, maa regere og tage det dermed forbundne ansvar; men mindretallet skal have visse rettigheder, navnlig mulighed for at indanke en flertalsafgørelse for folkets domstol ved en folkeafstemning, ligesom ejendomsrettens ukrænkelighed og den personlige frihed maa sikres. Da grundlovsforslaget opfyldte baade hovedkravet (det rene folkestyre) og befæstede de til enhver tid værende mindretals, ja, den enkelte borgers stilling, kunne, hævdede den lille gruppes talsmand, konservative mænd og kvinder trygt stemme for det; de kunne endda gøre det i tillid til, at konservatismen ville faa bedre kaar og større fremtidsmuligheder under den nye forfatning end under den gamle.

Med megen styrke og gang paa gang under disse ugers debatter

hævdede Halfdan Hendriksen, det var en skrøne, at den konservative rigsdagsgruppes flertal (altsaa folketings- og landstingsgruppen set under eet) ved sin tilslutning til grundlovsforslaget gik ministeriet Stauning-Munchs ærinde. Var Venstre gaaet regeringspartiernes ærinde, havde det bundet sig til dem, da det i 1933 udenom de konservative afsluttede Kanslergadeforliget med det radikal-socialdemokratiske ministerium? Det var naturligvis fortsat det konservative partis opgave og hensigt at bekæmpe socialismen og radikalismen. Iøvrigt afviste Halfdan Hendriksen, at hans meningsfæller indenfor Det konservative Folkeparti »gav tilslutning til« et grundlovsforslag, som var udarbejdet af regeringen; det forholdt sig snarest omvendt, eftersom det foreliggende forslag hvilede paa de forhandlinger, der var ført om den ene af de to skitser, de konservative havde fremsat i forfatningskommissionen den 10. februar 1938. Med fuld ret kunne han henvise til, at han selv meget tidligt var gaaet ind for de grundlæggende træk i rigstinget. Det konservative Folkeparti var i denne sag meget snarere førende end ført, og den grundlov, der forhaabentlig blev resultatet, gik da heller ikke paa noget punkt mod konservative tanker eller ideer. Betegnende for baade partiets og Halfdan Hendriksens brede folkelige sigte i forfatningsspørgsmaalet er den glæde, han under landstingsdebatten ytrede over, at der ikke havde været tovtrækkeri om forslaget; det var ikke fremgaaet af et kompromis i sædvanlig forstand, men af en hurtigt vundet enighed paa alle væsentlige punkter mellem de kontraherende partier om, hvad der tjente land og folk bedst. Store vanskeligheder ventede maaske forude, derfor burde grundlovsspørgsmaalet hurtigt løses, saa at hænderne var fri til andre opgaver.

Skønt under landstingsdebatten undertiden ogsaa personlig udfordret opretholdt Halfdan Hendriksen i det længste en forsonlig, forhandlingsvenlig holdning, og just fordi han, som han udtalte, troede, det ville være en lykke, ja, give nationen styrke og tro paa sig selv, om rigsdagen i den tunge tid samledes om grundlovsværket. Han understregede dog, at forhandlinger maatte ske paa det foreliggende forslags grund, og han lod paa given foranledning klart forstaa, at han og hans parti under ingen omstændigheder var villige til helt eller delvis at opgive forholdstalsvalget til fordel for valg i eenmandskredse. Grundlovsforhandlingerne i landstinget var i det hele ret »uldne«, idet

navnlig Henrik Hauch, Venstres ordfører og fremfor andre det bestaaende landstings mand, antydede muligheder, der ikke netop var kalkerede over det af hans parti i folketinget fremsatte forslag om overgang til et rent eetkammer. Momentvis fik, det kan ikke nægtes, polemikken mellem Hauch og Hendriksen karakteren af sammenstød. Det blev nødvendigt for det konservative mindretals ordfører at lade Henrik Hauch høre, at han, Halfdan Hendriksen, i hvert fald ikke først havde været tilhænger af et effektivt tokammersystem, dernæst af et ineffektivt eetkammer, for endelig igen at antyde muligheden af det gamle tokammers opretholdelse. Dog, paa intet tidspunkt udtalte Halfdan Hendriksen sig nedsættende om 1915-grundlovens landsting; hvad der var sket, var jo efter hans opfattelse navnlig dette, at tinget var blevet distanceret af udviklingen. Til en folketingsmand af Retsforbundet, der havde omtalt det planlagte rigsting som »Rigshospitalet«, replicerede han tværs over vandrehallen, at der jo ogsaa var dem, der kaldte landstinget »De gamles By«, men at han ikke selv delte denne opfattelse.

Det træk i Halfdan Hendriksens karakter, der har vundet ham mange venner udenfor hans eget parti, er vel den fordomsfri, liberale holdning, hvormed han møder de politiske knuder. I hans indlæg i grundlovsdebatten 1939 findes et smukt eksempel derpaa, nemlig hans stilling til valgretsaldere. Han paaviste, at den bestaaende aldersgrænse paa 25 aar, som Venstre ønskede opretholdt, i virkeligheden betød, at først de 27-28 aarige kunne stemme. Heroverfor anbefalede han varmt grundlovsforslagets 23 aar (i realiteten ca. 25 aar), idet han fandt, at denne aldersklasse havde ret til at være medbestemmende om fremtiden i det land, hvor den skulle leve livet og lægge sit arbejde. Blev denne ungdom udelukket fra valgret, betød det, at man overlod de dele af befolkningen, der maaske havde det meste af livet bag sig, at udstikke fremtidslinjerne. Han saa desuden ikke nogen væsentlig forskel mellem de 23-aarige og de 25-aariges sociale stilling. Her genkendes den udogmatisk, ræsonable Halfdan Hendriksen.

Ved grundlovsforslagets oversendelse fra folketinget til landstinget havde dets forsvarer i den konservative landstingsgruppe, halvt forslagets ophavsmand, meget beklaget, at de principielle uoverensstemmelser hidtil havde været saa dybe, at de ikke kunne overvindes. Halfdan Hendriksen fik sæde ikke blot i det udvalg, som landstinget

nedsatte om forfatningen, men ogsaa i et særligt underudvalg, den inderste og sidste smedje. Han gik altsaa vejen helt tilende. Som vi ved, lykkedes det ikke at naa til enighed. Grundlovsforslaget blev sluttelig vedtaget af landstinget, men kun med 43 stemmer mod 32. I flertallet deltog foruden Halfdan Hendriksen Korsgaard, Krarup og Unmach, medens C. J. F. Sven undlod at stemme. Anført af Lange stemte 10 konservative sammen med Venstre imod forslaget.

Efter at det i forfatningen foreskrevne bekræftelsesvalg var udskrevet, og grundlovsforslaget behørigt vedtaget af den nye rigsdag, skulle det undergives folkeafstemning den 23. maj. En ny grundlov kunne jo kun stadfæstes af kongen, hvis mindst 45 % af alle stemmeberettigede vælgere stemte for forslaget. Venstre, hvis forslag var blevet forkastet, havde som bekendt opfordret til ikke at deltage i afstemningen. Alle vidste, at resultatet af folkeafstemningen var usikkert, fordi kravet om tilslutning fra i realiteten halvdelen af vælgerne altid er vanskeligt at opfylde, men i særdeleshed naar et af de store partier forholder sig passivt. I denne spændte situation offentliggjordes umiddelbart før afstemningen et opraab, hvori en lang række ansete personligheder opfordrede til at stemme for grundlovsforslaget. Denne henvendelse til vælgerne viser, at tanken om et rigsting som det foreslaaede havde vundet bifald ogsaa hos mange, der ikke deltog i den politiske kamp. Blandt underskriverne var:

Professorerne Vilh. Andersen, Harald Bohr, N. E. Nørlund, P. O. Pedersen og Kr. Sindballe, bankdirektørerne Poul Andersen og E. Kauffmann, generalkonsulerne Wald. Jacobsen og H. O. Lange, højesteretssagfører C. B. Henriques, forfatteren Thork. Gravlund, general Ebbe Gørtz, ingeniørerne Per Kampmann, Axel Monberg og C. A. Møller, borgmester Ernst Kaper, gaardejer Peter Grau, overretssagfører Axel Bang, hofjægermester Jakob Estrup, rektorerne H. P. Hansen og Chr. Nielsen, fhv. overformynder M. P. Friis, forpagter Aug. Bech, grosserer P. M. Daell, lensgreve Fr. Ahlefeldt-Laurvig, dr. phil. Vilh. la Cour, direktørerne Henry P. Lading, C. R. Michelsen og F. Løppenthien.

Vi ved, at kun 44,46 % af samtlige stemmeberettigede stemte ja til grundlovsforslaget, og det var 12.000 for lidt. Den ny forfatning var faldet. Berlingske Tidende skrev, at hovedaarsagen nok mindre var kritik mod forslaget end mangel paa interesse for forfatningsspørgs-

maalet som saadant. Ja, det er utvivlsomt rigtigt; heller ikke hos Socialdemokratiet var aktiviteten stor, navnlig ikke i Jylland. Men der forelaa altsaa ogsaa biaarsager. I København, hvor Halfdan Hendriksen siden 1930 havde været formand for den konservative vælgerforening, havde man fulgt ham i meget stort omfang; ogsaa i de største provinsbyer stemte de konservative vælgere for grundlovsforslaget. I »de rige kvarterer« udenom det egentlige København var de derimod blevet hjemme i saa stort et tal, at en kritisk holdning til den foreslaaede forfatning maa have medvirket dertil, allerede paa Frederiksberg, men ganske særlig i Gentofte. — Halfdan Hendriksens personlige position var dog usvækket. Den 31. maj valgte den konservative landstingsgruppe ham til formand med 7 stemmer mod 6 paa den hidtidige formand, Axel B. Lange.

Faa maaneder efter havariet udbrød den anden verdenskrig, i april 1940 blev Danmark besat af tyske tropper, og der indtraadte efterhaanden en fuldstændig forstyrrelse af den danske statsorden. Sluttelig blev ogsaa paragraffer i den bestaaende grundlov uden magt.

Da forfatningsspørgsmaalet paany rejstes efter Danmarks befrielse i maj 1945, for alvor først da ministeriet Erik Eriksen—Ole Bjørn Kraft tiltraadte i 1950, var stillingen i flere henseender en anden end i 1939. Det maatte nu synes noget nær en nødvendighed at ændre grundloven, fordi verdenskrigen, besættelsen og den videre udvikling, herunder oprettelsen af Forenede Nationer, stærkt havde paavirket Danmarks hele stilling, indenrigs som udenrigs. Situationen var forskellig fra den i 1939 foreliggende ogsaa derved, at medens dengang Venstre stod enigt, i hvert fald udadtil, saa var der nu betydelige brydninger i partiet. Statsminister Erik Eriksen havde i sin tid deltaget i udarbejdelsen af Venstres forslag om overgang til et eetkammersystem, han følte sig fortsat forpligtet af dette forslag, men iveren for det var betydeligt kølet hos de dele af partiet, for hvem det i 1939 nærmest havde været en risikofri skueret. Det gamle tokammersystem havde baade aabenlyse og lønlige tilhængere i Venstre, navnlig i landstingsgruppen. Maaske ville de nu have taget tiltakke med det i 1939 vragede rigsting. Erik Eriksen ansaa imidlertid dette for definitivt underkendt af vælgerne. Han bød paa det rene eetkammer, og af denne og andre grunde opstod der indenfor partiet betydelige spæn-

dinge, som det efterhaanden lykkedes ham at overvinde; dog forblev 9 venstremænd, blandt dem H. Hauch, Villemoes og Hans Pinstrup, modstandere af det omsider fremsatte grundlovsforslag.

Statsministerens fastholdte forslag om et rent eetkammer skabte vanskeligheder ogsaa for Det konservative Folkeparti. I det program, partiet skrev sig i august 1945, hed det, at folkerepræsentationen vælges af eet vælgerkorps paa een valgdag — en arvet sætning — samt at folketinget ved sin side skulle have et raadgivende ting, som foruden politisk skølede kræfter rummede repræsentanter for erhvervene, organisationerne og det kulturelle liv. Afstanden fra 1939-forslagets rigsting til denne formulering var ikke uoverkommelig. Men et rent eetkammer!

Hvorledes var den almindelige politiske baggrund? Efter at statsminister Knud Kristensen ved at placere sig til højre for den konservative politik ved folketingsvalget i 1947 havde tilføjet folkepartiet et frygteligt tab paa 114.000 stemmer, saa at partiet nu med kun 17 mand i tinget stod svagere end nogensinde før under forfatningen af 1915, havde konservatismen tilbageerobret 10 mandater i 1950. Kort tid efter valget dannedes regeringen Eriksen—Kraft, der talte seks konservative ministre. Dette var en vending ved Erik Eriksens førelse! Efter et halvt aarhundredes forløb (bortset fra tiden 1940—45) deltog konservative mænd paany i landets regering. Men først og sidst: Der var omsider skabt et alternativ til den evindelige socialdemokratiske regeringsmulighed, en yderst vægtig vinding. Blot en vinding, hvortil der maatte tages hensyn. Medens Det konservative Folkepartis oprindelige og dybe bekymring, da grundlovssagen atter kom paa dagsordenen, var den, at Venstre som i 1947 skulle lægge sig tilhøjre for partiet, havde den fælles statsminister nu afstukket en linje, der laa betydeligt tilvenstre for det konservative centrum. Imidlertid, kunne partiet lade ikke blot grundlovsforhandlingerne, men ogsaa fællesregeringen og de fremtidsmuligheder, den rummede for den borgerlige politik, sprænge paa spørgsmaalet om eetkammer, altsaa selv om revisionsbestræbelsen ville føre videre, end adskillige konservative vælgere billigede? Vel, det er nødvendigt at seje! De ledende konservative, de fleste ministre, besluttede, da en forfatningsrevision jo var uomgængelig, at som de var *kommet* sammen med Venstre, ville de *gaa* sammen med Venstre, og var der en omkostning forbundet

dermed, maatte den betales med roligt sind. Paa den lange linje ville en saadan politik dog være i konservatismens velforstaaede interesse. — Hvad særlig angaar Halfdan Hendriksen, var han nu som før tilhænger af en dobbelt behandling af lovforslagene, men dels havde han altid — man tør vistnok sige frem for nogen — været partiets mand, utilbøjelig til at indtage særstandpunkter, dels bifaldt han sluttelig den politisk-taktiske betragtning, som blev anlagt paa situationen. Endelig mente han, at i de aar, der var forløbet siden 1939, var øksen lagt endnu nærmere det gamle landstings rod. Alt i alt, han bøjede sig for partiet og for statsministerens vilje.

Under 1939-forslagets behandling i landstinget havde Halfdan Hendriksen jo understreget, at forslaget ikke var fremgaaet af et kompromis i ordets sædvanlige, lidt triste betydning. Under grundlovsdrøftelserne i tiden 1950—53 var det afgjort nødvendigt at søge frem mod et kompromis, eftersom erfaringen sørgeligt viste, at en ny grundlov krævede tilslutning fra i hvert fald de fire gamle partier. Desuden var Socialdemokratiet ikke let at have med at gøre, da dets folk jo sad tæt og lunt i det gamle landsting og kunne kræve gode tilbud, hvis de skulle rokke sig.

Efter ministeriet Eriksen—Krafts tiltræden i oktober 1950 sad følgende konservative i den i 1946 paany nedsatte forfatningskommission: Ole Bjørn Kraft, Aksel Møller, V. Fibiger, Jørgen Jørgensen (Ullerup), O. H. Malchau og Karl Olsen. I december 1952 indtraadte Halfdan Hendriksen i kommissionen i stedet for Malchau. Ved det nye grundlovsforslags tilblivelse var hans rolle en anden end i tiden forud for 1939. Dengang var det frem for alt rigsdagsordningen, der optog ham, han gav jo det første udkast til strukturen — nu var rammen givet, hvad det gjaldt var forfatningens øvrige indhold.

Halfdan Hendriksen kom da med i det sidste haarde opløb om dette indhold og kunne øve sin indflydelse paa de springende punkter. Ogsaa de andre partiers mænd vidste jo, med den kommende folkeafstemning *in mente*, at han meget gerne skulle kunne gaa aktivt ind for forslaget. Havde det i 1939 kunnet siges, at de tre daværende grundlovspartier ikke stemte hælene mod gulvet og trak tov over en kridtstreg, var stillingen nu, da fem partier (ogsaa Retsforbundet) var med i spillet, og da det uvante, i manges øjne dristige eetkammer tilmed var det givne, en helt anden. I lang tid laa det overordentligt

haardt, navnlig med hensyn til ekspropriationsbestemmelserne, domsmagtens kompetence overfor den lovgivende magt, men dog ganske særlig hvad angaar den procentdel af vælgerne, der ved en folkeafstemning skulle kunne forkaste et vedtaget lovforslag, saafremt modstanderne var i flertal. Enighed opnaaedes først ved udgangen af januar 1953.

Halfdan Hendriksens hele holdning til grundlovsforslaget fremgaar af forhandlingerne i landstinget, hvor han nu, i modsætning til i 1939, var sin gruppes ordfører. Han understregede i sin første tale den 5. marts, at forslaget mindre var regeringens end de fem demokratiske partiers, der havde næret et levende ønske om at naa frem til den overenskomst, der desværre ikke kunne opnaas for 14 aar siden. Prisen for forliget var blevet resignation hos alle, ogsaa hos Det konservative Folkeparti. Han ville ikke skjule, at baade han selv og partiets store flertal frem for et eetkammer ville have foretrukket et rigsting som det i 1939 foreslaaede; den dobbelte behandling var af værdi, selv om tingene var af samme politiske farve. Under eetkammersystemet maatte adgangen til folkeafstemning faa meget stor betydning, fordi denne mulighed i nogen maade kunne træde i det andet kammeres sted, nemlig derved, at den ville stemme en af et flertal udgaaet regering til eftertanke og tilskynde den til at imødekomme oppositionen. Derfor havde, sagde Halfdan Hendriksen, hans parti lagt afgørende vægt paa, at den procent af samtlige vælgere, der skulle kunne nedstemme et lovforslag, ikke blev sat højere end til 30. Med glæde hilste han paany det indirekte valg og den urimelige 35-aars-valgretsalders bortfald. Det konservative Folkeparti tillagde bestemmelsen om, at en ekspropriationsakts lovlighed og den fastsatte erstatnings størrelse altid skulle kunne indbringes for domstolene, megen betydning. Fremdeles ville den nye grundlov betrygge folkestyret og befæste de gamle nordiske frihedsrettigheder. Det konservative Folkeparti kunne, udtalte Halfdan Hendriksen, have ønsket kraftigere beskyttelsesforanstaltninger mod en ensidig lovgivning end de gennemførte; men efter nøje overvejelse: Selvom grundlovsforslaget ikke paa alle punkter var i overensstemmelse med konservative ønsker, imødekom det dog paa mange partiets anskuelser; forslaget var som helhed bedre end den gældende forfatning og burde derfor vedtages; paa intet omraade for-

ringede det borgernes rettigheder overfor staten, styrkede dem tværtimod i flere forhold.

Halfdan Hendriksens indlæg under grundlovsforslagets behandling i landstinget hørtes med særlig opmærksomhed, for her talte jo Det konservative Folkepartis landsformand siden 1948, og denne gang var det konservatismen, der repræsenterede risikoen, ikke som sidst Venstre, hvis vælgere mandstærkt ville følge statsminister Erik Eriksen. Halfdan Hendriksen, hvis personlige anseelse var yderligt øget ved hans virksomhed som handelsminister under besættelsen, havde altsaa med styrke stillet sig bag forslaget til den nye forfatning. — Under hans første tale omtalte han ogsaa paragrafferne 75 og 84. Her genkendte tilhørerne den vel konservative, men tillige fordomsfrie, moderne, i bund og grund paalidelige demokrat. Om den førstnævnte paragraf havde der staaet nogen blæst. Det hed heri: »Til fremme af almenvellet bør det tilstræbes, at enhver arbejdsduelig borger har mulighed for arbejde paa vilkaar, der betrygger hans tilværelse«. Dette betød, at almenvellet ikke blot skulle kunne paaberaabes, naar det gjaldt at sikre den rige mand hans ejendom (ingen ekspropriation kan ske »uden hvor almenvellet kræver det«), men ogsaa var et hensyn i forbindelse med den fattige mands eneste ejendom, hans arbejdskraft. Nogle havde i § 75 villet se et paabud om eventuelt at føre en reguleret økonomisk politik for derved at opnaa »fuld beskæftigelse«, uanset om denne beskæftigelse blev tilvejebragt paa usunde vilkaar. Halfdan Hendriksen tog klart afstand fra en saadan opfattelse. Almenvellet betød samfundsinteressen, sagde han, og alle ansvarsbevidste maatte erkende, det var en selvfølge, at samfundet stræbte efter at skabe arbejdsmulighed for enhver arbejdsduelig borger, saa at han ikke faldt det offentlige til byrde. Han fandt paragraffen overensstemmende med Forenede Nationers erklæring om menneskerettighederne og iøvrigt dens indhold saa selvindlysende i vor tids Danmark, at det næsten var overflødigt at grundlovsfæste sligt. — § 84 gentog det forbud mod oprettelse af len, stamhuse og fideikommissgodser, som var indført i den danske grundlov allerede 1849. Nu tilføjedes »eller andet familiefideikommis«. Baggrunden var den, at det stadig havde været muligt at oprette et pengefideikommis for familien, d. v. s. baandlægge en kapital, for hvilken der gjaldt en særlig arvefølge, ofte med fuldstændig udelukkelse af kvindelige arvinger. Herimod vendte Halfdan

Hendriksen sig forarget. Ikke blot anbefalede han stærkt tilføjelsen til § 84, han henstillede ogsaa indtrængende til statsministeren og justitsministeren at tage skridt til at faa ophævet de bestaaende pengefideikommiss, knyttet til ca. 70 slægter, som ganske stridende mod tidsaanden. Halfdan Hendriksens egen vej gennem livet havde ikke været støttet af nogen fideikommiss, og han havde klaret sig endda; andre maatte gøre det samme.

Vi nærmer os nu vejs ende. Det kan da være betimeligt at fastslaa, at Halfdan Hendriksen ikke, som nogle har troet, var landstingets fjende nr. 1. Han erkendte paa ethvert tidspunkt af de 16—17 aars grundlovsdrøftelser, at der gennem et aarhundrede i tinget sad en række højt ansete og meget betydende politikere, som øvede en stor indsats i lovgivningen. Han havde ogsaa klart blik for værdien af, at landstingets forhandlinger mere førtes paa et sagligt niveau end paa et politisk. Tingets medlemmer var ikke rigsdagsmænd af 2. klasse, udtalte han, men den hele udvikling, der nu ikke kunne vendes, havde unægtelig medført, at tinget var kommet til at staa i anden række. Landstinget af 1915 svarede ikke længere til behovet. Aarsagen til dets svækkelse var mere skæbne end skyld. Tidens hjul! Dog mente han altid, at tinget bar en vis selvskyld. For landstinget som historisk institution havde Halfdan Hendriksen respekt; det er i lyset heraf, man maa se hans udtalelser fra tingets talerstol i marts 1953: »Landstinget gaar ned og er rede til at gaa ned, men det gaar ned med flaget vajende!«

Ja, sluttelig, i anden omgang om grundloven, gik landstinget af 1915 ned, som Halfdan Hendriksen længe selv havde villet det. Ved den sidste afstemning i tinget om grundlovsforslaget vedtog det sin egen nedlæggelse med 58 stemmer mod 7, hvoriblandt ingen konservative, medens 2 ikke stemte. Striden om den nye folkerepræsentations navn var kun en efterbyrd. Her var det Halfdan Hendriksens haardt forfægtede standpunkt, at da *rigsdagen* havde været fællesnavnet for folketing og landsting, burde den nye lovgivende forsamling, som jo skulle afløse og opsuge i sig baade folketinget og landstinget, bære det hidtidige fællesnavn eller kaldes rigstinget, i hvert fald ikke benævnes folketinget. I dette stykke fik han som bekendt ikke sin vilje.

Vi ved, at ved folkeafstemningen den 28. maj blev grundlovsforslaget vedtaget, idet 45,76 % af det samlede vælgertal stemte ja. Da de fem partier, der stod bag den nye forfatning, repræsenterede ca. 74 % af vælgerne, var tilslutningen mindre end ventet, ogsaa under hensyntagen til den tilbageholdenhed vælgerne sædvanligvis viser ved saadanne afstemninger. Mange huede ikke overgangen til eetkammer-systemet, og selv om ved en folkeafstemning sedlerne jo ikke er partimærkede, er det rimeligt at tro, at blandt disse mange var igen særdeles mange konservative. At grundlovsmodstanderne forstod at skelne mellem denne sag paa den ene side, parti og person paa den anden, derpaa er netop Halfdan Hendriksens valgskæbne i 1953 et bevis. Vel ogsaa med henblik paa muligheden for landstingets fald blev han opfordret til at stille sig i Hellerupkredsen ved folketingsvalget (bekræftelsesvalget) den 21. april. For ikke at være katten i sækken redegjorde han inden afgørelsen udførligt for sit grundlovssyn, der vel forresten allerede var de fleste af vælgerforeningens medlemmer fuldt bekendt. Halfdan Hendriksens opfattelse af forfatningsspørgsmaalet fremkaldte just ikke genklang hos repræsentanterne for konservatismen i »Københavns amtskreds. 6. kreds (Hellerup). 1.-Del af Gentofte kommune«, som den officielle betegnelse for Hellerupkredsen er. Men det trak ikke fra, naar det gjaldt manden. I kredsen med dens knapt 30.000 vælgere faldt der den 21. april ca. 14.000 konservative stemmer, og med tillæg af de personlige fra andre kredse i amtet naaede grundlovsforslagets fornemste talsmand ialt 18.960 stemmer. Ved afstemningen om selve grundloven den 28. maj saa det en hel del anderledes ud. Da stemte i Hellerup ialt kun ca. 10.000 for forfatningsforslaget, 6.866 endog imod, og jastemmerne i procent af vælgertallet var i denne kreds den laveste i Københavns amt, nemlig helt nede paa 33,5. Da der den 22. september atter var folketingsvalg, nemlig til den nye lovgivende forsamling, samlede Halfdan Hendriksen ialt 20.222 stemmer. Har han ikke kunnet finde anden trøst i dette forløb, maa den voldsomme variation dog have været ham en bekræftelse paa rigtigheden af, at den grundlov, han havde anbefalet, muliggjorde folkeafstemning i langt videre omfang end før, altsaa gav adgang til at henskyde særlige spørgsmaal til særskilt afgørelse, saaledes at demokratiet ikke blev forfalsket.

Da denne bog handler om Halfdan Hendriksen, har vi snævert for-

fulgt just hans spor i forfatningssagen. Der er paa forhaand givet afkald paa en nærmere skildring af andre konservative politikkeres gerning i denne sammenhæng. I forhold til alle disse beholder Halfdan Hendriksen dog en særstilling. Paa grund af sin dybe fundering i det konservative borgerskab stod han paa det archimediske punkt baade i 1939 og 1953, det, hvorfra tingene kan bevæges. Han repræsenterede i højere grad end nogen anden den borgerlige garanti og var derfor den, der kunne faa størst følgeskab, i 1939 næsten til 45 %-grænsen, i 1953 ud over den. To ting kan med sikkerhed siges: Der havde efter Christmas Møllers Aarhustale ikke været nogen vej frem paa rigsdagen for det første grundlovsforslag, i hvilket Halfdan Hendriksens egen andel ellers var saa stor, om det ikke var kommet til en forstaaelse mellem partiformanden og ham, og ogsaa det andet grundlovsforslag ville være faldet ved folkeafstemningen, om ikke Halfdan Hendriksen havde staaet bag det. Det er som forfatningspolitikker, denne konservative demokrat til sin tid vil indtage sin anselige plads i landets parlamentariske historie.

Svend Thorsen.

FOLKETINGSMANDEN OG HANS KREDS

af borgmester, direktør *A. L. Østerberg*.

Direktør Halfdan Hendriksen har som bekendt repræsenteret københavnske kredse i Folketinget og i Landstinget i en meget lang år-række. Til folketingsvalget i april 1953 tog han imidlertid mod vor opfordring til at lade sig opstille i Hellerup kredsen og genopstille ved det valg, der skulde afholdes samme efterår, men kun for den pågældende valgperiode.

Ved denne beslutning gjorde han vor vælgerforening og vort parti en stor tjeneste, som der i dag er al mulig grund til at takke ham for.

Hellerup kredsen regnes som bekendt for en sikker konservativ kreds, men i 1953 kan det ikke nægtes, at vi så frem til de kommende valg med nogen bekymring. Ingen herude kunde være i tvivl om, at grundlovsforliget — trods de forbedringer, som Halfdan Hendriksen havde været med til at gennemføre — havde mange og bitre modstandere netop i Hellerup kredsen. De 33,4 % ja-stemmer, som kredsen præsterede ved folkeafstemningen, viste hvor slemt det stod til.

At finde en ny kandidat, som kunde føre de konservative faner til sejr i kredsen trods utilfredsheden med forliget, var selvfølgelig ingen let sag, og navnlig var det klart, at det ikke vilde være uden politisk risiko at opstille en erhvervsmand »udefra«, uden større politisk erfaring. Og dette gjaldt, hvad enten den pågældende sluttede op om grundlovsforliget eller meldte sig som dets modstander.

Så viste det sig helt overraskende muligt at overtale Halfdan Hendriksen til at tage mod kandidaturet i Hellerup kredsen og forlade Landstinget i dets sidste korte valgperiode. Vi fik på een gang en fremragende erhvervsmand med stærk tilknytning til industri og handel og en erfaren politiker — selve vort partis formand og »grand old man«.

Det er en selvfølge, at Halfdan Hendriksens kandidatur blev modtaget med største begejstring i vælgerforeningens hovedbestyrelse. Nu havde vi et samlingsmærke, nu genvandt vi troen på, at vi kunde tage kampen op med splittelsesfolkene og samle konservativt tænkende borgere om vort parti.

Halfdan Hendriksen passede i udpræget grad til Hellerup kredsens. Hans mangeårige virke for den konservative sag, hans dygtige arbejde som handelsminister og den popularitet, han vandt under krigen, og aldrig satte til, måtte nødvendigvis skabe tillid og respekt om hans navn. Og den del af borgerskabet, som instinktmæssigt er konservativt uden alt for stærk indtrængen i de politiske problemer, kunde ikke undgå at lade sig påvirke af den smukke position, hvortil Halfdan Hendriksen havde arbejdet sig frem i sit borgerlige erhverv. Her var en politiker, som havde ført bevis for, at han kunde andet end politik.

På talerstolen og under valgkampen vandt han alles hjerter. Uforstyrrelig rolig, jævn og bramfri, ligemand med unge og gamle, fattige og rige, således kender vælgerne ham, og således holder de af ham. Hans tale er klar, ligetil og let forståelig — til tider skarp, men altid saglig — og hvad han har sagt, det står fast, selv om politiske modstandere forsøger at plumre vandene.

Med Halfdan Hendriksen som kandidat i Hellerup kredsens blev valgresultatet i april 1953 da også over al forventning, 13.952 stemmer = 57,31 % af de afgivne stemmer tilfaldt Det konservative Folkeparti. Og for Halfdan Hendriksen blev valget en meget stor personlig sejr. Han fik fra den øvrige del af amtet 7237 personlige stemmer og måtte selv kun fra Hellerup kredsens aflevere 2229 stemmer til andre folketingskredse. Med 18.960 stemmer var han den konservative folketingsmand, som fik det største antal stemmer.

Ved valget i september blev stemmetallet i Hellerup forøget noget, og Hendriksen var stadig rekordscorer med 20.222 stemmer.

Disse stemmetal taler deres tydelige sprog om Halfdan Hendriksens anseelse.

Direktør Halfdan Hendriksens virke i Hellerup kredsens bliver altså desværre af kort varighed. Han havde vel i 1955 erklæret i nødsfald at ville stille sig til rådighed, men i foråret 1956 meddelte han, at kredsens nu måtte holde hans afløser parat ved periodens udløb. Såvel

hovedbestyrelsen som generalforsamlingen gav udtryk for beklagelse over hans beslutning, men samtidig for forståelse og respekt for hans standpunkt.

Nu ved Halfdan Hendriksens 75 års fødselsdag afhænger det da af regeringen, hvornår han skal forlade Hellerup kredsen. Vi kan vel næsten ikke være bekendt at sige, at det forhåbentlig ikke sker før næste efterår.

Men når Halfdan Hendriksen går, vil han forlade en kreds, som har været stolt af at have ham som folketingsmand, og en vælgerforening, som er ham meget taknemlig, fordi han trådte til, da der var alvorligt brug for ham, og for det arbejde, han har udført.

Må vi da herude fra Den konservative Vælgerforening for Gentofte Kommune med vor hjerteligste lykønskning til 75 års dagen og til alt, hvad Halfdan Hendriksen har nået at udføre til gavn for vort land og vort parti, bringe vor folketingsmand en hjertelig og dybtfølt tak for hans virke i Hellerup kredsen i en situation, da meget stod på spil. Vi vil miste meget ved hans tilbagetræden, og vi vil også miste stemmer.

A. L. Østerberg.

HJERTELOG TIL LYKKE

- Aabenraakredsens kons. vælgerf.*, Aabenraa.
- Aagaard, Otto*, Direktør, Østbanegade 3 - Ø.
- Aagaard, Otto*, Fru, Østbanegade 3 - Ø.
- Albæk, E.*, Viceskoleinspektør, Hadsund.
- Alkestrup, E.*, Kontorchef, Horsørødvej 7 - Ø.
- Amby, Kristen*, Folketingsmand, H. Trollesgade 25 - K.
- Andersen, A.*, Desinfektør, Dybbølsg. 55 - V
- Andersen, C.*, Direktør, Østbanegade 21 - Ø.
- Andersen, Carl*, Direktionssekr., Kbhvn.
- Andersen, C. M.*, Forstander, Aarhus.
- Andersen, Eihler*, Fabrikant, Kolding.
- Andersen, Hartvig*, Bestyrer, Bøvling.
- Andersen, Holger*, fhv. Gaardejer, Bagsværd.
- Andersen, H. C.*, Ekspeditionss., Frederiksberg Allé 88 - V.
- Andersen, J. Oskar*, Professor, dr. theol., Ratsacksvej 5 - V.
- Andersen, Kaj*, Grosserer, Marskensg. 2 - S.
- Andersen, Karen*, Viceskoleinspekt., Frederiksberg Allé 18 - V.
- Andersen, Niels*, HRSagf., Ny Vesterg. 13 - K.
- Andersen, O. Gottlob*, Købmand, M.F.K., V. Lindevangen 32 - F.
- Andersen, Preben*, Kriminalbetjent, Oldfuxvej 9 - NV.
- Andersen, S. A.*, Afdelingsleder, Hareg. 12 - K.
- Andersen, Tage G.*, Hovedbog., København.
- Andersen, Viggo*, Kontorist, Matthæusgade 25 - V.
- Andersen, Valborg Ingemann*, fhv. Musiklærerinde, Chr. d. II's Allé 14 - S.
- Asboe, Axel*, Manufakturist, Allégade 15 A - F.
- Askjær, Anna*, Gaardejer, Give.
- Astrup, E. H.*, Overdyrlæge, Præstø.
- Axelsen, Hans*, Bogtrykker, Hedensted.
- Baagø-Hansen, Hans*, Toldforvalter, M.F., Vejle.
- Baastrup, Olaf*, Direktør, Nørresundby.
- Bache, Einar*, Civiling., Charlottenlund.
- Backhausen, Vilh.*, Bogtrykker, Kbhvn.
- Baden, Arne*, Kontorchef, Dalgas Boulevard 1 - F.
- Baden, Viggo L.*, Sekretær, Trægaarden 2 - S.
- Bahnson, Inger*, Overassistent, Kong Georgsv. 50 - F.
- Bak-Jensen, J.*, Arkitekt, M. B., Østerbrogade 6 - Ø.
- Bakke, P. A.*, Redaktør, Nakskov.
- Balsner, Gustav*, Landsretssagfører, Skive.
- Bardenfleth, G.*, Kabinetssekr., Kammerherre, Amaliegade 40 - K.
- Barfoed, Anna*, Overassistent, M.F.K., Grøndalsvej 10 - F.
- Barnewitz, Emanuel*, Cyklehandler, Nørre Allé 9 - Ø.
- Bartholdy, Johs.*, Konditor, Sortedam Doss. 101 - Ø.
- Bech, J. Ammentorp*, Disponent, Brh.
- Bech, M.*, Forpagter, Kettegaards Allé - Valby.
- Becker, K. J.*, Forvalter, Skotlands Pl. 9 - S.
- Beermann, Ada*, Frøken, Vordingborgg. 5 - Ø.
- Beermann, Kaj John*, Afdelingschef, Forchammersvej 3 - V.
- Behrend, Else*, Direktrice, Ryesgade 58 - Ø.
- Bengtsen, Ludvig*, Forvalter, København.
- Bernhard, Axel*, Politiaassistent, Aadalsvej 29 - F.
- Bernstorff, Carl-Johan*, Godsejer, Jullerup.
- Berring, C. J.*, Dir., Toldbodgade 51 - K.
- Betzær, Mathia*, Bogholderske, H. Schneeklothsvej 3 - F.
- Bidstrup, Ellen V.*, Frøken, Amager Fælledvej 20 - S.
- Biering-Petersen, K.*, Instrumentmager, Dahlerupsgade 1 - V.
- Biopetersen*, Skatteopkræver, Christianshavns Torv 2, København.
- Birk, J. A.*, Direktør, Grøndalsvej 65 - F.
- Birkmose, S. Ogelvig*, Dyrslæge, Aabenraa.
- Bisgaard, P.*, Repræsentant, Frederikssundsvej 58 - NV.
- Bjerregaard, A. J.*, adm. Direktør, Bladkompagniet, Østerbrogade 7 C - Ø.
- Bjerrum, N.*, Professor, Dr. phil., Kbhvn.
- Bjørnløw, Gunnar*, Fabrikant, Hellerup.
- Blankensteiner, A.*, Fru, Halmtorvet 2 - V.
- Blasius, Oluf*, Fuldmægtig u. Mag., Ndr. Frøhavngade 77 - Ø.
- Blicher, Kai*, Direktør, Aarhus.
- Blædel, Finn H.*, Fuldmægtig, Godthaabsvej 39 - F.

- Boeck-Hansen, E.*, Direktør, Civilingeniør, Nyvej 8 A - F.
- Bohr, Niels*, Professor, Dr. phil. et techn., København.
- Bording, Kr.*, fhv. Landbrugsmin., Kastrup.
- Bork, A.*, fhv. Direktør, Danas Plads 10 - V.
- Borum, O. A.*, Professor, dr. juris., Hellerup.
- Bouet, O.*, fhv. Landstingsmand, Valby.
- Brank, Kai*, Kontorchef, M.B., Valby.
- Brock, Jørgen*, cand. jur. et polit., Kbhvn.
- Brorsen, Søren*, fhv. Minister, Ved Klosteret 10 - Ø.
- Brosted, Ellen*, Fru, Hellerup.
- Bruhn, P.*, Overbetjent, Børkop.
- Brun, Eske*, Departementschef, Holte.
- Brundbjerg, Else*, Overassistent, Fru, Hell.
- Bruun-Nielsen, Fr.*, Lærer, Virum.
- Bruun Troels*, Kontorchef, København.
- Brøndum, Sophy*, fhv. Borgerrepræsentant, Sortedam Dosseringen 59 - Ø.
- Budtz, Hanne*, Landsretssagfører, M. F., Kammasvej 3 - V.
- Burø, Arndt G.*, Indkøbschef, København.
- Busck-Nielsen, G.*, fhv. Departementschef, Bøhr, A., Blomsterhdl., SV.
- Bækgaard, Chr.*, Dommerfuldmægtig, Varde.
- Bøgholm, K.*, Redaktør, M. F., Espergærde.
- Bølling, Hans*, Redaktør, Kbhvn. V.
- Bøttcher, H. Hilmar*, Kontorchef, Frederikssundsvej 31 - NV.
- Carlsen, Gerhard*, Civilingeniør, Falkoner Allé 114 B - F.
- Caspersen, C.*, Redaktør, Kerteminde.
- Christensen, Chr.*, Bagerm., Frederikshavn.
- Christensen, Chr. R.*, Gaardejer, Badstrup pr. Uggerslev.
- Christensen, Johs. Trier*, Repræsentant, Gentofte.
- Christensen, Julie Føns*, Direktør, Gentofte.
- Christensen, Knud*, Assurandør, Rørholmegade 14 - K.
- Christensen, Laurits*, Grosserer, Aaboulevarden 32 - N.
- Christensen, Mailand*, Direktør, Ringsted.
- Christensen, Oda*, Fru, M.B., Borgm. Jensens Allé 3 - Ø.
- Christensen, O. P.*, Prokurist, Godthaabsvej 137 - F.
- Christensen, Storm*, Maskinmester, Struer.
- Christensen, Sv.*, Kredsdyrlæge, Hjørring.
- Christiansen, Anna*, Møbelsælger, Greisvej 29 - S.
- Christiansen, Ea Moran*, Sekretær, Ved Stadsgraven 7 - S.
- Christiansen, Hakon*, Direktør, Det Østasiatiske Kompagni.
- Christiansen, Henning*, Gaardejer, Brøndbyvester.
- Christiansen, K.*, Købmand, Nøbbet pr. Svinsbjerg.
- Christjansen, Disa*, Overlærer, Glæneg. 26 - Ø.
- Christoffersen, N. R.*, Overlæge, dr. med. Rathsacksvej 25 - V.
- Clausen, Axel E.*, Overassistent, Fridtjof Nansens Plads 6 - Ø.
- Clausen, Erik*, Forvalter, Lolland.
- Clausen, L.*, Sogneraadsformand, M. F., Olufskjær pr. Haderslev.
- Clausen, M. Stender*, Husmoder, Sdr. Boulevard 94 - V.
- Clemmesen, Carl*, Overlæge, dr. med., M.B., Bispebjerg Hospital.
- Clemmensen, Bodil*, Frue, Kbhvn.
- Clemmensen, E. Haunstrup*, Direktionssekr., København.
- Cleve, Signe*, Protokolsekretær, Hellerup.
- Cock-Clausen, Alf*, Arkitekt, m.a.a., Valby.
- Cock-Clausen, Per*, Landinspektør, Valby.
- la Cour, V.*, Overportier, Kastrup.
- Dahlerup, Birger*, Materielm., Hareg. 2 - K.
- Dahlerup, J. L.*, Kontorchef, København.
- Dahlerup-Petersen, Johanne*, fhv. Landstings- og Folketingsmedlem, Gustav Johannsensvej 28 - F.
- Damgaard, Camilla*, Fru, Haderslev.
- Dane, Leo*, Fabrikant, Odense.
- Danske Kølehus A/S., Det*, »Cold Stores«, Islands Brygge 50 - S.
- David, C. L.* Højesteretssagfører, Kbhvn.
- Davidson, Orla*, Direktør, Østbanegade 9 - Ø.
- Deckmann, Helmer*, Bankfuldmægtig, Kongedybs Allé 19 - S.
- Degmeier, Erik*, Dispon., Stockflethsv. 22 - F.
- Dessau, Einar*, Direktør, Hellerup.
- Dinesen, B.*, Departementschef, Charlottenl.
- Dinesen, E. Neergaard*, Direktør, Hellerup.

- Dreyer, Peter*, Direktør, Skindergade 47 - K.
Dyberg, Th., Fuldmægtig, Vanløse.
Dyggve, Ejnar, Ark., Dr. phil., Kbhvn.
Ebbesø, A. P., Købmand, Farsø.
Edby, Harry, Grosserer, Halls Allé 5 - V.
Edvardsen, Poul, Mejeriejer, Holsteinsgade 28 - Ø.
Ege, Gerty, Oberstinde, Hellerup.
Egebjerg, Ivar, Redaktør, Nyrup pr. Sandved.
Egede, Frida, Fru, Helgolandsgade 1 - V.
Eider, Lis, Fru, Charlottenlund.
Eldahl, Niels, Viceskoleinspektør, Drosselvej 80 - F.
Elgaard, Niels, fhv. Minister, Hellerup.
Elmerkjær, Fr. Aa., Sekretær, cand. jur., Glostrup.
Elmquist, A. L. H., fhv. Justitsmin., Svendb.
Engelund, Anker, Prof., Dr. tech., Kbhvn.
Eriksen, A. Bartels, Arkivbetj., Nørre Allé 25.
Eriksen, Erik, fhv. Statsminister - Ringe.
Eriksen, Sv., Repræsentant, Skotterupg. 1 - N.
Esbensen, Johs. E., Borgmester, Hørsholm.
Esbjerg-Kredsens konservative Vælgerforening.
Estrup, Else, Fru, Strandgade 21 - K.
Estrup, L., Borgmester, Strandgade 21 - K.
Estrup, Preben, Assurandør, Brøndby Strand.
Fabricius, C. O., Dommer, Æreskøbing.
Falkesgaard, Jørgen, Sparekassedirektør, Gl. Kongevej 160 - V.
Fanger, S. A., Direktør, M.F., Aarhus.
Fanø, Knud, Adjunkt, Tønder.
Fenger, Edith, Fru Højsteretssagfører, Classensgade 67 - Ø.
Fenger-Petersen, Kaare, Direktør, Charlottenl.
Fenneberg, Paul, Borgmester, Kgs. Lyngby.
Fibiger, Ida, fhv. Privatsygeplejerske, Lersø Park Allé 28 M - Ø.
Fibiger, V., fhv. Minister, M. F., Gentofte.
Fischer, Poul Opitz, Afdelingschef, Strynøgade 4 - Ø.
Fischer, Vilh., fhv. Borgmester, Mathilde Fibigersvej 4 - F
Flatov, Gerhard E., Bagermester, Sølvgade 85 - K.
Fogh, H. B., Direktør, Carlsberg.
Fogh, Gyrithe, Fru, Direktør, Kbhvn.
Fogh-Nielsen, Gert, Havebrugskandidat, Esbjerg.
- Fonnesbech, H. A.*, Sparekassefuldmægtig, Jagtvej 220 - Ø.
Fontenay, Fr. de, Dr. phil., Hjalmar Brantings Plads 4 - Ø.
Foss, Einar P., Civilingeniør, M.F., Charlottenlund.
Foss, Erling, Civilingeniør, Gentofte.
Frederiksen, A., Sagfører, Lyngby.
Frederiksen, Hugo, Bryggeriarb., Kbhvn.
Früs, E. N., Grosserer, Gl. Kongev. 162 - V.
Früs-Johansen, K., Prof., Dr. phil., Kbhvn.
Gad, Bente, Fru, København.
Gant, Ove, Revisor, Aaløkkevej 15 - F.
Garberg, Kristen, Politiasistent, Ingerslevsgade 104 - V.
Gelting-Hansen, I. A., Apoteker, Nyborg.
Geneske, E., Købmand, Hobro.
Geneske, R., Overingeniør, København.
Gerald, C., Direktør, Charlottenlund.
Gjaldbæk, Hans, Postmester, Borups Allé 139 - N.
Gjerløw, Poul V., Overassistent, Virum.
Gjermansen, M., Kørselschef, København.
Godskesen, O., Amtsraadsmedl., Klampenb.
Godtfredsen, A., Expeditionsleder, Holmens Kanal 15 - K.
Goldring, Willy, Vanløse.
Gottschalck-Hansen, N., Sognepræst, M.F., Ledøje.
Grathwohl, Kay, Forvalter, Haderslevg. 3 - V.
Gravesen, Erik, Direktør, Dalgas Boulevard 50 - F.
Grennerod, V. A., Direktør, Sct. Jacobs Plads 6 - Ø.
Grip, Selma, Fru, Valby.
Groes, Ebbe, Direktør, Vesterled 35 - Ø.
Groesmeyer, Th. E., Grosserer, Aalborg.
Gronemann, Børge V., Portør, Pragstjernevej 25 - NV.
Groth-Andersen, I. H., Grosserer, Hellerup.
Gruhl, Martin, Købmand, Røddinggade 1 - V.
Grum, Holger, Grosserer, Shetlandsg. 2 - S.
Grøn, Chr., Grosserer, M.B., Vejlands Allé 37.
Grønbech, Kaare, Prof., Dr. phil., Kbhvn.
Grønbech, Elisabeth, Professorinde, Kbhvn.
Grønvold, Kaj, Grosserer, Arresøgade 8 - N.
Gyldenslette, Chr., Vinhandler, Vodroffsvej 37 - V.

- Haastrup, B.*, Landsretssagfører, Toftlund.
Hagensen, Hagen, Landsretssagfører, Frederiksberg Allé 51 - V.
Halberg, Einar, Tobaksfabrikant, Svendborg.
Hamann, Inger, Fru, Slagelse.
Hambro, C. J., Odelstingets President, Oslo.
Hammargren, Gustaf, Forvalterass., Holger Danskesvej 92 - F.
Hansen, Arvid, Bankfuldmægtig, Aabyhøj.
Hansen, Axel, Assurandør, Hellerup.
Hansen, Bruno, Inspektør, Korsebølle pr. Tranekær.
Hansen, C. R., Lærer, Reerslev pr. Ruds-Vedby.
Hansen, Carl R., Købmand, Slagelseg. 14 - Ø.
Hansen, Erik, Direktør, Hellerup.
Hansen, Georg, Proprietær, Ringsbjerg pr. Tureby.
Hansen, H. G., Grosserer, Vesterbrog. 62 - V.
Hansen, Kaj E. A., Tobakshandler, Bentzonsvej 1 - F.
Hansen, K. J., Materiel- og kasseinsp., Trægaarden 12 - S.
Hansen, Lizzie Valdemar, Fru, Nybrogrd. pr. Kvistgaard.
Hansen, Ove, Kontorchef, Dalgas Boulevard 89 - F.
Hansen P. H., Proprietær, »Karlsminde« pr. Hornsyld.
Hansen, Th., Fabrikant, Konditor, Charlottenlund.
Hansen, Valdemar, Skrædermester, Fjenneslevvej 6 - Brh.
Hansen, V. Th., Politikommissær, Charlottenl.
Harder, E. J., Kaptajn, Birkerød.
Hartvig, Else, Fru, Randersgade 6 - Ø.
Hartz, G. E., Direktør, Odense.
Harup, Svend, Landsretssagfører, Hellerup.
Hasager, Niels, Chefredaktør, Skodsborg.
Hastrup, Holger, Viceskoleinspektør, Fredericia.
Hauge, Chr., Assurandør, Sigbrits Allé 12 - S.
Hauge, Hans Chr., stud. jur., Aarhus.
Hebsgaard, Holger, Redaktør, Thisted.
Hede, Holger, Overretssagfører, Nygade 4 - K.
Hedegaard, Olaf, Bankdirektør, Kjøbenhavns Handelsbank.
Hee, Aage, Købmand, Vordingborg.
Heede, J., Ekspeditionssekr., Dr. Abildgaards Allé 13 - V.
Heegaard-Poulsen, P. A., Konsulent, Hellerup.
Heering, Peter, Fabrikant, Kbhvn.
Heidner, Alma, Fru, Suensongade 52 - K.
Heidner, Knud J., Repræsentant, Leifsg. 14 - S.
Heise, Torkil, LRSagf., Ny Vesterg. 1 - K.
Helsted, Eiv., Højesteretssagf., Bredg. 38 - K.
Helwigh, C. R., Forretningsfører, Gothersgade 107 - K.
Henningsen, Finn Haftas, Leder FOF-Gladsaxe, Backersvej 125 - S.
Henningsen, I. P., Kontorchef, Svanevænget 1 - Ø.
Henriksen, Dagmar, Fru, M.B., Laurids Skaugade 15 - N.
Henriques, C. B., Højesteretssagfører, Ny Vestergade 13 - K.
Hermansen, Erik, Generalkonsul, Kristiania-gade 21 - Ø.
Hermansen, Otto Rich., Maskinm., Lyngby.
Hey, Emil, Prokurist, Strandboulev. 66 - Ø.
Heyman, Ebba, Fru - København.
Hindsgaul, Lisbet, Statsrevisor, M.B., Amaliegade 28 - K.
Hjalmarson, Jarl, Rigsdagsmand, Direktør, Stockholm.
Hjermind, Poul, Højesteretssagfører, Chr. Winthersvej 19 - V.
Hoffmann, Johs., Grosserer, Elmegade 15 - N.
Holbek, Victor Tang, Fuldmægtig, Blegdamsvej 88 - Ø.
Holbæk, I-L. og S. A., Prokurist, Hellerup.
Holm, Hans Chr., Grosserer, Hellerup.
Holm, Jens, Amsraadsmedl., Sogneraadsformand, Idasminde, Køllegaard.
Holm, Johan, Gaardejer, Ølholm.
Holm, J. Eilschou, Præst, M.F.K., Gl. Kongevej 164 - V.
Holm, Karl J., Redaktør, Rønne.
Holm, Søren Nicolai, fhv. Grosserer, Charl.
Holmen, C. C., Driftsinspektør - København.
Holmstoel, S., Prokurist, Aarhus.
Holst, Rud., Kontorchef - København.
Holter, H., Prof., Dr. phil., Kbhvn.
Holtmann, Ida, Frue, København.
Hove, Robert, Retspræsident, København.

- Hougesen, Karen*, Husmoder, Haderslev-gade 25 - V.
- Hunderup, Mie*, Sekretær, Vesterbrog. 125 - V.
- Husman, Ida*, Fru, Schegels Allé 1 - V.
- Hvidberg, Elisabeth*, Fru, Østerbrog. 102 - Ø.
- Hvidberg, Flemming*, Professor, M.F., Charl.
- Hvims, Th.*, Grosserer, Hadsund.
- Hvitnov, Inger*, Fru, Holstebro.
- Hygebjerg-Hansen, P.*, Købmand, Varde.
- Hærvig, Viggo*, Redaktør, Næstved.
- Højlund-Carlsen, A.*, Dr. med., Solsortvej 69.
- Højgaard, Knud*, Civilingeniør, Ewaldsg.9 - N.
- Høst, Georg L.*, Kgl. dansk Ambassadør, Helsingfors.
- Høyer, Kjeld*, Forretningsfører, Hjortholms Allé 23 - NV.
- Ibh, Niels*, Gaardejer, fhv. Folketingsmand, Viborg.
- Ibsen, Erik*, Sekretær, Roskilde.
- Ingholt, Poul*, Bankdirektør, Springforbi.
- Ingvorsen, Ejnar*, Forpagter, Herfølge St.
- Iuul, Stig*, Prof., Dr. jur., Kbhvn.
- Iuul, Grethe*, Professorinde, Kbhvn.
- Iversen, Marius*, Gaardejer, St. Nustrup.
- Jacobsen, Andreas*, Grosserer, Hellerup.
- Jacobsen, Ewald*, Købmand, Frederikshavn.
- Jacobsen, O.*, Lærer, Kistrup pr. Viborg.
- Jacobsen, O. E.*, Overmaskinmester, Vanløse.
- Jacobsen, Sofie G. Kofoed*, Assistent P&T., Øster Farimagsgade 14 - Ø.
- Jacobsen, Viggo*, Direktør, København.
- Jacobsen, Waldemar*, Generalkonsul, Hellerup.
- Jagt, J. A.*, Direktør, Hellerup.
- Jakobsen, Peder*, Gaardejer, Ejby.
- Jedich, Aage*, Repræsentant, Sogneraadsmlem, Højbjerg ved Aarhus.
- Jensen, Arne Steen*, cand. polit., Valby.
- Jensen, Asger*, Viceborgmester, Fabrikant, Randers.
- Jensen, Chr.*, Direktør, Hjørring.
- Jensen, C. M.*, Korpsvagtimester Graasten.
- Jensen, Ernst*, Murermester, Rosbæksv. 15 - Ø.
- Jensen, Helga*, Overassistent, Italiensv. 47 - S.
- Jensen, Helge*, Redaktør, Aarhus.
- Jensen, J. C.*, Manufakturhldr., Marstal.
- Jensen, Johs.*, Overlærer, Hornbæk.
- Jensen, Johs.*, Plantageavlskonsulent, Aalborg.
- Jensen, Lars*, Bogbindermester, Italiensvej 52 - S.
- Jensen, Maren*, Kontorassistent, Colbjørnsensgade 35 - V.
- Jensen, Martin*, Gaardejer, pr. Tillitze.
- Jensen, Martin*, Gaardejer, Stevns.
- Jensen, Niels*, Karetmager, Skærbæk, Søby.
- Jensen, Ole Bjørn*, Intendanturløjtnant, Rigensgade 9 D - K.
- Jensen, P. Vang*, Overpolitibetjent, Toms-gaardsvej 98 - NV.
- Jensen, Rud.*, Bankfuldmægtig, Aarhus.
- Jensen, Søren P.*, Murermester, Hulgaardsvej 15 - F.
- Jeppesen, Otto*, Speditør, Borups Allé 217 A.
- Jepsen, Eli*, Fabrikant, Herning.
- Jepsen, J. C.*, Bogholder, Næstved.
- Jerichow, Herbert*, adm. Direktør, Tuborgs Bryggerier.
- Jernert, C. V.*, Direktør, Christians Brygge 24 - K.
- Jespersen, H.* Departementschef Kbhvn.
- Jespersen, Johs.*, Sogneraadform., Farum.
- Jessen, Børge*, Professor, Dr. phil., Kbhvn.
- Jessen, Ellen*, Professorinde, Kbhvn.
- Jessen, Knud*, Professor, Dr. phil., Kbhvn.
- Jessen, Ingrid*, Professorinde, Kbhvn.
- Jessen, Peer O. H.*, Oberst, Carit Etlarsv.5 - V.
- Jessen, Ragnhild*, Oberstinde, Carit Etlarsvej 5 - V.
- Jessen, R. Guldager*, Glarmester, Valby.
- Johansen, Aage*, Salgschef, fhv. Landstingsmand, Odense.
- Johansen, Arne Stæhr*, Raadmand, Falkonerallé 80 - F.
- Johansen, Ernst B.*, Kontorchef, Kbhvn.
- Johansen, Per B.*, Fuldmægtig, Rosenørnsallé 64 - V.
- Johnsen, Carl*, Entrepr., Spurveskjul 11 - F.
- Johnson, Olafur*, Konsul, New York.
- de Jonquières, H.*, Amtmand, Holbæk.
- Jungløv, Sven A.*, Afdelingsingeniør, Kbhvn.
- Jørgensen, Alva*, Tømrermester, Rosenørnsallé 27 - V.
- Jørgensen, Aage E.*, fhv. Borgmester, Overretssagfører, Klampenborg.
- Jørgensen, A. Harries*, Redaktør, Hørsholm.

- Jørgensen, A. Wassard*, Kontorchef, M.B.,
Vester Voldgade 6 - V.
- Jørgensen, Gunhild*, Redaktør, Viborg.
- Jørgensen, Harald*, Malermester, Allég. 29 - F.
- Jørgensen, Julie*, Frue, København.
- Jørgensen, Jørgen*, Folketingsmand, Gaard-
ejer, Ullerup pr. Skamby.
- Jørgensen, Jørgen*, Handelsgartner, Bagsværd.
- Jørgensen, Jørgen*, fhv. Undervisningsminister,
M.F., Lejre.
- Jørgensen, Margrethe*, kst. Skoleinspektør,
Aarhus.
- Jørgensen, Sv.*, Generalsekretær, Hørsholm.
- Jørgensen, Sv. Fobian*, Kasserer, Overgaden
oven Vandet 84 - K.
- Jørgensen, U. Høy*, Kontrolør, P&T.,
Øresundsvej 92 - S.
- Kaalund-Jørgensen, C.*, Oberst, Fyn.
- Kaasbøl, Karl*, Urmagerm., Halmtorvet 16 - V.
- Kamphøvenner, Morten*, Redaktør, Aabenraa.
- Kanneuorff, Poul*, Scencinstruktør v. Det
kgl. Teater, Kanslergade 4 - Ø.
- Kauffeldt, Carl*, Redaktør, Søborg.
- Kehler, Børge*, Direktør, Bruxelles.
- Kemp, Frithjof*, Overretssagfører, Frederiks-
holms Kanal 6 - K.
- Kirchheimer, Erna*, Ekspeditrice, Ny Carls-
bergvej 2 - V.
- Kirchheimer, Th.*, Købmand, Ny Carlsberg-
vej 2 - V.
- Kjærboel, Johs.*, Minister, Kbhvn.
- Kjærgaard, Leo*, Købmand, Hjerting.
- Kjølbbye, Axel*, Landsretssagf., Sønderborg.
- Kjøller, A.*, Gaardejer, Hasle.
- Klein, Sophus*, Maskinchef, Skt. Nicolaj-
vej 11 - V.
- Klenow, Lennart*, Direktør, Forchhammers-
vej 23 - V.
- Kloster, Erik*, Handelsrejsende, Odense.
- Klæbel, Vagn*, Bryggeridirektør, Aabyhøj.
- Knopper, V. H.*, Ekspeditionssekretær, kgl.
Translatør, Stockflethsvej 9 - F.
- Knudsen, Aksel*, Repræsentant, Horsens.
- Knudsen, Jens*, Tobakshandler, Amager
Boulevard 4 - S.
- Koch, Elly*, Lykkesholmsallé 7 - V.
- Koed, M.*, Direktør, Vejen.
- Koefoed, Kaj*, Inspektør, Studenterforeningen.
- Kofoed, Etty*, Fru, Holmbladsgade 23 - S.
- Kolbe, A. Hall*, Regnskabschef, København.
- Kongstad, K.*, Grosserer, Ll. Strandstr. 20 - K.
- Korsgaard, A. G.*, Sogneraadsformand, Di-
rektør, pr. Nyborg.
- Korsgaard, M. C.*, Proprietær, Hørddum.
- Krabbe, Ejnar*, Købmand, Uglev.
- Krabbe, Jon*, Kommitteret, Rosenvængets
Allé 39 - Ø.
- Kraft, Bengt*, Grosserer, Hostrups Have
42 - V.
- Kraft, Ole Bjørn*, fhv. Minister, M.F.,
Vendersgade 28 - K.
- Krarup, Ebbe*, Grosserer, Strandboulevarden
64 - Ø.
- Kraunsøe, Viggo E.*, Direktør, Baune Allé 9 -
Kgs. Lyngby.
- Kristensen, H. P.*, Lærer, Holstebro.
- Kristensen, Kr. Steen*, Civilingeniør, Amager
Boulevard 118 - S.
- Kristensen, Kristen*, Gaardejer, Sæby pr.
Kirke-Hyllinge.
- Kristiansen, Poul*, Provisor, Landsdommer-
vej 15 - NV.
- Krog, A.*, Disponent, Elbagade 7 - S.
- Krog, Poul*, Branddir., Charlottenlund.
- Krog-Meyer, H.*, Sparekassedir., Hellerup.
- Krogh, H. B.*, Direktør, Carlsberg.
- Krogh, Bodil*, Fru, København.
- Kromann, Chr.*, Driiftsbestyrer, Ingeniør,
Hellerup.
- Kryger, Ejnar*, Direktør, Charlottenlund.
- Kyster, Henning*, Direktør, M.B., Øster-
brogade 112 - Ø.
- Lading, Henry P.*, Direktør, Charlottenlund.
- Lagerquist, C. A.*, Bogholder, Albanien-
gade 3 - S.
- Lampe, Henry*, Skrædermester, Cort Ade-
lersgade 1 - K.
- Landgreen, O.*, Formand, København.
- Lange, H. P.*, Landsdelssekr., Fredericia.
- Lange, Ove*, Tandlæge, Bredg. 23 - K.
- Larsen, Aage Kaj*, Fuldmægtig, Colbjørn-
sensgade 8 - V.
- Larsen, Arne Chr.*, Indkøbsassistent, Amager-
brogade 118 - S.
- Larsen, A. Kofoed*, Redaktør, Amtsraadsmedl.,
Hasseris, Aalborg.

- Larsen, Bror*, Maskinchef, København.
- Larsen, Chr.*, Inspektør, Glamsbjerg.
- Larsen, Carl C.*, Overvagt., Kirsteinsg. 7 - Ø.
- Larsen, Erik*, Salgschef, Kastelsvej 14 - Ø.
- Larsen, Ernst*, Overass., Dannevirkeg. 7 - V.
- Larsen, Else Margrethe*, Kontroltelefonistinde, Sølvgade 105 - K. ,
- Larsen, Gudrun*, Overass., Duevej 92 - F.
- Larsen, Hans L.*, Fabrikant, V. Voldg. 2 - V.
- Larsen, H. Warming*, Fru, Espergærde.
- Larsen, Johs.*, Lønningschef, København.
- Larsen, Kirsten*, Kontorass., Kirsteinsg. 7 - Ø.
- Larsen, Laur.*, Fuldmægtig, Bianco Lunos Allé 12 - F.
- Larsen, Poul*, Translatør, Voldgaarden 2 - K.
- Larsen, Poul V. Thaarup*, Snedkerm., Redaktør, Taarnborgvej 12 - V.
- Larsen, Thorvald*, Direktør, Folketeatret.
- Lassen, K.*, Inspektør, Hillerød.
- Lassen, Otto*, Redaktør, Lombardig. 19 - S.
- Lauemøller, Laue P.*, Vinhandler, Springforbi.
- Lauridsen, P. Birk*, Driftsinspektør, Kbhvn.
- Lauritz-Jensen, Chr.*, Fuldmægtig, M.F.K., Hostrups Have 44 - V.
- Laursen, Chr.*, Proprietær, Tirstrup St.
- Lenholm, Erik*, Orlogskaptajn, Valby.
- Lerche, P. J.*, Grosserer, Gothersg. 56 - K.
- Lillelund, J. W.*, Godsinspektør, Skelskør.
- Lillelund, Magda Louw*, Husholdningskonsulent, Skelskør.
- Lindberg, Axel*, Fuldm., Holsteinsg. 6 - Ø.
- Linderstrøm-Lang, K.*, Prof., Dr. phil., Kbhvn.
- Lindhardt, K.*, Murer., Borthigsg. 10 - Ø.
- Lippert, Eyvind*, Kommuneleærer, Bülowvej 9 - V.
- Loft, Palle*, Redaktør, N. Jespersensv. 4 - F.
- Lorenzen, Carl*, Skovrider, Hovedgaard.
- v. Lowzow, Maria Antoinette*, M.F., Rosenvængets Sideallé 1 - Ø.
- Ludvigsen, Sven*, Redaktør, København.
- Lumholdt, K. B.*, Driftsinspektør, Kbhvn.
- Lund, Carl C.*, Tandlæge, Hellerup.
- Lund, Sv. Aage*, Chefredaktør, Gentofte.
- Lundsteen, Ib*, Driftsinspektør, Kbhvn.
- Lunøe, Erik*, Dommer, Odense.
- Lyager, Hans*, Materialforvalter, Fuglebakkevej 89 - F.
- Lyager, Karin*, Sekretær, Fuglebakkev. 89 - F.
- Lykkeberg, Poul*, Grosserer, Gentofte.
- Lyngø, A.*, Seminarieleærer, M.F., Godthaab, Grønland.
- Lyngø, Frederik*, fhv. Kolonibest., M.F., Egedesminde, Grønland.
- Løhdorf-Larsen, H.*, Arkitekt, m.a.a., Kongensvej 10 - F.
- Løntorp, Jørgen*, Fabrikant, Langøg. 10 - Ø.
- Løppenthien, F.*, Direktør, Hellerup.
- Maare, Niels*, Civiling., Kronprinsensv. 12 - F.
- Mægaard, E.*, Direktør, Amaliegade 33 - K.
- Madsen, Ejnar*, Dir., Goldschmidtsv. 11 - F.
- Madsen, E. Juul*, Sekretær, Lyngby.
- Madsen, H. M. E.*, Frugthandler, Willemoesgade 36 - Ø.
- Madsen, Marius*, Forbundsformd., Kbhvn.
- Madsen, M. N.*, Købmand, Amdtsraadsmedl., pr. Bredebro.
- Madsen, Viggo*, Fagforeningsformd., Kbhvn.
- Malchau, O. H.*, Stationsleder, fhv. Landstingsmand, Aarhus.
- Marcher, Aage*, Raadmand, Aarhus.
- Marcussen, M. Ehlers*, Fuldmægtig, Frederiksgade 10 - K.
- Mark, Carl G.*, Godsejer, Mols.
- Martens, M.*, Installatør, Aalum, Randers.
- Mathiasen, A.*, Overlærer, Hesseløg. 3 - Ø.
- Mathiassen, Frank*, Indkøbsassistent, Nørre Voldgade 16 - K.
- Matthiesen, Hedevig*, fhv. Direktør og Borgerrepr., Aabakkevej 21 - F.
- Martin, Karen*, Fru, Bodenhoffs Plads 2 - K.
- Melchior, Marie Louise*, Kontorist, Venne-mindevej 15 - Ø.
- Melgaard, Poul*, Raadmand, Charlottenlund.
- Mentz, Julius*, Repræs., Stevnsgade 45 - N.
- Meyer, Knud*, Dir., Lindevangs Allé 16 - F.
- Meyer, Zandra*, Fru, Ved Amagerport 1 - S.
- Mikkelsen, H.*, Postmester, M.B., Venne-mindevej 28 - Ø.
- Mikkelsen, Inger*, Fru, Vennemindev. 28 - Ø.
- Moesgaard, Cornelius*, Murermester, Kastanieallé 25 - Vanløse.
- Mogensen, V.*, Fabrikant, Holstebro.
- Mohr, Knud*, Assistent, Vennemindev. 11 - Ø.
- Møllerup, Kai*, Grosserer, Charlottenlund.
- Momme, Knud*, Kaptajn, Bülowsv. 7 A - V.
- Mondorf, E. F.*, Laboratorieforst., Kbhvn.

- v. Monrath, Jørgen*, Skoleinspektør.
Mortensen, Carl B., Exportchef, Kbhvn.
Mortensen, E. Skovgaard, Overass., Hellerup.
Mortensen, I. C., Landsretssagfører,
 Frederiksholms Kanal 18 - K.
Mortensen, Søren, Bankkasserer, Amager-
 brogade 37 - S.
Munch-Hansen, J., Kontorchef, Kbhvn.
Munk-Madsen, P., Forretningsfører, Thisted.
Müller, Robert, Fabrikant, C. N. Petersens-
 vej 26 - F.
Møller, Adam, Ritmester, Næstved.
Møller, Aksel, Borgmester, M.F.,
 la Coursvej 6 - F.
Møller, Christen, Professor, Julius Thomsens
 Plads 10 - V.
Møller, C. A., Ingeniør, Vedbæk.
Møller, Emil, Fabrikant, Amerikavej 1 - V.
Møller, Gerda, Fru, Næstved.
Møller, G. Bjerg, Redaktør, Rønne.
Møller, Gertrud Christmas, Filmcensor,
 Carl Plougsvej 10 - V.
Møller, Henry, Disponent, Hjørring.
Møller, Julius, Landsretssagfører, Gentoft.
Møller, J. C., Direktør, Islands Brygge 50 - S.
I. C. Møller, A/S, H. C. Andersens Boule-
 vard 4 - V.
Møller, K. Toftdahl, Statskonsulent, Søn-
 derborg.
Møller, Orla, Driftsinspektør, København.
Møller, Poul, LRSagf., M.F., Frederiksberg
 Allé 68 - V.
Møller-Sørensen, A., Prof., Bülowvej 13 - V.
de Neergaard, E. Bruun, Dommerfuldmægtig,
 M.F., Sandagergaard pr. Guldbjerg.
Neiiendam, Jan, Lektor, Linnésgade 8 - K.
Neiiendam, Robert, Teaterhistoriker, Mu-
 seumsleder, København.
Neldorf, O., Assurandør, Emil Slomannsvej 3.
Nerland, K. Valentin, Murermester, Haabets
 Allé 33 - Brh.
Niegel, Børge, Direktør, Odense.
Nielsen, Axel E., Mejeribestyrer, Kalø pr.
 Sakskøbing.
Nielsen, A. M., teknisk Direktør, Skagen.
Nielsen, A. V., Maskinm., Falkonerallé 124 - F.
Nielsen, A. W., adm. Direktør, Carlsberg.
Nielsen, A. W., Frue, København.
Nielsen, Carl, Assurandør, Slagelse.
Nielsen, Carl, Redaktør, Faaborg.
Nielsen, Edith, Driftsleder, fhv. Borger-
 repræs., Hardenbergvej 8 - Valby
Nielsen, Ellen Kontala, Assistent u. Mag.,
 Hillerødgade 136 - N
Nielsen, Harald, Sogneraadsform., Allested.
Nielsen, H. J., Fabrikant, Vesterbrog. 125 - V.
Nielsen, Hans Otto, Fabr., Vesterbrog. 125 - V.
Nielsen, J. Lundahl, Landsretssagf., Amts-
 raadsmedlem, Vejle.
Nielsen, Jens M., Indremissionær, Hedensted.
Nielsen, Johannes, Købmand, Fridtjof
 Nansens Plads 3 - Ø.
Nielsen, Knud, Raadmand, Forchhammers-
 vej 1 - V.
Nielsen, Marius, Maskinfabr., Skjern.
Nielsen, Mathilde Aagaard, Skive.
Nielsen, M. P., Ingeniør, Stockflethsv. 5 - F.
Nielsen, Niels, Malermester, Spentrup.
Nielsen, Niels, Prof., Strandboulev. 32 - Ø.
Nielsen, N. K., Amtsraadsmedl., Kæmner,
 Aalestrup.
Nielsen, N. M., Inspektør, Henrik Steffens-
 vej 5 - V.
Nielsen, N. P., Redaktør, Sorø.
Nielsen, Oluf, Direktør, Viceborgmester,
 Aarhus.
Nielsen, Ove, Afdelingschef, Gentoft.
Nielsen, Paul, Gaardejer, Bellinge.
Nielsen, Svend, Apoteker, Valby.
Nielsen, Svend, Ølhandler, Borgbjergs-
 vej 55 - SV.
Nielsen, V. Nørgaard, Raadg. Ing., Viborg.
Nielsen, W. Schack, Dir., Skelbækg. 38 - V.
Nilsson, Ib Ove, Rest., Alhambrav. 14 - V.
Nilsson, Nanny, Ass., Provstev. 2 B - NV.
Nilsson, Ras., Redaktør, Slagelse.
Ninn-Hansen, Erik, Landsretssagfører, M.F.,
 Saabyesvej 7 - Ø.
Noisen, H. E., Statsaut. Revisor, Kbhvn.
Nordahl, Arne, Autoforhandler,
 J. M. Thieles Vej 2 A - V.
Nørgaard, Marie, Husmoder, Thingvalla
 Allé 47 - S.
Oddershede, Anders, Sogneraadsfm., Thisted.
Ohrt, Fr., Revisionschef, Østerbrog. 136 - Ø.
Okholm, Svend, Købmand, Valby.

- Olaesen, V. Hall*, Arkitekt, m.a.a., Valby.
Olaesen, R. Brock, Snedkerm., Valby.
Olausson, J. A., Smedemester, Borgbjergsvej 55 - SV.
Olesen, Chr. H., Dir., Havnegade 29 - K.
Olesen, Harald, Fabr., Em. Olsensv. 7 - F.
Olesen, Rudolf Bakkegaard, Sognepræst, Arninge pr. Dannemarre.
Ollendorff, Børge, Landsdelssekretær, Aalborg.
Olsen, Albert, Direktør, København.
Olsen, Eigil, Chef for Folketingets Bureau.
Olsen, Erik, Malerm., Nørre Søgade 13 - K.
Olsen, Harry, Sporvejsf., M.F.K., Smallegade 36 A - F.
Olsen, H. Esrom, Inspektør, H. C. Andersens Boulevard 35 - V.
Olsen, H. Niemann, Købmand, Peter Bangsvej 91 - F.
Olsen, Jens, Bygningsinspektør, Kbhvn.
Olsen, Karl, Rektor, Viborg.
Olsen, Leif, Dropskoger., Vanløse.
Olsen, Mary, Fru, Mellemvungen 39 - Brh.
Olsen, Mogens, Sekr., Godthaabsv. 85 - F.
Olsen, Oluf, Købmand, Borgerg. 136 - K.
Olsen, Poul E., Dir., Rosenborggade 1 - K.
Olsen, P. I., Assurandør, Branddirektør, Strandvej 20 C - Ø.
Olsen, Poul Skytte, Redaktør, Nykøbing Sj.
Oppenheim, Sv., Landsretssagfører, Raadhuspladsen 59 - V.
Otsen, Jørgen, Bogtrykkeriejer, Sønderborg.
Ottesen, Ellen, Fru, Østerbrog. 154 - Ø.
- Pađe, H. W.*, Civiling., Dir., Klampenborg.
Palmer, Kaia, Fru, C. I. Brandtsv. 21 - NV.
Palsteen, H., statsaut. Revisor, Vesterbrogade 179 - V.
Parnøe, Aage, Bagerm., Tagensvej 41 - N.
Paulsen, J. J., Bankdirektør, Tønder.
Paulsen, Jørgen, Museumsdir., Hillerød.
Paustian, H. Wulff, Civiling., Hellerup.
Pedersen, August, Redaktør, Holbæk.
Pedersen, Axel H., Dr. jur., Nørregade 6 - K.
Pedersen, Einar, Overlærer, Vanløse.
Pedersen, Gustav, Statsrevisor, M.F. - Kbh.
Pedersen, Jacob, Stadsskoleinspektør, M.F., Hobro.
Pedersen, Johs., Professor, dr. phil. et theol.
- Pedersen, Jul.*, Købmand, Landskronagade 80 - Ø.
Pedersen, N., Trafikmesterassistent, Nørrebrogade 5 B - N.
Pedersen, P. L., Gaardejer, Gestelevlund.
Pedersen, R. Paludan, Grosserer, Hellerup.
Petersen, Aage, Bagermester, Randers.
Petersen, Aage, Købmand, Pjedsted.
Petersen, Aage F., Sekr., Hostrupsvej 10 - V.
Petersen, Benny, Trafikass., Nykøbing F.
Petersen, Einer, Parcellist, Hundested.
Petersen, Henrik, Stationsforst., Stenlille.
Petersen, H. A., Overværkmester, M.F.K., Ved Lindevangen 4 - F.
Petersen, H. C., Kontorchef, Carl Plougs Vej 10 - V.
Petersen, H. H., Kordegn, N. J. Fjords Allé 1 - V.
Petersen, H. J., Prokurist, Hospitalsv. 4 - F.
Petersen, Helga Sveistrup, Sygeplejerske, Kobbelvænget 13, Brh.
Petersen, J. C., Postkontr., Taasingeg. 44 - Ø.
Petersen, Peter, Forretningsfører, Amicisvej 14 - V.
Petersen, Poul, Red., Hostrups Have 29 - V.
Piper, V., Direktør, Hellerup.
Plantener, V., Borgmester, Herlev.
Plate, Poul, Afdelingschef, København.
Poulsen, Anna, Fru, Aagade 10 - N.
Poulsen, Karl, Redaktør, Virum.
Poulsen, Vagn, Direktør, Dr. phil., Kbhvn.
Povelsen, Hans, Bryggeridir., Svendborg.
Povlsen, Lis, Kontorassistent, Valby.
Prieme, Ellen, Fru, Hellerup.
Prior, Agnete, Fru, Fredericiagade 15 B - K.
Qvist, Agnes, Fru, Fr. d. VI's Allé 4 - F.
Qvist, Ejnar, Direktør, Odense.
Qvist, Svend, Trafikkontr., Fr. d. VI's Allé 4 - F.
Raft, Carsten, Journalist, M.F., Holte.
Rahbek-Clausen, Ib, Pressefotograf, Aarhus.
Ramdahl, Erik, Fuldm. u. Frederiksberg Komm., Borgm. Godskesens Plads 7 - F.
Ramm, Poul, Generalmajor, Sveasvej 7 - V.
Ramming, Vøgg, Plantageejer, Faaborg.
Ramskover, Viggo, Købmand, Kbhvn.
Rasmussen, Axel, Forvalter, Holbæk.
Rasmussen, Carl A., Smedemester, Maribo.

- Rasmussen, C. H. Herloff*, Ejendomskonsulent, Enghave Plads 5 - V.
- Rasmussen, Else*, Assistent, Viborgg. 25 - Ø.
- Rasmussen, Eva Dalgas*, Husmoder, Edv. Glæselvej 8 - F.
- Rasmussen, Halfdan*, Skibsmægler, M.B., Nakskov.
- Rasmussen, Kjeld*, Revisor, Amager Fælledvej 18 - S.
- Rasmussen, Olaf*, Redaktør, Maribo.
- Rasmussen, Otto E.*, Ass., Strandboulev.74 - Ø.
- Rasmussen, Th. Bremholm*, Malerm., M.G.M., Gentoft.
- Rasting, Carl*, Prof., Dr. jur., M.F., Mynstersvej 3 - V.
- Rastrup, J. A. C.*, Direktør, Stadsingeniør.
- Rathien, A. S.*, Gross., J. M. Thielesv. 1 A - V.
- Ravnemose, Vilh.*, Redaktør, Vejle.
- Reedtz-Thott, Axel*, Godsejer, Baron.
- Reiff, Tage*, Hospitalsforvalter, Ndr. Fasanvej 59 - F.
- Reinhard, W.*, Direktør, Bredgade 6 - K.
- Relander, J. E.*, Overpolitibetj., Birkeg. 4 - N.
- Relander, Karla*, Fru, Birkegade 4 - N.
- Rendtorff, C.*, Præst, Hellerup.
- Richardt, O. C.*, Driftsinspektør, Kbhvn.
- Rigelsen, Olga*, Fru, Frihedsvej 7 - F.
- Roelsen, Axel*, Kontorchef, Amalieg. 16 - K.
- Rosenberg, Erik*, Redaktør, Struer.
- Runa, Johs.*, Redaktør, Marstal.
- Rytter, Aage L.*, Direktør, Hellerup.
- Salomonsen, Ebbe*, Journalist, Odense.
- Saunte, Annie*, Sekretær, København.
- Saxberg, Elna*, Fru, Skagen.
- Saxberg, Paul*, Købmand, Skagen.
- Schack-Bondesen, K.*, Landsretssagfører, Klampenborg.
- Scharff, I. N.*, Købmand, Gentoft.
- Schibler, J. F.*, Dir., Skt. Annæ Plads 7 - K.
- Schmidt, C.*, fhv. Postmester, Brørup.
- Schmidt, Dagmar*, Fuldm., Nørrebrogade 229
- Schmidt, Erik*, Chefredaktør, Aarhus.
- Schmidt, Ingeborg*, Prof.inde, Kbhvn.
- Schmidt, I. V.*, Blikkenslagermester, Krystalgade 4 - K.
- Schmidt, Kai*, Repræsentant, Odense.
- Schmidt, Karl von*, Smedemester, Larsbjørnsstræde 7 - K.
- Schou, Ulrik*, Overassistent MSK, Holte.
- Schouboe, Ejnar*, Ekspeditionssekretær, Bülowsvej 50 B - V.
- Schrøder, Emil*, Fuldm., Fr. d. VI's Allé 3 - F.
- Schrøder, Svend A.*, Slagter, Brigadev. 5 - S.
- Schwartz, Egon*, Underdirektør, Roskilde.
- Schwartzlose, Werner*, Direktør, Korsør.
- Secher, Knud*, Redaktør, Odense.
- Semler-Jørgensen, A.*, Direktør, Brygger, Randers.
- Sieck, Johs.*, Stationsforst., Bramminge.
- Sieverts, Ejvind*, Overassistent, Dr. Abildgaards Allé 9 - V.
- Skjerbæk, Oluaf I.*, fhv. Overinspektør, Bülowsvej 8 - V.
- Skjoldager, Ulla*, Fru, Hellerup.
- Skodstrup, Jørgen V.*, Skrædermester, Jagtvej 118 - N.
- Skriver, A.*, Dyrslæge, Halvrimmen.
- Skou, A. E.*, Hovedkasserer - København.
- Smith, M. Blicher*, Civilingeniør, Amagerbrogade 9 B - S.
- Smith, Wilhelm*, Købmand, Konsul, Næstved.
- Snoer, Johan*, Glarmester, M.B., Oldermænd, Maagevej 88 - NV.
- Spalk, Tora*, cand. mag., Ikast.
- Spang-Hanssen, E.*, Kontorchef, Kbhvn.
- Spliid, Fr. Dahm*, Kriminalassistent, Sønderjyllands Allé 15 - F
- Stage, Eric P.*, Direktør, Dr. Priemes Vej 11.
- Stahlschmidt, P.*, Departementschef, Bergensgade 3 - Ø.
- Steen, Flemming*, Journalist, Odense.
- Steenberg, N.*, Direktør, Hellerup.
- Steenstrup, Carl*, stud. jur., Aaboulevarden 1.
- Steglich-Petersen, K.*, HRSagf., Kbhvn.
- Steincke, K. K.*, fhv. Minister, Falkoner-gaardsvej 5 - V.
- Stevenius-Nielsen, H.*, Direktør, Kbhvn.
- Stochholm, Poul*, Administrationschef, Virum.
- Storm, Hans H.*, Gaardejer, Faldsted.
- Strøm, Birger*, Seminarist, Ranum.
- Strøm, Christian*, Amtsforvalter, Peter Bangsvej 99 - F.
- Strøyberg, Knud*, Direktør, Aalborg.
- Sundby Jacobsen, Theodora*, Fru, Manøgade 11 - Ø.

- Sunesson, H. Sune*, Forretningsfører,
Forhaabningsholm Allé 9 - V.
- Svanholm, Poul*, Landsretssagfører, Aalborg.
- Svendsen, Aksel*, Bødkermester, Aakirkeby.
- Svensson, A.*, Redaktør, fhv. Folketingsmand,
Haderslev.
- Sæderup, Per*, Dyrlæge, Vegger.
- Søager, Henning*, Direktør, Tivoli.
- Søltoft-Jensen, Jens*, Redaktør,
Ved Stranden 18 - K.
- Sørensen, Adolph*, Muremester, MF., Sorø.
- Sørensen, Andreas*, Redaktør, Kolding.
- Sørensen, Anna*, Bogholder, Ane Katrines-
vej 14 - F.
- Sørensen, Erna*, Landsretssagf., M.F., Kbhvn.
- Sørensen, Herman J. E. E.*, Ingeniør,
Paludan Müllersvej 3 - V.
- Sørensen, H. K.*, Direktør, Vejle.
- Sørensen, I. C.*, Landsretssagfører, fhv. Raad-
mand, Aarhus.
- Sørensen, K. Georg*, Vicedirektør, Carlsberg.
- Sørensen, Sonja*, Fru, Kbhvn.
- Sørensen, K. P.*, Repræsentant, Skanderborg.
- Sørensen, Poul*, Folketingsmand, Roskilde.
- Sørensen, Poul E.*, Forretningsfører, Kbhvn.
- Sørensen, S.*, Maskinhandler, Jejsing.
- Sørensen, Svend*, Direktør, Valby.
- Tandrup, A. C.*, Viceskoleinspektør, Virum.
- Tausen-Nielsen, H.*, Salgschef, fhv. Raadmand,
Allégade 15 - F.
- Teller, Poul*, Hovedbogb., Holsteinsgade 55 - Ø.
- Tesdorpf, Edward*, Godsejer, M.F., Store-
Hedinge.
- Thamdrup, C.*, Dyrlæge, Skibby.
- Therp, Holger*, Overlæge, Alhambravej 3 - V.
- Thestrup, Knud*, Dommer, MF., Herning.
- Thinggaard, E. W.*, Sygehusinsp., Ebeltoft.
- Thøerkildsen, Georg*, Sognefoged, Gentofte.
- Thomassen, Anders L.*, Redaktør, Randers.
- Thomsen, Chr. E.*, Førstelærer, Stenstrup.
- Thomsen, H. L.*, Overformynd., M.F.K.,
Godthaabsvej 111 - F.
- Thomsen, Iver*, Bankdir., Gyldenlakvej 32 - S.
- Thomsen, Poul*, Forstander, Søborg.
- Thomsen, T. K.*, Civilingeniør, Gentofte.
- Thorberg, Lis*, Sekretær, Bredgade 75 - K.
- Thorlacius-Ussing, V.*, Dir., Dr. phil., Kbhvn.
- Thors, Olafur*, fh. Statsminister, Reykjavik.
- Thorsen, Svend*, Protokolsek., Redaktør,
København.
- Thygesen, C. From*, Tømremester, Enghave-
vej 71 - V.
- Thygesen, Hjalmar*, fhv. Prokurist, Valby-
holm 28 - Valby.
- Tillisch, Chr.*, Oberstløjtnant, Charlottenlund.
- Touborg Jensen, Aksel*, Prof., Dr. phil., Kbh.
- Trolle, Birger*, Laboratorieførst., Dr. techn.,
Kbhvn.
- Tuxen, Ebba*, Professorinde, Dantes Pl. 3 - V.
- Tychsen, T.*, Købmand, Randers.
- Vangsaæ, Albert*, Skomagermester, Boyes-
gade 3 - V.
- Vedel, Johannes*, Landsretssagfører, Byraads-
medlem, Svendborg.
- Vesterager, A.*, fhv. Lærer og Folketingsmand,
Herning.
- Vestergaard, V. J.*, Direktør, Hurup.
- Vildbrad, Chr. J.*, Politass., Smyrnavej 16 - S.
- Villadsen, Axel A.*, Overassistent, Ikast.
- Villadsen, P.*, Afdelingschef, Kbhvn.
- Vilner, E.*, Socialdirektør, Charlottenlund.
- Vogelius, Aage*, Redaktør, Frederikshavn.
- Vøhtz, Gustav*, Landsretssagfører,
Laksegade 19 - K.
- Waldorff, Henning*, Direktør, Fabrikant,
Dr. Elisabeths Allé 9 - S.
- Wandel, Gertie*, MF., MGK., Gentofte.
- Weikop, O.*, Borgm., M.F., Østerbrog. 142 - Ø.
- Weiss, H. N.*, Forstander, Direktør,
Bülowsvej 10 - V.
- Wibek, Agnes*, Tandlæge, Charlottenlund.
- Wibroe, I. Chr.*, Brygger, Randers.
- Wilken, Henning A.*, Afdelingschef,
Johnstrups Allé 1 - V.
- Willadsen, G.*, Afdelingsingeniør, Grundtvigs-
vej 27 B - V.
- Winge, Preben*, Redaktør, Randers.
- Winge, Øjvind*, Prof., Dr. phil., Kbhvn.
- Wium, Holger*, Driftsrevisor, Køge.
- Wolf-Beermann, M.*, Grosserer, Valby.
- de Wolff, Poul*, Redaktør, Herning.
- Worm-Petersen, Sv.*, Kontorchef, København.
- Zoëga, Juan*, Maskinm., Borups Allé 177 - N.
- Østerberg, A. L.*, Borgmester, Dir., Hellerup.
- Østergaard, K.*, Kaptajn, Aalborg.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Redaktør Hans Bølling

EN LEVNEDSBESKRIVELSE	Side
Forord	5
Forretningsmanden	7
Politikeren Halfdan Hendriksen	23
Fra Krigens Begyndelse	43
Handelsminister under Krigen	57
Efter »Telegramkrisen«	81
Befrielsesregeringen	99
Island, Grønland og Færøerne	129
Direktør for Carlsbergbryggerierne	148
Spredt Stof om Halfdan Hendriksen	154
Et Portræt	164

Højesteretssagfører Niels Andersen

Halfdan Hendriksens Arbejde som Bestyrelsesmedlem i Er- hvervsvirksomheder	169
---	-----

Professor, dr. phil. & sc. & techn. Niels Bohr

Min Genbo	171
-----------------	-----

Fhv. Maskinmester og Raadmand O. Bouet

Halfdan Hendriksens Arbejde med de sociale Problemer ..	173
---	-----

Fhv. Statsminister Erik Eriksen, M.F.

Mit Samarbejde med Halfdan Hendriksen	176
---	-----

Borgmester L. Estrup

15 Aar som Formand i Vælgerforeningen	178
---	-----

Fhv. Kirkeminister Vilh. Fibiger, M.F.

Halfdan Hendriksen i Krigsaarenes Samarbejde	184
--	-----

Odeltingets President C. J. Hambro

En Hilsen fra det norske Høire	187
--------------------------------------	-----

<i>Fru Ebba Heyman</i>	Side
Min Fader	188
<i>Fhv. Landstingsmedlem, Statsrevisor Fru Lisbet Hindsgaul, M.B.</i>	
Halfdan Hendriksen og Kvinderne	190
<i>Rigsdagsmand, Direktør Jarl Hjalmarson</i>	
En Hilsen fra det svenske Højre	192
<i>Retspræsident Robert Hove</i>	
Dommer i Sø- og Handelsretten	194
<i>Direktør Viggo Jacobsen</i>	
Min Chef i 40 Aar	196
<i>Departementschef H. Jespersen</i>	
En Hilsen fra Handelsministeriet	198
<i>Konsul Olafur Johnson</i>	
Min Ven Halfdan Hendriksen	203
<i>Fhv. Undervisningsminister Jørgen Jørgensen, M.F.</i>	
Samarbejdet med Halfdan Hendriksen i Samlingsregeringen og i Folketingets Præsidium	205
<i>Fhv. Udenrigsminister Ole Bjørn Kraft, M.F.</i>	
Halfdan Hendriksens politiske Indsats	207
<i>Redaktør Sven Ludvigsen</i>	
Radiotaleren Halfdan Hendriksen	212
<i>Fhv. Kolonibestyrer, Folketingsmand Frederik Lynge</i>	
Halfdan Hendriksen og Grønlænderne	215
<i>Postmester H. Mikkelsen, M.B.</i>	
Mit politiske Ideal	219
<i>Fhv. Indenrigsminister, Borgmester Aksel Møller, M.F.</i>	
En kort Bemærkning om Halfdan Hendriksen som Politiker	221
<i>Statskonsulent K. Toftdahl Møller</i>	
Her nede fra Skelbækken	226
<i>Teaterhistorikeren, Museumsleder Robert Neüendam</i>	
Halfdan Hendriksen og Teatrets Verden	229
<i>Statsrevisor, Folketingsmand Gustav Pedersen, Formand for Folketinget</i>	
Halfdan Hendriksens Arbejde i Folketingets Præsidium ...	231

	Side
<i>Professor, dr. phil. & theol. Johs. Pedersen</i>	
Halfdan Hendriksen og Carlsberg	235
<i>Chefredaktør Knud Secher</i>	
Halfdan Hendriksen og Pressen	240
<i>Fru Theodora Sundby Jacobsen</i>	
En konservativ Kvindes Hilsen	242
<i>Fhv. Arbejds- og Socialminister Poul Sørensen, M. F.</i>	
Partiformanden Halfdan Hendriksen	244
<i>Fhv. Statsminister Olafur Thors</i>	
En Hilsen fra Island	247
<i>Protokolsekretær, Redaktør Svend Thorsen</i>	
Grundlovs-Politikeren	248
<i>Borgmester, Direktør A. L. Østerberg</i>	
Folketingsmanden og hans Kreds	272